LISEZ, S. V. P., NOTRE CHRONIQUE RELIGIEUSE. P. 376 ss.

Uređuje: O. P. Grabić, prof. bogoslovlja u Makarskoj.
Izlazi 4 puta na g. — Cijena D 50. — Za đake i siromašnije pretplatnike D. 25.— Za inozemstvo D.65.
Uredništvo i uprava: Franjevački Samostan, Makarska.

NOVA REVIJA paraît quatre fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la chronique religieuse en Yougoslavie sont en français. — Prix d'abonnement: Yougoslavie, 50 din. Etranger, 65 din.

Direction-Rédaction: ***Makarska,*** Couvent des Franciscains. Dalmatie, Yougoslavie.

God. VI. **Makarska, 1927.** **Br. 3, 4.**

SADRŽAJ (SOMMAIRE):

Dr. P. Grabić: *Praktično Kršćanstvo.* (Le christianisme pratique). Str. 228-234

O. G. Dr. Cvitanović: *Druga vremena-drukčiji ljudi.* (Quelques idées au sujet du moyen âge). Str. 235-244.

O. A. Cikojević: *Uloga Franjevaca u narodnom osviješćenju u Dalmaciji.* (Le rôle des PP. Franciscains dans le réveil national en Dalmatie). Str. 245-262.

Butmi-Tomić: *Krvave osnove ili protokoli sionskih mudraca.* (Les protocols des sages de Sion. Suite) Str. 262-270.

Binički: *Na razkrižju.* (Une grave épreuve du peuple Croate). Str. 271-277.

K. Stošić: *Seksualna pouka.* (L'éducation sexuelle). Str. 278 291

P. A. Dr. Tominec: *Tretji red in inteligenca.* (Le Tiers-Ordre et les intellectuels). Str. 292-299

Iz narodne starine. (De l'antiquité nationale).

Fr. K. Dr. Eterović: *Kako su se primorci skupljali na poklon novom Đeneralnom Providuru u Zadar.* Str. 300-303.

Fr. J. Dr. Božitković: *Nepoznati šibenski rukopis Tome Arhidiakona Splićanina.* Str. 304-308.

19904

Kulturni pogledi. — (La revue des idées et des faits).

Na znanje poslanog auktoru članka na adresu O.Talije. 309. — Franjevački idealizam. 310. — Gdje se sv. Franjo iskrcao god. 1212. na istočnoj obali Jadrana. 313.— Unionistički kongres na Velehradu. 313. — Louvainsko Sveučilište. 316. — Državno-politički razlozi u suzbijanju framasonstva. 318. — Reorganizacija vatikanske biblioteke. 320. — Pravi izvor magije. 320. — Plodovi laičke škole u Sav. Državama. 321. — Osvrt na predavanje: "Problem Pacifika i Kine 322. — Spomenik Hristu Otkupitelju. 324. — Sastanak profesora teologije u Salzburgu. 324. — Stanovnici na planetima. 325. — Uloga katoličkog romanopisca. 327. — Jakov Maritain pristaje uz Sv. Oca. 327. — Boljševizam na polju školstva. 329. — Protestanti i misije. 330. — Apoštolat među radništvom. 330. — Evropa pod nožem nevidljivoga krvnika 330. — More zakona. 331. — Plaće, koje stvaraju zlu krv. 332. — Masarykova vjera. 332 — Rezultati jedne religiozne ankete. 332. — Crkveni nadzor u školama. — Katoličtvo u Japanu. 333. — Potres u Palestjni. 333. — Englez, protestanat Wells o katoličkoj Crkvi. 334. — Rastava braka i rimska kurija. 334. — Uloga i dostojanstvo žene u katoličkoj vjeri. 335. — Približavanje protestanata tradiciji i katoličkoj Crkvi. 335. — Osebujna polemika pravoslavnog popa. 336.

Književni pregled. — (La revue des livres).

Košutić R.: Pesnik i smrt. — *Miletich* L.: Le prof V. Jagić et la Macedoine. *Fröbes J.* Psycologia speculativa. — *Ter Haar F.*: De occarionariis et recidivis — Dictionaire pratique des connaissances religieuses . . . — *Daniel* E.: Serait-ce la fin des temps? — *Rézanov* C.: La troisième internationale comuniste. — *Bittremieux*: De mediatione universali B. M. V. puoad gratias. — *Lottini* J.: Divi Thomae Aquinatis Summa theologica. — *Vajs* J.: Evangelium sv. Marka. — *Regattieri L.*: La vita della vita. — *Kocijanić J.*: Pape i hrvatski narod. — *Grad na gori* — *Casolini* F.: Speculum sine turbine clarum. — *Facchinetti* V.: Nella valle reatina. — *Još o Kačićevoj pjesmarici.* — Spomenica prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti sv. Franje. — *Zurkinden.* O.: Wie der Herr so gut gewesen. — *Vlašić* o. P.: Čudesa Isusova. — *Zec Jr. B.*: U školi života. — *Colli Lanzi* C.: Theologia moralis universa. — *Škarpa C.*: Marin Sabić. — *Micheletti*: Epitome theologiae pastoralis. — Hrvatska Prosvjeta — *Opeka* dr M.: Večna knjiga. — *Jakovljević* M.: Gdje je istina. — *Hofmann* G.: Sinai und Rom. — *Marjanović dr. Č.*: Agrarni udar i zadužbinska crkvena manastirska imanja. str. 343 — 361

Vjesnik — (Chronique.)

Treći put Sv. Otac daje blagoslov Novoj Reviji. S. 362. — Rimsko pitanje. S. 363. — Naši biskupi preporučuju Apoštolat Sv. Ćirila i Metoda. 363. — Ruska crkva i boljševička vlada. S. 364. — Hrvatsko-Slovensko hodočašće u Velehradu. S. 365. — Krvološtvo meksikanske vlade. S. 337. — A. Volta prema vjeri. S. 368. — Zadnje franjevačke proslave. S. 369 — Novo starješinstvo Franjev. Provincije sv. Ćirila i Metoda. S. 370. — Statistika Framasona. S. 371 — Stigmatizirana u Kennesreuthu u Bavarskoj. S. 371. — Statistika Franjev. reda. S 374. — Jugoslav. Provincijali na općem Zboru Franjev. Reda u lipnju 1927. S. 374. — Novi Doktori. S. 375.

Chronique religieuse en Jougoslavie.

Une revue sèrbe et un évêque vieux catholique P. 376. — La conférence de l' épiscopat Jougoslave. P. 379.

Nova Revija

(NOUVELLE REVUE)

God. VI. Makarska 1927. Br. 3.

Praktično Kršćanstvo.

Govor O. Petra Grabića u splitskoj stolnoj crkvi sv. Duje prigodom kongresa Hrvatskog Katoličkog Đaštva (22—24. VIII.).

Jer je meni život Krist, a smrt dobitak.
Filipljanima, I. 21.

Résumé — *Le christianisme pratique.* — La tendance vers l'idéal est une chose innée à l'homme. Il s'agit seulement de savoir en quoi concrétiser cet idéal. Les matérialistes, les agnostiques, les monistes ont leurs idéals, qui cependant ne peuvent pas resister à la force de la saine et naturelle conscience humaine. L'idéal chrétien: servir à Dieu et à son fils Jésu-Christ, resiste victorieusement à toutes les attaques des adversaires et pose un fondement inébranlable au renouveau de la société en conduisant l'humanité au bienêtre temporel et éternel. C' est ce que nous prouve l'action religieuse et civilisatrice des apôtres slaves SS. Cyril et Méthode et l'influence culturèlle de S. François d' Assise. C'est en cela que consiste aussi notre idéal et en général rôle du catolicisme pratique.

1. Prigoda.

Danas je čitavo moje biće prožeto čuvstvima neopisive radosti i zadovoljstva. Veseli me prisutnost birane naše mladosti i naše katoličke inteligencije iz brojnih krajeva naše države i Hrvatske domovine; jer su mladost i muževna snaga nada i oslon čitave naše narodne, sretnije budućnosti. Moje veselje nije uglavnom osnovano ni na vašoj mladosti ni na vašim muževnim vrlinama, nego na istim osjećajima, jednakim mislima, koje vas sve dovedoše na ovo naše jadransko užareno žalo i sabraše vas pod ove drevne svodove naše stolne crkve, koja svakom zrelijem posmatraču simbolizira ništetnost poganske, laičke misli i

veličinu, vječnu snagu novog poroda vojujućeg pod zastavom križa. Dioklecijanova palača i Dioklecijanov mauzolej vidjivi su dokazi prolazne veličine, moći i snage rimskog imperija, koje zauvijek iščeznu; a preobraženi mauzolej u stolnu crkvu kršćanskog mučenika i biskupa sv. Duje dokaz je vječne mladosti kršćanske objave i obnove, sposobne da i u naše najnovije doba daje junake i mučenike, koji znadu da i svoj vlastiti život žrtvuju za Krst časni i slobodu zlatnu! Ne znači li vaša prisutnost na ovomu svetomu tlu istu, vjeru istu, nadu istu ljubav, iste ideale, koji nikada ni na ovoj tužnoj zemlji ugasnuti ne će?! O njima hoću danas nešto da rečem.

2. Borba o ideale.

Svi mi znamo, kako je u naše doba vrlo snažna i jaka borba za opstanak, ali treba da vi uočite i drugu borbu, a ta je borba za ljudske ideale. Čovječanstvo se dandanas toliko razvilo, da ćete uzalud tražiti ma jednog naobraženog čovjeka a da bi se taj odricao svojih barem ludskih ideala. Živinsko razdoblje, čini se, da je čovjek barem načelno preturio.

Mi smo svi složni u tome, da je čovjeku, u koliko je čovjek, kao prirođena borba za idealom; ali, dakako, da je velika razlika, kada se radi o izboru tih ideala. Ne slažemo se, kada se radi o tome, za koji ideal treba da čovjek živi, radi, strada i žrtvuje se.

3. Ideal materijalizma.

Materijalizam, koliko god nam se bezidejnim i nemoralnim pričinjao, ipak je on na prividnim razlozima stvorio ovozemni ideal, koji je u prošlosti vrlo laskao a i danas još laska slaboj i pokvarenoj ljudskoj naravi željnoj osjetnih zemaljskih užitaka. Po njegovu mišljenju i po njegovu životu najveći ljudski ideal i najdragocjenije blago jesu zemaljska uživanja, dostojna i ljudskih napora i ljudskih suza i ljudske krvi. Ljudski je razum ovaj ideal htio da i filozofski učvrsti. Kazao je, da na svijetu ništa ne postoji do slijepog slučaja i zemaljskog praha. Čovjek i ne bi bio ništa drugo nego slučajna tvorevina zemaljskog praha, mehanički uobličen u vječnom razvoju slijepih zemaljskih sila. I bilo je prirodno, ljudskom pokvarenom srcu vrlo ugodno, kada

je moderni čovjek na ovoj krivoj osnovi mogao da brani ovaj najniži ideal: zemaljskog dopuštenog i nedopuštenog užitka, podređujući mu sva ostala duševna i tvarna dobra na ovome svijetu.

4. Ignoramus et ignorabimus.

Čovječja je duša bila dosta osjetljiva pa se nije mogla zadovoljiti s ovako niskim, živinskim idealom. Čovjek ne može da bude samo šaka zemlje; a pogotovo sa svim svojim prednostima tijela i duše ne može da bude čedo glupog slučaja. Plemenitija ljudska narav kroz usta svojih boljih duhova počela je dovikivati svim ljudima, da ona ne odobrava materijalističke mudrolije i da u pitanjima početka i svrhe, života i tvari, duše i tijela priznaje svoju nemoć pa kaže: ne znamo i ne ćemo znati sve ono što se krije onkraj granica ovoga vidljivoga svijeta: „ignoramus et ignorabimus".

5. Obožavanje prirode i čovjeka.

Ovo pokajničko priznanje mnogih ljudi novoga doba nije moglo da zadovolji ljudsku narav, koja ipak hoće da ima i da nađe svoj ideal. Neki novi ljudi odabraše drugi put, po kome će doći do svoga ideala. I oni misle, da su ga našli. Ljudska duša, ma koliko se ona radi svoje pakosti i zastranjenja opirala vrhovnom gospodaru čitavoga svemira Gospodinu Bogu, ona ipak trajno ne može da bude bez Njega. Duša je ipak gospodarica u našemu biću. Nije čovjek samo zemlja i blato. Pod ovom prirođenom duševnom težnjom novovjeki mudraci proglasili su svemir, zemlju, samoga čovjeka bogom. I ova monistička, panteistička nauka bila je na prvi pogled pobjeda duha nad niskim instinktima grubog materijalizma. Ali i ova struja, koja je grešnoga čovjeka uzdigla do božanstva pokazala se jalovom i pri svijetlu zdrave pameti i na sudu ljudske ćudoredne svijesti. Mudraci nijesu pravili razlike između Boga i stvorenja, između tijela i duha, nego su kazali, da je sve ovo jedno te isto biće, jedna te ista stvar. I prirodni je ljudski razum uočio svu neosnovanost ove teorije, kada mu dnevno iskustvo najbjelodanije dokazuje, da on nije ni tvar ni životinja, ni anđeo ni Bog.

Nesretan je i ovaj panteistički bog, kada je u isto doba kod poštena čovjeka pošten, kod zlikovca nepošten, kod nevina nevin, kod pokvarena pokvaren, kod zdrava zdrav, kod bolesna

bolestan. U ovoj teoriji iščezava razlika između laži i istine, između dobra i zla. Vas se ovaj besmisao i nemoral ujedinjuje u jednom božanskomu biću. Ovakova iznakaženja ne može da podnosi ni zdrav razum ni pošteno srce.

Teozofički ideal unutrašnjeg proživljavanja samoga božanstva trpi sa istih nesuglasica kao i panteizam i on je bezrazložno postao idealom nekim ljudima, koji ne mare nikakve kontrole ni sa strane Božje ni sa strane onih ljudi, koji su po određenju Božjemu ovlašteni da vjeru naučavaju.

6. Zajednica ideala - ali pod drugim vidom.

Mi smo danas u vijeku mnogovrsnih modernih ideala. Materijalizam se zabacuje, jer je nedostojan ljudske naravi; ni panteizmu ruže ne cvatu, jer, ma kako bila velika ljudska oholost, ipak misao čovjeka — boga ne zauzimlje jačega zamaha, jer čovjek po svojoj prirodi bježi pred ovakim bogohulstvom. Moderni čovjek hoće da nađe bliže ideale, njemu pristupačnije. Danas se mi zanašamo idealima kulture, napretka, civilizacije, čovještva, slobode, neokaljanoga značaja, samoprijegornog rodoljublja.

I ovi potonji ideali jesu i mogu da budu i treba da budu i naši ideali, ali pod samim jednim uvjetom, ako oni imadu realnu podlogu u vrhovnom osobnom biću, Gospodinu Bogu, koji stvarno i socijalno može da osigura pobjedu pravice i istine u cjelokupnom našemu životu. Poštenje, napredak, rodoljublje, pred prohtjevima poživinčena čovjeka prazna su riječ i maska da se prikrije pravo nagrđeno bezvjersko lice.

7. Naš je ideal Bog.

Mi kršćani imamo naš jedini ideal a taj je Gospodin Bog. Nije On ni tvar, ni čovjek, ni anđeo. On nije ni tvor naše teozofički upaljene mašte. nego je On razumno, duhovno, nestvoreno, neizmjerno biće, u čijim rukama stoji vas svemir i udes svih ljudi i naroda. Naš razum dobro vidi, da bez Njega ne može ništa da bude; a srcu je našemu On vrlo blizu. U Njemu smo u Njemu se mičemo i živemo. I priroda svojim glasnim jezikom neprestano propovijeda svoga premudroga Stvorca.

I mi treba da čitavim našim bićem služimo Bogu i da Mu sve sile naše, svaki prama svome zvanju i sposobnostima, spremno posvetimo u onoj mjeri i onako, kako to On traži. Mi treba da se borimo protiv lažnih ideala našega vremena, kao što su deifikacija grešnog jadnog čovjeka. Čovjek nije bog, nitili to može da bude. Slabi smo mi ljudi i grijesima okaljani. Ali, mi uz pomoć Božju, možemo i moramo da postajemo sve čestitijim, poštenijim i značajnijim. Ne samo to, nego po milosti Njegova Jedinorođenoga Sina Isukrsta toliko u čestitosti možemo napreovati, da postajemo dionicima same Njegove božanske naravid i dostojnim baštinicima kraljevstva nebeskoga.

Naš je ideal obnova čovjeka prema Božjim i kršćanskim zapovijedima. To nije samo propovijed za druge ljude i ostale vjernike, nego je to praktički postulat u prvom redu u primjeni na naš vlastiti život; jer, ako bi tko drukčije mislio i činio, on bi bio vrlo daleko od ideala pravog vjernika i iskrenog kršćanina. Dakle, u ovom pogledu treba da svaki za se i u radu oko samoga sebe junački zasuče rukave, jer se naša pokvarena narav protivi Volji Božjoj i Njegovim zapovijedima.

8. Bog u kulturnom životu.

Moderno se doba otelo utjecaju vjere. Vjeru je proglasilo privatnom stvari. I tako se raskršćanila i znanost i umjetnost, obrt i trgovina, škola i država, politika i pravo. Naš je ideal, da sve ovo, koliko naše slabe sile dopuštaju, u granicama našega naroda, naše države ponovno k Bogu i k Isukrstu privedemo. Sve što jest Božje je. On je začetnik svega. Sve Njemu treba da služi. Nema svijetla u pravoj znanosti, ni lijepa u pravoj umjetnosti, ako to konačno ne potječe od Boga i ako to opet konačno k Njemu ne privodi. Mi ne poznajemo ni politike, ni obrta, ni trgovine, ako i ova ljudska zanimanja nijesu prožeta kršćanskom ljubavi i kršćanskim osjećajem pravednosti. Pogotovo je neosnovano i despotičko obožavanje naroda i države, jer je više nego jasno, da se narodi i države moraju u svom vlastitom interesu pokoravati vječnim ćudorednim Božjim zakonima.

Naš ideal potpune kršćanske obnove nije plod bolesne vjerske zanesenosti, nego on počiva na čvrstom temelju objavljene kršćanske istine i utemeljenog kršćanskog morala. Sve što smo dosada u kulturnom, vjerskom, moralnom i socijalnom pogledu pozitivna postigli, to treba da zahvalimo Sinu Božjemu, Spasitelju Kristu, koji je ne samo udario temelje novom doba, nego ju

je tekom vijekova pomagao i pomaže sa stvarnom snagom Milosti Svoje u izgrađivanju.

Uspjeh je našega nastojanja vjerski, čudoredno i socijalno ograničen, jer mi imademo našu katoličku vjeru i katoličku Crkvu, Bogom ovlaštenu posrednicu u spasenju duša, čiji poglavica sv. Otac rimski Papa i katolički biskupi uvijek su u stanju da teoretički i praktički kažu nam volju Božju, pak nema pogibelji, dok im se sinovski pokoravamo, da ćemo udariti stramputicom u težnji i radu za našim katoličkim idealima.

9. Slavenski apostoli: Sv. Ćiril i Metod.

Mi znamo i osjećamo što za čitav naš život znači Milost i snaga kršćanstva. Naša ga duša osjeća iz prelaza s grijeha na posvećujuću Milost. Naša kulturna povijest sve naše prosvjetne i narodne tekovine zahvaljuje kršćanstvu. Mi našim očima gledamo, da je i ranama našega vremena: pokvari, liberalizmu i indiferentizmu, šovinizmu i satanizmu jedini lijek u Kristovoj nauci. Sretna je zgoda da se za ovaj najveći Božji dar, kršćansku vjeru, prigodom jedanaeste stogodišnjice našega svetoga apoštola Cirila, spomenemo svete braće Cirila i Metoda, koji prvi u slavenski rod unesoše kršćansku luč vjere i tim otvoriše nama Slavenima sretnije dane narodne budućnosti u težnji k pravoj kršćanskoj prosvjeti i ka kršćanskoj slobodi. Našu ćemo zahvalnost prema našim slavenskim Apostolima najbolje onda iskazati, ako se radi Krista odrečemo staroga grešnoga čovjeka, a počnemo i nastavimo živjeti kao novi čovjek u ostvarivanju kraljevstva Božjega u sebi samima i u drugima. Ovakav apostolat dade se spojiti sa svakim ljudskim zanimanjem i sa svakim ljudskim staležom na opću korist čovječanstva i nauhar vjerskog jedinstva svih Slavena, u duhu naših velikih i Apostola i prosvjetitelja!

10. Franjevački Jubilej.

Ne može da bude na odmet, ako pred vama spomenem još jedan jubilej, koji nam prizivlje u pamet 700-godišnjicu smrti Božjega viteza i siromaha svetoga Franje asiškoga. I službeno nam Crkva kaže, da se je on svojim životom i ranama najviše približio našemu uzoru Spasitelju Kristu. Krista je ljubio do mučeništva. I radi Njega sve je ljubio: brda i planine, polja i ravnice, vukove i janjčiće, nevinu djecu i okrutne hajduke. Svi su mu bili

braća i sestre. U svemu je gledao odraz Božje ljubavi i Božje veličine. Sa svojim potpunim siromaštvom, sa svojim slijepim posluhom, sa svojom anđeoskom čistoćom Isukrsta je unosio u samostane i obitelji, u gradove i sela, u pokrajine i države. I narodi su se preporađali u Kristu. I u našim stranama njegovo je djelo veliko i korisno bilo; i danas duh asiškoga ubožara u našem narodu pobjedu donosi.

Svetac Umbrije nije živio samo za fratre i za Italiju; On je živio stradao i radio za sve ljude bez razlike. Sa svoja tri Reda sve je čovječanstvo obuhvatio. Pa i njemu ćemo se tekar onda dovoljno odužiti, ako svaki prema prilikama svoga života unese u svoje življenje smisao kršćanskog siromaštva, čistoće i posluha; jer su baš ove evanđeoske vrline stekle prvorazrednu cijenu u radu okolo naših kršćanskih ideala, koji će se tekar onda početi da realnije ostvaruju, kada nas bude sve i pojedine prožimao duh velikog naučitelja naroda, koji je govorio i osjećao: Isukrst je moj život a smrt je radi Krista moj dobitak!

Ovim heroizmom i dandanas pod Callesovim progonstvom u ime tobožnje slobode savjesti naša vjera cvate. Krv meksikanskih mučenika glasno govori o snazi kršćanske svijesti, koja ni život ni zemaljsko blago ne štedi u svetoj obrani kršćanske vjere i kršćanske slobode. Primjer najnovijih kršćanskih mučenika neka nam trajno lebdi pred očima, kada se radi da Krist kraljuje u našim dušama, u našim obiteljima, u našem narodu i u našoj državi. — Mihi vivere Christus est et mori lucrum!

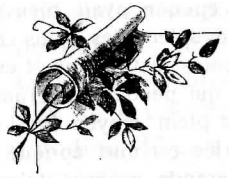

O. Gabro dr. Cvitanović — Makarska.

Druga vremena - drukčiji ljudi.

(Nekoliko misli o srednjem vijeku.)

Résumé — *Quelques idées au sujét du moyen âge.* — I. Le moyen âge a de ses amis qui l'exalent, et encore plus des ennemis qui l'attaquent. Entre les uns et les autres il y en a dont les connaissances sont peu exactes au sujet de cette époque.

II. 1. Le moyen âge commence vers la fin du cinquième siècle, et se termine par l'invasion des turcs sur Constatinople, ou mieux encore, comme le veulent de nombreux érudits, par la réforme luthérienne.

2. Puisque le moyen âge n'avait pas la langue cultivée de l'antiquité classique, les humanistes de la rennaissance l'accusent de l'ignorance. Ils ne veulent pas savoire que, au commencement de cette époque, de nouveux peuples entrent dans l'histoire, et que notre culture présuppose nécessairement celle du moyen âge. De même le luthéranisme se séparant de l'Eglise, avait attaqué le moyen âge, voulant ainsi attaquer l'Eglise s'elle-même

3. Cette sentence, peu favorable, donnée par des hommes incopétents, était soutenue pendant quelque temps après le moyen âge. Aujourd'hui il n'y a pas d'historien sérieux qui oserait la répéter. La sentence des humanistes et de lutherien n'est soutenue que par des ignorants et démagogues.

III. Les peuples du moyen âge sont les antécédents et les aïeules du nouveau et même du vingtième siècle. En exaltant notre culture. n' oublions pas qu' elle est devenue telle par un habile pédagogue qui était le moyen âge.

2. Sans doute cette époque avait bien de choses a corriger; mais beaucoup plus de côtés splendides. Nous célébrons des millenaires, des centenaires de différentes institutions et événements dont l'origine est au moyen âge. Celui qui pendant la grande guerre avait attaqué les monuments, erigés en plein moyen âge, était proclamé un barbare.

3. Cette époque décriée est une époque où la culture et l'éducation des peuples font de grands progrés. Q'on compare les 6-7 avec les 12-13 siècles. ou qu' on compare l'Occident avec l'Orient.

4. Les défauts existants dans cette societé, peuvent être compris. Ces peuples étaient des barbares: les atrocités, la superstition ne pouvaient pas être éliminées tout d'un coup. L' ignorance y était répandue, dit-on. Et en plein vingtiéme siècle n' y a-t-il pas d' ignorance et d' analfabétisme.

5. On crie souvent contre le systéme de feudalisme. Celui-ci avait certainement des défauts. Est ce que les systémes d' aujourd' hui n' en ont pas ? Les gens se souméttaient souvent volontier aux seigneurs, parce qu' on y était abrité contre les aggressions des ennemis. Ensuite dans ce systeme les provinces etaient protégées contre le centralisme — En appréciant le moyen âge n' oublions pas les temps et les circonstances d'allors; n'apprecions pas avec partialité et nous constaterons que notre vingtiéme siècle doit de nombreusees acquisitions précisément moyen âge.

1. Različni pogledi.

Ima ih, o tom nema sumnje, kojima je srednji vijek ideal, zlatno doba, za njim gledaju kao Adam za izgubljenim rajem, no mnogo ih je veći broj, koji ga zovu „mračnim“, u njemu gledaju strašilo, svaku konservativnu misao krste „sredovječnom bajkom.“ Među one prve idu mnogi vjernici, katolici, jer misle, da slaveći srednji vijek slave svoju Crkvu, koja je onda u Evropi vodila glavnu riječ, dok ovi drugi, redovito bezvjerci, udaraju na srednji vijek, jer drže, da iznoseći tamne točke sredovječnog doba udaraju samu Crkvu, kao da je ona ondašnje nevolje prouzročila, a ne ih liječila i protiv njih se borila!

Koji imadu pravo? Za sada kažemo samo toliko, da ih ima vrlo mnogo među jednima i drugima, koji zapravo ne znadu, što je taj srednji vijek, a što sami o njemu mislimo, vidjet će se iz slijedeć h redaka.

2. Što je srednji vijek?

1 Za onoga, koji pozna srednji vijek, ovaj nije niti raj, niti pakao, niti zlatno doba, niti strašilo, već *hiljada godina povijesti roda ljudskoga.* Ovih hiljada godina teče od seobe naroda do renesanse. S onom je malo po malo pokopan stari vijek, a s ovom se otvara novi. Rekoh malo pomalo, jer seoba naroda potezala se kroz vjekove, pak se zato polazna točka različno i uzimlje, a slično je i sa završnom. Ipak se prva obično datira s propašću zapadnog rimskog carstva godine 475., a ova druga s godinom 1453., kada su Turci osvojili Carigrad i učinili kraj istočnom rimskom carstvu. Neki, n. pr. belgijski učenjak *Godefroid Kurth*, htjeli bi ovu zadnju datirati sa god. 1517. I zbilja, u našem pitanju ova godina je značajnija negoli ona, kada je pao Carigrad, jer je s oglašenjem Luterovih teza prekinuto religiozno jedinstvo Evrope, koje je bilo karakteristično za cijeli srednji vijek, kao

što je s propašću zapadnog rimskog carstva prekinuto političko jedinstvo, koje je bilo karakteristikom starog vijeka.[1])

2. Isti je učenjak god. 1897. na međunarodnom katol. kongresu u Freiburgu (Svajcarska) tvrdio, da je bio prvi, koji je upotrebljavao riječ *medium aevum* Lüttich - ski historičar *Raussin* 1639. dok je *Paul Joachimsen* dokazao, da su *Joachim Vadianus* i *Beatus Rhenanus* već na početku 16. vj. razlikovali *media aetas, media antiquitas* i od starog vijeka i od doba, u koje su sami živjeli.[2]) Ali tko rabio da rabio prvi riječ „srednji vijek", stalno je, da su pojedinci osjećali, da je nastupilo novo doba već koncem 13., a još više u 14. vijeku. Ova pak svijest osobito je ojačala za doba renesanse, kada su talijanski *humanisti* na pogled stare klasične kulture stali s prezirom gledati na ono doba, koje ih je rastavljalo od vremena, kad je ova kultura bila u svom cvatu. Oni stadoše ne samo razlikovati između *media* i *infima latinitas* u opreci s latinskim jezikom klasičnog doba, već pošto svališe silu kleveta i pogrda na srednji vijek, kao da ona hiljada godina za njih ni ne postoji, htjedoše tobože nastaviti, gdje je rimska veličina prestala. Mjesto da dokazujemo, kako humanisti upravo nim „mračnjacima", koji su živjeli između njih i propasti rimske kulture, imaju zahvaliti, ako se je o njoj i spomen sačuvao priznat ćemo, da se ovom razlikovanju nema što prigovoriti; dok se radi o jeziku. Pače je ne samo stalno, da pisci iz doba Karla Velikoga ili iz 12. i 13. vij. nijesu onako latinski pisali kao jedan Cicero, Salustije i dr. nego bi to bilo ludo od njih i tražiti! Toga nijesu postigli ni isti humanisti, ma koliko oni to umišljali.[2]) Ali ovu razliku jezika prenositi na povijest društva kao takova, to je bilo neispravno, nepravedno. Stara kultura i klasično doba latinskog jezika bilo je i prošlo, a narodi, koji su na početku srednjega vijeka stupili na povijesnu pozornicu, tek tada su nastupili i s njima se je počelo graditi ono, što smo mi danas, nova kultura. Zato početak srednjeg vijeka ne označuje toliko propast stare kulture, koliko početak nove; niti je ispravno stavljati novi sa srednjim vijekom u opreku, jer onaj pretpostavlja ovaj, kao što muževno doba jednog čovjeka pretpostavlja njegovo djetinjstvo i momačke godine.

1) **Dictionaire Apologetique** de la foi Catholique. Paris, 1919. str 943 riječ: „Moyen Age".

2) Por. **Paul Lehman:** *Vom Mittelalter und von der lateinischen Philologie des Mittelalters.* München, 1914. str. 3.

Drugi klevetnik srednjeg vijeka, po mom mišljenju još grđi od istih humanista, jest *luteranizam.* Kada je početkom 16 vij. Luter digao revoluciju protiv katoličke Crkve. on je sa svojim ortacima začeo s užasnom galamom protiv srednjeg vijeka kao protiv doba crkvenog despotizma, tiranije, mračnjaštva, zapuštenosti naroda, i to kako prije rekoh, jer je u srednjem vijeku Crkva igrala vodeću ulogu. Prekinuti s katol. Crkvom logično je tražilo baciti se kamenom i na cijeli srednji vijek

3. Ovu osudu, koja je potekla sve samo ne od kompetentnih i nepristranih sudija, bio je prihvatio par slijedećih vjekova bez dalnje istrage. No danas se je sud o srednjem vijeku bitno promjenio, a onaj luteranski i humanistički ostao je još svojinom samo neznalica i demagoga, i to jer im dobro dolazi, kad im treba zapapriti koji članak ili govoranciju protiv one Ustanove, protiv koje se je i Luter bio digao. Nijedan historik, dostojan toga imena, makar i gledao budnim okom na slabosti srednjega vijeka, ne bi se danas više usudio na tako laku ruku prelomiti štap nad onom hiljadom godina. Mi možemo mirne duše reći, da je danas srednji vijek u očima svih nepristranih promatrača *mladenačko doba zapadne kulture;* doba, gdje je katol. Crkvi uspjelo nesamo spasti ostatke stare klasične i patristične kulture, već i one mlade, ali divlje i surove narode, koji su srušili stari vijek ili su tekom srednjega na svjetsku pozornicu stupili, s neumornom ustrajnošću, borbom i trudom učiniti pristupačnim za novi uređeni život, osnovati novi svijet, kojega smo mi danas baštinici.

3. Slabe i dobre strane srednjega vijeka.

1. Nije nikakva rijetkost, da i danas bogati potomci zaboravе svoje priproste oce i stide ih se, premda su oni natekli i temelj udarili onome, što ti nezahvalnici uživaju. Slično nešto rade i današnji znavori, koji grde srednji vijek. Ali obrazovani i izglađeni Evropejci XX. vij. zgražali se ne zgražali nad prostakluk om i divljaštvom, koje nam povijest spominje više man je kod svih naroda, što su tekom srednjeg vijeka na površinu stupili, ipak ostaje činjenicom, da su ti divlji barbari njihovi oci i djedovi, pak zvali se oni Huni, Vandali, Germani, Slaveni i kako hoćete. Velika je razlika između onda i danas, ondašnje socijalne nesređenosti i modernih državnih organizacija, ondašnjeg prostaštva i

današnje uglađenosti, ali ipak ostaje nepobitnom istinom, da je ovaj prelaz bio samo zato moguć, jer je među nama i našim djedovima srednji vijek, jer je čovječanstvo, kako veli neki moderni pisac, imalo sreću, da je dobilo tako stroga i svoje dužnosti svijesna pedagoga, kao što je bio srednji vijek. Od ostalog, da ovi znanci postanu nešto pravedniji i oprezniji u svom sudu o srednjem vijeku, dosta bi im bilo zaviriti u muzeje, gdje razni narodi sabiru ostatke svoje sredovječne kulture i veličine, njom se i danas diče ili, kaošto je slučaj s našim narodom, za njom tuže kao Židovi za srušenim Jeruzolimom.

2. Dakle nije u srednjem vijeku sve crno bilo? Pak i nije! Srednji je vijek mladost zapadnih naroda, zato, kao svaka mladost, i jest bujan u svojim manama, ali ne manje bujan i svojim poletom, svojim stvaralačkim duhom na svim poljima ljudske djelatnosti. Ako nije ovako, kako bismo mi Hrvati bili mogli prije dvije godine dana slaviti 1000-godišnjicu osnutka hrvatskog kraljevstva? Kako je znanstveni svijet mogao pred 3 godine slaviti 700-godišnjicu Napuljskoga (osnovano 1224.), a nazad 5 godina Padovskoga sveučilišta (osnovano 1222.) Ako se pak ovakove godišnjice gotovo svake godine ponavljaju kod raznih naroda, a sve do i cigle nas vode u srednji vijek, to će reći, da to razdoblje zaslužuje sve drugo, samo ne ime mračnjačkoga i barbarskoga. Pače mi možemo samo konstatirati žalosnu činjenicu, da mnogi narodi danas moraju biti i ter kako tešku borbu, kako bi opet stekli onu slobodu, koju su njihovi oci u srednjem vijeku u svojim narodnim državama dobili i uživali; da su sveučilišta, koja su i danas žarišta umnog života, upravo u srednjem vijeku nesamo nastala, već i svoj najveći cvat doživjela. Današnja sveučilišta mogu u mnogočemu samo zavidjeti onim iz srednjeg vijeka, pače nijedno ne uživa ni osjena onog auktoriteta, koji je onda uživalo na pr. parisko, tako da se je nazivalo trećom velevlašću u Evropi. Prošlog svjetskog rata što se nije činilo, da se sačuvaju neoštećene one divne gotske katedrale, kojima je srednji vijek okitio sjevernu Francusku? Oštetiti ih smatralo se je najgorim barbarstvom; tko bi ga počinio, takav je udarac pretrpio, u javnom mnijenju, kao da je bitku izgubio. Još prije rata, gdje je zub vremena ove divne zgrade načeo, nastojali su oko njihova popravka najprvi arkitekti. Međutim ta su djela tako savršena, da ti se ovi popravci više čine nagrdama negoli popravcima. Ako su pak te građevine takova remek-djela, da još i danas na

neki način izazivaju naše doba: deder dajte, ako ste junaci, nešto slično nama! smiju li se onda „mračnjacima“ zvati oni, koji su ih gradili; „dobom tmine i neznanja“ vjekovi, u kojima su nastale?

3. Srednji vijek nije dakle doba barbarstva, već doba uljuđivanja barbara, doba napretka i kulturnog rada, jednako kao što je graditelj palače onaj, koji joj je temelje udario i nad zemlju zid izveo, kao i onaj, koji ga je do pod krov doveo, krov stavio i u palači sobe napravio. Tko ne vjeruje, nek poredi 6. i 7. vijek s 12. i 13., pak će vidjeti, kolik je korak učinjen naprijed. Ili još bolje: nek se poredi Zapad, na koji se obično misli, kad se o srednjem vijeku govori, sa Istokom. Na Istoku je bio kontinuitet kulture, nije se dogodio onaj rasap, koji se zbio na Zapadu sa seobom naroda. Pak što vidimo? Istok je stacionaran. U doba pada Carigrada njegova je kultura u glavnom onakva, kakva je ostala iza Justinijana u 6. vijeku. Zapad je naprotiv kroz ovo doba znao naći vremena nesamo da se otrese svog divljaštva već je god. 800. mogao obnoviti zapadno rimsko carstvo, umio je osnovati zasebne države za tolike narode, priteći u pomoć i produžiti život za križarskih vojna istom Istoku, roditi genije poput Tome Akvinskoga, Skota, Rugera Bakona i pjesnike poput Dantea. Zato je s punim pravom mogao pisati *von Savigny* u predgovoru svome djelu Geschichte des römischen Rechtes im Mittelalter: „Nema ništa privlačivije u svoj povijesti negoli su doba, kada se snage i sposobnosti raznih naroda uzajedno sroče, da stvaraju nove, žive tvorevine . . . A takovo stvaralačko doba bio je i srednji vijek, za nas dvostruko važan i privlačiv, jer spoznanje naših vlastitih prilika može jedino na ovom tlu da izraste.“

4. S ovim se ne misle premučati mane srednjega vijeka, premda nije sve mana, što se onomu doba manom pripisuje. Pravih mana je bilo, i ne daj Bože, da se ikad ponove, ali ono praznovjerje, krvoločnost i t. d., sasma je razumljivo. Dotični narodi donijeli su ga sa svojim poganstvom iz svog tako reći prehistoričkog doba, te je naravno, da ga se nijesu mogli na jedan mah otresti, već je trebalo vremena, trebao je upravo srednji vijek, da se to ukine ili bar modificira. Drugi se zgražaju sa starim humanistima, jer je osobito prva pola srednjeg vijeka bila preveć malo produktivna na književnom polju. A međutim, ne bi ni trebalo već se sjetiti onog poznatog načela„ inter arma silent musae“, da uvide, kako je ovo zgražanje neumjesno. Kako ćeš, da misli na knjigu onaj, koji ni pisati ne zna, ili da onaj piše

knjige, komu ratni metež ni odahnuti ne da? A kad su se prilike sredile, za Karla Velikoga došlo je i do znanstvenog rada, došlo je u 13. vij. doba Summâ i mislilaca, kojima se i 20. vijek može da divi. Jednom riječju, prva pola srednjeg vijeka utrošena je u pitomljenju onih naroda, u sitnom radu, koji je kasnije donio svoj plod u onom divnom znanstvenom pokretu za doba skolastike. Ako su dakle oni „mračnjaci" držali, da prije treba staviti temelj, pak onda graditi kuću, radili su sasma spravno. Tek je mudracima našeg doba bilo pridržano, da udare protivnim pravcem, grade sveučilišta, a da se prije ne pobrinu za osnovne škole. U ostalom ovaj je prigovor i inače neosnovan. Nama danas klasična kultura nije nepoznata. A ako i danas čitamo i grčke i latinske klasike, to nije toliko zasluga humanista već onih, koji su nam ih usprkos zlih vremena sačuvali. Ljudi pak, koji su tako marno prepisivali stare pisce i od propasti ih čuvali, na njih s tolikim poštovanjem gledali, da su sumnjali, je li uopće moguće pred takovim umjetničkim gorostasima nešto slično i vrijedno napisati, i upravo zato se s početka na prepisivanje ograničili, zaslužuju sve drugo negoli ime „mračnjaka."[3]) A što je opet najglavnije, ne stoji, da se srednji vijek ograničio na sami reproduktivni književni rad, već kao što je znao sačuvati ono, čime su se kasnije humanisti nezasluženo dičili, tako je dao i zametak svim novijim literaturama. Pače upravo je humanizam kriv, ako narodna knjiga nije kod pojedinih naroda tako napredovala kako je mogla, jer da je onaj trud, koji je bio uložen u majmunisanje starih klasika, bio uložen u narodnu knjigu, koliko bi se prije ova bila razvila?! A koja nama danas korist od svih humanističkih heksametara i pentametara? Tko ih čita? Ako netko želi uživati ljepotu latinskoga pjesništva, neće posegnuti za Petrarkinom Afrikom, već opet za Vergilijevom Eneidom. A ako srednji vijek nije toliko pazio na formu, koliko humanisti to će mu se to lakše oprostiti, jer je on gledao na ono bitno, na sadržinu, i upravo zato je na pr. i najzadnja sredovječna kronika i danas dragocjenija za znanost negoli svi produkti humanista zajedno.

3) Por. *Quellen und Untersuchungen* zur lateinischen Philologie des Mittelalters C. H. Beck-sche Verlagsbuchhandlung. München.

4. Sredovječni feudalizam[4])

Nije sve manom bilo, što se danas manom srednjem vijeku predbacuje, rekli smo gore. Da dokažemo ovu tvrdnju, dosta bi bilo reći: drukčije bile prilike, pak drukčije ljudi i živjeli; ili: ako nešto ne odgovara današnjim potrebam i našim nazorima, to još ne dokazuje, da nije odgovaralo ondašnjima. No jer je ovih grijeha, koji se pišu na raboš srednjega vijeka, mnogo, a na sve se je osvrniti nemoguće, osvrnut ćemo se samo na jedan: *feudalizam*, da prema njemu čitaoci sude i druge.

1. Sredovječna država bila je feudalna država. Kao što današnja država ne može postojati bez središnje vlasti, bez činovništva, tako nije mogla ni ona u srednjem vijeku. Kao što danas tako je i onda država bila upućena na svoje činovnike, a ovi opet na državu. Ona preko činovnika vodi državnu zajednicu, a oni od nje dobivaju svoju platu. Stvar je s ove strane jednaka danas kao i u srednjem vijeku, a s druge strane je opet velika razlika. Danas može država otpustiti činovnika, čim joj se ovaj više ne svida. U srednjem vijeku nije bilo tako, a tako nije bilo, jer su bile sasma druge gospodarske prilike. Danas je novčano gospodarstvo, i činovnici primaju svoju plaću u novcu. Hoće li država da otpusti svog činovnika, ona mu to naprosto saopći i uskrati plaću. S tim je stvar gotova. U srednjem je vijeku bilo gospodarstvo u naravi. Upravitelj jedne pokrajine dobivao je za plaću dohotke dotične pokrajine. Dobivši ih jednom u svoje ruke, s lako shvatljivih razloga, on je gledao da iskoristi dotična državna dobra nesamo za svog života, već i da prijeđu u nasljedni posjed njegove obitelji. Ovo kralj nije mogao nikako da spriječi. On je imao toliko vojske, koliko bi mu doveli pojedini vazali, drugim riječima upravo ovi činovnici — upravitelji, — kojima je on u ruke predao nesamo državna dobra, već i puk, koji je na njima živio. Bi li kralj pokušao dignuti kojemu od njih dotična dobra, sve bi svoje činovnike-vazale imao protiv sebe, jer su oni bili uvijek u tome složni, da solidarno brane dobra, koja su jednom u ruke dobili. A da bi pobjeda uvijek bila na njihovoj strani, to je jasno, jer kralj nije mogao računati na drugu vojsku, već na ono što bi mu oni doveli. U ovom pak slučaju nesamo ne bi mu doveli, već bi je proti njemu vodili. Na taj dakle način sva su *feuda* prešla u nasljedna dobra, osnovan je *feudalizam* i sredovječna država postala je *feudalnom*.

4) Por. **Schnürer**: Das Mittelalter. München 1908.

2. Prema tome feudalizam nije ništa drugo nego posljedica prilika onoga doba, kada je nastao. Pa kao što danas tobožnje „tekovine novog doba" ma koliko se mi njima dičili, nijesu bez svojih slabih strana, tako nijesu bile bez njih ni način života i djelovanja u srednjem vijeku. A kaošto s ovim ne kažemo, da demokratizam, parlamentarizam i t. d. nemaju i svoju dobru stranu, tako povijest svjedoči, da su ustanove srednjega vijeka, ma kako nama nesimpatične bile, ipak odgovarale potrebama onog doba i imale zasluga za napredak čovječanstva. Protestantski filozof *Paulsen* ne ustručava se reći o toliko ozloglašenoj inkviziciji: „Valjda je disciplíniranje duhova po Crkvi bilo nužnom pretpostavkom za prelaz k višoj kulturi, te je pred poviješću opravdano, ako je srednji vijek svaki pokušaj oteti se ovom zaptu (a to je bio cilj herezija) s najodlučnijim sredstvima ugušivao." [5]) Slično je i sa feudalizmom. Velikaši, baroni, grofovi, župani i t. d. nijesu se uvijek nametali prostom puku, već im se je puk i sam podlagao, osobito u prvoj polovici srednjega vijeka. Seljak, u ono doba prava jaćega, sam o sebi nije mogao opstojati. On se je smatrao sretnim, ako se u ratnim pogibeljima i neprijateljskim provalama mogao sakriti u tvrđu koga velikaša, a još sretnijim, ako je stalno bio pod njegovom zaštitom, pa makar mu ova zaštita nametala razne dužnosti, rabote i daće prema dotičniku. Drugim riječima, feudalni je sistem, istina je, činio čovjeka pokornim, ali mi ne smijemo zaboraviti, da ova pokornost nije samo uključivala imati nad sobom gospodara, već je sa sobom nosila i to, da se gospodar za svoje brine, štiti ih, brani i uzdrži. Feudalci su bili i naši Zrinjski i Frankopani, ali nijesu bili tirani svog puka, već i njegovi branitelji i vođe u borbi protiv nekrsta. U ovoj je borbi Hrvatska bila spala na „ostatke ostataka," a da nije bilo naših feudalaca, ne bi bilo ni ovo ostalo. Feudalnom je sistemu također zahvaliti, ako mnogi vladari, koji su naginjali k apsolutizmu, nikad nijesu mogli do svog cilja; ili ako su došli, to je bilo, kad je svršio srednji vijek, onda kada im je uspjelo proždrijeti feudalce, kao što to upravo vidimo kod dvaju spomenutih naših velikaša i mučenika. Oni nijesu branili svoj narod samo od nekrsta, već i od presizanja centralne vlasti; pače su u toj obrani sebe i svoje kuće zatrli. Vazali dakle i crkveni dostojanstvenici, i ako nijesu bili birani, jesu bili rođeni zastupnici svog puka, s kojima su vladari na saborima vijećali o državnim i narodnim potrebama. Ako je ipak puk pri tim vijećanjima znao kadgod izvući tanji kraj, zar se to ne događa i danas u doba demokratizma, kada tobože narod sam vlada po svojim zastupnicima?

[5]) Naveden kod **Dr. Jos. Mausbach-a**: *Die Katolische Moral und ihre Gegner*, Köln 1913., str. 314.

* * *

Kad bih htio pisati apologiju srednjeg vijeka, ja bih još mogao istaći, kako su ondašnji naraštaji u život proveli pravo na narodni razvitak, o kome na žalost današnji naraštaj samo lijepo teoretizirati znade. Ovo je pravo bilo nepoznato i rimskom i bizantinskom carstvu, a pogotovu islamu. Kada pogledamo na tolike države, koje su u srednjem vijeku pojedini narodi zasnovali, a Pape im krune dijelili, čini se, kao da je u ono doba to pravo samo po sebi razumljivo bilo. Ondašnji svijet je naime čvrsto držao uz jedinstvo vjere i kulture i zato su se svi složno borili za ove ideale zapadnoga kršćanstva protiv heretika unutra i protiv Turaka i Arapa prema vani, dočim su puštali slobodne ruke pojedinim nacijama u njihovom narodnom razvitku. Ali, jer mislim, ako Bog dade s vremenom ovaj članak upopuniti s drugim: *O ulozi Crkve u srednjem vijeku*, za sada ću samo toliko reći: Ne sudimo srednji vijek prema današnjim prilikama, već prema ondašnjim; ne gledajmo samo tamne, već uzmimo u obzir i svijetle strane onog doba, i mi ćemo naći u srednjem vijeku ne samo pokudnih, već i udivljenja vrijednih stvari, pače vrednota, o kojima i danas živimo, jer ih mi ni danas u XX. vij. ne bismo posjedovali da nam ih srednji vijek nije u baštinu ostavio.

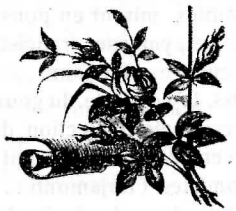

O. A. Cikojević profesor Bogoslovlja-Makarska.

Uloga Franjevaca u narodnom osviješćenju u Dalmaciji.

Résumé — *Le rôle des PP. Franciscains dans le réveil national en Dalmatie.* 1. Il y a des circonstances où les ecclesiastiques sont obligés de travailler sur le champ politique. La position de la Province franciscaine du T. S. Rédempteur sous ce rapport est exceptionnelle. Les franciscains, fils du peuple, ont été pendant des siècles pasteurs (curés), instituteurs, guides de leurs compatriotes. — 2. Action de cette province religieuse au commencement de la vie constitutionelle (1860—1883). Deux moines éminents: P. G. Puratić, prof. de théologie à Makarska, ami et collaborateur de M. Pavlinović; P. Ant. Matas, directeur du gymnase à Sinj. Ce dernier dans deux brochures explique ouvertement les sentiments nationaux de la population dalmate et affirme son droit naturel et historique de s' unir avec les fréres de Croatie. Les manoeuvres des autonomistes (italiénisants) et du gouvernement dalmate contre l' union avec la Croatie. — 3. Première diète dalmate. Le gouvernement provinciale dalmate et le gouvernement central de Vienne (Schmerling) ont tout fait pour empécher que en Dalmatie soient élus les hommes nationaux. Mais malgré un réglément injuste d'élection, qui garantissait la prépondérance à une infime minorité „italienne" et malgré toute sorte de violences, furent envoyés a la diète douze Croates. C' était une petit minorité, il est vrai, mais c' était une élite d'hommes capables et énergiques. Le clergé, les franciscains comme patriotes et pasteurs, ont pris part aux luttes pour la liberté et pour les droits de la nation. Ils furent pour cela dénoncés et accusés. A cause de la congrua paroissiale on les dénigrait devant le peuple, et auprès des évêques on voulait préssenter les franciscains comme ceux qui diminuent l'autorité épiscopale. Les deux Pères surnomés par des arguments irrésistibles, mirent en poussière toutes les accusations de leurs adversaires. Le gymnase franciscain de Sinj devint un vrai foyer de réveil et de culture nationaux. — 4. À la diète dalmate, inaugurée le 18 janvier 1863. la conduite du gouvernement pendant les élections fut sévérement critiquée. L'élection du candidat gouvenemental Alessani ne fut pas verifiée. Sur ce point aux Slaves s'unirent plusieurs députés autonomistes (Bajamonti ...). Tout cela irrita le gouvernement, qui obtint la dissoute de la diète. Les attaques contre le petit clergé seculier et contre les franciscains n'ont pas manqué. Le gouvernement n'a pas omis de faire pression sur quelque évêque orthodoxe et catholique pour réfrenér l'action patriotique du clergé, qui d'ailleurs était convencu de ne faire autre chose que son saint devoir vers le peuple et ses droits. — 5. Nouvelles souffrances de Croates. Au parlement de Vienne *Schmerling* et ses hommes attaquèrent violemment les franciscains et surtout leur gymnase à Sinj en supprimant le subside d'Etat. Différents députés prirent défense des franciscains même les Allemends. Le député tirolien *Greuter* reporta la victoire sur le chancelier. Celui-ci prend maintenant une autre voie: il accuse les franciscains auprès du Saint-Siège et demand leur suppression. Mais à Rome on connaissait bien toutes les péripéties de cette affaire et Schmerling n'obtint pas ce qu'il a cherché. Cependant l'etoile du puissant chancelier commence à s'obscurcir. Il tomba et avec lui le gouverneur de Dalmatie *Mamula*. A Schmerling succéda *Belcredi* et à Zadar Mamula fut remplace par un homme national le général *Filipović*. Les Croates respirèrent mais malhereusement pas pour longtemps.

1. Politika i svećenstvo.

Često ljudi imadu slab pojam o politici. Misle, da ona znači nemir i mržnju u društvenim redovima. Ovakovu sudu mnogo su pridonijeli politički ljudi i listovi, koji su pali u strančarstvo, a strančarstvo je strast, duševna bolest.

No naprotiv stoji, da je zdrava i poštena politika rodoljubno djelo, koje nalaže ljubav domovine svakomu njezinu djetetu. Dr. Josip Andrić veli: „razmišljati o životu države, osjećati sa životom države, pomagati ili odmagati život države, promicati ili zadržavati život države bilo javno ili tajno, govorom ili pisanjem, pukom simpatijom ili činom . . . To je politika. [1])"

A da li je pristojno, da i svećenik zađe na to polje, pogotovo ako je on i redovnik? Kačić pjeva: „nije sablja za popa ni fratra, već krunica i križ oko vrata! [2]) Ja bih pristao uz nazor starca Milovana, kada bi vas narod bio svijestan i svijesno djelovao. Ali, kada toga nije, i kada su ugrožena narodna dobra tada je pozvan i svećenik, da štiti veliku narodnu imovinu. Danas, u parlamentarnim zemljama ima svakakovih stranaka, pa je gotovo uvijek i svećenik pozvan na politički rad za svoj narod, više ili manje, prema realnim potrebama.

1) Politika kao nauka str. 12.
2) Razgovor ugodni Naroda Slovinskog.

Šezdesetih godina prošloga vijeka naš se je narod nalazio u slabim prilikama. Imao je sasvim malenu inteligenciju, koja po sebi ne bi bila učinila ništa. Srećom svećenstvo je osjetilo svoju dužnost prema rođenoj grudi i stupilo je u narodne redove, da izdrži najljuću borbu. K njima su pristupili i crkovni redovi, prema dopustu samostanskoga života i pravila. Budući da se Povincija Presv. Otkupitelja nalazi u posebnim prilikama, to je polje njezina rada u ovome pogledu mnogo šire od onoga ostalih Provincija i Redova. Zadaća je stoga moje rađe: da iznese djelovanje, trpljenje i požrtvovnost ove franj. udruge u narodnom osvješćivanju od godine 1860. do godine 1883.

2. Stav franjevaca u početku ustavnoga života.

Poslije nesretnoga rata u Italiji, austrijsko carstvo nalazilo se je u teškoj pogibelji. Narodi su bili nezadovoljni, a velike financijalne neprilike upravo su je gušile. [3]) Barun Bruck svjetovao je Franu Jozipa neka uvede ustav u državu, jer je mislio, da će se tako umiriti narodi. I zbilja, car izdade proglas 15. srpnja 1859 u kojem obećaje „suvremeno poboljšanje u zakonodavstvu i upravi". Ali, istom 5. ožujka 1860. sazove on pojačano državno vijeće, u koje su bili pozvani i naši ljudi: barun Vranicani, Strossmayer, a iz Dalmacije Borelli. Radilo se tu o novoj organizaciji države. [4])

Slaveni uopće, bili su za modernu koncepciju državnog ustrojstva, jer je to odgovaralo njihovim nacionalnim interesima. Isto tako i Madžari. Većina je, po tomu, bila federalistička, pa je stvoren zaključak, da se prizna historičko-politički individualitet pojedinih zemalja. Tom prigodom barun Vranicani lijepo je govorio o jedinstvu Dalmacije sa Hrvatskom. Isto tako i Strossmayer. Borelli se tomu oprije sutra dan (26. rujna), priznajuć, da ima više Slavena nego Talijana, ali da nije još vrijeme za sjedinjenje, pače istakne, da Hrvatska nema prava na Dalmaciju. Na to se ustade Strossmayer i sjajno pobije Borellia historičkim dokazima. [5])

3) God. 1857 imala je Austrija duga 2400 miljuna forinti, a 1859 još više. Godimice država je imala deficit od 280 miljuna forinti. God. 1860 raspisala je zajam od 200 miljuna, ali je odgovor pučanstva bio slab — Vidi **Horvat:** Najnovija doba hrvatske povijesti str. 173.

4) **Šišić:** Pregled povjesti hrvatskog naroda str. 312.

5) **Horvat:** Najnovija doba hrvatske povijesti str. 175.

Time je nastalo jače zanimanje za sjedinjenje u Hrvatskoj i u Dalmaciji. Pavlinović, Klaić stali su na čelo hrvatskom pokretu u Dalmaciji, a oko don Mihe počelo se okupljati seosko svećenstvo. U ovom kolu odmah u početku nalazimo listom i franjevce Presv. Otkupitelja, a u prvim redovima ističu se ljudi na njihovim učilištima u Makarskoj i Sinju: Fr. Gabro Puratić i Matas.

Puratić je bio čovjek bistra uma i duboke naobrazbe. Pavlinović je sklopio s njime najuže prijateljstvo sve do svoje smrti; [6]) njemu je povjer vao svoje najintimnije stvari. Koliko je Pavlinović cijenio Puratića vidi se iz poslanice, koju mu je upravio iz Nina na Gospu od Zečeva godine 1873: „O moj Gabrijele, još samo jednu, pa bih ti oni čas bio ugledao raj. Moje su oči potražile na prvom brodu jednoga suhonjasta, duhovita, srčena sina Marijina. Zaželio sam hrvatskoga sina pod pasom anđela od Asiza, da on ustane na krmi toga broda, da mnoštvu na obali i na brodim oduši duha božanstvena; da one ganute i vjerne duše okupi duhom istine i pravde. Zaželio sam te voljna, jedra, okrepljena, da očepiš, da oživimo, da mremo od radosti žrtvujuć se za ovaku vjeru i za ovaki narod." [7]) Po prirodi dakle same stvari, jer su franjevci uvijek bili pučki sinovi, ali i po uplivu i bistrini mladoga profesora bogoslovlja, franjevci su se našli u narodnim redovima i uz don Mihu Pavlinovića, pa su mu postali najvjerniji i najodaniji vođe u budućoj domovinskoj vojni.

Isti život strujao je po Provinciji i iz samostana Sinja. Onamo je bio jak broj ljudi zanešenih domovinskom stvari, a na čelu im je stao upravitelj Sinjske gimnazije, Fra Ante Matas. Za vrijeme, kada je u Beču vijećalo pojačano državno vijeće, Matas napiše brošuru „Glas Hrvatsko Slovinski iz Dalmacije" [8]). U njoj on polemiše sa „Voce Dalmatica", koja je dokazivala, kako je u Dalmaciji kultura talijanska, kako niko u Dalmaciji ne zna ilirski pisati, i kako za taj jezik ne znadu ni uredi, niti ika-

6) Puratić je poznao Pavlinovića kao klerika u samostanu Makarskom Njihov prvi pozdrav bio je čudnovat: Mladi Puratić služio je kafu Pavlinoviću, pa će mu ovaj: Dakle, ti redovnik, je li? Dà, odgovori fra Gabro — Ali, to još treba pokoriti, reče don Miho. Ove riječi otvorile su daljni razgovor, a i daljni intimitet, koji se kasnije razvio između ova dva velika muža.

7) Različiti spisi str. 67.

8) Tiskana u Zagrebu u srpnju 1860.

kova javna ustanova.[9]) Onda su ovakovi glasovi bili česti i pomagali su Borellia u Beču, a Matas u svojoj brošuri hoće da pobije njihove razloge, a ističe da je uzrok nevolja u Dalmaciji to, što je ona daleko od Hrvatske, i što je tuđinski duh davi. „Njekoličina, veli on, talijanskieh pridošlica, te domaćih gnjusnih odmetnika narodnosti svoje gazi sada svu Dalmaciju.“ Odbija tvrdnju Frazvjezdana, da su Dalmatinci kulturom Talijani „I premda mi dopuštamo da je Paravia pogodio napenjgati (naslikati) sadašnje stanje Dalmacije, kažući da smo krvlju Slavjani a duhom Talijani, nijedan Dalmatin ipak, koji ćuti imalo narodnog ponosa neće dopustiti ni Paraviji, ni nikomu na svijetu, da to mora biti pravilo budućnosti. Nijedan pošteni Hrvat Dalmatinski neće privoljiti da se slika tom dvoličnom slikom, koja ne samo nakazom bi ga učinila, nego još za svedjerni prikaz i vječnu sramotu bi mu služila da je odbacio i pogrdio svoj plemeniti materinski jezik, ter bezpotrebno i od objesti zagrlio onoga svojih glavnih dušmana, koji su mu otačbinu do mozga ispijukali i isti jezik najprvi tlačiti počeli i najveće potlačili.“

Napokon kaže, da mi nećemo biti oni divljaci, koji su primili jezik starih Latina, jer naš jezik govori 10 000 000 jugoslavena, a oblicima je prebogat i zvukom sladak.

Matasova brošura je prava sensacija za ono doba, pogotovo jer je hrvatski pisana.[10]) Njegova braća dičila su se s njome, i svaki ju je smatrao kao plod svoga duha.

Međutim, na preporuku biskupa Strossmayera bude imenovan Josip Šokčević za hrvatskog bana 19. lipnja 1860., a malo zatim izađe oktobarska diploma (20. listopada), u kojoj

9) La Voce Dalmatica u 6. broju ovako veli: Naš Paravia rekao je: narodno smo Slaveni, ali kulturom Talijani. I zaista malo tko bi mogao od nas pisati ilirski, a još manje njemački. Župski registri osim riedkih. registri porezni, hipotekarni, bilježnički, dokumenti ostali. neprave se drugče nego talijanski. Talijanski je jezik u službi javnih i privatnih poslova, škola i listova što se čitaju. U talijanskom se propovieda rieč Božja prosvietljenomu dielu naroda. Talijanski je jezik općina i suda. U talijanskom napokon dozvolilo je Njegovo Veličanstvo našemu raprezentantu u njegovom vieću da bude tumač naših potreba i naših želja — Vidi **Matas:** Glas hrvatsko slovinski.

10 Matas je izvorno znao talijanski, jer je to onda bio običaj svih kulturnih ljudi. Ali pisao je brošuru hrvatski zbog više razloga, osobito političkih; time je kazao svijetu: da u Dalmaciji žive narod, koji nema potrebe talijanskoga jezika, također da je neispravna tvrdnja Paravije, da niko u Dalmaciji ne zna pisati hrvatski!

car povraća Hrvatskoj i Ugarskoj ustav, a obećava ga drugim zemljama. Uz ovu diplomu bio je banu dostavljen i carski reskript, u kojemu traži car da mu se urede odnosi između Ugarske i Hrvatske. Na to ban sazove bansku konferenciju 26. studenoga 1860., a ova zaključi neka se pošalju izaslanici u Beč, koji će, uz ostalo, tražiti neka bi se Dalmacija ujedinila sa Hrvatskom. Car odmah (5. prosinca) odgovori da je spravan udovoljiti želji Hrvata, i ujedno nalaže neka se pozovu izaslanici Dalmacije, koji će na banskoj konferenciji pregovarati o načinu ujedinjenja.[11])

Poradi careve naredbe bili su pouzdanici iz Dalmacije već imenovani. Između tizih bio je i provincijal franjevačke Provincije Presv. Otkupitelja, O. J. Milinović.[12])

Na ove glase užurbaše se autonomaši po Dalmaciji. Na 23. prosinca 1860. sazivlje Bajamonti svoje gradsko vijeće i kaže, da su koraci hrvatskog puka i banske konference nezakoniti, nasilni, a na to je gradsko vijeće učinilo protest proti svakomu koji bi ga htio zastupati.[13]) Odmah zatim slijedio je protest i drugih 16 općina. Sve ovo bilo je udešeno u sporazumu sa dalmatinskom vladom. Namjesnik Mamula još od 1851. protivio se je jedinstvu. Naime, ban Jelačić piše Mamuli, kao svomu namjesniku, neka nastoji, da bi se Dalmacija ujedinila sa Hrvatskom, nu Mamula mu odgovara, da on nije toga mišljenja.[14]) Pogotovo morao je biti sada protivan, kada je znao, da ministar Schmerling odbija to jedinstvo. Stoga je, preko podređenih činovnika, sve uložio da odaslanici ne pođu u Zagreb, a onim koji su ipak htjeli poći, bilo je rečeno da moraju čekati posebni poziv. I tako do zajedničke konference nije došlo.

Međutim ni rodoljubi, ni Provincija Presv. Otkupitelja nisu izgubili nadu u pobjedu pravedne stvari, pa su nastavili radom u istom pravcu. Bajamonti se je oborio u sjednici gradskog vijeća na Matasov „Glas hrvatsko Slovinski iz Dalmacije.“ Nu Matas mu ne ostaje dužan nego pobija Bajamontijeve tvrdnje u „Šilo za ognjilo“. Ova je knjižica još znamenitija od prve: u njoj ističe da smo mi Dalmatinci Hrvati po imenu, jeziku, krvi i običajim; da nismo talijanski robovi već sugrađani, kojih ima preko 400 000;

11) **Šišić:** Pregled povjesti hrvatskog naroda str. 314.
12) **Zlatović:** Franovci str. 425.
13) **Horva** Najnovija doba povjesti str. 181.
14) **L. v. Südland:** Die Südslavische Frage str. 471.

stoga „dižemo glas protiva njihovu zulumu.“ A na poziv Bajamontijev da ne budemo ni Talijani, ni Slavjani veli: „Ali tih Dalmatinaca kao naroda nejma, već samo u glavam vas dalmatinskih Talijana, koji pod tim geografičkim imenom vašu talijanštinu zaklanjate.“ [15])

Jedinstvo s Hrvatskomn Matas pomišlja autonomistički, jer kada je Bajamonti nazvao to jedinstvo „fusione,“ odgovara Matas: „takovoga sjedinjenja niti mi želimo, niti nam ga Hrvati nude, već naše sjedinjenje je takovo, da nam ostanu naša privilegija, naša autonomija; zdvornji znakovi naše samostalnohti, po čemu ćemo se vazda od naše ostale braće razlučivati.“ [16])

Ovakov stav zauzeli su franjevci Presv. Otkupitelja u početku ustavnoga života.

3. Prvi sabor, napadaji i narodno osvješćivanje.

Slijedeća godina (1861.) jednako nije donijela željene sreće. Te godine morali su se obaviti prvi izbori za datmatinski sabor. Znamenitost izbora i prvog sabora sastojala se je u tomu, što je sabor morao izabrati izaslanike, koji će pregovarati sa hrvatskim saborom o sjedinjenju Dalmacije sa Hrvatskom usljed carskog riješenja 21. veljače 1861. [17])

Nego, Dalmacija nije još bila dorasla za taj veliki dogadaj. Vladajuća gospoda po gradovima bila su talijanskih osjećaja i jezika. Svak, tko je htjeo biti kulturan čovjek morao je znati talijanski. [18]) Hrvatski se je smatrao jezikom potištene i natražne gomile. Stoga su viđeniji težaci naučili nešto po tuđinsku zamećati, i onda su se smatrali uglednijim ljudima. Narodna pako masa bila je bez svijesti, i naučna robovanju; podcjenjivala je sebe i svoju narodnost, a u lacmanluku vidila je odličnost veličinu. U ovakovu duševnom razpoloženju morala je biti teška borba, koju su imali poduzeti rodoljubi i svećenstvo. Strossmayer je rekao u državnom vijeću, da će dalmatinski sabor biti protiva ujedinjenju, jer će 15.000 Talijana imati više prava

15) Šilo za ognjilo str. 13.

16) ibid l. c.

17) **Horvat:** Nanovija doba hrvatske povjesti str. 191.

18) Jubilarni „Narodni List“ — Juraj Carić govoreći o otocima veli: popovi i drugi prosvietljeni elementi, bili su Slavo - Dalmati.

19) **Šišić:** Pregled povjesti hrvatskog naroda str.

nego 400.000 Hrvata. [19]) Ove su riječi bile proročanske, a nije trebalo biti prorok, da ih izreče, jer je svak znao, da vlada neće dopustiti, da u sabor uđe hrvatska većina. I zbilja, ministar Schmerling dade napraviti upravo nepravedni izborni red usljed koga morala je izaći talijanska, odnosno vladina većina. [20]) Uza sve to naših je izašlo 12, ali jakih ljudi. Medju ovim isticali su se Pavlinović i Klaić.

Nu, što je ovo 12 moglo učiniti prema 31 protivnička zastupnika? I kada je u travnju bila na dnevnom redu adresa, dvanestorica su odlučno tražili, da se zatraži jedinstvo s Hrvatskom, ali talijanska većina to odbije. Neki narodni zastupnici, vodstvom Meda Pucića polete u Beč, da se potuže caru i da mole neka bi jedinstvo proveo. Car je deputaciju lijepo primio i rekao: Ja držim, da će sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom koristiti Dalmaciji i svim pokrajinama carevine. Znadem da je narod u Dalmaciji slavenski, pa da je budućnost Dalmacije u Slavenstvu. Osamljena ne će se moći razviti. Zato želim i brinem se, da to sjedinjenje postane djelom. [21])

Uza sve to Franjo Josip nije održao svojega obećanja. Ministar Schmerling bio je previše zadojen Thugutovim mislima, a da bi mogao dopustiti jedinstvo Hrvata.

Nakon saborskog zasjedanja nastalo je za rodoljube, osobito svećenstvo, vrijeme rada oko narodnog osvješćivanja, a za Talijane vrijeme napadanja. Imali su na raspolaganje dva lista „Rivista Dalmata“ i „Voce Dalmatica.“ Oba su sistematski stali udarati na narodni pokret, na naše prvake, na svećenstvo, a u franjevce su najvoljeli zabadati. A mi tada nijesmo imali nikakva lista gdje bi se branili od nesavjesnih napadaja, stoga su se ljudi uticali u skrajnosti zagrebačkim listovima. Osim toga, trebao nam je list, koji bi nam davao i domoljubnu orijentaciju. Napokon se je došlo do njegova ostvarenja 1. ožujka 1862., kad je prvi put ugledao svijetlo „Nazionale“.

Sa osnutkom lista novi život stade strujati u Dalmaciji. List je donosio članke, koji su ljude osvježivali, a neuke prosvijetljivali. U tome je pogledu jako važna bila polemika Nodila sa Tomaseom, u kojoj je Nodilo ostao pobjednikom tako da se Tomaseo već ne pojavljuje u našem javnom životu.

20) **Horvat:** Najnovija doba hrvatske povjesti str. 189.

21) **Martin Polić:** Parlamentarna povjest kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije str. 19.

Ali sada je bio i list na pomoći svojim ljudima u odbijanju nepravednih navala. Godine 1860. žalio je fratar Matas, da nemamo novina, u kojima bi Talijanima Dalmacije pokazali zube, [22]) a sada je i on doživio sreću, da u svom listu ustane na obranu svoje Provincije. Naime „Voce Dalmatica" spočitnula je franjevcima razne stvari, a posebno: da redovinom svijet dave i drže ga u neznanju bez škola. Na ovakove objede ustaje Matas i kaže, da je mučao dok su napadali pojedince, ali, kad njihovi udarci sada bivaju na cijelu zadrugu, ne može mučati. I odmah se služi načinom kakovim se je Tertulijan služio u odbijanju poganskih navala na nevine kršćane: „Što je u Dalmaciji malo pučkih učionica, što se svake godine umnažaju danjci, što se umiću gajevi, što neima vodah u selih, što ima lupeštine u poljih, što ima hajduka u planinam, što su težaci siromašni, što su putevi kršni, svemu tomu po sudu „Voce Dalmatica" i njezinih bezimenih dopisnika, krivi su župnici, a osobito fratri". [23]) Glede redovine Matas priznaje da nije pravo što neki ne plaćaju, dok ju zagorci moraju davati ali, veli on, nisu tomu krivi fratri, nego vlade: mletačka, francuska i austrijska, koje su voljele da narod snosi taj teret nego one. Redovnici bi rado i danas da se taj teret ukine, a župnicima, da se drugčije providi. [24]) Pače ističe prestavku starešinstva Provincije, kojom su oni još prije tražili, da vlada plaća župnike mjesto redovine: Starešine države Otkupiteljeve, pretekoše vas veoma, još kad o tom vi nesanjaste predlagaše vladi, da nek ih ona plaća . . . ali vlada nepristade na nijednog od tih predloga."

Matas odlučno odbija prigovor, da su fratri zapuštali kulturno svoj narod i ističe, da su oni još u stara vremena držali škole. Tako o fra Lovri Senetiću u Drnišu izdaje svjedočbu serdar Nakić 8. rujna 1711., da je bio na službu dušama vojničkim i narodnim, da je propovjedao kršćanima i skizmaticima, da je učio čitati i pisati djecu kršćansku i onu staroga obreda. Navodi također, da su fratri osnovali god. 1798. javne pučke škole

[22]) „Istina, da mi još i neimamo našega pravoga časopisa, ali uhvamo se u onoga Boga, koji nas je dosad čitave uzčuvao de ore leonis, et a cornibus unicornium, da će nas s vremenom obdariti lapticem časopisa, u kom ćemo vam moć barem laži pobijati." - Glas hrvatsko-slovinski str. 27.

[23]) „Nazionale" 21. lipnja 1862.

[24]) I danas ueprijatetji crkve, da otuđe narod od nje lačaju se redovine i bune narod. Vazda su neprijatelji naroda i crkve bili isti.

u Imoskom, Sinju, Drnišu, Kninu, Makarskoj i Omišu na usmenu preporuku kneza Thurna, a proslijediše po naredbi generala Molitora za vlade francuske. Pobraja mjesta gdje i danas franjevci podučavaju djecu. Napokon za njihovu sramotu iznosi, da je i njihov velikan Tomaseo primio prve nauke u samostanu sv. Lovre od fratra Župana. [25])

Nu osim ovih napadaja u petom broju plače „Voce Dalmatica" nad vlašću biskupskom: Župnici redovnici na štetu su vlasti biskupske, jer oni su pod vlašću svojih redovničkih starešina, tako su oni prama biskupima neovisni. A župe su franjevci dobili, ne svojim pravednim zaslugama, nego ulagivanjem i špijunstvom mletačkoj republici. — Ovakova nepravedna objeda morala je duboko boljeti franjevce, a ona je ujedno za mir u crkvi pogibeljna, jer pod izlikom štovanja biskupskog auktoriteta hoće da ovaj isti auktoritet podžeže na boj protiva franjevcima. Stoga se lača pera mladi profesor bogoslovlja fra Gabro Puratić i u dva članka u „Nazionalu" pobija nesavjesne napadaje talijanskog lista: Provincija Presv. Odkupitelja došla je sa svojim narodom bježeć ispred turskog zuluma, a po tomu ona je imala župsko pravo i prije mletačkoga gospodstva, a prava redovnička nipošto ne t ngiraju prava biskupskih, jer su redovnici podložni biskupu u župskim stvarima kao i svećenici svjetovni. Zato ih biskup ispituva da vidi jesu li vrijedni za župu. On ih može primiti ili odbaciti. Napokon završuje fra Gabro svoj znameniti članak sa izjavom: da redovnici neće paziti na slične objede, nego će ići srčeno u susret svakom bijesu, pa bio on sa strane silnika, kao što su Turci, ili sa strane malenih, kao što je dopisnik, ali ne će se iznevjeriti svojoj svetoj dužnosti, koja ih veže s njihovim pukom u današnjem stanju. [26])

Iz fra Gabrinih dokaza jasno je, da je bio veoma sposoban kanonista, ali je jasno i to da su i on i njegova Provincija smatrali, da su njihovi redovnici u pastirskom zvanju dužni da budu uz svoj narod i da ga nacionalno osvješćuju. I takova je ta dužnost, da ih od nje ne može odvratiti nikakova sila.

[25]) „Nazionale" 28. lipnja 1862.

[26]) „Essi (religiosi) preferiranno sempre di affrontare le ire dei grandi come il turco, e dei piccoli come lo Z dal Promina. piuttosto che tradire quei sacri doveri che nell' attuale loro posizione li tengono vincolati al popolo" — „Nazionale" 18 lipnja 1862.

Iz samostaua i župskih kuća vrcale su iskre hrvatske misli u naše varoši i sela. Hrvatska svijest imala je silnih poteškoća, ali je njezino svijetlo i toplina ipak osvajala. Najjači rad u osvješćivanju razvijao je samostan Sinj. Tamo su franjevci imali svoju gimnaziju, pa je stoga onamo bilo najviše aktivnih sila. Stoga su Talijani i najviše udarali na oni samostan, a gimnaziju i njene profesure su ponizivali kao ništetne. Radi toga se gnjuša fra Gabro Puratić i veli da neće braniti od njihovih napadaja one vrlo zaslužne profesore, jer to bi bila za nje uvrjeda. [27]) Nu zato „Nazionale" baš u ove ljude upire prstom i stavlja ih javnosti pred oči kao izgled rodoljublja i požrtvovnog rada u narodnom prosvjetljavanju. Tako su franjevci u Sinju stali svoje učenike vježbati u zabavama na hrvaskom jeziku i sinjskoj ih publici davati. To je bilo kod nas nešto novo, što je naše oduševljavalo, a neprijatelje svrbilo i poticalo na napadaje i psovke, a „Nazionale" je takovo djelovanje stao pohvalom isticati: „Onomlani, narodni redovnici, franjevci malobraćani sinjski uputili su svoje djake da se pokušaju u prigodnoj igri . . . U Sinju slavni učitelji narodnoga gimnazija Franjevačka Malobraća; ovo su po drugi put uvježbali svoje djake da prikažu te ovi put baš narodne igre. . . Ima kod nas ljudih, koji će se namrkositi i nosom zaokrenuti na ovakovu viest, što se božji redovnici bave kazalištem i prizornimi igrami; mi ćemo onu učenu braću pohvaliti i opaziti da onakove igre neimaju ništa griešna u sebi. . . Mi smo nazvali glmnazij sinjski narodnim gimnazijem i jeste" [28])

4. Raspust sabora i izbori g. 1864.

Vlada se nije nalazila dobro u saboru. Naši tjudi bili su i idejom jaki, pa su se nekom neodoljivom silom nametali. Vlada je to teško osjećala. K tomu nadođe prkos u njezine ljude. Jedno krilo sa Bajamontijem nije moglo dalje trpjeti reakcionarnog djelovanja Lappeninih ljudi. Ovo sve kvarilo je dalmatinskoj vladi pokoj i mir.

U siječnju 1863. bio je otvoren dalmatinski sabor, a na 18. istoga bila je verifikacija mandata splitskog poglavara Alessanija kao zastupnika sinjskog kotara. Prigodom njegova izbora vlada je bila počinila grdne zloporabe, da mu osigura mandat. Naši

[27]) l. c.

[28]) Prilog „ Nazionale" 22. ožujka 1862.

ljudi u saboru ustanu protiv njegova ovjerovljenja. K njima pristupi i 9 autonomaša: Bajamonti, Duplančić, Galvani, Giovannizzio, Macchiedo, Radmili, Radman, Serragli i Smrkinić. Mandat je bio poništen. [29])

Odjek ovog poništenja bio je velik u svoj Dalmaciji, osobito u Sinju. Načelnik Buljan, vatreni Bajamontovac, objelodanjiva otvoreno pismo u „Nazionalu", u komu kaže, da je vas puk primio sa ushitom poništenje Alessanijeva mandata; veli da je poništenje triumf prava, konstitucionalnog zakona, triumf svetog načela. [30])

Ovakav događaj ljuto je zabolio dalmatinsku vladu. Alessani je njezin najglavniji čovjek, pouzdanik Lappene, Rajnera i Mamule. Osim toga, poništenje njegova mandata bila je ujedno svečana saborska izjava, da je vlada vodila izbore strančarski i nezakonito. Stoga se je vlada stala osvećivati svim, koji su sudjelovali u poništenju. Njezina sržba najprije stiže naše ljude — Klaića, Danila i Pulića. Prva dva odpustiše sa profesure, a Pulića premjestiše za kratko u Split, onda u Trento. Veliki su to bili udarci za naše ljude, koji su našli silnog odjeka kod rodoljuba. Vlada s ovim udarcima nije polučila željenog cilja, nego naprotiv, to je bilo povodom, da se je još jače razgorila rodoljubna vatra u srcima rodoljuba. Sva trojica bili su narodni mučenici, koji su privlačili duše nekom neodoljivom silom!

Međutim Alessani je opet u Sinjskom kotaru kandidirao i opet je bio izabran zastupnikom, ne voljom naroda, nego pristranošću i zloporabom vlasti. Ponovna verifikacija njegova mandata bila je 10. ožujka 1864. Protiv nje ustanu Radman i Giovannizio. Klaić zatraži neka se učine točni izvidi o zakonitosti izbora. Vojnović, Pavlinović sa svojim drugovima podupirali su Klaića. Lappena se ustane na obranu, a Klaić mu odvrati, da se ovdje ne radi o raspoloženju prema ličnosti splitskog poglavara, nego o načelu: Jeli izbor bio slobodan, ili se radi o vladinu nasilju [31]). Nu izbor je bio svejedno odobren [32])

[29]) Kisić: Jubilarni broj„ Narodnog Lista".

[30])„ Nazionale" 15, ožujka 1863.

[31]) „ma di un principio grande e vitale quale è quello della sincerità di un elezione; trattasi di sapere se coloro che entrano in questa dieta sasaranno i rapresentati della Dalmazia, ovvero i mandatari del governo della Dalmazia. — Il „Nazionalle" 12. ožujka 1864.

[32]) Kisić; Jubilarni broj „Narodnog Lista".

Već od prije vladala je neka snošljivost između krila Bajamontova i naših ljudi, koja se je očitom pokazala u raznim prigodama. Nu sada ovi događaji doveli su ih do zbliženja. Klaić je polaskao talijanskoj kulturi rekavši: da smo joj svi mnogo dužni, i da je on sretan što je bio uzgojen u srcu Italije, u nježnoj Toskani. A zatim je apelovao na sav sabor da budu složni u radu za zajedničku domovinu, jer smo svi Slaveni. Bajamonti je na to rekao, da oni nisu protivni narodnosti stoga što se protive jedinstvu s Hrvatskom, niti time navješćuju rat jeziku svoje narodnosti. Sada je čas da dokažu kako njihove želje odgovaraju njihovu programu, a taj je: Slaveni i sutra, Hrvati nikada — „Vrijeme je već da iskreno i uzdignuta čela kažemo: osim aneksije, program aneksionista i naš je program“ [33])

Na to nenadno kralj izdade dekret 6. travnja 1864., kojim raspušta dalmatinski sabor. Motiv toga jesu „događaji koji su se do sada zbili u saboru, i radi kojih ne može se nadati korisnom radu“ [34]). U javnosti nastalo je čuđenje i svak se je pitao zašto je uslijedio raspust. Nitko nije znao za te strašne događaje, koji su se zbili u saboru, jer ih uopće takovih nije bilo. Prilog „Narodni List“ od 7. travnja neće da ispitiva, zašto bi to moglo biti. No iz svega se vidi, da dalmatinskoj vladi, posebno Rajneru, nije bila draga kritika narodnih zastupnika. Stoga je on doviknuo u saboru: nije istina da se dalmatinska vlada protivi slavenskoj narodnosti, i on neće dopustiti da se vlada napada [35]). Svakako nešto slično mora biti, jer se to vidi iz carskoga dekreta, a sve ovo potvrđuje i oficiozna „Corrispodenza Generale“, kad kaže: „I raggiri di partito . . . passionate e smoderatissime discussioni e ingiusti e violenti attacchi al governo fecero apparire affatto impossibile una benefica operosità di questa dieta“. I „Neue Freie Presse“ taj isti razlog spominje. [36]) Koji razlog bio da bio, svakako glavni i skriveni bio je taj: da se vlada oslobodi pogibeljnih za nju elemenata, i da dobije svoj homogeni sabor.

Sada se je vlada dala na posao: Preturi komesari pozivlju načelnike i daju naloge. Alessani leti u Zadar pa u Beč za naputke. Raspuštaju splitsko gradsko vijeće i time nagoviještaju

[33]) Il Nazionale 9 travnja 1864.
[34]) Il Nazionale 16. travnja 1864.
[35]) Il Nazionale 9 travnja 1864.
[36]) Il Nazionale 16. travnja 1864.

unaprijed Bajamontiju što ga čeka. Pravoslavni episkop Knežević šalje vjernicima koloridnu, u kojoj kaže, da se je osnovao nekakav odbor u Zadru, a drugi po mjestima Dalmacije, a njihova zadaća „sastoji se u tom, da rasprostru nepovjerenje, mržnju i prezrenje prama državnih vlasti, da osujete raspoloženja ovih, da oklevetaju blage namjere, da ih opišu kao neprijatelje naroda, narodnog jezika, narodnosti i ustavnih olakšica milostiviejše darovanih, jednom rieči, da podkopaju zakoniti upliv; zato nastoje, da izbor pane na lica protivna svakom načelu reda i zakonitosti, prieteći i obećavajući. Osnovano može se držati da njeki lakomisleni i maloumni od parohialnog sveštenstva učestvuju u slovutim odborima potkriepljavajući svojim uplivom zločeste namjere zloradih ljudi.“ A onda opominje svoje parohe, da čuvaju svoje stado od takovih revolucionara. [37])

I biskup Cima iz Makarske i hvarski biskup Bordin poslali su reservate dekanima, neka se svećenstvo ne izlaže. Pače Cima veli, da dekani paze na one, koji bi protivno radili, jer da će dijecezanski biskup najstrožije postupati. [38])

Franjevci i svećenstvo znali su da takove naredbe nijesu ispravne i da ne mogu poništiti prirodnu dužnost prema svojoj domovini. Nisu gledali niti na neugodnosti, koje će ih stignuti sa strane svjetovne vlasti, jer, tobože, stoje uz smutljivce i revolucionere, nego su neustrašivo vršili „svoju svetu dužnost“ kako bi rekao fra Gabro Puratić.

Međutim podigao se i sam glavom namjesnik Mamula na putovanje - u agitaciju. Svuda preporučuje pokornost vladi i njenim ljudima, jer „tko je protiva vladi cesarovoj, taj je i protiva caru“ [39])

Na to je činovništvo ustalo da svom silom radi. Osobito je gledalo da ubije ugled svećenstva i franjevaca. Govorili su: da su se združili s hrišćanima, jer hoće da se žene, a jer to ne mogu postignuti pod našim kraljem, stoga traže da prijeđu pod Krovaciju, a onda će pod hrišćanluk i pod Mozgova. Pod Krovacijom svijet mora u vojsku; djetetu daju pušku dok se rodi; daju batine mušku i žensku. Svemu tome protivi se car i njegova vlada.

[37]) Prilog „Narodni List“, 23. srpnja 1864.
[38]) „Nazionale“, 23. srpnja 1864., i Prilog „Narodni List“, 5. studenoga 1864. Iz govora Klaićeva u saboru doznajemo za Bordina.
[39]) **Zlatović**: Franovci str. 428.

Ako budu za njih biti će narodu dobro; fratri i popovi uči će u red, a redovina će biti smanjena. [40])

Izbori su slijedili 20., 25. i 30. kolovoza pod najvećim terorom vlade i njezinih organa. Gdje im je tko mogao smetati toga su ili hapsili ili s birališta odstranili. [41])

Razumljivo je da je, uz ovakav teror, morala vlada dobiti većinu. Njezina su izašla 24, naših 9, ali su Bajamontovci ostali proglašeni, jer su izašla samo četvorica. Pavlinović ovoga puta nije mogao kandidirati, jer je bio pod optužbom zbog nekoga članka, koga je pred dvije godine napisao. Birači Vrgorca, Makarske i Neretve birajući Klaića ovako mu pišu 20. kolovoza 1864:

Slavni Gospodine!

Naš ljubljeni i jednoglasno vapijani zastupnik pop Mihovio Pavlinović budući nam očitovao, da s njekih teških zaprieka, i radi narodne koristi, ovoga puta on se nebi mogao primiti zastupništva, i budući kazao želju, da bi ga Ti zamienio, mi Tebe izabrasmo za novoga zastupnika . . . [42])

Klaić je kasnije na ovo pismo zahvalio, ističući zasluge don Mihine.

Između ovih birača nalazila su se i 4 franjevca: fra Petar Peko, Ivan Raić, fra Žarko Borić i fra Serafin Vežić [43])

Tako su se obavili ovi jadni izbori, u kojima su svećenstvo i franjevci igrali odlučnu i glavnu ulogu sa hrvatske strane

5. Nove Muke.

Ali sa izborima nisu svršile muke, pače nove su započele. Vlada je stala pokazivati svoju gvozdenu ruku prema svima, koji su se usudili biti protiva njezinim kandidatima. Bajamontijevo činovništvo bilo je zlostavljano, protiv „Nazionalu“ podignuti sudbeni postupci, naši ljudi terorizirani. Ali, rek bi da je najvišu kušnju morala izdržati Provincija Presv. Otkupitelja:

Ova, naime, Provincija vazda je ulagala veliku brigu za svoje škole. Sve do godine 1854. nije imala jednog stalnog mjesta za gimnazijske nauke, nego ih je držala sada u Karinu, Visovcu, a sad u Zaostrogu. Sve je to bilo nezgodno i na veliku

[40]) **Zlatović**: ibid. str. 430.
[41]) Franjevce na Lećevici žandari su potjerali sa birališta - Zlatović l. c.
[42]) „Il Nazionale“ 27. kolovoza 1864.
[43]) „Il Nazionale l. c.

naukovnu štetu, jer stalno mjesto ima velike prednosti u naukovnom pogledu.

Franjevci Presv. Otkupitelja osjećali su taj nedostatak. Provincijal fra Mate Šimunović stane ozbiljno raditi da bi ga već jednom uklonio. U tu svrhu dođe u doticaj s namjesnikom Mamulom. Ovaj pristade, da se zavod smjesti u Sinju i da bude javni, a vlada će davati neki štipendij za osposobljenje nekoliko redovnika kao profesora. Provincija na to pristane, a fra Ante Lulić novi provincijal otvori prvo hrvatsko gimnazije u Sinju 12. prosinca 1854.

Za udržavanje zavoda bila je vlada dužna davati pripomoć, jer je ovo gimnazije bilo i za vanjske učenike. Ali vlada je davala samo neku potporu za osposobljenje šesterice mladih profesora, a cijelo uzdržanje gimnazija pade na teret Provincije. Stoga god. 1863. provincijal fra Ivan Šimunović učini molbu na ministarstvo neka bi dodijelilo pripomoć gimnaziju godišnih 6000 forinta. Ali dalmatinska vlada videći da su franjevci u posljednjim izborima bili proti njezinim kandidatima, podiže proti njima tužbu kao buniteljima i neprijateljima kraljevstva, da tako omete zapitanu pripomoć. U financijalnom odboru 10. veljače 1865. ustade Alessani i nemilo napade franjevce. Schmerling ga podupre i zatraži neka se briše iz budžeta 4000 forinta za franjevce, jer je red pokazao neprijateljske tendencije vladi, osobito za posljednjih izbora. [44])

Takova strančarska motivacija ministrova neugodno se dojmi cijeloga sabora. Njemci Brestl i Herbst spočitnu mu, da on ne može nikoga kazniti radi stranačkih razloga. Schmerling odvrati, da on ne gleda na protivnost franjevaca ministarstvu ili vladi, nego na tendencije protivne austrijskom carstvu, koje su se na franjevcima Presv. Otkupitelja ukazale. Takove tendencije, nadostavi, opažaju se uopće kod svih Jugoslavena. [45])

Naši ljudi skoče se na obranu franjevaca. Slavni biskup Dobrila naputi mlade franjevce Milinovića i Ivanovića, koji su tada učili u Beču, neka sve dokaze predadu umnom svećeniku Grenteru. Ovaj takom snagom istupi protiv Alessanija i Schmerlinga, da su ga sve bečke novine nazivale junakom dana. [46])

[44]) **Zlatović**: Franovci str. 430.
[45]) „Il Nazionale“ 18 veljače 1865.
[46]) **Zlatović**: Franovci str. 430.

Nu Schmerling se nije dao omesti ovim neuspjehom. Zatraži od dalmatinske vlade sve dokaze proti franjevcima, a bilo ih je dosta, jer su za vrijeme izbora neprestano letjele tužbe u Zadar protiva svećenstvu uopće, a franjevcima napose. Ali ni ove osvade ne dadoše Schmerlingu odsudnog materijala za poništenje dalmatinskih franjevaca, stoga pokuša da im zadade udarac preko sv. Stolice u Rimu. Austrijski poslanik kod Vatikana zatraži u ime svoje vlade raspust Provincije Presv. Otkupitelja!

Kurija rimska uvijek je bila oprezna, a osobito kada se radi o ovakovim koracima. Stoga, prije zapita izvješće bečkoga Nuncija, a ovaj je već prije pomnjivo pratio cijelo ovo pitanje, pa je Rim ispravno izvijestio. Tako je ta strašna, i po Provinciju pogibeljna, bura prešla preko nje bez većih hrđavih posljedica. Ali, jednako je provincijal imao neugodnog okapanja sa vrhovnim starešinom reda, kome ne može biti indiferentno što se državna vlast diže protiv njegovih redovnika.

Nego Schmerling je bio jako nespretan kad je optužio sve Jugoslavene radi protudržavnih tendencija. U bečkom parlamentu tražili su dokaze, a on se je pozvao na izvješće Zadarske vlade. Radi toga su Klaić, Danilo, Rossi, Raimondi, Moretti, Macchiedo i Vranković upravili namjesniku Mamuli posebna otvorena pisma, u kojima protestiraju protiv tako niskih laži. [47]) Ovaj istup zastupnika *olakšao je poziciju franjevaca*, jer je sada težište preneseno na narodne zastupnike, koji su snažniji za takove udarce, nego je jedna redovnička zadruga.

Ali i Schmerling je morao brzo pasti: „U Hrvatskoj je samostalna Mažuranićeva stranka htjela nagodbu s Austrijom prije nego to učine Madžari. Strosmayer i drugovi stali su za uniju s Ugarskom. Schmerling je rado imao samostalce, ali oni teško nastradaju u izborima. To je bio jak udarac za Schmerlinga, a još mu jači dođe s izborima u Českoj, Moravskoj i Ugarskoj. K tome, slabi uspjesi spoljne politike, financijalna kriza — sve to strovali Schmerlinga i on dade ostavku u lipnju [48]). U listopadu bio je umirovljen namjesnik Mamula i onaj zloduh Alessani a Lappena bude dodijeljen sudu.

[47]) „Il Nazionale" 12, 19, 22 travnja 1865.

[48]) **Šišić**: Pregled povjesti hrvatskog naroda str. 321.

Ovu sreću popunjalo je imenovanje Belcredija za ministra presjednika 27. srpnja [49]) a Filipovića za namjesnika Dalmacije 16. listopada [50]). Prvi je želio uređenje Ausrije na federalističkoj bazi, a Filipović je bio narodni čovjek.

Ali na žalost, ova sreća bijaše kratka vijeka.

[49]) **Horvat**: Najnovija doba hrvatske povjesti str. 229.

[50]) **Horvat**: ibid. str. 230.

J. Butmi.-M. Tomić.

Krvave Osnove

ili

Protokoli Sionskih Mudraca.

(Nastavak)

Dvadeseta Sjednica.[1])

Načelo financijalne znanosti poreza [2])

Danas ću govoriti o financijalnom programu, koji sam ostavio za svršetak moga izvještaja, jer je on glavna i najteža točka, odlučna za naše planove. Započinjući ovo pitanje prizivljem vam u pamet što sam već rekao, naime, da [3]), će brojke odlučiti o konačnom rezultatu našeg rada.

Kad dođemo na vlast, naša autokratska vlada, da se sačuva, čuvat će se da optereti narod novim porezima; ne će zaboraviti ni za jedan čas, da joj treba igrati ulogu oca pokrovitelja *izraelskog Patrijarhe*.

No jer organizacija uprave mnogo stoji morat će naći fondove, koji su joj nužni za opstanak. Radi toga će trebati da pomnjivo proučava pitanje ekvilibrija u ovom predmetu.

1) 23. zapisnik franc. rukopisa; 20. sj. kod Nilusa.

2) Polj. i tal: *Financijalni Program.*

3) Nilus: . . . sva naša politika počiva na brojkama.

Budući da je u našoj vladi suveren [4]) zakoniti vlasnik svih dobara svoje države (što je lako u djelo provesti), dizanje od kapitala moći će poslužiti za uređenje cirkulacije novca u državi[5])

Da se poreznici intelektualci[6]) ne tuže na nove poreze, koji ih pogađaju, pokazat će im se detaljni računi, u što se troše, osim za tajne fondove, koji će se upotrebljavati en bloc za potrebe krune i administracije. Suveren ne će imati osobnoga vlasništva, budući da sva državna dobra pripadaju njemu;

4) Nilus: . . . zahvaleći zakonskoj fikciji.

5) Nilus donosi slijedeći ulomak, koga nema u izdanju 1901:

„Stoga najbolje sredstvo, da se svladaju upravni troškovi, bit će ustanovljenje progresivnog poreza na vlasništvo Tako će porezi biti pokriveni, a da se ne opterećuje i ne ruinira narod, a namet koji će pasti na svakoga, bit će proporcionalan prema posjedu.

Trebat će da bogataši razume svoju dužnost, da ustupe vladi jedan dio pretička cd svoga bogastva, jer im vlada jamči za miran posjed ostalih njihovih dobara i daje im pravo, da se obogaćuju poštenim sredstvima. Velim „poštenim", jer će kontrola vlasništva onemogućiti krađu u zakonskom pogledu.

Kako je ova socijalna reforma glavni jamac za mir i ne trpi odgađanja, treba da je stavimo na prvc mjesto u našem programu.

Svaki put kad je porez tištio siromahe, buknula je revolucija na veliku štetu vlade, koja tražeći novac od siromaha izlaže se pogibli, da ga ne dobije ni od bogataša.

Porez na kapital umanjit će umnožanje privatnog vlasništva, komu smo dosada namjerno dopuštali da se umnaža, da bude protuteža Poganskoj vladi i financijama.

Progresivni porez razdijeljen prema imovini svakog pojedinca, donijet će prihod mnogo znatniji negoli ga donosi sadanji sistem jednakog doprinosa sviju. Ovaj nam je sistem sada (1901) jedan od najpovoljnijih. On rađa nezadovoljstvo među pogamima. (Opazit je, da je ova konferenca bila god. 1901. Bilješka u tekstu.)

Moć našega suverena počivat će u glavnom na činjenici, da je on garancija za ekvilibrij vlasti i trajnog mira na svijetu. Da se dobije takav mir prirodno je, da kapitalisti ustupe jedan dio svojih dohodaka, da se vlada zaštiti u svojoj akciji.

Troškove vlade moraju pokrivati oni, koji ih mogu najlakše snositi i od kojih se može izvući novac.

Ova će mjera ugasiti mržnju siromašnih prema bogatašima, koje će oni priznati financijalnim pomočnicima prijeko potrebnim državi i potpornjem mira i javnog poretka; jer će siromašne klase razumjeti, da bogataši pruvidaju sredstva za njihov socijalni boljitak".

6) Nilus: . . : koji će jedini plaćati poreze.

inače bi ova dva pojma bila u protivurječju: činjenica, da ima vlastitog imanja, porušila bi mu pravo da sve posjeduje[7].)

Državna blagajna

Državna banka morat će da čuva rezervni fond sa stalnom svotom te će, u slučaju da se na porezima ukesa preko ove svote, višak morati da povrati u cirkulaciju, da se upotrebi u javne radove. Činjenica, da inicijativa za ove radove pripada vladi, privezat će radnu ruku za interese države i osobu suverena, koji ih u sebi utjelovljuje. Jedan dio ove svote trebat će da se odredi za nagrade, koje će se dijeliti pronalazačima i proizvađačima, jer osim određene svote, (koja će se široko računati) ne će u državnoj blagajni ležati nikakav pa ni najmanji fond. Novac je zato da cirkulira, a svaka stagnacija škodi dobrom funkcioniranju državnog mehanizma, komu služi kao mazalo, ako nestane ulja, može od toga trpjeti redoviti tok stroja.

Uvađanjem obveznica u cirkulaciju mjesto jednog dijela sitnog novca već je proizvedena ova obustava, a njezine se posljedice opažaju već sada.

Računarski dvor. [8])

Ustanovit ćemo računarski dvor, kod koga će suveren moći svakog časa da nađe gotove račune državnih prihoda, [9]) izuze-

7) Nilus dodaje: „Rođaci suverenovi — izuzevši njegova nasljednika, koga će uzdržavati država — morat će da služe državi bilo kao funkcioneri, bilo u kojoj drugoj službi, da sačuvaju pravo na posjed; povlastica, što su kraljske krvi, ne će im vrijediti da žive na državne troškove.

Progresivni porez na žig.

Postojat će pravo progresivnog žiga na sve prodaje, kupovanja i nasljedstva. Svaka nagodba, koja ne bi imala propisane marke, smatrat će se nezakonitom, a prvi vlasnik imat će da plati državi postotak na dotično pravo, postotak, koji će se računati od dana prodaje.

Sva odobrenja transakcija morat će se svake sedmice podastirati mjesnom poreznom nadgledniku s imenom i prezimenom starog i novog vlasnika, kao i njihove trajne adrese.

Trebat će upotrebiti istu metodu za svaku transakciju, koja nadilazi stalan broj, t. j. koja nadilazi srednju svotu dnevnih potrošaka. Prodaja najnužnijih predmeta biljegovat će se redovitim biljegom određene vrijednosti.

Računajte samo, koliko će iznos ove takse nadmašiti prihode Poganskih vlada.

8) Polj.: *Računovodstvo.*

9) Nilus: . . . i rashoda.

vši za tekući i predašnji mjesec, koji još ne će biti prikazani. Jedina osoba, koja ne bi imala interesa da pokrade državnu blagajnu, jest njezin vlasnik, a taj je suveren. Stoga će jedino njegova kontrola moći da spriječi gubitak i rasipanje.

Ukinuće troškova za reprezentaciju.

Ukinut ćemo zapisnička primanja i druge zahtjeve etikete, koji suverenu odnose dragocjeno vrijeme, da [10]) se može baviti ozbiljnijim stvarima. Po sebi se razumije, da naš suveren ne će moći ni za čas da bude rastrešen u svojoj upravi i svojim dužnostima. Rad bi mu bio nemoguć, kad bi se morao brinuti oko etikete i primanja, koja suverene pretvaraju u prave lutke. Naš suveren [11]) ne će rasipati svoje snage u korist udvorica, koji ne misle na interes države, nego na svoje vlastite probitke.

Zastoj u ekonomskom životu. [12])

Dosta nam je povući novac iz opticaja, da izazovemo ekonomske krize kod goima. Golemi se kapital nagomilao poradi toga, što je bio uskraćen državama, koje su onda morale kod nas tražiti zajam. Plaćanje kamata na ove zajmove preopteretilo je državne financije, pa je naš kapital doveo države do ropstva. Koncentracija industrije u rukama kapitalista, koji su ubili malu industriju, isisala je sve snage najprije narodâ pa onda državâ.

Cirkulacija novca. [13])

Sadanja emisija sitnoga novca ne odgovara svoti potroška na glavu i dosljedno ne može da zadovolji potrebe radnika. Kod nas ova će emisija biti u razmjeru sa prirastom pučanstva, [14]) te će dijete od rođenja biti smatrano kao jedna jedinica više, kojoj treba zadovoljiti jednako kao i odraslima, ali obratno, svaka smrt povući će sa sobom umanjenje od cijele svote prema osobnoj potrošbi, koju je imao pokojnik prema tečaju vre-

[10]) Nilus: . . . da se može baviti državnim poslovima.

[11]) Nilus: . . . ne će biti okružen udvoricama, koji sačinjavaju vladarev dvor samo radi sjaja.

[12]) Polj.: *Obustava kapitala;* tal.: *Ekonomska kriza.*

[13]) Polj. i tal.: *Ispuštanje novca.*

[14]) To jest židova, jer Goimi ne će imati prava da prodaju i kupuju, kako je besramnom bezočnošću kazano u 26. br. 7 rukopisnog zapisnika.—J. B.

mena i individualnim potrebama. Takova revizija ispuštanja novca jest kapitalno pitanje za čitavo čovječanstvo.

Valutacija. [15])

Znate, da je zlatna stopa bila kobna za države, koje su je usvojile osobito s toga, [16]) što je umanjila novac u prometu i što nam je kovanje zlatnog novca dalo mogućnost, da prikupimo za se zlatni novac i još više umanjimo novčani promet.

Budući sitni novac. [17])

Mi ćemo imati posve drukčiji sistem [18]): uvest ćemo novac osnovan na vrijednosti rada. [19]) Ništa ne smeta, da li je od papira ili od drva [20]) jer novac kao znak za promjenu ne smije imati nutarnje vrijednosti, nego ima samo služiti da označi cijenu predmeta, koji se imadu upotrebiti za normalne ljudske potrebe, a ne za njihove mušice.

Budući da novac ima nutarnju vrijednost, ljudi se istančavaju poslima malo produktivnim, da steku tu vrijednost, koje se je dočepala mala grupa kapitalista, da gospodare i zarobljuju ostale ljude.

[15]) Tal.: *Promjena.*

[16]) Nilus: . . . što ne može zadovoljiti sve potrebe pučanstva to više, što smo mi sve poduzeli da ga dobijemo za se i da ga povučemo iz prometa

[17]) Polj.: *Novac osnovan na vrijednosti radne snage.*

[18]) Nilus: Naša će vlada staviti u promet količinu novca u razmjeru sa radnom snagom mjesta. Ništa ne smeta. . .

[19]) Da se vrijednost predmeta može procijeniti ljudskim radom, koji je potreban za izradbu predmeta, treba promatrati ovaj rad kao da vrijedi jednako koliko rad strojeva ili životinja a da se ne računa na doprinos inteligencije da se stvar proizvede. To znači upriličiti radnike životinjama ili krdu tegleće marve. Ovo je naziranje jasno prikazano u br. 26. gdje je poredba Goima sa teglećom marvom jasno izražena. Ovo istovjetovanje radnika sa životinjom, koja nema nikakva prava, služi za temelj teoriji o vrijednosti rada Karla Markxa, ovoga „velikog Židova", kojega radnici smatraju borcem za radnička prava. — J. B.

[20]) Nilus ovdje ponavlja: Mi ćemo ispustiti količinu novca, koja je dovoljna da svaki naš podložnik može imati koliko mu treba, dodavajući odgovarajuću svotu pri svakom porodu i umanjujući je na smrti.

Zatim dodaje: „Državne račune držat će posebne lokalne vlasti i pokrajinski ured."

Financijalna uprava kod Goima [21])

Ali [22]) kad mi budemo otvoreno u posjedu vlasti, promijenit ćemo financijske baze Goima. Njih zamišljamo pod vidom, koji ne će pobuditi ničiju sumnju. Dokazat ćemo nuždu ovih promjena iznoseći na javu kaotično stanje financija kod Goima. Pokazat ćemo, kako ih je njihov financijalni nered [23]) doveo dotle, da nemadu više stalnog budgeta. Oni određuju redoviti proračun, koji svake godine raste s ovih razloga: ovaj je proračun, vidite, dovoljan za pola godine; glasuje se proračun dopumbeni, koji je iscrpljen kroz tri mjeseca, pa se sve zaključi s proračunom koji popunja i to, ili s likvidacijom. Kako se proračun jedne godine procjenjuje prema proračunu minule godine, povišica dolazi do 30 % (sic) [24]) na godinu pa je svakih 10 godina budget trostruki. Takovim postupkom, koji pripušta bezbrižnost vladâ, njihove blagajne ostaju prazne. Perioda zajmova, koja je zatim došla, pojela je ostatak, te je za sve države nastupio bankrot.

Shvaćate, da takav s stem financijalne uprave, koji smo mi naučili Goime, ne bi nama bio u prilog.

Zajmovi sadanjih država. [25])

Svaki zajam dokazuje slaboću vlade i nesbosobnost suverena da shvate svoja prava [26]) Oni ne znadu udovoljiti financijalnim potrebama nego pružajući ruku da prose milostinju od naših bankira. Strani zajmovi jesu pijavice, koje ne će pustiti državnog organizma, dok ih se država sama ne otrese. Međutim države ih ne odbacuju, naprotiv [27]) *one ih uvijek privlače umnažajući*

[21]) Polj.: *Budget*

[22]) Kod Nilusa ovaj ulomak počinje: „Da ne bude zakašnjenja u podmirivanju državnih troškova sam će suveren označiti periode isplaćivanja. Tako će nestati protekcionizma, koji postoji u nekim financialnim ministarstvima s obzirom na druga ministarstva.

„Računi prihoda držat će se skupa, da se uvijek mogu sravniti."

[23]) Nilus: . . . proizlazi iz toga, što se na početku financijalne godine počinje označivati približna veličina budgeta, koji se umnoža od godine. .

[24]) Nilus: 50 %

[25]) Polj.: *Državni zajmovi*; tal.: *Javni dug.*

[26]) Nilus: Svaki je zajam obješen kao Damaklov mač nad glavom vladara, koji mjesto da izravno uzmu novac, koji im treba ustanovljujući posebne poreze, dolaze sa šeširom u ruci k našim bankirima.

[27]) Nilus: . . . povećavaju im broj.

doprinos, što ga plaćaju našim bankirima. Stoga će neminovno poginuti od gubljenja krvi, koje prouzročuju same sebi.

Ispitajmo dakle, što je zajam, posebno što je strani zajam.

To je ispuštanje državnih mjenica, obveza da će država isplatiti odvedene kamate na kapital, koji joj je izdan. Ako je zajam sa 5%, država će kroz 20 godina na kamatama izgubiti toliko kolik je zajam; kroz 40 godina izgubljena svota bit će dvostruka; kroz 60 godina trostruka a dug ostaje kakav je bio u početku. Po ovom je računu očevidno, da država sistemom općeg poreza odnosi nesretnim poreznicima i posljednji novčić, da podmiri kamate stranim kapitalistima, kod kojih je uzajmila novac, mjesto da kod sebe digne novac, što joj treba [28]), a da ne plaća kamata, koje su što i doživotni danak.

Dok su zajmovi bili narodni, Goimi su novac samo premještali iz džepa siromaha u džep bogataša. Ali odkad smo mi kupili ljude preko kojih se došlo do stranih zajmova, sav novac je došao u naše kese, i svi su nam Goimi plaćali danak, a da o tom nijesu ni sumnjali,

Istina je, da je lakoumnost goimskih vladara, što se tiče državnih posala podmitljivost njihovih ministara ili njihovo nepoznavanje financijskih pitanja, nama podložilo narode čineći ih, da kod nas sklope dugove, kojih se ne će moći nikad osloboditi. *To je stavilo sva financijalna pitanja pod našu upravu smatranu znanstvenom.* Ali treba znati, koliko nas je to stalo napora, *vremena i novca.*

Budući državni zajmovi. [29])

Kad dođe naše vrijeme, ne ćemo trpjeti zapreke novčanoj cirkulaciji. Dosljedno ne će biti državnih obzveznica s kamatama, kojih će isplaćivanje iscrpsti sve državne prihode u korist parasitskih pijavica. Samo industrijalna društva, koja budu mogla plaćati kamate na svoje prihode, imat će pravo da ispuštaju obveznice — dok država, koja uzajmljuje novac samo za svoje troškove, a ne da proizvađa operacije, ne će biti povlašćivana.

Industrijske vrednote.

Naša će vlada pokupovati industrijske vrednote, pa će od dužnika postati vjerovnikom i na svoj novac primati kamate,

[28]) Nilus: . . . pridižući porez.

[29]) Polj.: . . . *Zajam sa* 1%

mjesto da ih za nj plaća. Ova će mjera spriječiti svaki zastoj u novčanoj cirkulaciji i poticat će nehajnost i lijenost, koje su nam bile korisne pod goimskim režinom, ali kojih više ne smije biti, kad mi vladamo. [30])

Nesposobnost Pogana u području financija i poreza. — Gospodari i ljubimci kod Pogana moraju primati savjete od žido-masonskih agenata.

Kako se očito vidi podmitljivost, niskost i glupost mozga čisto bestialnog Goimâ, kad promisliš, da oni i ne misle na to, da će ih svijet jednog dana osuditi, što su kod nas sklapali zajmove s obvezom, da će plaćati kamate i posjedovanje, a da nijesu ni posumnjali, kako će, da im isplate ovaj novac i suviše kamate, trebati da ga izvade iz svoga džepa. Nego bi bilo jednostavnije dignuti ovaj novac kod svojih poreznika, mjesto da plaćaju nama danak za svote, koje se svake godine povećavaju kamatama. A međutim mi smo im znali prikazati pitanje zajmova u takovom svijetlu, da su ih smatrali korisnima. To dokazuje jedan put više genialnu superiornost našega duha [31])

Naše financijalne metode prikazane u zgodan čas [32]) u sjajnom svijetlu vjekovnog iskustva, za koje su nam goimske države dale materijala, isticat će se svojom jasnoćom i preciznošću i pokazat će korist našega novog sistema. Ovaj će sistem ukinuti sve zloporabe, koje su nam služile da uništimo Goime, ali kojih naša vlada neće trpjeti. Tako ćemo odrediti, [33]) da ni suveren ni najniži činovnik ne će moći pronevjeriti ni najmanju svotu niti je upotrebiti u drugu svrhu nego je određeno u našem planu.

Nemoguće je vladati [34]) bez tačno određenog plana: junaci pa i srčani ljudi, koji bi se upuštali na nepoznate puteve bez dovoljne rezerve, poginuli bi na putu.

Goimski suvereni, koje smo nekoć nastojali da rastresemo u javnim službama i državnim poslovima s pomoću zapisničkih

[30]) Dražestan dar ministrima, koji se pokoravaju židovskoj mudrosti! J.B
[31]) Nilus: . . . činjenica da smo mi izabrani Puk Božji.
[32]) Nilus: . . . a koje su bile pripravljane kroz vjekove dok su Goimi upravljali.
[33]) Nilus: Naš budget slavit će se tako . . .
[34]) Nilus: uspješno.

primanja i zabava, bili su samo zastor [35]) naše vlade. I zaista, podneske i izvještaje ljubimaca iz njihove okoline izrađivali su naši agenti i svaki put im je pošlo za rukom da zadovolje ograničene duhove obećavajući im za ubuduću potporu i poboljšanje. Mogli su pitati: kakovu potporu ? Da li na poreze ? Ali oni takovih pitanja nijesu pravili čitajući ove [36]) izvještaje i nacrte. Vidite, dokle ih je mogla dovesti takova bezbrižnost, do kakve su financijalna dezorganizacije došli, uza svu [37]) čudesnu djelatnost njihovih naroda.

[35]) Nilus: . . . da prikazuje naše intrige.
[36]) Nilus: naše
[37]) Nilus: . . . teške napore njihovih podložnika.

Binički-Lički Osik.

Na raskrižju.

1. Uvod. Mahnićeva se slutnja ispunila.

Résumé. — *Une grave épreuve du peuple Croate.* — Chrétien par tout son être, le peuple Croate, a été pendant de siècles attaché à l'Église de Pierre. On sait que c'est lui qu'a sauvé l'Occident de l'Islanisme et qu'il était à bon droite appelé *l'antemurale christianitatis.* D'autre part, tout ce que le peuple Croate possède au point de vue national, religiese et culturel, il le doit à l'Église Romaine.

Dejà avant la guerre certains individus ont taché d'éteindre cette foi qui brûle d'une flamme ardente dans le coeur du peuple Croate. Mais c'est seulement apré la guerre que cette funeste tendance commence à se réaliser. M. Radić, le fameux chef du parti paysan Croate, n'a rien épargné pour attaquer l'Église catholique. Il l'a fait d'une telle façon que le peuple ne savait pas ce qu'il veut. C'est ainsi que, en 1925. pour ainsi dire tout le peuple croate a été sou la bannière du M. Radić Aujourd' hui la situation se change. Une assez grande partie de notre peuple se revolte contre M. Radić. D' autres se trouvent dans l' indécision; le peuple Croate traverse une crise, une grave épreuve. Il y a d'espoir qu' il reviendra bientôt sur le chemin de ses gloriese ancètres.

Ima više od dvadesetak godina, sjećam li se pravo, da pokojni liberalac Supilo otisnu u „Riječkom Novom Listu“ članak: *Braća Radići cigani!* U tom članku tvrdi, da Radići potječu od cigana pa nije čudo, da ciganski postupaju i rade. A 1904. napisa nezaboravni biskup učenjak Mahnić: „Katolički liberalizam uzmiče - prema ljevici. A tu evo mu ruke pruža u zagrljaj „slavensko demokratskim“ duhom zadojena „seljačka stranka“ braće Radića, što nije drugo nego pravi pravcati radikalizam (radix-Radić: nomen omen) u ruhu hrvatskom! Jest, doći će doskoro doba, kad će nestati i obzoraštva i naprednjaštva i starčevićanstva i realizma i liberalizma, liberalnog katolicizma, a ostat će samo dvije skrajnosti: hic Guelfe hic Gibelline: tu Krist tu Belial! A među tima će doći do sukoba na život i smrt“ (Hrvatska Straža, II. 637. sl.). Na svoje oči gledamo, gdje se na dlaku ispunjuje to neke ruke proroštvo velikoga biskupa. No to je bilo

proroštvo samo za površne i kratkovidne. A pronicavi je učenjak vidio, da se željeznom logikom razvoja mora dogoditi ovo, što se zbiva. I eto; dok je za prevrata seljačka stranka imala šačicu pristaša, 1925. posrka sve ostale stranke. Mislilo se: uspjeh je samo časimičan. Široki su slojevi nezadovoljni, zamamljeni blistavim smicalicama, napose republikanizmom. Ali HRSS baci republiku u ropotarnicu, priznade monarhiju, proglasi vidovdanski ustav svetinjom, napokon i Hrvatstvo zamjeni narodnjaštvom. A ipak i 11. rujna 1927. posrka nemalo sva hrvatska sela. Hrvatski liberali dobiše dva zastupnika, i to u Zagrebu. Jedan jedini seljački mandat osvoji HPS. Istina „seljačka stranka“ izgubi ovaj put dvije petine, ali izađe još Golijatom prema svojim protivnicima, dobi oko 350.000 glasova i 60 mandata. Jeli moguće, da je hrvatski narod tako lako zaboravio svoju „neutralnu republiku“, tu bajovnu „Schlarafenland“ i posve se svijesno odrekao svojih zahtjeva te priznao, da je bio igračka svoga vođe, a neozbiljno zavaravao vanjski svijet? Je li 350.000 Hrvata priznalo, da je hrvatski narod nezreo, nesposoban za borbu i napredak, voljan da se odrekne i svoga imena na zahtjev svojih vođa? Imamo li na pameti vjekovnu borbu hrvatskoga naroda protiv svih neprijatelja za rođenu grudu, za opstanak i samostalnost, sjećamo li se, kako hrvatski narod osobito štuje svoje slavne prvake u borbi protiv bečkoga centralizima i peštanskih prohtjeva, još će nam biti zagonetniji sadašnji postupak širokih hrvatskih redova. Neki se protivnici seljačke stranke i sada tješe površno i lakoumno: sadašnja je pobjeda S S samo slučajna. Jaka je organizacija. Djelovala je čeka. Seljaci nisu htjeli razbijati seljačke sloge. A hrvatske su stranke svojom neslogom podupirale S S. A Radić ciganski zaluđuje svijet. . . Ima tu mnogo istine. No tim nije riješena zagonetka. Ko zaviri malo dublje u dušu hrvatskoga seljaka, zapazit će, da seljačka stranka ne pazi na časimički uspjeh, da su joj stara politička pitanja uzgredna, a prava joj je svrha izmjena svega na posve novoj osnovici: Vodstvo S S drži, da može sada provoditi, dašto polako i postupice, svoj skrajni ali prikriveni radikalizam. Različne su smicalice bile meka, kojom su prvaci hvatali pristaše. A kada su ih osvojili pokazuju im polako karte i svrću ih sve više nalijevo. Hrvatski je narod danas na razkrižju. Dosle je preko tisuću godina stupao utrenikom katoličke vjere i u sjeni križa dizao hram svoje posvjete A sada? Kamo ga vode prvaci Selj. Stranke?

2. Vjera.

Geslo je S S: „Vjera u Boga i seljačka sloga.“ Vođa i njegovi pomoćnici znadu pozdravljati na skupštinama sa „Hvaljen Isus.“ Kad zazvoni podne, znadu se i javno moliti Bogu. A u stranci ima i svećenika. Neki su pače i u vodstvu. Na prvi bi mah rekao: „Pa to je popovska stranka!“ No sve je to samo „za obseniti prostotu.“ Zna se, da su zagrebački klerici i seoski svećenici pomogli braći Radićima podići i raširiti „Dom.“ No naskoro je „Dom“ prevrnuo kabanicu. I neka danas najbolji katolik čita redovito glasilo H S S, nakon godinu dana mora izgubiti vjeru. Koji se hvale, da ćitaju „Dom,“ a ipak da nisu izgubili vjere, pokazuju samo, da „Dom“ površno brste, a ne misle, ili čitaju samo dnevne događaje, a ne proučavaju stranačkoga programa i sustava.

„Vjera u Boga.“ Ali ta vjera nije kršćanska, katolička. Taj *bog* nije trojedni Bog kršćanske objave. Hrvatski narod ne će biti srećan, dok ga papa ne prokune, Biskupi su pogani. Popovi su iskvarili Božju objavu. I Očenaš su pokvarili. Ne treba posrednika među Boga i ljudi! Prema tome seljačkoj *Vjeri u Boga* ne treba uopće svećenstva. To je vjera bezpopovska. Bog nije kralj neba i zemlje, dajbudi nije bio do izlaska iz rupe. Nije ni trojedni, jer je istovjetan s Alahom. Ali nije ni Alah, već neko neodređeno biće, neke ruke *hen kai pan*. Ako se uoči neprestano isticanje čovjeka i čovječnosti, a napose seljaka, vidi se, da taj bog nije izvansvjetovni i nadsvjetovni. Seljak je suveren, izvor istine i prava. Njega treba proučavati a ne podučavati. Prema tome je seljak absolut, božanstvo, Vjera je S S zapravo panteizam, ali ne sveopći, već seljački. Demos je božanstvo. No za to božanstvo misli samo jedna glava, glava crkovnoga vođe, kojemu se mora sve slijepo pokoravati jer ima pravo izlučivati nepoćudne iz redova svoje stranke i hrvatskoga naroda. A kad nestane toga vođe, ostat će bez glave i seljak, novo božanstvo. Dakle ateizam! Usto se znade, da je vođa svoju stranku samovoljno upisao u boljševičku internacionalu. A boljševizam je u svojoj jezgri ne ateizam, nego pravi rogati antiteizam. Zapaža se i u našim selima, da zagriženi vođe seljačkih toljagoša (čeke) upravo paklenski mrze na Crkvu i na Boga. Lucifer se znade prikazati nosiocem svijetla. I njegovi službenici prema prilikama spominju Boga i vjeru. Luče vjeru i svećenstvo. Mraze popove, biskupe i

papu. Šire nove sekte, nametnice biljke. Znadu dobro, ako se hrvatski narod odvoji od katoličke vjere i Crkve, da će mu lako iščupati Boga iz srca.

3. Društveni poredak.

Seljački je pokret u svojoj najdubljoj jezgri antiteizam. Na antiteizmu se ima sagraiti novi društveni poredak. Kakav? Novi moral, novo pravo. Ako nema apsolutnoga Boga, nema ni apsolutne, objektivne istine. Sve je relativno. Vođa je seljačkoga pokreta relativist, pragmatik. Danas nešto tvrdi i dokazuje, sutra poriče. Pred seljacima grdi gospodu uzduž i poprijek; a kad zapadne u škripac, ima i dobre gospode. Nisu svi magarci. Ima dapače i dobrih popova. Ne smeta, da sutradan opet grdi i psuje. Samo luda može biti dosljedan. Političar se mora prilagođivati prilikama. Dobro je i istinito, čime se može postići svrha. Nema dakle načela, nema stalnih moralnih zasada. U Zagrebu predstavništvo hrvatskoga naroda prisiže republici, u Beogradu monarhiji, jučerašnji je magarac, nepoštenjak danas pošten, dobar ako pristane uz seljački pokret. Protiv korupcionaša se napiše debela knjižurina. Vidi se zaslužio je troja vješala. No korupcionaš podupre jasle i eto poštenjaka! Ne priznaje se ničija heteronomija. Seljak je u moralu autonoman. Samo mu vođa ima pravo određivati moralne zasade. Autonomni seljak ima pravo preurediti državu. Dašto, popovske gusjenice i gospodski magarci u toj državi nemaju nikakova prava ni vlasti. Oni su rođeni neprijatelji seljaku, premda svi potekoše od seljaka. Popova ne treba, jer svak može upravce s božanstvom uređivati svoje poslove. Gospode ne treba, jer je seljak sposoban za sve. Dašto, ako seljak postane advokatom, sucem, liječnikom, ne će biti više gospodin, jer će se stara gospoda istrijebiti. Uostalom u pacifističkoj, mirotvornoj seljačkoj državi ne će trebati, a ne će ni biti različnih staleža. Ta seljačka će sloga sve istrijebiti. Vojništva ne će biti. Neutralna, mirotvorna republika ne treba vojske. A ni porezi ne će se plaćati. Kad se isplijevu gospodske gusjenice, neće trebati činovnika. Usto će sve biti zajedničko. Pa čemu onda porezi! Naroda ne treba podučavati već proučavati. A najzagrijaniji pristalice seljačke stranke željno očekuju čas, kada će novi Mesija dati znak, da se sruši stara trula građa i uvede novi poredak. Onda će poteći med i mlijeko. Onda će blaženi seljak lastovati i šaptati: „Lezi, kruše, da te jedem.“

Isprvice je taj novi raj bio namijenjen samo trima hrvatskim županijama. One su imale biti žarište i rasadište. No kad se pokret raširio, porasla je i želja novoga Mesije, da preudesi Jugoslaviju i sav Balkan. Zato je promijenio i taktiku. Zato nije čudo što je njegov radikalizam i ovaj put pozobao ostale stranke.

4. Pogled u prošlost.

Hrvatski su liberali na čudu. Ima ih, koji radikalizmom nadmašuju seljačkoga vođu. No nisu mogli pogoditi prave žice, pa nije druge nego se pokloniti ili uklonuti. I katolici su optimisti. Golema sila hrvatskoga naroda ostavlja stazu svojih pređa, skreće nalijevo. Otkada hrvatski narod stupi u kolo prosvjetnih naroda, ostade vjeran Crkvi katoličkoj, majci i učiteljici sviju kršćana. Zdeslav pokuša bijele Hrvate odvojiti od te Crkve, ali pokus plati prijestoljem i glavom. Istina, Crna Gora, po Kurelčevu u svom korijenu pravi pravcati Hrvat, pristade uz pravoslavlje i posrbi se. Bosanski bogomili prihvatiše islam. No i jedni i drugi zadržaše vjeru, što je prihvatiše. A srčika i najveći dio hrvatskoga naroda kroz stoljeća sačuva vjeru svojih pređa, proli za nju rijeke krvi, steče neumrlu slavu i zasluži najslavnije počast: predziđe kršćanstva. Možemo žaliti, što se Hrvat katolik klao s rođenim bratom muslimanom, koji je Anti Starčeviću „najčišća hervatska kerv". No ne možemo zamjerati starim Hrvatima, jer su se borili za najuzvišenije svetinje, Slobodno nam je prekoravati nezahvalni Zapad, ali ne možemo koriti svojih pređa, koji su branili i svoju Hrvatsku, regnum Croatiae catholicissimum, i u kršćanskom se duhu žrtvovali za kršćansku prosvjetu i slobodu kršćanskoga Zapada. Sva je hrvatska prošlost, sav javni i skromni život, napose hrvatska prosvjeta i uljudba crpla snagu iz katoličke vjere. Nisu dakako stari Hrvati svi bili sveci. Bilo je i prokletaca. Uz velike je vrline bilo grijeha i grešetina. A sva se zgrada dizala na čvrstoj osnovici, na Petrovoj stijeni. Katolički su svećenici bili najbolji prijatelji, vođe i savjetnici svome narodu. Hrvatski su biskupi, svećenici i redovnici na čelu vjernih bojovnika srtali u krv i u smrt za sv. križ i slobodu svoga doma. Nepotpuno je djelo „Zaslužni i znameniti Hrvati 925-1925." No i iz toga se djela vidi, da su za prosvjetu i napredak hrvatskoga naroda u 1000 godina najviše učinili katolički redovnici i svećenici. A u najkobnijim časovima, kada je strani Osmanlija

bio poklopio čitavu Hrvatsku osim bijeloga Zagreba i njegove okolice, kada je Mlečić cincarski trgovao s kožom hrvatskoga naroda, a vladari, napose Habsburgi vjerolomno zapuštali svoje branitelje, Hrvati potražiše i nađoše okrilje i pomoć u vrhovnih Glavara Crkve Isusove. Hrvatski je narod, Božji bojovnik, živio u Crkvi, s Crkvom i za Crkvu katoličku. Hrvatska je do danas uza sve olujine doživjela i proslavila 1000 godišnjicu kao najstarija, najdosljednija, najvjernija katolička kraljevina.

Istina, liberalizam se ušuljao i u katoličku Hrvatsku. Čuvari Siona nisu bili oprezni. Neki su se dobrijani pouzdavali i u „katoličku" Austriju, kojom su zapravo tresli slobodni zidari. Hrvatski su svećenici trošili vrijeme, snagu i novac za liberalne stranke, koje su ih bez razlike samo izrabljivale i cjepkale. Liberalni su političari rušili ugled svećenstvu, a nesložni su im svećenici u tom pomagali. Kada se u Hrvatskoj započeo katolički pokret, ustali su upravo bjesomučno protiv njega i neki svećenici. I dok su mnogi obilato podupirali radikalni pokret seljačke stranke, katolički je pokret kukavno životario. A kad se nakon neplodna klanja hrvatski seljak razočarao u novoj državi, počeli su tati galamiti o užetu. Zapljusnila je radikalna bujica i zanijela hrvatsko seljaštvo, dapače u prvi kraj i velik dio hrvatske inteligencije.

5. A što sada?

Hrvatski je narod na raskrižju. Dašto, seljačka je stranka izgubila kod posljednjih izbora petinu svojih birača. A nikako se ne može tvrditi, da svih onih 350.000 glasača pristaju uz radikalizam vodstva. Dapače se može reći, da su tri petine glasača glasale u dobroj vjeri, da ne mute seljačke sloge i da će vodstvo skrenuti opet na staru stazu te se boriti za konfederaciju. Mnogo je i kruhoboraca, koji su bili pristali uz republikanstvo, pa su jedva dočekali, da vođe dođu na ministarske stolice. Mnogi se nadaju i sad ličnoj koristi. A mnogi se boji i toljage svojih suseljana. Uza sve to stoji činjenica, da javno, izvana, ako i ne u srcu, većina glasača daje povjerenje stranci, koja kreće nalijevo. Događaj, da je radikalna struja izgubila dvije petine, svjedoči, da se hrvatski narod još nije odlučio ni desno ni lijevo. To je dobar znak i za vanjski svijet, koji može razabrati, da dosadanja borba hrvatskoga naroda nije bio prosti prkos ni djetinja igra i da hrvatski narod ne odobrava neozbiljnoga i vjerolomnog

postupka svoga vodstva. No stoji stalno, da se boljševički radikalizam uvriježio i u naša sela i da ga pouzdanici šire sve više. Seljačka poluinteligencija dvolično ili očito podjaruje najniže propalice, a trezniji se ljudi ustežu. Naši katolički liberali i liberalni katolici vide, da je njihovom mlitavom liberalizmu odzvonilo. Dapače svi, koji se osjećaju Hrvatima, moraju i protiv volje otvoriti oba oka. Seljački su vođe isticali najprije republiku, i to neutralnu hrvatsku republiku. No objesili su na vrbov klin najprije republiku, a onda hrvatstvo. I pristalice seljačkog radikalizma pljuckaju na hrvatstvo. Seljaštvo nada sve! No i mlaki katolici i glineni Hrvati moraju pogledati malo dalje i dublje. Antiteizam i relativizam mora dovesti do anarhizma i nihilizma. Gdje nema auktoriteta Božjega, može postojati auktoritet sile i „Faustrecht". No svaka sila ima jaču sestru. Seljačka je stranka posegla i u Srbiju. No srpski je seljak pokazao, da se nije voljan odreći srpstva i djedovske vjere za nihilistički radikalizam. Slobodni zidari, koji tresu Jugoslavijom, vide, kuda brodi seljački pokret, pa mu i prijaju, jer tjera vodu na njihov mlin. I njima je glavna uništiti katolicizam, a s njim i hrvatstvo. No mogli bi tjerajući vuka istjerati lisicu. Pošast će Hrvatske zahvatiti čitav Balkan. Hrvatski katolici, napose svećenici, vide, da je skrajni čas, da se hrvatski narod svrne na pravi put, na utrenik naših pređa. Zato bi se morali okaniti svih zadjevica i trzavica te povući u zajedničko kolo sve, koji osjećaju hrvatski. A oni jadni svećenici, slijepci i vođe slijepcima, što mirne duše gutaju sve klevete i pogrde protiv svećenstvu, koji ne mare, da su „popovi lopovi", neka se sjete Judine plaće, ali i Judina udesa. Skrene li hrvatski narod u bezdan, oni će Bogu odgovarati više nego nesavjesni vođe i vikači.

Krsto Stosić kateheta.- Šibenik.

Seksualna pouka.

Résumé — *De l'éducation sexuelle* — On a beaucoup discuté sur l'opportunitè de l'instruction sexuelle de la jeunesse. Cette instruction, en pratique, est hérissée des grandes difficultés. Bien que importante et presque nécessaire, elle est par soi inéfficace et pleine des dangers moraux. Elle n'est, en effet, qu'une simple moyen, une partie seulement de l'éducation complète, physique, intellectuelle, morale et religieuse. Sur quels points faut-il iustruire la jeunesse? Qui est appelé à donner une telle instruction? En quoi consiste la méthode progressive de l'instruction sexuelle? — La doctrine catholique nous offre des principes sûrs pour éduquer la chasteté. Le problème sexuel dans notre littérature yugoslave. On indique enfin certains ouvrages de la littérature étrangère, qui nous donnent des bonnes et pratiques instructions sur la manière de traiter la question sexuelle.

Uvod.

Seksualni je problem bez sumlje najteži za sve pedagoge, a osobito katoličke. Iznijela se sva sila riješenja, ali ta ne nalaze u praksi potvrdu valjanosti. Seks. je pitanje među samim katolicima u Njemačkoj, Francuskoj, Italiji i Americi podiglo silnu polemiku, pa su i biskupi kazali svoju riječ. Pitanje je nastalo već od filantropa, jer se htjelo predusresti i stati na kraj sve većoj pokvarenosti. Ona se kao prava kuga sve jače širi nesamo u velikim gradovima, nego i manjima, pače i po selima. Nečistoća triumfira u svijetu u svim najgrdnijim formama. Njezini su nerazdruživi ortaci: slobodna ljubav, flirt, besramna moda i gizdavost, rasipnost, alkohol, lascivna kronika, škandalozni članci i oglasi novina, erotična literatura, razna „umjetnost", plesovi, zabavišta i t. d. K tome dolazi slab odgoj u kući i školi, opadanje vjere u javnom i privatnom životu, liberalstvo „inteligencije" i bagateliziranje kreposti, napose čistoće.

Da se stane na kraj seks. pokvarenosti, neki sú rekli: Ne ostaje drugo, nego mladež treba podučavati, kako da se očuva od seks. pogibelji i bolesti. Obično ona već zarana dozna „tajne života" na nedolični način i od rđava druga, koji sve zna. Zar mogu, roditelji i odgojitelji mučati o tako važnoj stvari kao što je seks. život? — Doista se više ili manje svak slaže u važnosti

seks. pouke, ali poteškoće nastaju kod pitanja: koristi li sama pouka, tko, što, kome, kada i kako treba govoriti? Kako ćeš kazati istinu i moralno djelovati, a ipak ne sablazniti dobru dušu, ne ubiti stid i odvratiti mladenačku fantaziju od pogibeljna polja? Je li bolje sretno neznanje mladeži, ili joj treba sve otkriti prije vremena pogibelji.

Obazrimo se na takova pitanja.

1. Potreba pouke.

Putniku je red poznavati pute, da može bez pogibelji i sigurno doći, kamo je naumio. Tako je potrebno i mladeži, da uščuva čistoću, poznavati put poštenja i pogibelji od aždaja, koje na nj vrebaju. Ima znati, da zakoni, po kojima se množi ljudski rod, jesu sveti i od Stvoritelja kao i oni, koji upravljaju našim čudorednim ponašanjem. Pomoću tih zakona nastaju ljudi, članovi obitelji, države, crkve i nebeskog kraljevstva. Po krščanskoj vjeri tijelo je dio mističnog Tijela Kristova, hram je Duha Svetoga i ima uskrsnuti. Tijelo je da služi Bogu, a ne đavlu.

Mladež živi u svijetu punom pokvarenosti. Vidi vrlo dobro i vrlo rano mnogo toga, što nije za nju. Malitia superat aetatem. Je li razborito pričinjati se slijepim ispred mladeži i puštati, da u seks. pogledu zastrani čak do perversnosti, kad se odgojem i poukom može spasiti? O. R. Ruiz [1]) isusovac govori: „Buduć je stvar neotklonjiva, da dječaci doznadu jednoga dana misterij života, i budući da je moralno nemoguće odgoditi ovo otkriće sve do odrasle dobi ili najmanje do konca dječaštva, čini nam se bez sumlje, da ostaje dužnost roditeljima, a u njihovom nedostatku odgojiteljima, dati mladosti potrebnu poduku na prikladni način i u zgodno vrijeme, da kada dođe napasnik, nađe gradić već podignut na oružje, da odbije njegove navale.“ Odlični katol. pisac Alban Stolz [2]) kaže ove znamenite riječi: „Nije mi ni jedan slučaj poznat, da je zgodna pouka donijela mladenačkoj duši štetu ili pogibelj, ako je dana ozbiljnim i oprezno biranim riječima. Ja upravo držim đavolskom zaslijepljenošću što duhovnici ili roditelji misle, da će im povjerena mladež ostati najsigurnije nevina, ako im oni sami o takovim (sramotnim) grijesima ništa

1) O. R. Ruiz, Sopra l'educazione della casità. Trad. dallo spagnolo del P. D. Valle. Torino. Tipograf. pontifica 1911., 134.

2) Dr. M. Gatterer u. Dr. Krus S. J., Die Erziehung zur Keuschheit Gedanken über sexuelle Belehrung und Erziehung. III. Aufl. Insbruck. F. Rauch 1927., 50.

ne govore, kao da bi je tmina neznanja mogla očuvati od grijeha, koji nada sve ljubi tminu, služi se tminom i u njoj najbolje uspijeva“. Gatterer i Krus osuđuju muk u ovako važnom predmetu za život i vječno spasenje, jer mučati znači prepustiti pouku apostolima tijela. Zato kažu:[3]) „Poteškoća pouke mnoge odvraća, jer misle, da je svaka riječ o tome grešna. U kršćanstvu je ovo istina: Samo zloporaba i neurednost u seks. stvarima grijeh je, ali uredan seks. život po razumu i vjeri već je po prirodnom zakonu dobar i pun važnosti, a u novom Zavjetu podignut je na visoku čast sakramenta.“ O. Henrik Reig, auditor sv. Rote u Rimu, kaže: Ima dva sistema: jedan sve sakrij, drugi sve otkrij. Prvi je nerazborit, a drugi besmislen. Reći da je Crkva štitila prvi i da je taj dominirao u stoljećima vjere, znači ne poznavati realnost. Sa pulpita, u knjigama, sa katedre i u ispovijedaonici Crkva je uvijek prakticirala metodu, da govori o seks. materiji, što su prilike mjesta, vremena i osoba dopustile i što je bilo prikladno svojoj svrsi.“

Ima ljudi, koji se tuže, što ih nije nitko u mladosti iskreno i dovoljno poučio u seks. predmetu, jer inače ne bi bili upali u teške zamke i doživjeli žalosna iskustva. Istina, čovjek obično svoju krivnju baca na druge, ali se ipak ne da poreći, da je neznanje mnogima škodilo. Tako možemo vjerovati poznatom piscu Silvanu Stallu, koji kaže: [4]) „Moji roditelji čuvali sn me od duhana i alkoholnih pića, udahnjivali su mi prezir proti laži i nepoštenju; ograđiše me proti uplivu drugova, koji igraju i kvare one, koji im se približavaju, ali o ovoj strašnoj pogibelji (bludnosti) nije mi nitko govorio. Zašto me nisu opomenuli?“

2. Pogibelj same pouke.

Ipak je sama poduka pogibeljna i nedostatna, da očuva mladost od pokvarenosti. Ona ima biti samo jedan dio cjelokupnog odgoja. Po nekima je samo neznanje uzrok seks. perverznosti kod više prosvijetljenih naroda. Nije istina, jer dobro primjećuje J. Marić [5]): „Onda bi tu perverznost mogli naći u mnogo većem stepenu kod naroda manje prosvijetljenih. Ali o tome u povijesti nema traga.“ Germani — Tacit dobro ističe — imali su veći

3) Gatterer u. Krus, n. dj. 47.

4) Stall, Quel che il giovanette deve sapere. Vers. Dall'iglese. Sten. Torino. 117.

5) Napredak, K problemu seks. odgoja, sv. I. 1916., 2.

moral nego Rimljani. Na drugom svjetskom kongresu za odgoj zdravlja i morala u Brüsselu g. 1902. primljena je resolucija [6]), da su učitelji i odgojitelji dužni na razboriti i postepeni način razjasniti mladeži odnošaje između oba spola, a „najjače sredstvo proti širenju veneričkih bolesti može se naći samo u općoj pouci o tim bolestima i njezinim posljedicama. Ipak pouka jedino higijenska. fiziološka ili patološka ne nosi po sebi moralnost, a može biti samo jedno sredstvo u odgoju. Profesor universe fra A. Gemelli [7]) ne priznaje moć fiziološke i anatomske pouke niti u vrijeme puberteta a u samoj takovoj pouci vidi pogibelj pokvarenosti. Gatterer i Krus ističu, da fiziološka pouka u školi ne smije biti, a u privatnoj pouci ima se svesti na minimum. Za odgoj čistoće treba više dobre volje nego znanja. „Za podnašanje toga znanja hoće se veliki stepen ćudoredne zrelosti i čvrstoće karaktera“ (J. Marić.) Obrana mladeži proti seks. pogibelji rađe je pitanje jakosti nego znanja . . . Tisuću je puta važnije od intelektualne priprave pripraviti volju, da se odrhva seks. instinktu kad se probudi . . . Seks. pedagogija ima biti na prvom mjestu pedagogija volje . . . Uzalud je apelirati na volju koja se nije nikad izvježbala, na čuvstvo odgovornosti, koje se nije nikad razvilo i na čuvstvo časti, koja se zlo provodi. (Förster). Na volju mogu uplivati najmoćnije i najuspjelije vjerska čuvstva, koja uz milost Božju jesu najbolje sredstvo za odgoj čistoće. Nemoć same pouke uvidio je Dr. Blaschko, kad je otvarajući kongres njem. društava za suzbijanje spolnih bolesti g. 1907. u Berlinu rekao: „Seksualna se pedagogija ne može iscrpsti pukim tumačenjem o rasplodu i njegovom značenju za ljudski rod.“ Prof. K. Fideli, liječnik na fakultetu u Pizi, priznaje, da ne treba mladež podučavati materijalističnim načinom, kao da se rad i o kakvom stroju. One koji misle fiziologijom dovesti koga do čistoće, nazivu filozof Paulsen „zborom pijanih“

Pogibelj otvorene pouke veća je, što je gojenac mlađi. Kako je divno nevine oko, bezazlena iskrenost, sveti stid anđeoskog djeteta! Tko bi se usudio da poput sotone smuti tako lijepu dušu skandaloznom poukom? Krist je rekao: Anđeli ovog djeteta vide lice moga Oca nebeskoga. Tko sablazni jednoga od ovih

6) Higiene u. Moral von Dr. Paul Good, übersetzt durch Prof. F. Mazeralle. Strassburg. Verlag F. X. Raux, XII.

7) A. **Gemelli**, Non moechaberis. Romae 1910. F. 1910. F. Pustet, 113

mladih, koji u mene vjeruju, bilo bi mu bolje, da objesi o vrat mlinski kamen i da se utopi u more (Mark. IX. 41). Mnogi upadaju u teološku pogrešku, jer ne uzimaju u obzir, da je ljudska narav poslije istočnoga grijeha postala sklona na zlo, ali da se od njega obrani, dobila je čuvstvo stida. Stid je upravo anđeo čuvar nevinosti, a k tome mladosti daje nenatkriljivu ljepotu. „Baš stid ima zbilja jedinu važnost za pedagogiju i higijenu, jer uklanja pomisao sa seks. sfere,“ (Förster). Propagatori rane pouke na ovo ne bi smjeli zaboraviti.

3. Što da se podučava?

U tome je pravi kaos raznih mišljenja. Winterfeld hoće da mladež „privikne“ gledati golotinju kao i stabla na putu i da prisustvuje rađanju djeteta kao i pri dolasku željeznice. Eliza Ethelmer traži, da se djeci u 9. godini anatomski prikažu stidni djelovi tijela. Makso Enderlin smatra sredstvom proti nečistoći, ako se djeca u školi nauče gledati golotinju u prirodi i u umjetnosti. Učiteljica Marija Leschnewska hoće, da se mladeži već pučkih škola pomoću slika fiziološki tumači materinska utroba. [8]) Neki odštampaše knjige za djevojčice, u koima se govori čak o sadizmu, masohizmu i feticizmu. Neki Dr. Kramer pred desetak godina širio je u Magdeburgu među mladeži od 14 god. brošuru, u kojoj je pouka i proti-koncepciji. Svim ovim mogu se upraviti Förstерove riječi:[9]) „To je isto kao da netko uči javnost o kugi, a nosi njezine bacile po obiteljima.“

Seks. pouka (rekosmo) ima biti samo dio cjelokupnog fizičnog, intetektualnog, moralnog i religioznog odgoja. Treba da je individualna, a ovisit će o duševnom i tjelesnom razvitku pojedinca i o okolnostima življenja. Pouka je svakako progresivna. Zbog kratkoće navodim samo njezine pojedine točke: umjerenost jela, pića i spavanja, šport i gimnastika, tjelesna čistoća, fizični i intelektualni rad, dostojanstvo tijela, tajne života u prirodi, pubertet, postanak čovjeka, vježbe u trapljenju (askeza), stid i čednost, ljepota čistoće i grdoba nečistoće, čista savjest i fantazija, pristojnost i pravi pojam o časti, izbjegava-

8) Erziehung und moderner Nacktkultus. Verl. Höfling. München, 25.

9) **F. W. Förster,** Etica e pedagogia della vita sessuale. Vers. ital. del prof. L. E. Bongiovanni. Sten. Torino, 304.

nje erot'čne literature, predstava, filmova, slika, flirta, zabava i grešnih prigoda, savjet od kreposne osobe, ozbiljan život i ispravan svjetovni nazor, posljedice nemoralnog života za pojedinca, obitelj; strah Božji, sakramenat ženidbe, ispovijed i pričest, duhovno razmišljanje, uzori (Bl. Dj. Marija i drugi), uzbuđenje plemenitih i vjerskih čuvstava, molitva.

Nije moguće u ovoj Reviji navesti primjere ili nacrte, koji praktično pokazuju, kako se može čestito govoriti i o seks. predmetu. Označujem pak, gdje se to može naći. Förster[10]) donosi razgovor među majkom i sinom te među njom i kćerkom. Renault [11]) navodi primjer, kako ima majka govoriti djetetu. (Ovaj pisac ne govori ništa sa fiziološke strane niti o seks. bolestima, jer se drži načela: Ne smije se u ime znanosti kazati svake sramote.) Gatterer i Krus [12]) donose uzoran primjer pouke za vrijeme otpusta mladeži iz škole i za vrijeme puberteta.

U novije doba poseglo se i za filmom. Tekst su za nj napisali Dr. O. Warsch i Ed. Golias. a izradila ga tvornica Pau-Film u Beču pod režijom H Homma. Naslov mu je:„ Kako da to kažem svome djetetu?“ Projektiran je prvi put u Beču, a sada prolazi Jugoslavijom. Namijenjen je roditeljima, uzgojiteljima i prijateljima mladeži. U filmu se iznosi postanak i razvitak čovjeka u tipičnim primjerima života dramatskih osoba. Film je pristojan za starije, ali pogibeljan za mladiće.

4. Tko da podučava?

Roditelji, učitelji (profesori), odgojitelji, liječnici, svećenici? Svakako je to na prvom mjestu dužnost roditelja, jer su oni od Boga pozvani da uzgoje, koliko mogu, svoje. Dakako, roditelji su sek. pouku bar indirektno uvijek i davali. Renault[13] pače misli, da nitko drugi i ne smije podučavati nego roditelji ili po njihovoj dozvoli. Za ovako delikatnu pouku majka se može najbolje usposobiti. Ona ljubi svoje dijete više nego itko na svijetu i njegovu dušu najbolje poznaje. Njezina će riječ jače

10) **Förster,** Il prodlema sessuale. Vers. ital. del prof. L. E. Bongiovanni. Sten. Toriuo, 171 i d.

11) **J. Renault,** La purezza. Trad. dal francese di Eug. Sardagna. Parigi. P. Lethielleux, 84. 87.

12) **Gatterer u. Krus,** n. dj., 74 i 96.

13) **Renault,** n. dj. 32.

djelovati na srce nego tuđa. K tomu će majka lako spojiti pouku sa vjerom i moralom. No zbog neznanja, nepouzdanja ili drugih obzira roditelji ne će uvijek moći preuzeti direktnu pouku. Što oni ne mogu, može razborit i moralan učitelj ili odgojitelj, liječnik i svećenik. Na skupštini katol. vjeroučitelja u Breslavi g. 1910. primljeni u ovi zaključci: 1. Seks. je pouka potrebna. 2. Ona spada na roditeljsku kuću, a iznimno i s velikim ograničenjem na školu. 3. Pouku treba davati prema dobi i potrebi sa svrhom da se dijete očuva od grijeha. 4. Pouka sama nije dostatna. Isusovac Ruiz kaže. da se ispovjednik u tu svrhu mora opskrbiti i oboružati pravim arsenalom argumenata i primjera. I u ovom pogledu treba se diviti divnoj, božanskoj, ustanovi sv. ispovjedi. Katol. je Crkva kao brižna majka vršila preko ovoga sakramenta na najdelikatniji, najozbiljniji i najintimniji način odgoj čistoće, ne samo u redovničkim osobama i u mladeži, nego u svim staležima ljudskoga roda.

5. Progresivnost u pouci.

Neki misle, da za pouku treba samo čekati prigodu. Ta dolazi, kad se podučava higijena, prirodopis, vjeronauk, literatura, kad je govor o uzornim ljudima i svecima. Renault očekuje, da samo dijete označi mjeru i vrijeme sebi pouzdanoj osobi, a ako za to nema odvažnosti, roditelji će shvatiti čas kada otkriće može biti dobro djelo. Pouka treba da je svaki put dobro promišljena i zaokružena. Ne smije se djetetu sve odjedanput kazati. Ako igdje, to ovđe vrijedi riječ sv. Pavla: Ne više znati nego treda, nego znati sa razborom. Gatterer i Krus kažu: [14]) „Svrha je pouke, i ako se čini teškom, točno kazati, kako nastaje čovjek od svog početka u krilu matere, a ujedno je svrha izgraditi čistu savjest. To je vrlo teška točka, ali se ne smije reći odviše niti posve malo. Ako se pouka može odgoditi, nikud bolje. Već grčki filozof Pitagora uči. da je bolje kasno nego rano poznavanje ljubavnih stvari, a po mogućnosti da mladež prije 20 godina o tome ne zna ništa. Isti Rousseau (Emil IV.) govori:„ Treba živjeti među prostim pukom, da upoznaš, do koje se dobe može produljiti nevinost mladeži. Ne treba buditi znatiželjnost poukom, ako se ne pruži prilika, a valja nastojati da je ne bude.“ (Inače na drugom mjestu R. zagovara

14) **Gatterer i Krus,** n. dj. 85.

pouku prije pogibelji.) No direktna pouka ne smije preći vrijeme puberteta. To je doba odlučno za čistoću i u mladeži nastaje veliki preokret tjelesnih i duševnih osobina.

Vrsni pedagozi razdijelili su seks. pouku na periode. Do sedme godine valja djecu priviknuti na stidljivost a ima se duboko cijeniti njihova nevinost. Dosta je djetetu kazati, da Bog svagdje vidi, da ga se boji i bude dobar kao anđeo. Izrazitije o stidljivosti treba govoriti u nižim razredima pučke škole. Za to daju prigodu razne pripovjetke, katekizma; biblija i sam život djece. Upozoriti ih valja da bježe od bestidna druga. Ako dijete šta upita, a neumjesno je ili pogibeljno kazati mu, treba mu ipak odgovoriti, ali kratko, ispravno i mudro. Dosta mu je na pr. reći: Bog daje diete majci, koja ga nosi u utrobi, dok naraste i rodi se. U koliko je meni poznato, dao je Thalhofer[15]) roditeljima, odgojiteljima i učiteljima najumjesniju pouku za razdoblje od 4. — 16. godine i u skladu sa kršćanskim načelima. Po njemu pouka bi bila ovakva. Djeca od 4 — 6 god. uče se pristojnosti i stidu i kaže im se, da je dijete dar od Boga obitelji. Djetetu do 9 god. se kaže, da je Bog dao čedo u utrobi majci, gdje raste pa se uz njezine boli rodi; za rođenče treba mnogo brige. Ovim se budi u djetetu čuvstvo nježnosti prema roditeljima. Usto valja djecu opomenuti, da se dobro ispovjede Ovima do 12. god. govori se o oplodnji cvijeća na livadi, o ljepoti i čistoći i grdnosti nečistoće i o kaznama Božjim. Onima do 14 god. (prije puberteta) kaže se, da je Bog dao klicu djeteta u krilu matere, kojoj je Bog dao dušu, i treba poštovati tajne života. Dječacima od 13. — 14. god. prije odlaska iz škole, govori se o pubertetu i oplodnji u utrobi, daju se opomene, a osobito se ističe stid. (Pisac, dakako, nije za skupnu pouku u školi.) Djevojčicama 16tih godina govori se o vrijednosti i potrebi čistoće za njihov život. Druge pouke spadaju u doba iza puberteta a ne valja ih ubrzati osim u pojedinim slučajevima, kao na pr. ako mladež odlazi u tvornice ua universu ili u vojništvo. Posebne pouke trebaju vjerenici.

6. Ozbiljna riječ o pouci.

U katol. vjeri nalazimo sigurna načela i pomoć za potpuni odgoj čistoće. Oni koji bi se htjeli držati nejasnih nesigurnih ili

15) Reine Gedanken. von **Dr. F. X. Thalhofer.** München. 1909. Verl Höfling.

egoističnih moralnih načela na pr. Forela, Ellene Key, Ehrenfelsa, Wegenera i drugih, ne će naći u životu krepost čistoće niti obranu od nemoralnosti. Seks. moral ima počivati na čvrstoj bazi, baš na vječnim istinama, a ne na samovolji tamnog instinkta koji što se više zlorabi, postaje više drzak i ubitačan za pravi duhovni i tjelesni život. Samo pozivanje na čast, poštovanje žene, na zdravlje, porod, narodno dobro, na pogibelj bolesti i njezine posljedice, nisu uspješno sredstvo proti pokvarenosti. Motivi koji proistječu iz vjere dublji su i moćniji, pa je s pomoću njih uspješna borba proti babilonske iskvarenosti. Čudno je pri tome, da i neki katol. pisci zaboravljaju na važnost vjersku u borbi proti nemoralu i seks. pouci. Tako na pr. knjiga g. Antonellija,[16]) i koja je namjenjena mladeži, donosi lijepe i zgodne pouke, ali nigdje se ne spominju vjerska sredstva, pače ni Boga, i ako ima dva crkvena „imprimatur".

Pred nekoliko je godina seks. pitanje postalo vrlo aktuelno u Njemačkoj, zemlji svakih teorija i sistema, pa su njeni biskupi o ovom predmetu dvaput progovorili i ujedno dali smjernice u tako delikatnoj stvari. U ukupnom pastirskom pismu 12. VIII. 1908. govore: [17]) „Ima ih danas ne malo, koji naznačuju pouku djece u seks. stvarima, što moguće prije, glavnom dužnošću odgoja i iznose je kao glavno sredstvo zaštite i sigurnosti. Ne vjerujte im, to su krivi proroci! Može doista biti umjesna, u starijoj dobi, riječ direktna i umirujuća sa strane roditelja ili duhovnoga vođe, učitelja, starešina i liječnika. Ali se sa samom poukom mnogo ne napreduje, a sa preranom može se sve porušiti. Kao prvo sredstvo zaštite i obrane mnogo je bolje istančano moralno čuvstvo i sveti stid, dat od Boga kao čuvar nevinosti. To imate probuditi u srcima svoje djece već od najnježnije dobi". Po tom navode biskupi i druga sredstva, naime strah Božji dostojanstvo kršćanina, odgoj volje, posluh, borbu proti razmaženosti, molitvu, sv. sakramente i uopće kućni odgoj. To su stara i vječna sredstva." Na sjednici istih biskupa u Fuldi 1913. primljeni su ovi zaključci:[18]) 1. Treba uopće za seks. objašnjanjem mladeži postupati s najvećim oprezom i uzdržljivošću. U pojedinim slučajevima, kad je potrebno, to je posao roditelja ili

16) Dott. **G. Antonelli,** Per l'igiene e la morale F. Pustet. Roma 1911

17) **Ruiz,** u. dj. 195.

18) **Reichswehr,** J. II. 1914. I. 5.

kateheta ili ispovjednika ili učitelja, dotično učiteljice 2. Treba odbaciti zajedničko seks. objašnjenje po predavanjima sakupljenim učenicima. 3. Mora se iz rana njegovati odgoj stida i poštovanja čistoće. 4. Kada se cijeni potrebitim pouka za otpuštenike iz škole, treba je dati s velikim oprezom.

7. Iz naše literature.

Koliko je meni poznato, problem seks. pouke nije bio kod nas svestrano prikazan, niti postoje o pouci više teorijskih i praktičnih knjiga, bilo za mladež, bilo za roditelje ili odgojitelje. Prof. M. Girometta izdao je knjižicu „Mladež u borbi za život. (Seks. higijena.)" Split 1920. Nakl. hrv. knjižare. Djelo je „posvjećeno učećoj mladeži, koja želi, da bude duševno čista i plemenita a tjelesno jaka i zdrava." Da olakša, kaže pisac, učenicima ostalih zavoda borbu za uzdržanje čistoće duha, obradio je svoja predavanja i predao u tisak. Pisac daje „prijateljske savjete" i žali što knjigu nije mogao ukrasiti zgodnim slikama. U predgovoru kaše: „Svjestan da se duševno i tjelesno propadanje današnje mladeži mora u glavnom prepisati „nevinosti", osnovanoj na neznanju, držao sam na početku ove godine (1919.) učenicima državne gimnazije u Splitu nekoliko predavanja o spolnoj higijeni.. Jedno je (kaže mladeži na str. 12) potrebito da očuvaš čistoću svoga duha. a to je — možda ćeš se čuditi — poznavanje građe, funkcije i higijene spolnih organa kod muška i ženska." Profesor je napisao pet predavanja. 1. o higijeni duševne prirode, 2. o higijeni tjelesne prirode 3. o građi i funkciji tjelesnih spolnih organa (vrlo potanko i znanstveno) 4. o higijeni spolne prirode (važnost i čuvanje životnog soka, prednosti čistoće, polucija, onanija, prostitucija), 5. o venerićnim bolestima i njezinim posljedicama. Na koncu apeluje pisac na mladež, da bude uzdržljiva radi sebe, svojih roditelja i buduće svoje djece. Gosp. profesor i ako gdjegdje daje moralnih pobuda, ipak se on gotovo samo znanstvenom poukom bori proti pokvarenosti. Samo jedan put govori ovo o vjeri: „Da očuvaš čist svoj duh, treba da njeguješ vjersko čuvstvo. Neka ti bude sveto, što je tvojoj majci sveto. Sjeti se, da je vjerski moral uzvišen moral." (Str. 10.) Mi smo pak uvjereni, da i znanstvena pouka za mladež mora biti dobro protkana moralom i vjerom jer je svladanje seksualnosti na prvom mjestu stvar volje. Skupna pouka sa onakovim fiziološkim tumačenjem nosi mladeži nove pogibelji, jer daje povoda govora i poruga među đacima, što predavač ne može spriječiti, pa bio čestit i ozbiljan kao g.Girometta.

U zadnje doba izašao je kod nas prijevod knjižice Ferch-Krausa. Kako sam došao na svijet? (Izd. Interesantne biblioteke-Zagreb, 1924.) Knjižica je valjda namijena mladeži od 14-16 godina. Mnogo je toga ali ukratko rečeno. Pouka je posve otvorena, i ako ozbiljnim riječima. Sami pisci kažu: „Potrebita je cijela ozbiljnost zrela razuma odrasloga, da može o tomea bez prekršaja prema čudorednosti govoriti" (str. 12.) U knjižici se govori o čistoći, o rasplodu, poluciji, surovosti i pogibeiji iskvarenih drugova o seks. bolestima i hereditarnosti. Ime Božje dolazi jedanput u vapaju jadne majke! Pisci kažu: „Čim ljudi više znadu, tim bolji postaju", a da mladež *sve* doznade i odmah, zato su oni napisali tu knjižicu. Dakle i oni se uzdaju u svemoć znanja, ali zagovaraju pouku samo sa strane roditelja ili preko knjige. U istoj nakladi izašlo je izdanje i za djevojčice pod naslovom: „Kako sam došla na svijet?" Sadržaj joj je isti kao prvoj osim par riječi. Ovakova knjižica može kome pojedincu koristiti, ali će sigurno u mnogima pobuditi pogibeljnu znatiželjnost i fantaziju.

„Zdravlje i moral, objašnjenja o seks. bolestima" napisao je Dr. Đuro Orlić, negdašnji liječnik u Zagrebu. (Izd. srp. akad. potp. društvo. Zagreb 1912.) „Knjižica ima svrhu, da pobudi pažnju mladeži na spolne bolesti" (IV.). U 22. člančiću kaže se da se mora voditi briga od prvih znakova seks. buđenja u djetetu, da ne skrene stramputice, gdje ga čekaju moralne štete i seks.-bolesti. Dječaku od 15 god. (veli pisac) može se direktno govoriti o tim bolestima. Što bi pak imala podučiti majka, dijete, to je kazano ukratko primjerom iz Holländerova-romana „Čisti naraštaj. Prilog spolnoj etici i pedagogiji" (Zagreb) 1911. Tisak kr. zem. tiskare) napisao je Bogolj. Strižić Govori o mogućnosti podpune čistoće i njezinoj prednosti za zdravlje i duh, navodi naravna i vrhunaravna sredstva čistoće. Seks. se poukom malo bavi, a upućuje na Förstera i Gatterer-Krusa.

U „Hrvat. njivi" 1917., 315. o seks. pitanju piše O. D. Vukovarac više stvari, ispravnih i neispravnih. Kaže, da pouka spada na roditelje, a protivan je da bude u srednjoj školi. Škola (veli) ne može i ne smije dirati u to najsvetije i najnježnije pitanje

Prvom poukom kaže da treba u djetetu razvijati zdravi moral i estetsko čuvstvo za sve, što je u prirodi lijepo i uzvišeno, da se ono nauči s udivljenjem promatrati prirodne pojave. Pisac valjda drži estetiku za božanstvo, kad Boga i ne spominje.

I. Dr. L. Thaler (Hrv. Njiva 1918, 319.) uzda se u svemoć znanstvene pouke, te, pošto je iznio vrlo crnu sliku o životu mladeži — liječnici gledaju često samo na svoje očale — kaže: „Ne držim da bi bilo nužno ni dopustivo, da se stave spolna pitanja nekako u središte škol. pouke, ali ih ne valja izbjegavati nigdje, gdje se sama nameću. Da se ova često, da, vrlo često nameću sjeća se svatko iz svojih škol. dana. U prirodopisu literaturi, klasicima grčkim i rimskim, u vjeronauku, povjesti svuda se upravo nameću.“ Pisac priznaje, da pri tome treba mnogo takta, ali misli, da se ima uvesti higijena u 5. i 6. r. sred. škole i onda otvoreno govoriti o značenju spolnog života, spolnih bolesti, o značenju braka za društvo i državu. Time, misli pisac, moglo bi se najviše učiniti za suzbijanje spolnih bolesti i društvenih zala.

J. Boko učitelj napisao je u Uzgajitelju (br. 4. i 5. g. 1924.) članak Seks. pitanje u pučkoj školi. Odmah zanijenjuje seks. nagon sa seks. pokvarenošću i dakako zabada u religije. Mi pak znamo, da je kod kršćana ženidba sakramanat i da samo seks. zioporaba poživinčuje čovjeka. Pisac kaže, da se u selu djeca, djevojke i žene bave parenjem domaćih životinja, oni u tom pogledu sve znadu. Ali roditelji, veli ne znadu podučavati djecu u seks. pogledu pa i ova zadaća roditelja i ona same škole nameće se prvoj pučkoj školi, a nije to teško, osobito na selu.“ Dalje: „Govor o seks. pitanjima ne bi ni malo sablažnjivao dijete, jer u njemu taj nagon spava, latentan je, i ono može o tome da govori i misli kao o svojim igračkama i drugim stvarima.“ Beata simplicitas! Dakle pošto g. Boko bude otvoreno govorio djeci bez stida i obzira, siguran je da u djeci ne će probuditi nagon. Za odgovor vrijedno je iznijeti riječi pedagoga Iv. Mihovila Sailera: [19]) „Požuda radoznalosti i požuda za zabranjenim užitkom s pomoću mašte često prelazi preko razvijenog uma čovjeka, ali što će tek uraditi od djeteta čiji je razum vrlo malen, a čija je mašta vrlo velika?“ No Boko nije bio originalan u misli, jer ju je uzeo od Forela [20]), koji piše: „Što potiče seks. želje u odraslima ostavlja potpuno indiferentnim neodraslo dijete. Stoga se može posve dobro govoriti djeci o seks. stvarima i s njima ih upoznati, a da ih ne uzbudiš ni najmanje. Pače, ako se privikne dijete da razmatra seks. stvari nevino kao predmet posve naravan, to će kasnije mnogo manje uzbuditi njegovu erotičnost, jer su za njega izgubile požudu novosti, nečega nepoznatog. Ovdje ne spada kritika o Forelu, jer ju je sjajno učinio Förster, nego samo ističemo, da F. nije iznio razborite ni svestrane smjernice za seks. pouku, nego se u tome drži gospođe Schmid, koji obilno citira. U ostalom upada Forel u kontradikciju sa samim sobom, jer niže (470 str.) kaže, da djeca seljaka, koju gledaju parenje životinja, često čine iste pokušaje među sobom kada se kupaju ili u drugim prigodama. No on se i od toga cimički izvlači rečenicama: U ostalom akvi poslušali sa strane muškaraca podučit će djevojčice, da brane

[19]) J. Michael Sailer, Ueber Erziehung der Erzieher. Freiburg 1910., 132.

8. Važna djela iz svjetske literature.

Tko hoće da se temeljito bavi sek. poukom, ne smije mimoići djela, koja ću ovdje navesti. Bilo bi vrijeme, da se bar neka prevedu na naš jezik. 1. F. W. Förster, Il problema sessuale nella morale e nella pedagogia. Drugo je izbanje ove knjige gotovo triput povećano, priređeno samo za odrasle. Njem. naslov je Sexualethik u. Sexualpädagogik, Kempen 1909., a u talij. je prevodu, izdanje Sten, pod naslovom „Etica e pedagogia della vita sessuale.“ Krus govori, da knjiga zaslužuje veliko proširenje i da će probuditi u kršćanskim srcima pravu radost. — 2. J Fonsagrives, L'educazione della purezza. (V. sprijeda bilješku.) Auktor se bori za individualnu pouku. Ova vrlo zgodna knjiga tima odobrenje raznih biskupa; do god. 1910. doživjela je u Francuskoj 15 izdanja i prevedena je na razne jezike. — 3. Ruiz A S. J., Sopra l'educazione della castità. (V. sprijeda bilješku.) Knjiga je pisana za ispovjednike, odgojitelje i očeve obitelji. Podvrgava krtici djela Sil. Stalla i Wood Allen-e. Odobrena je od 10 biskupa. — 4. Gatterer u. Krus, Die Erziehung der Keuschheit. O ovoj rijetkoj knjizi dosta smo rekli. — 5. Auer, Einführung in ein richtiges Geschlechtsleben. Donauwörth 1907. — 6

[20]) A. Forel, La questione sessuale esposta alle persone colte Vers. ital. dal dott. Carlo Rühe. Torino Bocca. 1907., 477.

Die sexuelle Aufklärung der Jugend. Donauwört 1907. — 7. Hubei' Ueber sexuelle Aufklärung. — 8. Thalhofer, Die sexuelle Pädagogik der Filanthropen. Kempen 1907. i Reine Gedanken! (V. bilješku.) — 9, Ernst, Elternpflicht. Beiträge zur Frage der Erziehung der Jugend zur Sittenreinheit. Kevelaer 3 Aufl. 1906. — 10. Hell, Sturm u. Steuer. Ein ernstes Wort über einen heilken Punkt. Freiburg 1911. — 11. Mme. E. Pieczynska, L'ecole de la puretè. Paris. Fischbacher i Esquisse d'une instrucion religiese en matière sexuelle. Geneve, Jeheber. — 12. Betazzi, Amore e gioventù. Padova. Tipografia del Messagero.

Još jednu riječ. Knjige američkog pastora Sil. Stalla proširene su svuda po svi jetu. On je sistematizirao cjelokupnu seksualnu pouku, i za odras le ljude. Njegove su knjige: Što treba znati dječaku, što mladiću, što mladom suprugu, što čovjeku od 45 godina? K njegovoj zbirci spadaju knjige, koje je njegovom nicijativom napisala Marija Wood Allen i to: Što treba znati djevojčici, što djevojci? i knjige Eme F. R. Drake: Što treba znati mladoj ženi, što ženi od 45 godina? U tim se knjigama odveć ističe znanstvena i ubrzana pouka. Na jedno pitanje iz Španjolske izjavila je Kongregacija Indeksa, da takove knjige treba osobito uklonuti iz ruku mladeži, no knjige nije uvrstila u zabranjene.

Iz ovoga članka mislim da će svaki razuman čovjek uvidjeti, da je seks. pouka i važna i teška, pa se o njoj ne smije površno pisati niti je lakoumno provoditi u praksi.

Dr. P. Angelik Tominec O. F. M. Ljubljana.

Tretji red in inteligenca.

Motto: „Kdor je skrivaj nosil pas sv. Frančiška pod svojo obleko, ta je vedel, da se mora pri tem ko služi denar, ko zapoveduje, v družinskem življenju, pri uživanju, pri svoji svobodi v posameznem vendar zavedati višjega poklica in držati neke mere in odgovornosti, ki ga skrivnostno vežata z življenskim delom Frančiškovim.“ [1])

F. W. Foerster

Résumé — *Le Tiers-Ordre et les intellectuels* — 1. Le but du Tiers-Ordre est le même que celui de l'Eglise catholique, à savoir, faire pénétrer la vie privée et publique par la doctrine du Christ et de son évangile. Cette influence du III.-onde doit apparaître dans la vie porsonnelle de chaque membre, et — 2. encore plus dans leur vie publique. — 3. Le tiersordre est apte à guérir les plaies de la société moderne. Il faut retourner au catholicisme. — 4. L'idée de la fraternité universelle en politique et dans la question sociale. — 5. La presse entichretienne doit être remplacée par la presse catolique. — 6. De même il faut que le théatre et le cinéma anticatholiques soient remplacés par le théatre et le cinéma catholiques. — 7. Il faut aussi que la mode féminine revienne aux règles de la modestie chrétienne. — 8. A cette fin doit conduire le Tiers-Ordre, l'internationale séraphique, son organisation et sa puissance.

Kako pa ta dva vkup prideta, tako se bo s pomilovalnim posmehom vprašal marsikdo, ki bo bral gorenji naslov. Saj tretji red je le za stare ženske, ki jih je greh že zapustil, nikdar pa ne za današnjo inteligenco, ki ima pač vse druge cilje in namene. Tako se običajno misli in govori o tretjem redu, kedar se sploh o njem misli in govori. Tako pa ne sodi o III. redu isti, ki ve, kaj je in kí ve, kakšen bi moral biti III. red, ako bi v polni meri bil to, za kar je ustanovljen, tako sodi o III. redu le tisti, ki ga ne pozna.

In na ti dve vprašanji, kaj je tretji red in kaj bi moral biti naj dajo odgovor sledeče vrstice.

[1]) Franziskus von Assisi v „Die Menschheit.“ Wiesbaden. 8. 10. 1926, št. 41.

1. Namen tretjega reda je isti kot katoliške cerkve: *Prešinjenje zasebnega in javnega življenja z načeli Kristusa in evangelija.* Sv. Frančišek je hotel v svojem prvem redu obnoviti življenje apostolov, kakor je razvidno iz prvega poglavja njegovega vodila: „Vodilo in življenje manjših bratov je to, namreč spolnovati sveti evangelij našega Gospoda Jezusa Kristusa". Enako pa je imel namen obnoviti življenje prvih kristjanov v svojem tretjem redu, ki je namenjen za ljudi živeče med svetom. To je program tretjega reda kakor ga je znova potrdil leta 1912. papež Pij X. v svojem pismu „Tertium Franciscalium Ordinem" ter s tem raspršil vse zmote glede cilja in namena III. reda. Papež Leon XIII. je omilil prvotno ostrost vodila in ga s tem prilagodil modernim časovnim potrebam. [2])

Že iz tega, da je namen tretjega reda *isti kot namen* cerkve je jasno, da ima tretji red nalogo načela Kristusova ali z drugimi besedami evangeljske nauke uveljaviti v *zasebnem življenju.* Isto pa dokazuje kratek pogled na drugo poglavje vodila III. reda, kjer najdemo navodila, ki v resnici uravnajo celo življenje vsakega med svetom živečega kristjana po načelih evangelija. Naj navedem le nekatera: „Udje tretjega reda naj se drže v vsi svoji noši in obleki tiste srednje poti, ki se slehernemu spodobi, zdrževaje se predragega lišpanja. Plesov in nespodobnih gledaliških iger, kakor tudi pojedin naj se skrbno varujejo. Jed in pijačo naj vživajo zmerno in naj ne prisedajo k mizi in ne vstanejo od nje, predno niso pobožno in hvaležno Boga molili. Svojih grehov naj se postavno izpovedo slehern mesec. V domačem življenju naj si prizadevajo drugim dajati dober zgled, pospeševati pobožnost, in vse kar je dobrega. Knjig ali časopisov, od katerih se je bati pogube čednosti, naj ne puste prinašati v hišo, in naj ne dovolijo, da bi jih brali njih podložni. Skrbno naj gojijo blagovoljno ljubezen med seboj in do drugih in naj skrbe, kjer jim je mogoče, da se poravnajo prepiri. Nesramnega govorjenja in nespodobnih šal naj se varujejo. Zvečer naj si izprašajo vest, ali so kaj takega nepremišljeno storili; če so storili, naj greh s pokoro popravijo" i. t. d. Ni tu prostora, da bi za vsako teh navodil dokazal, da je vzeto iz

[2]) Prim. *B. Fidentius van den Borne O. F. M.,* Der dritte Orden des hl. Franziskus von Assisi (Theol. praktische Quartalschrift. Jhg. 72) 1919. str. 32-47.

evangelija, dobi pa to lahko vsakdo v kaki boljši razlagi vodila tretjega reda. [3]) Kdor količkaj sam pozna knjigo življenja, evangelij, bo lahko sam spoznal, da iz teh navodil ne veje druzega kot duh evangelija. In če postavimo ta navodila iz papirja v življenje posameznika bodisi moža ali žene, mladeniča ali dekleta, ki se z obljubo posebej zavežejo, da hočejo svoje življenje po njih uravnati in recimo da bi takih mož in žena bilo v vsakem kraju ne samo par desetin, ampak nekaj sto ali tisoč, ki bi bili dobri in pravični med seboj in z drugimi, ki bi se med seboj ljubili, kakor oče ljubi svoje otroke, ki bi tudi svoje sovražnike ljubili, ki bi si ne nabirali zakladov te zemlje in bi namesto, da bi te drugim jemali, raje sami delili z lačnimi svojo hrano, sè zmrzujočimi svojo obleko ali bi tedaj še mogel kdo reči, da se ni približalo kraljestvo božje na zemlji? Kakor hitro bi v kaki vasi ali trgu ali mestu bilo takih mož in takih žena, ki bi to življenje resno vzeli, kakor je bilo resno mišljeno od sv. Frančiška, ki je hotel s tretjim redom uvesti evangelij v vesoljni svet, ali ne-bi s tem prekvasili cele vasi ali trga ali mesta in se li ne bi na tak način vrnilo stanje prvih krščanskih občin, o katerih celo pogani niso vedeli druzega povedati kakor: „Glejte jih, kako se ljubijo med seboj!" To je cilj cerkve to je cilj tretjega reda, in kdor ga drugače pojmuje, pa naj si bo v III. redu ali ne, ga ne pozna in se moti.

2. Enaki in še neprimerno večji vpliv kakor v zasebnem pa bi se moral kazati v *javnem življenju.* Kakor evangeliju ni podvrženo samo zasebno, ampak tudi javno življenje, enako mora tretji red, katerega naloga je, da prešine z duhom evangelija vse sloje, delati na to, da nauki Kristusovi pridejo do veljave tudi v javnem življenju. Da je to njegov namen nam jasno kažejo besede sv. Očeta Benedikta XV., ki pravi v svoji okrožnici z dne 6. januarja 1921 šejasneje, kakor papež Pij X v svojem zgoraj omenjenem pisme: „Zato je naša želja, naj ne bo nobenega mesta, nobene vasi ali sela, ki ne bi imelo dovolj velikega števila udov te vrste, in teh ne nekaj lenih in zadovoljnih s samim imenom tretjerednikov, ampak delavnih in skrbnih za svoje in drugih zveličanje. In zakaj se ne bi mnoga in različna društva mladeničev, delavcev in ženskih, ki med katoličani povsod cve-

[3]) Prim. *A. T.,* Kratka razlaga tretjerednega vodila v Življenja pot. Ljubljana 1925, str. 47—63.

to, pridružila temu tretjemu redu in bi napolnjena z duhom ljubezni in miru vztrajno delala za slavo Jezusa Kristusa in korist sv. Cerkve!"

Kakšen pomen imajo te besede papeževe? Če jih natanko premislimo, tedaj vidimo, da je izrazil papež s temi besedami idejo velikanskega pomena. Udje III. reda bi imeli biti protiutež nasproti prizadevanjem prostozidarstva in drugih nasprotnikov krščanstva. Kakor imajo ti svoj določen cilj in smoter: rušiti in podirati vse kar je katoliško, enako bi morali imeti udje tretjega reda en sam cilj, da ščitijo katoliško vero in skušajo v vsem svojem življenju, ne samo zasebnem, sami zase, ampak tudi v javnem uveljaviti njena, to je evangeljska načela. Kakor je za časa sv. Frančiška tretji red preobrazil celi svet, tako bi moralo biti tudi dandanes. Motijo se tisti, ki mislijo, da je zadosti, da tretjerednik nosi pas in škapulir, in prejema odpustke, če prav je eno in drugo potrebno, toda da je kdo pravi tretjerednik je treba, da se to pri njem pokaže tudi tedaj, ko zapoveduje v družinskem življenju, pri uživanju, v trgovini, v uradu, pri obrti in vsakem družabnem mestu kateregakoli zavzema.

Mnogo se dandanes govori o katoliški internacijonali, podobno kakor jih imajo socialisti in komunisti ter v velikem številu kapitalisti. Frančiškanski tretji red je razširjen po celem svetu. Tretji red ni slovenski, ne italijanski, ne nemški in ne francoski, ampak vesoljni za vse narode, kakor je vesoljna katoliška Cerkev. Mnogo se tudi govori o potrebi podobne ustanove kakor so Kolumbovi vitezi v Združenih državah severne Amerike. Čemu? Saj se krije tretji red povsem z značajem Kolumbovih vitezov. Tu in tam mora biti član samo praktičen katoličan. Tu in tam mora predstojnik poizvedeti je-li novi ud takega življenja, da more biti sprejet. Tu in tam se mora tistega, ki ni več praktičen katoličan izključiti. Tudi namen obeh si ne nasprotuje: pospeševati in voditi vzgojno, karitativno, versko in socialno dobro. [4]) Zato namreč, da je kdo dober tretjerednik, se ni treba odpovedati nobenemu vzvišenemu in plemenitemu idealu, ki more ogreti človeško srce. Saj, kakor krščanstvo samo, tudi tretji red nima namena, da bi ogreval mrtva trupla,

[4]) Prim. *William J. Mc. Giuley;* Constitution of supreme council laws and rules of supreme council and laws and rulesfor subordinate councils of the Knights fo Columbus, Kew Haven, Conn, 1926, str. 18, 121, 153.

ampak zato da vzbuja življenje, da očisti našo ljubezen, da oplemeniti naš značaj, da spoštuje in obenem vodi našo svobodo.

In če vprašamo kako da tretji red dandanes ne vrši tistega poslanstva, kakor ob svojem postanku, tedaj moremo reči, da je temu deloma krivo to, da mnogi večkrat celo voditelji ne poznajo ne njega, ne njegovih vzvišenih nalog, deloma pa tudi premalo tesna organizacija III reda.

Kakor rečeno ima tretji red isti cilj kakor katoliška Cerkev uvesti v vse zasebno in javno življenje evangeljskega duha. In če primerjamo načela kakor jih razodeva vodilo III. reda z rakranami, ki razjedajo sodobni svet, tedaj moramo priti do spoznanja, da je v prvi vrsti tretji red poklican, da jih ozdravi, kakor to po vsej pravici od njega pričakuje katoliška cerkev.

3. Prvo potrebno za ozdravljenje človeškega rodu je zopetni povratek h *katolicizmu.* Morda se bo eden ali drugi začudil češ, kaj nismo saj v Evropi katoličani v večini? Ne, žalibog ne. Pač katoličanov po krstnem listu, teh je mnogo, toda od teh ni upati ozdravljenja, mi rabimo praktičnih katoličanov, katoliških državnikov kakor je to bil Garcia Morena, katoliških vseučiliških profesorjev kakor je to bil Contardo Ferrini, katoliških pisateljev kakor je bil Dante Alighieri, katoliških umetnikov, kakor je to bil Dr. Franz Liszt. Bili so to tretjeredniki katoličani, kakor jih zahteva vodilo III. reda, ki pravi, da morajo biti člani tretjega reda „trdni v katoliški veri in v podložnosti do rimske Cerkve in apostolskega sedeža„(I. pogl .§ 1) Bili so to katoličani ne samo v zasebnem, ampak tudi v javnem življenju, [5]) ki se te svoje vere niso bali zastopati nikjer in so isto branili, kjerkol je bila napadena.

4. Naravno slede iz pomanjkanja katolicizma vsa druga zla, kakor jih v modernem času doživljamo: vedno hujše oboroževanje za nove strašne vojne, kljub pravkar prestani svetovni vojni in vedno grozeči razredni boj. Zastopnikov *ideje vesoljnega bratstva* pač zastonj pričakujemo od državnikov, ki jih vodijo načela Macchiavellija, Marxa ali Ljenina, ali od ljudi, ki jim je narodnost prva na svetu in ki vse druge prezirajo. Ideja bratstva more najti pokrovitelja le med prepričanimi udi katoliške, to je univerzalne cerkve, ki obsega vse narode. [6]) Gotovo jih

[5]) *Franz Zach,* Modernes oder kath. Kulturideal 3. Wien, 1925, str. 376 nsl.

[6]) Prim. *Franziskus Maria Stratmann O. P.,* Weltkirche und Weltfriede, Augsburg 1924, str. 189 nhl.

bomo našli med tistimi, ki so se zavezali spolnovati vodilo III. reda, ki jim nalaga: „Skrbno naj gojijo blagovoljno ljubezen med seboj in do drugih in naj skrbe, kjer jim je mogoče, da se poravnajo prepiri." (II. pogl. § 9). Le od ljudi, ki jim ta ideja date smer življenja moremo pričakovati skrb za slogo med posamezniki kakor med narodi, le od njih moremo pričakovati socialne pravičnosti. ki daje vsakemu stanu svoje, ker so vsi ljudje, naj si bodo kateregakoli stanu, bratje med seboj.

5. Velesila današnje dobe je nedvomno *tisk*. In bodimo odkritosrčni, pretežna večina tega tiska ni katoliška, ampak protikatoliška. Ako vidimo dandanes, da pojema vera in pada nravnost pri tisočih in stotisočih in da so pojmi in ideje, ki prevladujejo med njimi povsem zmešani, tedaj je to posledica protikatoliškega tiska. Ta sila se ne da ugnati z golim jadikovanjem nad pokvarjenostjo sveta, ampak le s katoliškim tiskom, ki bi pa seveda tehnično in intelektualno moral biti prav tako na višku časa, kakor je to protikatoliški tisk. Pred tem pogubonosnim početjem nas morejo varovati le ljudje, ki so praktični katoličani, ki dejansko indosledno izvršujejo pokorščino do katoliške cerkve, kakor jo izraža vodilo III. reda, ki naroča svojim udom: „Knjig ali časopisov, od katerih se je bati pogube čednosti, naj ne puste prinašati v hišo, in naj ne dovolijo, da bi jih brali njih podložni„ (II. pogl. ,§ 8). Le tisti katoličani bodo pripravljeni *z denarjem in razumom* delati na tem, da se protikatoliški tisk nadomesti s katoliškim.[7])

6. Poleg tiska ima najmogočnejši vpliv na sodobno duševnost človeškega rodu gledišče in v novejšem času še bolj *kino*. Če zasledujemo oglase po časopisih, ki napovedujejo nove filme, moramo tudi tu z žalostjo ugotoviti, da film kakor je sedaj ni preračunan na to, da bi človeka dvigal, ampak da ima po pretežni večini edini cilj mamiti v človeku strasti in služiti denar filmskim podjetjem. Jasno razvidno je iz tega, da ni v katoliških rokah. Najvažnejša odpomoč proti slabim filmom je na eni strani dosledna odsotnost udov tretjega reda pri slabih filmih, kakor to naroča vodilo: „Plesov in nespodobnih gledaliških iger naj se skrbno varujejo". (II. pogl., § 2), na drugi strani pa posečanje dobrih filmov, in podpora filmskih podjetij, ki take filme proizvajajo. Primerno povpraševanju po dobrih

7) Prim. *Dr. Joseph Eberle,* Grossmacht Presse, Wien 1920, str. 303 nsl.

filmih se bo ravnala tudi filmska industrija. Uspeh sigurno ne bi izostal. Premnoge bi resni, resnično lepi filmi odvrnili od manjvrednih, opolzkih in plitvih stvari.[8])

7. Obče znano je, kako velik vpliv ima *ženska moda* na družabno življenje. Kakor vsaka stvar ima seve tudi moda svoje dobre in slabe strani. Lahko priznamo, da moda pospešuje estetski čut človeka, čut za zdravlje i. t. d. in istočasno čuva sramežljivost, kar je prvi namen obleke. Pravtako je pa tudi znano, da se moda lahko zlorabi, da ne služi več namenu ohranjati in dvigati lepoto človeka, ampak ima prozoren namen, netiti poželjivost pri drugem spolu, [9]) če tudi se morda od posameznih, ki se tako nosijo. tega ne da trditi. Vrhutega pa predrago lišpanje nasprotuje pravičnosti in ljubezni. Nehote namreč isto povečuje razredno mržnjo in prepad med bogatini in ubožci, ko vidijo na eni strani razsipanje, na drugi strani prekomerno uboštvo. Umestno za to predpisuje vodilo tretjega reda svojim članom: „naj se drže v vsi svoji noši in obleki tiste srednje poti, ki se slehernemu spodobi, zdrževaje se predragega lišpanja" (II. pogl, § 1).

8. Navedel sem tu le poglavitne rane, ki razjedajo današnjo človeško družbo, našteti bi se jih dalo še mnogo, toda že iz dosedaj povedanega je razvidno, da je program in cilj III. reda uveljaviti Kristusova načela v zasebnem in tudi javnem življenju Duh evangelija bi moral prešinjati in voditi politiko, umetnost, tisk, modo z eno besedo vse življenje človeka. Samo posebi razumljivo pa je, da posameznik pač more uveljaviti ta načela v zasebnem življenju, do veljave v javnem življenju pa le tedaj, če se množica takih posameznikov združi v celotno mednarodno serafinsko organizacijo. Z golim jadikovanjem nad pokvarjenostjo sodobnega sveta ni prav nič pomagano. Tu je treba dela. In delo res vredno inteligentnih katoličanov bi bilo najprej organizirati v mogočno skupnost ude tretjega reda v posameznih državah in potem le-te združiti v mogočno falango mednarodne serafinske internacijonale, kakor se je to vršilo v početku tretjega reda, ko je isti res preobražal svet. [10]) Na

8) Prim. *R. L. Tominec* Film v službi religije (Slovenec 8. 2. LV. (1927.)

9) Prim. okrožnico Sacra propediem Benedikta XV. z dne 6. jan. 1921.

10) *P. Gustavo Cantini O. F. M.;* Ascensioni francescane, Quaracchi 1922. str. 291 nsl.

vsakoletnih zborovanjih, ki bi se jih udeležili odposlanci vseh držav. bi se določili veliki cilji in podroben načrt njih izvedbe v dejanju. Jasno je, da takih ciljev kakor je n. pr. iztrgati tisk iz judovskih in kapitalističnih rok, uvedba in financiranje velikih religioznih in res v krščanskem smislu kulturnih filmov, vpeljevanje mode, ki bi upoštevala moderne estetske in higienske potrebe ter katoliško čustvovanje, uveljavljanje katoliških načel, ljubezni, poštenosti in pravičnosti tudi v mednarodni politik i. t. d. ne more doseči posameznik, zmogla pa bi jih močnai strnjena, mednarodna organizacija III. reda, ki bi posameznim udom dajala ideje, katere bi isti, kot člani sedanjih ali drugih bodočih udruženj izvršili.

Če pomislimo, da šteje ta organizacija blizu 3 milijone članov po vesoljnem svetu, ki so obljubili eno in isto vodilo in bi vsak izmed njih letno le malo prispeval za uresničenje teh velikih ciljev, tedaj bi bilo mogoče ustanoviti koncen katoliškega časopisja, kakor ga imajo zdaj v oblasti nasprotniki. Bilo bi tedaj omogočeno snimanje velikih katoliških filmov, ker bi bil njih trg zagotovljen potom časopisja i. t. d. In če bi se časopisi kar jih izdaja tretji red, — po zadnji statistiki iz leta 1921 jih je nad 160 po vesoljnem svetu—zavzeli za veliko idejo uveljaviti evangeljska načela v zasebnem in javnem življenju v zgoraj omenjenem smislu, ter bi svoje člane, katerih vsak bi moral biti njihov naročnik, mesec za mesecom navduševali in bodrili za življenje po evangeliju med svetom, teda bi tretji red zopet lahko preobražal svet, kakor ga je v trinajstem in štirinajstem stoletju, v najbolj cvetoči dobi svojega obstanka.

Iz narodne starine.

Kako su se Primorci skupljali na poklon novom Generalnom Providuru u Zadar.

Sommaire — Quand le réprésentant de la republique venitienne en Dalmatie, *le Proveditore Generale.* entrait dans sa charge triennale, il etait d' usage que les notables des différentes contrées vinssent à Zadar lui présenter les hommages de la population. Un document inédit, écrit en croate et avec les lettres bosniaques (bosanska ćirilica), qui est publié plus bas, traite de cette affaire. Il est intèressant parce qu'il nous révèle les difficultés qu'avaient les chefs des villages de préparer ce voyage et de recueillir l' argent qui en était nécessaire.

Za mletačke uprave na čelu Dalmacije stao je predstavnik venecijanske republike, đeneralni providur. Providurova služba trajala je samo tri godine a ni vlast mu nije bila velika — zavisio je u svemu o napucima što su dolazili iz metropole. Zavisio je njegov rad, na gospodarskom polju, još više o mršavim sredstvima, koja mu je Senat određivao. Venecija je dosta trošila za vojničke stvari, a trošila je nešto i za javne zgrade. Nasuprot o pridignuću zemlje na polju prosvjete, obrta i poljodjelstva nije se vrlo starala. Pa to je i odgovaralo njezinim osnovana, Dalmacija joj je vrijedila kao majdan vrijednih i ustrajnih vojnika — sve je drugo bilo sporedno.

Moć gen. Providura, rekoh, nije bila velika. No on je predstavljao državnu vlast, pa je trebalo častiti ga, i narod mu je zaista iskazivao počasti ne samo kad bi službeno pohađao mjesto i krajeve nego i odmah u početku kad bi zauzeo trogodišnjicu službu.

U arhivu živogoškog manastira ima jedan zanimivi izgovorni spomenik o poklonstvu Dalmatinaca novome Gen. Providuru. Spomenik, pisan bosančicom zanimiv je, jer kaziva kako su se skupljali odaslanici za Zadar, a zanimljiv je i zato, što, među brazdama, daje razumjeti, kojim su srcem naši ljudi poduzimali takav teret.

Ja ću u bilješkama i na svršetku upozoriti na tačke iz kojih se to zaključuje, a sada evo spomenika u cjelosti i vjerno prepisana iz bosansko — ćirilskih u latinska slova.

„U ime Boga.“

Draga bratio evo trećiu knigu pišemo i šaljemo apošta [1]) čovika za da ne bi se barem ova izgubila oli sakrila [2]). Dakle dobro vi znate da imademo za dužnost poći pokloniti se gospo: nu priuzvišenom đeneralu kakono je sveđer bio običaj, zato drago braćio gospodo i glavari da vam je priporučeno nek se svaki u svomu selu briga za skupiti poriz od onliko koliko je potriba za ispuniti rečenu dužnost. Virujte nam, da š našim ne malim trudom imamo poći ako tit (htit, htjeti) budete kano vaši glavari pokloniti se gosqo: nu qriuzvišenomu đeneralu. Akoli qaka nie vaša volja da se iđie, to je nami mnogo žao. Sasvim tizim učinite kako znate da je za puk boljie, samo nemojte da ostanemo mi krivi kod priuzvišenoga gospo: na đenerala ni kod puka. A vi isti nek ste svidoci di bude potriba od naše željie i ako želite da se žive u milosti kod privredroga principa mi smo evo pripravni učiniti od naše strane koliko nam se čeka; za to mi vas čekamo na dan Imena Isova da dođiete po desetak ljudi od svakoga sela za utvarditi koliko bude od potribe takođier i za razvoditi vino u Mletke ali da vode kako ko oćie svoje intrade [3]) ili da more kupiti u primorju, ili da uzdarže sela svako svoje anfore kako no je bilo utvarđeno u zboru vami sve dobro očito, dakle na 16 ovoga miseca mi vas čekamo i neka donese svako selo običajni poriz za ispuniti dužnost kod uzvišenoga gospo: na đienerala toliko vas opet avizajemo [4]) i šaljemo čovika apošta,[5]) samo molimo da na ovoj knizi podpišuše [6]) glavari od svakoga sela, je li puk kajel da se iđie ili da se ne iđie pokloniti se gospo: nu

U Makarskoj na 6 đenara 1763

Sada slijede vlastorušne po trude glavara pojedinih sela i njihove izjave, a na naličju samoga pisma ovako glasi adresa ove poslanice: đeneralu. Čekamo odgovor s istim čovikom na istoj knizi kako smo rekli i da ste zdravo. [7])

Ja Ive Ivanišević sudac, Ja Stipe Pavlović sudac, Ja kap „Nicola Ivulich Procuratur.“

1) naročito

2) Je li moguće da su se nehote izgubile dvije knjige o ovako važnome poslu? Nijesu li ih naumice zaturili i uništili, jer predmet njihov težak i nepoćudan?

3) godišnji prihod zemlje, a to je u Primorju: vino, ulje, smokva.

4) obznanjujemo.

5) naročito.

6) ovako u rukopisu.

7) Stvar je zaista teško i ne rado išla, kad se ovo po treći put piše i kad se posebni listonoša šalje.

„Da se dade na pošte(n)e i gos(pos)ke ruke glavarom arambašam od Primorja“ Na svu prišu

đenara na 7. 1763 U Tučepi.

Budući ja arambaša od Tučepi večeras primijo ovu knjigu, i odgovaram na ime svega sela, da smo u svaka doba kontenti, i sotopošti [8]) skladovat ujedno suci, i s našom bratijom, i čekajte nas na isto vrime s porizom tute

Ja Križan arambaša Rudanović potvrđujem kako ozgora.

*

đenara 1763 u Podgori 8

Ja arambaša Mati Batoš razumi što zapovidate imamo doći za sklad braće, i puka:

Ja arambaša Mati Batoš

*

Đenara. 8. Drašoice 1763

Ja ozdol podpisani razumi što zapovidate imamo doći za sklad braćie i puka.

Ja arambaša Andria Cvitanović

*

U ime Isusovo u Igranima. 8

Razumi i vidi ja arambaša Marko Antičić koja se ovde i ja sam kuntenat s moim selom u svako dobro općeno.

*

Ja bi kuntenat arambaša Perić kako i ostali ozga podpisani [9])

*

Ja bi kuntenat arambaša Ivičević kako ozgogor podpisani [10])

*

Zaostrog na 9. sičnja 1763

Bivši primili knjigu, i razumili vašu zapovid, i potribu puka, radi toga doćemo u sklad bratinski

Ja Matej Bulat arambaša

*

Bih proštivena prid svim seljani i ostaše kuntenti što se u njoj uzdarži.

visa ja arambaša Bukliaš [11])

8)=zadovoljni i spravni.

9) Perići su u Živogošću.

10) Ovo je za Drvenik iako se ne spominje mjesto

11) Bukliaši su iz Podace.

U selu Bristu. Ja arambaša Šimun Kačić.

*

Ja arambaša od Lavčana bi vuntenat kako i ostali.

*

Istoga miseca na 9. primi ja sudac Mati Vojlić (?) nebuduć ovde arambaše ja potvarđujem kako je pisano i čekajte me ako gos : Bog dopusti

*

U selu Bristu [12])

Ja arambaša Jure Pavlovich primi chnighu od glavara
Ja sam chaieo sve što cini i ostali puch [13])

*

U Bastu na 12 sičnja 1763

Ja arambaša Anton Ribarević kako i ostali"

Izjave arambaša i drugih donio sam bez ikakve izmjene, a u pismu sam samo umetnuo na tri mjesta točku da se lakše razumi smisao.

Iz pisma razabiremo :

1. da glavari i seljaci nijesu od srca išli i slali poklonike novom Đeneralnom Providuru u Zadar. Za to odaslanstvo trebalo je novaca, sav je trošak opet padao na siromašni narod.

2. Prve dvije knjige upavljene na glavare selâ izgubile su se. Suci sami sumnjaju da li je to puki slučaj. Oni nagoviještaju da ih je netko naumice sakrio ili uništio. Zašto? Lako je razumjeti.

3. Kad je posebni ulak došao u svako selo i dao pismo ruke arambaši ili glavaru ovi nijesu više mogli natrag. To više što suci vele, da treba učiniti ovo poklonstvo, ako želimo „da se žive u milosti kod privedroga principa."

4. Izjave su, kako se vidi, lakonične: ne možemo izostati. Kad svi iđu valja da iđemo i mi. Neki ipak, kao Kačić u Bristu, potpisuju bez ikakve izjave.

5. Teret je za ulake bio težak. Sva je prilika da odaslanici nijesu išli u Zadar praznih ruku. Nego kad je brod morao ići, makarski suci predlažu da se usput odnese u Zadar vina i drugih proizvoda. Držim da je ovo bilo za prodati, ali ne znam da li pogađam.

Iznesoh ovaj mali spomenik. Čini mi se da bi mogao koga zanimati.

Sinj
Fra Karlo Eterović

[12]) Ove su tri riječi precrtane. Da nije u Bristi mjesto u Bristu ?

[13]) Pavlović je napisao svoj odvjet hrvatski da ali latinskim slovima.

Nepoznati šibenski rukopis Tome Arhidiakona Splićanina.

(Un manuscrit inconnu de l'Hristoria Salonitana de Thomas Archidiacre Spalatin, retrouvé à Šibenik).

Sommaire — Le manuscrit sibénicien de la célèbre chronique de Thomas Archidiacre Spalatin est très fidèlement et avec un grand souci transcrit. Il dépend probablement d' un code antérieur, qui existait déjà à Sibénik. Le manuscrit provient du XVI. siècle. Il s' est conservé en deux fascicules détachés. Le premier contient 30 chapitres et 24 feuilles ; le deuxième, sur 12 feuilles, va du 31 jusqu' au 41. Le manuscrit était transcrit par deux copistes. C' est ce que prouvent les caractères divers des lettres. Le manuscrit, dans, l' état octuel, est malheureusement incomplet — manquent les chapitres 32 (la fin) à 36 et 42 — 49.

Ce manuscrit de Sibénik est comparé ici par l'auteur avec l'édition critique de F Rački. Les differences ne sont qu' accidenteles. L'édition de M. Jean Georges Schwandtner de Vienne1748 va d' accord avec le manuscrit sibénicien quant à la division des chapitres, mais elle présente par-cí par-là des leçons variantes.

U Šibenskomu arhivu sv. Lovre nalazi se jedan prijepis Tome Arhidiakona Splićanina dosada nepoznat u javnosti. Glasi: „Incipit Historia Salonitanorum Pontificum, atque Spalatinorum, Auctore Thoma Archidiacono Spalatensi". Format je broširanih dvaju sveščića $29^1/_2 \times 21$ cm. Prvi je sveščić prepisala jedna ruka lijepo, točno i čitko od 1. poglavlja do 30., listova 24. Drugi ista nastavila u poglavljima 31 i 32. Izgubio se je svršetak 32. poglavlja do 36. Trideset šestoga se je sačuvao konac, koji je do kraja prepisala druga ruka. Drugi sveščić potom obuhvaća 31. poglavlje do 41. na 12 listova. U prvomu je papir tvrđi i tanji, u drugomu malo deblji i zagasitiji.

Vrijedno je, da se ovaj rukopis hronike Tome Arhidiakona poredi sa kritičnim izdanjem dra. F. Račkoga : Scriptores. Vol. III. Thomas Archidiaconus: Historia Salonitana. Zagabriae 1894. Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium. Vol. XXVI. Izdanje Jugoslavenske akademije u Zagrebu. Suviše sa onim Bečkim, koje dr. Rački ne spominje, a glasi : Scriptores rerum Hungaricarum, Dalmaticarum, Croaticarum et Sclavonicarum veteres ac genuini, partim primum, partim antehac quidem editi ... T. III, cura et studio Joannis Georgii Schwandtneri. Inpensis Joanis

Pavli Kraos, Bibliopolae Vindobonensis MDCCXLVIII. Tomae Archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum Pontificum atque Spalatensium [str. 533 — 635].

Dr. F. Rački spominje razne rukopise Tome Arhidiakona u Splitu, Trogiru, Zagrebu i Rimu, dok mu je ovaj iz arhiva sv. Lovre u Šibeniku nepoznat. Ja ću ih međusobno sravniti.

Naslov Šibenskoga rukopisa glasi: *„Incipit Historia Salonitanorum Pontificum atque Spalatinorum, auctore Thoma Archidiacono Spalatensi."*

Kod Račkoga [str. 3]: *„Thome Archidiacon Spalatensis Historia Salonitanorum atque Pontificum atque Spalatinorum Historia."*

Schwandtnerov [str.533] *„Incipit istoria Salonitanorum Pontificum atque Spalatensium."*

Tekst Šibenskoga rukopisa u bitnosti se podudara sa onim Račkoga i Schwandtner-a. Ima po gdjekoja nuzgredna razlika. Šibenski rukopis i Schwandtner-ov tekst pravilnije piše latinski. N. pr. Rački donosi: istoria, Grecie. druga dva: historia Graeciae i t. d. Šibenski rukopis i Schwandtner-ov tekst pišu: caput I, II, III, i t.d. nasuprot Račkoga samo broji: I, II, III, i. t. d. Dr. Rački i Ivan Juraj Schwandtner često prave nove periode u tekstu pojedinih poglavlja, koje Šibenski rukopis uopće ne čini osim na početku svakoga poglavlja, te rijetko u poglavljima: XVI, XX, XXII, XXIII, XXV, XXVII, XXXI. Schwandtner-ov tekst ima lijep broj povijesnih bilježakâ. Dr. Rački je još bogatiji i kritičniji u njima. Šibenski ih rukopis uopće nema. Schwandtner-ov tekst donosi u čitavomu svesku divne inicijale, u kojima su u klišejima štampani: Bihač Split, Zadar, Klis i ostali većinom hrvatski, sredovječni utvrđeni gradovi. I u interpunkcijama se razlikuje. N. pr. u poglavlju V. Šibenski rukopis piše: „Ea tempestate Salona optimo statu pollebat magna civium et extraneorum populositate florebat. Persecutionis vero iam cessante. Rački [str. 12] stavlja poslije „florebat" zarez, te „persecutionis" nastavlja u istoj stavci. S njim se Schwandtner [str. 538] slaže.

Šibenski rukopis čita: „Caput I." — Rački: „I. (De Dalmatia)" *Schwandtner* stavlja bez zagrada.

Šibenski rukopis i Schwandtner čitaju: „fuerit" – Rački „fuerat" Prema tekstu i kontekstu pravilnije je čitanje prvih. U V. poglavlju nemaju onih nadodataka, koji se nalaze u kodeksu Barberini-ja. (Sr. Rački, n. dj., str. 15 a. f.), i koji su valjda glose prepisivateljâ.

Šibenski rukopis i Schwandtner pišu:

„Caput XI. De Joanne. Dei. et gloriosae **Virinis Mariae**"	Rački (str. 33): „De Johanne. „(str. 34): dei et gloriose virginis Marie."
Šibenski rukopis: „Caput XII. De translatione . . . sanctorum Domnii, et Anastasii Martyrum.	Schwandtner-Rački (str. 34) nemaju „martyrum" Rački: „(Johannes) rev."
Eodem tempore Joannes Reverendus . . ."	Schwandtner: „Reverendus Antistes."
„Caput XIII. . . . Martinus fuit Spalatensis natione hic fecit . . ."	Rački: (str.37): „natione.Hic fecit." Schwandtner (str. 548): „natione; hic fecit . . ."

Caput XVI. Nalazi se mala neispunjena praznina u Šibenskom rukopisu poslije: „ à Venerabili

Mainardo", koja se potpunja iz Račkoga (str. 51): † „fratre nostro Maynardo", iz Schwandtner-a (552): † „a Domino Maynardo". Vidi se iz ovoga slučaja i drugih, koje ću poslije navesti, koliko je prepisivač nastojao biti točan, da kada nije mogao ili znao dobro pročitati čitanje u svojemu kodeksu naprosto je ispustio i ostavio prazninu po prilici za onoliko riječi, koliko je smatrao da ih treba umetnuti. Ista se praznina opaža malo podalje: „ipsumque

coram suis Gothis", koja se tekstom Račkoga (str. 52) i Schwandtner-a (str. 554) potpunja: +„pseudoepiscopum (Cod. Vat. archi)". Šibenski rukopis i Schwandtner-ov tekst (str. 556) nemaju na koncu ovoga poglavlja nadodatak kodeksa Barberini-ja, koji se čita kod Račkoga (n. dj., str. 56).

U XVII. poglavlju Šibenski rukopis piše kao Zagrebački kodeks: Croatiae, drugi Chroatiae (Rački, str. 56, Schwandtner 556). Prvih je čitanje ispravnije. Opet se sreta u Šibenskome rukopisu praznina: „Sed audiens, quod

fines occupaverat. Schwandtner (556) i Rački čitaju i potpunjuju [n. dj., str. 57]: „. . . Quaedam gens sui regni fines intraverat". Šibenski rukopis i Schwandtner-ov tekst (str. 557) nemaju umetak: „Memoriale", koga je Rački (str. 58-59) petitom štampao. Na koncu poglavlja Šibenski rukopis piše arapskim brojkama: „1103," Rački (str. 60) latinskim: „MCIII." Schwandtner (str. 557): „Millesimo centesimo tertio".

U XIX. poglavlju Šibenski rukopis čita: „Coloprestanci“ Račkі [62]: „Caloprestancii.“ Schwandtner [str. 558]: „Caloprestantii“.

U XX. poglavlju Šibenski rukopis zavisi o čitanju Trogirskoga kodeksa, kada čita: „Manzanini“. Račkі [str. 65]: „Manzauni“, Schwandtner [560]: „Manzanini“. Šibenski rukopis stavlja dvije točke poslije: „firmaret : sed“, Račkі [str. 68] i Schwandtner [561] točku: „Sed“, Šibenski rukopis i Schwandtner [562] svršuju poglavlje riječima: „Ecclesiae Spalatinae“. Počinje: „Caput XXXI. De Conflictu Ducis Deles cum Spalatinensibus“. Dr. Račkі ne rastavlja ovdje tekst sa novim poglavljem. Toga radi odavle pa do konca Šibenski rukopis i Schwandtner u brojenju poglavlja ide za jedan naprijed. Račkі [str. 69] i Schwandtner [562] čitaju :] „Reles“, što je vjerojatnije. Šibenski rukopis svršuje poglavlje XXXII „Millesimo ducentesimo vigesimo secundo“, Račkі: [str. 103 „Milesimo CCII.“ ,Schwandtner [586]: „MCCXXXIV“, čitanje prvih čini mi se ispravnijim.

Šibenski rukopis se je sačuvao u poglavlju XXXII. do: „Sicque factum est, ut ali[qui]“. Nedostaje unaprijed, što se potpunja tekstom Račkoga od str. 108 — 130. Prema tomu u Šibenskom tekstu manjka poglavlje XXXIII, Račkі: XXXII. de Gregorio comite. XXXIII [XXXIV]. de Gargani potestate. XXXIV. [XXXV]. de regimine Gargani. XXXV (XXXVI.) De bello, quod gessit cum piratis. Pri svršetku ovoga poglavlja počinje pisati druga ruka, jer je karakter slova vidno drukčiji od prvih. Sačuvale su se ove riječi: „que frequenti inebriata cruore, pro nihilo consuevit ducere mortis periculum“ sve do konca poglavlja, koje se podudaraju sa tekstom Račkoga str. 130 — 132.

Šibenski rukopis čita: „Spalat. MM yperperorum“, Račkі [str. 131]: „Spalatensibus duo millia iperperorum.“ Schwandtner [601]: „Spalatentibus M. Marcas yperperorum,“ Poglavlje XXXVII. Šibenskoga prijepisa podudara se sa Račkoga XXXVI. Šibenski je rukopis bez perioda. U poglavlju XXXIX. piše: „inhorruit“, isto Schwandtner [610] Račkі [str. 172]: „in[h]orruit“.

Šibenski rukopis svršuje riječima: „De Domino Stephano Episcopo“ [sr. Račkі, n. dj. ,str. 179]. Unaprijed se listovi izgubiše ili drugamo među listine zaturiše, kada je samostanski arhiv na početku zadnjega svjetskoga rata bio iz Šibenika na Konjevrate prenesen. Potom poglavlja od XLII — L imaju se upotpuniti iz Račkoga XLI — XLIX, str. 180 — 212. U Šibenskomu

rukopisu preostao je još jedan okrnjen list, koji počinje: „Videntes memorosam classem“, a svršuje: „nam quasi miraculose“. Ovaj se ulomak nalazi kod Račkoga u poglavlju XLV. De Bello, quod habuerunt Spalatenses cum Traguriensibus [str. 191 — 194]: „Et videntes numerosam classem expeditionis spalalatine . . . Nam miraculose quasi gestum est“.

Po svoj prilici rukopis potječe iz XVI. stoljeća. Možda će se izgubljeni listovi naći u drugima nepretraženim listinama arhiva sv. Lovre. Od koje porodice kodeksa hronike Tome Arhidiakona zavisi ovaj prijepis, i kako je u franjevački arhiv u Šibenik došao, teško se to može bez podataka mjerodavno riješiti. Možda se je u Šibeniku otprije nalazio koji kodeks hronike tome Arhidiakona, koji se je sada izgubio, te iz njega bio točno i vjerno napravljen ovaj rukopis. Ovu pretpostavku donekle bi nam opravdavale one praznine, nepopunjene u navedenomu šibenskomu prijepisu.

Makarska — Fra J. Dr. Božitković.

KULTURNI POGLEDI.

Na znanje auktoru poslanog članka na adresu Oca Talije. *(Le patriotisme est-il une vertu surnaturelle?)* — Vaš članak protiva Ocu Taliji odnosno njegovu napadaju na O. Vlašića što je god. 1925. napisao u „Novoj Reviji" članak: „Vjerski nacionalizam po nauci sv. Pavla", ne možemo tiskati, jer Vaši ispravni teološki dokazi škodili bi ugledu O. Talije, koga mi štujemo i koji na znanstvenom polju uživa ugled. Pogreška može izmaći svakome čovjeku, pa je mogla i ona Ocu Taliji.

Tim više što neispravna zamjerka O. Talije ne može da škodi O. Vlašiću ni njegovu ugledu kao javnog teološkog radnika, jer je njegova nauka u spomenutom članku ispravna. Naime, O. Vlašić u njemu govori o ljubavi Boga, sebe i svog iskrnjega. Za tim nastavlja: „Da se pod tom ljubavi bližnjega ima u prvom redu razumjeti ljubav prema onima, s kojim živimo, dakle prema rodbini i sunarodnjacima, to su jednodušno tvrdili sv. Oci, a to i katolička Crkva uči. To je onaj zdravi patriotizam, proti kome nitko nema ništa, kojemu je u prilog i narav i Bog i Crkva. To je odlična krepost ne samo građanska, nego i vrhunaravna".

Iz ovih riječi jasno je, da O. Vlašić nazivlje patriotizam vrhunaravnom krepošću u koliko neko ljubi domovinu iz vrhunaravne ljubavi, a nazivlje ga i građanskom krepošću u koliko je pietas erga patriam moralna krepost.

Nema sumnje, da je patriotizam, koga diktuje svrhunaravna ljubav, mogao O. Vlašić nazvati svrhunaravnom krepošću, jer svaki i neznatni bogoslovski učbenik definira ljubav: habitus supernaturalis infusus, quo inclinamur ad Deum super omnia diligendum propter se, nos ipsos autem et proximum propter Deum. Dakle možemo domovinu ljubiti svrhunaravnom ljubavi, jer smo mi njezini, a ona naša, pa je pravom mogao Weis reći, da su najveći patriote po primjeru Krsta i Apoštola bili sveci.

Nu sve kad bi O. Vlašić razumio patriotizam kao moralnu krepost, a ne čin teološke ljubavi, naime, u koliko smo dužni za našu domovinu raditi i žrtvovati se, jer nas je ona dala na svijet, to je jednako tvrdnja njegova ispravna. Bogoslovci općenito tvrde izuzev nekih Skotističnih teologa, da imadu svrhunaravne moralne kreposti. N. p. Tanquerey ovako postavlja tezu „virtutes supernaturales, sive theologicae, sive morales, infunduntur in ipsa justificatione." Sv. Toma odgovara na postavljeno pitanje: da li imadu moralne kreposti ulivene: Unde oportet quod his, qui etiam virtutibus theologicis proportionaliter respondeant alii habitus divinitus causati in nobis sic se habent ad virtutes theologicas sicut se habent virtutes morales et intellectuales ad principia naturalia virtutum [1]) Na temelju ovoga nauka Müller kaže: „ut vero homo in finem supernaturalem plene ordinetur, necesse est, ut [1]) non solum immediate ad Deum, tamquam auctorem gratiae et vitae aeternae, sit recte dispositus, quod per virtutes theologicas, fidem spem et charitatem, efficitur, sed ut [2]) pariter ad semetipsum et ad alios, nec non circa res

[1]) 1. 2. 9. 63. a. 3.
[2]) Theologia Moralis

creatas, in relatione tamen ad Deum, finem supernaturalem, recte se habeat quod per virtutes morales infusas efficitur. Hinc patet quod tum virtutes theologicae, tum virtutes morales infusae ad consequendam beatitudinem celestem homini necessariae sunt. [3]) Jasno je, da je i patriotizam krepost. Pesch kaže, da se virtus pietatis odnosi i na domovinu [2]) A virtus pietatis spada, ili, recimo teološkim izrazom, annexa est justitiae. Ovu pako Pesch definira: justitia commutativa est virtus infusa etc. pa mora da to bude i pietas, koja je njojzi annexa [4]) Sve dakle kada i ne bi Otac Vlašić bazirao domovinsku ljubav na teološkoj ljubavi, kao što jest, nego moralnoj, on je slobodno mogao pravi kršćanski patriotizam kod vjernika nazvati vrhunaravnim, jer je mogao slobodno da slijedi opću bogoslovsku nauku, da imadu i moralne kreposti infusae. Drugo su teološke kreposti, a drugo svrhunaravne i one, koje nisu teološke. Onakovo pisanje Oca Vlašića njemu je na čast, jer je očito, da poznaje teološka pitanja, pa da baš stoga onako lagano i vješto piše, da je upravo slast pročitati njegov članak, o kojem je govor.

Primjedba, da bi tobože po nauku O. Vlašića, i patriotizam Mussolinijev bio donum Dei infusum, koji hoće da uništi svaki nacionalni osjećaj, nikako ne škodi ugledu O. Vlašića. Iz njegova nauka takova šta ne može izvesti zdrava pamet. O. Vlašić ondje govori o nauci sv. Pavla, o svrhunaravnoj ljubavi prama domovini — ili recimo ako hoćete i o svrhunaravnom djetetu prama domovini. A da li je čin Mussolinijev prema jadnim Slovencima vrhunaravni čin ljubavi? Može li on biti moralna svrhunaravna krepost, koju Bog ulijeva svojoj vjernoj djeci? Zar tada ne bi i Bog bio i progonitelj Slovena? Ne samo to, nego Mussolinijev patriotizam nije niti naravna krepost, jer se protivi i samomu pojmu kreposti i zdravoj svijesti ljudskoj. Osim toga, baš cijeli članak Vlašića uperen je protiva takovu patriotizmu. Nemože stoga škoditi O. Vlašiću ničija neumjesna fantazija.

Dakle radi sviju ovih razloga ne možemo barem za sada uvrstiti vašega članka, jer jednomu za obranu ne treba, a drugoga jako bi porušio ugled.

[3]) Tractatus dogmatici — de justitia br. 243.

[4]) Neki bogoslovci tvrde da, je dostatna infuzija kardinalnih kreposti, jer su one dostatne i za druge moralne kreposti, pošto se oni na ove četiri svode i njihov su integralni dio. Drugi pako tvrde, da ove Bog ulijeva.Bio dakle ispravan prvi ili drugi nazor svakako stoji bogoslovska nauka o ulijevanju ovih kreposti.

* * *

Franjevački idealizam. *L'idèalisme franciscain* [1]) **Čudno zvuči ime Franje Asiskoga. To je ime danas u ustima čitavoga kulturnog svijeta. Sjajne svečanosti u Asizu, kojima je katolička crkva otvorila franjevačku godinu, otvoriše proslavu 700 — godišnjice Franjine smrti po cijelome svijetu. Franjevački jubilej ostat će prvorazredni datum u kulturnoj historiji 20. vijeka. Taj je događaj tako univerzalan, tako dubok i značajan, da mu nema ravna. Taj jubilej slavi nesamo katolička crkva, Franjina djeca i ostali redovi, nego ga slave isto toliko i nekatolici; pače u toj se proslavi udružiše radnici čitavoga kulturnoga svijeta: pjesnici, književnici, filozofi, sociolozi, slikari, kipari, akademije, šta više, i političari i moderni državnici. Franji se posvećuju monumentalne crkve, i spomenici**

[1]) Jz predgovora djela pod istim naslovom u rukopisu

akademije i razne institucije, pojedine provincije i osobiti štovatelji raspisaše bogate nagrade za znanstvena i umjetnička djela, koja će ovjekovječiti Franjin duh i franjevački idealizam. Veliki papa svjetskoga mira Benedikto XV. proglasio ga je nebeskim zaštitnikom katoličke akcije, koja ide za probuđenjem i prikupljanjem svih katoličkih snaga u duhu Franjinu, u duhu Kristova Evanđelja. Francuski se pjesnici udružiše i izabraše Franju za svoga pokrovitelja. I. t. d. i. t. d.

Čini se, da se Franjinom ličnošću zanimaju jače, svestranije i strastvenije nekatolički historici, psiholozi, sociolozi i drugi naučnjaci nego katolički. Harnack, Sabatier, Thode protestantski su kapaciteti te uvelike štuju i proučavaju sv. Franju. Renan, protestantski skeptik i racionalist, zove Franju drugim Kristom, Franjin pokret najvećom pojavom u kršćanstvu poslije apostolskih vremena. On je sebi uzeo za životnu zadaću, da proučava Franju i njegov pokret. Heinrich Thode zove Franju „glasnikom novoga, pomlađenog svijeta". Sabatierovim nastojanjem osnovano je u Asizu „Franjino društvo" po primjeru njemačkoga „Goetheova društva", a sam vrlo živo proučava Franjinu povijest i franjevački duh. To simpatično i intenzivno zanimanje protestantskih kapaciteta za Franju Asiskoga urodilo je time, da su protestanti počeli osnivati svoje franjevačke redove (muške i ženske). Na taj način misle preko Franjevačkoga duha da će najbolje upoznati evanđeoski duh i katoličku crkvu. Ogromna je danas literatura o Franji, da je dobila specijalno ime „franjevačka literatura". Na raznim sveučilištima otvaraju se nove katedre za proučavanje Franjina duha i franjev. prošlosti.

Razumije se, da ga svaki promatra sa svoga stanovišta, qa svečev lik ne će biti jedinstven i posve pravo prikazan. Franjinu dušu može istinski da shvati samo duboko religiozni duh, koji je dosta proživio od onoga što je Franjo proživio: koji je osjetio nebesku slast! Neki puštaju s vida ono, što je kod Franje najbitnije, a to je svetački duh. Oni se više zaustavljaju na sekundarnim (nuzgrednim) pojavama njegova života kao: pjesniku, ljubitelju zemlje i prirode, rodoljubu i t. d. Zaneseni prirodoslovci učiniše ga pače panteistom.

No to ne smeta. To opće zanimanje, to živo oduševljenje bez razlike konfesija i stranaka mora da se temelji na samoj Franjinoj ličnosti. Mora da kod njega ima nešto osobito i izvanredno, što pripada svima, što sve privlačiti oduševljava i pokreće. Životno veselje i tragika boli čitavoga čovječanstva mora da je u Franjinoj ličnosti nalazilo vidljivog odraza; i to je, što ljude privlači k njemu. Ali to nije dosta. Čisto ljudski elemenat ne može nam nikako da objasni njegovu ličnost. U njemu je bio božanski dar, odraz nebeskoga svijetla: on je bio pravo čudo svoga vremena.

Ali Franjo nije živio samo u 12. i 13. stoljeću on živi još danas: Možda jače nego u svoje doba. On je svojim suvremenicima izgledao kao, putokaz, kao pionir života, koji je pred svima išao, a oni su napola nesvijesno za njim hrlili. Iz Franje je ključao bogati život, koji je izvažavao nutarnju ljepotu i slast duše, dok je taj život kod njegovih suvremenika bio gotovo zamro. Oni su bili još u polu snu pa ga nijesu ni mogli potpuno da osjete. Ali nama danas izgleda taj nutarnji i bogati Franjin život mnogo

ljepši, shvatljiviji i veličanstveniji. Ta, mi smo malodušni, siromašni, ocvali pravo jesensko lišće, a Franjo stoji pred nama kao divno i ogromno zeleno stablo, puno soka i života. Nas spopada duboka tuga i melankolija za izgubljenom mladošću duha, u nama se rađa na Franjin pogled silna čežnja za neposrednim, naivnim, spontanim, slobodnim i jakim njegovim životom.

Doista 20. vijek u mnogom i mnogom sliči 13. vijeku. Ćudoredna iskvarenost, duševna tama, društvena rastrovanost, borba bogataša i siromaha opća materijalizacija ljudskoga društva, nacionalne opreke, rat svih proti svima — to su rak-rane našega vremena, koje su posve slične onim bolestima, koje su razarale 13. vijek.

Sveti je Franjo tada izveo velik i snažan pokret, koji se zove „franjevački pokret". Taj je Franjin pokret duboko potresao ljudskim dušama; ljudi su ustajali kao iz dubokoga sna; osvjestili su se, došli su k sebi, uvidjeli su žalosni svoj pod, počeli su uz milost Božju da se čiste od grijeha, da pokoru čine i da živu za svoj vječni spas. Franjo je probudio ljudsko društvo, ublažio je socialne trzavice, on je to društvo preporodio: na nov život po nauci sv. Evanđelja. On je oživio u ljuckim dušama zamrlu vjeru, i taj vjerski zanos stao se širiti poput morskih valova po svim stranama tadašnjega svijeta. Tako je franjevački pokret postao opća značajka tadanjeg doba.

Tako je i danas u 20. vijeku. „Najmlađi i najnoviji duh današnjega svijeta je — franjevački" [1]). Moderni je čovjek postao nesretan, jer je izgubio vjeru i Boga, izgubio je sreću i mir svoje duše i on je prezasićen grijesima i užicima moderne kulture i on traži mira i oporavka u Božjoj prirodi, vjeri i ljubavi. A nijedan svetac nije toliko ljubio Boga i njegova djela u prirodi, nitko nije imao tako razvijenu vjeru srca i serafsku ljubav, nitko nije bio tako priprost, čedan i veseo u životu, nitko nije uživao tako svet i nepomućen mir duše kao Franjo. Zato ga moderni čovjek i proučava, zato se oduševljava za nj, zato se elita, izabrani dio čovječansta vraća k Franjinoj priprostitosti, k vjeri srca i ljubavi.

Zakoniti baštinici Franjina duha, nosioci njegovih ideala jesu njegova djeca, jesu tri franjevačka Reda. I hrvatski su franjevci sudjelovali u toj općoj slavi Franjina jubileja. Oni su to pokazali i vanjskim znakom posvetivši tome jubileju svečane brojeve„ Nove Revije" „Franjevačkog Vjesnika", almanahe i manje listove. Po svim hrvatskim zemljama oni su držali propovijedi i predavanja o Serafskom patrijarhu, u samostanima i školama svečane akademije i t. d. Napose je Herceg — Bosna kao kolijevka franjevačkoga Reda u našim zemljama na svečan način završila franjevački jubilej veličanstvenim zborovanjem na 13., 14., i 15. VIII. 1927. u Sarajevu. Tu se manifestirala sva katolička i hrvatska svijest i snaga Herceg — Bosne kao nikada dosada.

Ali to nije dosta. Treba obnoviti Franjin duh u sebi. Treba oživjeti franjevački idealizam u franjevačkim dušama. Franjini ideali, koji su ga vodili u životu, koji su ga doveli do najveće sličnosti s bož. Spasiteljem i do današnje slave, treba da opet zasjaju u punom sjaju. Treba da zasjaju u franjevačkoj duši i u životu cijeloga čovječanstva. *Dr. Fra Oton Knezović*

[1]) Dr. K. Wilk: Moderni svetac, str. 5

Gdje se sv. Franjo iskrcao g. 1212. na istočnoj obali Jadrana? *(Encore sur le sejour de S. Francois en Slavonie)* — U svečanom dvobroju Nove Revije iz 1926. (223 - 229), javio se je Dr. D. Mandić, da utvrdi: a) vrijeme odlaska sv. Franje g. 1212. u Siriju, dotično na istočnu obalu Jadranskog mora; b) mjesto, gdje je pristao sv. Franjo; c) koliko se je zadržao na našoj obali.

Prva i treća točka dadu se bez poteškoće podjednako pobijati i dokazivati, a da se opet ništa stalno ne utvrdi. U drugoj točki pisac zabacuje tezu Rijeke-Šušaka i Zagreba, pa to i bilo krivo pok. Dr. Kršnjaviju (O. R. I. g. 1927. str. 75—76). Pisac zabacuje izričito Zadar oslanjajući se na „Vita st. Francisci versificata n. 104: Iamque videbantur *leucos peragrasse ducentos . . . restat via longa . . . terra procul.*

Ključ Dr. Mandiću jo ovaj: evo nepobitna dokaza, da Franjo nije mogao biti u Zadru, koji je daleko od Ankone samo 150 milja. Kada bi milja — dotično leuca — iznosila 1500 koračaja (1 koračaj=76 cm), leuca bi imala 1140 m., onda doista ne bi moglo biti nijedno mjesto od Rijeke do Kotora. Ne smije se zaboraviti, da je Zadar 250 km., Split 200 km. a Dubrovnik 140 km. od Ankone. Po piscu: restat longa via — terra procul, izgledalo bi, da im je još dalje bilo putovati, nego što su puta prevalili, pa prema tome Franjo ne bi bio mogao prispjeti ni u jednu luku.

Držim da Dr. Mandić ovdje nije pogodio, a to, jer mu je izmakla jedna okolnonost. Zaboravio je naime da se ovdje podrazumijeva talijanska pomorska milja, a to od 14. stoljeća iznosi 1852 m. dok je u cijelom srednjem vijeku iznosila 157 m. U to ime neka se sravni Dr. H. Wagner-Lehrbuch der Geographie I. B. Hannover 1920. 101.; Dr. Matković-Putovanja po balkanskom poluotoku za srednjega vijeka Rad Jug. Akademije 42. str. 56—148.

* * *

Unionistički kongres na Velehradu — *(de V.-me congrès pour l'union des Églises à Velehrad.)* — Od 20 do 24 srpnja t. g. održan je na Velehradu peti naučenjački kongres za ujedinjenje crkava. Jer se ove godine slavi 1100-godišnjica rođenja sv. Ćirila, to se je nastojalo, da kongres ispane što svečanije. Zato je ovom prigodom priređen sastanak bogoslova raznih slavenskih naroda (19—20 VII). Zato su i razna društva, koja imaju za svrhu promicanje unije kao „Společnost sv. Cyrila a Metodêje" i „Stary Velehrad" imali svoje sastanke. Tome cilju su kroz ovo vrijeme priredila svoja, hodočašća „Venkovska (seoska) omladina" i „Orel". Posebni je čar davala kongresu zasvjeta hrama sv. Ćirila i Metoda.

Znanstvenom kongresu učestvovalo je preko 350 učesnika, zastupnika raznih zemalja, škola i redova. Među 20 biskupa bili su gotovo svi katolički episkopi bizantinsko-slavenskog obreda sa starinom Andrijom Szeptyckim, lavovskim metropolitom. Sv. Otac pozdravio je kongres pismom upravljenim na olomučkog nadbiskupa Dr. Prečana. Československu vladu zastupao je E. Roztočil, načelnik sekcije za crkvene poslove. Tekom kongresa stiglo je mnogo pozdravnih pisama i brzojava sa svih strana svijeta.

Samim zborovanjem ravnao je prvi aktualni predsjednik metropolit Andrija Scepticky. Zamjenjivao ga je našoj javnosti poznati predsjednik Istočnog Instituta u Rimu mgr. M. D' Herbiny. Prvo je predavanje održao

Dr. Jos. Vašica, profesor na teološkom fakultetu u Olomucu: „Važnost sv. Ćirila i Metoda u uspostavi crkvenog jedinstva". Najprije govori o štovanju. sv. Apoštola. Savremeni bizantinski pisci uopće ne spominju naših Apoštola U X. vijeku spominju se u Macedoniji i to tek nuzgredno u bogoslužbi sv. Klementa i Sedam Svetih. Naprotiv kod Slavena, posebno kod katoličkih Hrvata, sveti naši Apoštoli štuju se kao sveci već od njihove smrti. Češki kralj Karlo IV. širi kult sv. Ćirila i Metoda. On drži glagolicu osobitim sredstvom za promicanje unije. Zato piše Dušanu Silnome, kad mu je ovaj izrazio želju za sjedinjenjem, nek nastoji, ut celebrentur officia slavica. Sv. Ćiril i Metod najviše su uspjevali u svom misionskom radu kod Slavena, jer su upotrebljavali slavenski jezik u liturgiji. Isto se može reći o sv. Jozafatu Kunčeviću koga su zvali radi uspjeha u pastoralnom radu „dušohvatom". Jedan njegov životopisac kaže, da je karakteristika nutarnjeg života sv. Jozafata svrhunaravna ljubav katoličke liturgije u slavenskom obredu. Kao sv. Jozafat metodom sv. Ćirila i Metoda služili su se i smjeli Juraj Križanić, franjevac R. Levaković i dr. U novije se vrijeme mnogo pisalo i istraživalo o sv našim Apoštolima i kod pravoslavnih i kod katolika. Znanstveni su rezultati pokazali, da su oni bili u jedinstvu s općom Kristovom crkvom i da su se za to jedinstvo zalagali svom dušom.

Drugo je predavanje održao Dr. Fr. Dvornik, docent na teološkom fakultetu u Pragu: „Slavenski Apoštoli u svijetlu bizantinske povijesti." O slavenskim Apoštolima nikakav savremeni bizantinski kronograf ne govori, ni Gregorius monachus, ni Nicephor Magister ni Porfirogenet niti li drugi koji. To pokazuju, da nisu bili Studite, jer bi inače našli svoga biografa. G. 860. opsjedali su Rusi Carigrad. Protiv pogibelji od Rusa trebalo je bizantinskoj politici prijateljstvo Kazara. Zato k njima šalju sv. Braću. I odnošaji su sv. Braće prema Fociju jasniji u svijetlu bizantinske historije. Gledom na crkveni život mogu se razlikovati dvije partije u bizantinskom carstvu: studite ili stroga crkvena stranka te, da se tako rekne, liberalna crkvena stranka. Ovoj su pripadali Barda i Focije. Ovoj su partiji pripadali i sv. Braća — tvrdi Dr. Dvornik. Jer Barda je htio učiniti sv. Metoda nadbiskupom. sv. Ćirila učinio je profesorom na univerzi i poslao ga k Arapima, obojicu Braće poslao je ka Kazarima i t. d. Papin primat priznavala je jedna i druga partija. Onda je bizantinsko javno mišljenje još priznavalo Rim središtem i glavom Crkve Kristove. I Focije i Barda radi javnog mišljenja apelirali su na Papu. Teorije o primatu same časti, o pentarhiji i t. d. tek su u zametku. Nikola I. ne stavlja se odmah na stranu Ignacijevu. Kad se je odlučio protiv Focija, a za sv. Ignjacija, sv. Braća su već bila u Moravskoj. Možda su tradicije rimske u rodnom mjestu sv. Braće, u Solunu bile jače negoli drugdje u bizantinskom carstvu, jer je tu imao svoju stolicu Papin vikar.

Jedan od običnijih prigovora sa strane pravoslavnih katolicima jest t. z. „juridizam". Crkva je katolička — vele — previše upita u materijalne, stvari traži disciplinu, vanjsku strogost i juridički formalizam. Naprotiv istočna crkva naglašuje nutarnje principe — kako veli Homjakov — naime duh, ljubav i slobodu. O „juridizmu" su bila dva predavanja. Prvo je održao Španjolac P. M. Gordillo S. J., profesor na Orientalnom Institutu u Rimu

„Juridizam kod sv. Otaca na Istoku i na Zapadu". Izlaže prigovor o „juridizmu" Pravoslavni vele, da je katolička Crkva juridistična u svojoj naravi, jer da je čitava njezina organizacija sekularizirana u nosiocu vlasti, jer da je vlast biskupska ograničena; i u formalnom efektu, jer da je princip jedinstva auktoritet, a princip jedinstva mora da bude ljubav. — Prije svega prigovor je jednostran, što je jasno svakome, tko pozna i zere prilike katoličke i pravoslavne crkve. Uostalom Homjakov nigdje ne citira sv. Oce. Kod njih se nalaze svi principi katoličke Crkve. Što Homjakov govori, govorili su Donatisti u IV. vijeku: „Što kršćani imadu sa zakonima?" — sv. Augustin odgovara: „Gdje je zakon, tu i ljubav." Svi sv. Oci traže i zakon i ljubav Jedini sv. Bazilije naglašuje ljubav, ali ne izključuje auktoritet.

Isti prigovor u nauci o sakramentima rasvijetlio je P. Teofil Spačil, S. J. profesor na istom Orientalnom Institutu u Rimu:„ Juridizam te narav i učinci sakramenata prema nauci katoličkoj i pravoslavnoj". Čeh Spačil poznati je stručnjak u istočnom pitanju. Njegova jasnoća u predavanju općenito se je dopala i na Ljubljanskom kongresu g. 1925. Najprije izlaže nauku pravoslavnih teologa o sakramentima, zatim nauku katoličku, uzporediva jednu i drugu, kaziva razloge i dokaziva, da pravoslavni nemaju prava predbacivati katolicima formalizam i Juridizam. Malo je razlika između nauke katoličke o sakramentima i pravoslavne. Pravoslavni uče, da može biti pravi (verum) sakramenat, a ne spasoonosan. Za valjanost traže samo skroz vanjsku namjeru, a kod primaoca za valjanost ne traže nikakve dispozicije. Ali da bude sakramenat spasonosan traže namjeru, vjeru i želju za sakramentom. Nauku o karakteru u nekim sakramentim Grci zabacuju, a Rusi drže, da je to prosto teološko mišljenje. Izvan nužde svjetovnjak ne može valjano podijeliti sakramenat. Rusi priznaju. da se može dati sakramenat izvan njihove Crkve, zato im je katoličko krštenje valjano, dočim Grci drže, da to može biti samo „per oeconomiam". Ali nikakva od ovih pravoslavnih nauka nije za njih dogma. Prema tome nauka o sakramentima ne može biti zapreka sjedinjenju crkava.

O pravoslavnom pojmu sakramenata, posebno krizme, pokore i zadnje pomasti govorio je i Dr. C. Lübeck, profesor u Fuldi. Ovaj više nago Spačil naglašuje razliku između nauke katoličke i pravoslavne.

Zanimljiva je pojava na Velehradu bio mgr. Petar Aziz Hoh, haldejski biskup u Egiptu. On je održao predavanje „Primat u nauci Nestorijanaca rasvijetljen novim dokazima". Izlaže povijest Nestorijanaca i pokazuje, da su nestorijanci uvijek vjerovali u papin primat. Kod njih je bila uvijek laka unija. I zadnja dva patrijarha Abraham i Nemrod, s kojima je stao u ličnim prijateljskim odnošajima, bili su spremni na sjedinjenje Ali su sve pomeli protestanti.

O Juridizmu u istočnoj luturgiji imao je govoriti P. Lamb. Beauduin O. S. B. Ali nije mogao doći. Zato je isti biskup P. Aziz Hoh održao još jedno predavanje o epiklezi u haldeskoj crkvi. O epiklezi u istočnoj liturgiji govorio je i P. S. Salaville O. S. Aug. de Assumpt., glavni urednik poznatog časopisa Èchos d' Orient.

Osim ovih znanstvenih stručnih predavanja održano ih je više poučnih i informativnih. Religiozno najnovije stajne u Americi, posebice među pravoslavnim prikazao je mgr. M. D' Herbigny. Dr. S. Bömingaus iz Münstera govorio je o duhovnim vježbama kao sredstvu za promicanje unije. Stanje Apostolata sv. Ćirila

i Metoda prikazao je generalni sekretar istoga u Olumucu Fr. Jemelka. O Velehradskoj Akademiji referirao je Dr. J. Matocha, docent na teološkom fakultetu u Olumucu. O religioznim prilikama u Poljskoj govorio je biskup Dr. H. Przezdicki; o religioznom stanju u Engleskoj govorila je klasičnom latinštinom Srpkinja A. Kristić; crkveno stanje u Bugarskoj prikazao je P. J. Markov O. Cap. i. t. d.

Žaliti je, da nikakav izraziti pravoslavni teolog nije prisustvovao kongresu. Istina je, dosta ih je kongres pismeno pozdravilo kao Klimenko iz Pariza, Glubokovskij iz Sofije, i. t. d. Ali to nije dosta. Velehrad, gdje je umrao sv, Metod, morao bi biti simbol zajednice svih Slavena: tu bi se morali stvarati planovi ujedinjenja svih Slavena i u religioznom i političkom pogledu.

Dr. Rr.

* * *

Louvainsko Sveučilište, — (1425 [1426] - 1927.) — *(L'Université de Louvain Á l'occasion du cinquième centenaire de l'Alma Mater.)* — Na 28 i 29 lipnja proslavilo je Louvainsko Sveučilište 500 godišnjicu svoga utemeljenja. Belgija nije zacijelo odavna zapamtila tako veličanstvene svečanosti. Kralj, kraljica i prijestolonasljednik, tri Kardinala i apostolski Nuncij; dvadeset biskupa i četiri stotine izaslanika raznih znanstvenih društava i sveučilišta; ministarski savjeti mnogobrojno činovništvo — sve se je to natjecalo da iskaže počast katoličkom Sveučilištu, koje kroz pet vjekova neumorno radi za znanost, Crkvu i domovinu. — Prikazati u glavnijim potezima ovaj rad; opisati ukratko prve početke i organizaciju Louvainskog Sveučilišta, to je eto svrha ovih nekoliko redaka.

Na molbu vojvode Ivana IV brabantskog Martin V. godine 1425. dopusti, da se u Louvainu osnuje prvo nizozemsko sveučilište. Predavanja započeše 2. listopada 1426. i to samo na trima fakultetima: na fakultetu prava, medicine i znanosti. Godine 1432. Eugen IV podiže teološki fakultet.

Louvainsko Sveučllište bilo je organizirano po uzoru Pariškog, Kölnskog i Bečkog Sveučilišta. Rektor je imao potpunu jurisdikciju nesamo na profesore i učenike, nego i na sve, koji su na bilo koji način bili u službi Sveučilišta On je imao vlast da krivce osudi na zatvor pa i na samu smrt. Sveučilište je bilo država u državi.

Francuska revolucija nije mogla da pusti na miru katoličko Sveuilište u Nizozemskoj. 15. listopada 1797. posljednji rektor bio je stavljen na vješala i Sveučilište zatvoreno. Usljed reforme u germanskim, a Francuske revolucije u romanskim zemljama, Crkva je izgubila gotovo svu vlast, što je prije imala na sveučilištima. Današnje Louvainsko Sveučilište, podignuto god. 1834. od Belgijskog episkopata veoma je utješljiv izuzetak. To je katoličko Sveučilište u najpotpunijem smislu riječi: šest Belgijskih biskupa njim upravljaju, za njegove se materijalne potrebe brinu i imenuju profesore i rektora. Državni zakon daje katoličkom Sveučilištu u Louvainu sva ona prava i povlastice, koje ima, na pr. framasunsko Sveučilište u Bruxellesu ili državno Sveučilište n Gandu. Tu je potpuna sloboda i potpuna ravnopravnost. Ovakovim državnim zakonima ponosi se svaki Belgijanac pa bi on član kat. Crkve ili Lože.

*

Nema ni jedne znanstvene struke, gdje se ne bi isticao po koji Profesor Louvainskog Sveučilišta.

Fakultet znanosti (La Faculté des Arts) čuva u svojim analima imena prvoga reda. Dosta je spomenuti *Le Collège de Trois Langues,* koji je bio ustanovljen za proučavanje grčkog, latinskog i hebrejskog jezika, pa imena jednog Erazma, Barlanda, Justa Lipsija, Vernulea, Clenarda, Vivesa, i t. d. Poznato je, da su Gerard Merkator (1530-1594) i Abraham Artelije osnovali znanost moderne geografije. Kasnije, u XVIII. vijeku fizik Minkeleers prvi otkriva plin kamenog ugljena, prof. Van Bouchante utvrđuje prve početke, kemije a prof. Michaux botanike.

Anali medicinskog fakulteta mogu da istaknu imena Ivana Heetvelta (+ 1539), koji je prvi uveo diagnozu, te Andrije Vésalea, koji je osnovao Anatomiju ljudskog tijela.

Povijest teološkog i pravničkog fakulteta usko je skopčana s dvjema povijenim zadaćama, što ih je Providnost namjenila Louvainskom Sveučilištu: za krst časni i slobodu zlatnu.

Pravnički je fakultet kroz vjekove naučavao da vladari ovoga svijeta treba da vrše svoju službu za opće dobro prema evanđeoskim načelima, da je rat dopušten, ako su pravedni motivi i t. d. Kada je Filip II. započeo strašnu borbu u Nizozemskoj, pravnici Louvainskog Sveučilišta opiru se despotizmu svoga vladara i postavljaju temelje blagotvorne vlade Alberta i Izabele (1598 — 1621.) U XVIII. vijeku učenici i profesori Louvainskog Sveučilišta borili su se viteški za samostalnost i slobodu Belgije.

Već u početku teološki je fakultet aktivno sudjelovao u idejnom pokretu onog vremena. Profesori teol. Fakulteta borili su se proti nominalizmu; za vrijeme Baselskog koncila, dok je Pariško Sveučilište bilo sklono teoriji supremacije generalnoga koncila nad Papom, Louvain ostaje vjeran svome dobročinitelju Eugenu IV. i njegovim nasljednicima. Louvainsko Sveučilište bilo je prvo, koje je zajedno sa Kölnskim osudilo Luterovu nauku. Poznato je, kako su se Lovanienses na koncilu tridentinskom zalagali za Crkvu Petrovu. U onim žestokim borbama za vrijeme Jansenizma, Bajanizma, Queznelizma i laksizma, febronianizma i Josefizma Louvain je uvijek ostao vjeran Petrovoj Stolici i isključivao iz svoje sredine sve one, koji se nijesu pokoravali Papinim odredbama.

Ukratko, teološki Louvainskl fakultet, bio je kroz vjekove kula ortodoksije Nizozemskoj. Ova je zasluga dovoljna, da se zaborave slabosti nekih njegovih članova u teškim časovima kušnje.

*

Za vrijeme svjetskoga rata Njemačka je htjela da sruši kat. Sveučilište u Belgiji. Godine 1916. zapaljena je glasovita Louvainska biblioteka. 260.000 svezaka; tisuću rukopisa i inkunabula; bula utemeljenja Sveučilišta; galerija slika — od svega toga nije ostalo nego prah i pepeo. No danas je Louvainsko Sveučilište u boljem stanju negoli ikada prije. Ono posjeduje 28 zgrada, a to vrijedi do 200 milijuna franaka. Poslije rata sagraden je velik institut za proučavanie raka, institut za psihiatriju te za industrijalnu kemiju i metalurgiju. Među svim ovim zgradama ističe se svojom ljepotom i veličinom, nova biblioteka, koju Američki dobrotvori grade. Tu je već sakupljeno više od 250,000 svezaka. Sve države svjeta darovale su Louvainskom Sveučilištu stanoviti broj svezaka, a Njemačka mora povratiti sve što je srušila. Na ovim knjigama nalazi se grb Louvainskoga Sveučilišta: Bl. Djevica s Djetićom Isusom u naručju naokolo vatra bukti a na rubovima je natpis! *„Sedes sapientiae non evertetur."*

Louvainsko Sveučilište osim fakulteta teologije, prava, medicine, prirodnih znanosti filozofije i filologije ima također institut politehnike i poljodjeljstva, školu orijentalnih jezika, školu za znanost i arheologiju, školu za politiku i socijalna pitanja trgovačku školu i institut Leona XIII. za proučavanje skolastične filozofije. Tu ima 150 učiteljskih mjesta i preko 3500 učenika. Dok Sveučilište u Bruxellesu, Gandu i Liègeu pohađaju samo učenici iz grada i okolice, u Louvain dolaze katolički učenici iz centruma i sa periferije; to je zapravo jedino narodno sveučilište u Belgiji.

Danas se Louvainsko Sveučilište nalazi pred novim zadaćama i novim poteškoćama i ono je poslije rata sposobnije negoli ikada da vrši svoju misiju: za znanost, Crkvu i narod. Od ovih poteškoća spomenuti je osobito flamansko pitanje, koje je moglo dovesti do propasti nacionalno i vjersko jedinstvo Belgije.

U sjevernom dijelu Belgije puk govori flamanski, a elita Francuski; između prostog puka i činovništva nalazi se štono bi se reklo kineski zid. Za vrijeme okupacije Njemačka je radila oko toga, da pobuni Flamance proti Valoncima koji se više manje i kulturom i jezikom približuju Francuzima. No Louvainskom Sveučilištu je pošlo za rukom da sačuva jedinstvo duha, jedinstvo Belgije. Louvainsko Svečilište priznaje Flamancima pravo na njihovu flamansku izobrazbu, i u Louvainu Flamanci mogu slušati predavanja također na svom materinskom jeziku.

Louvainsko se Sveučilište bori danas i proti socijalizmu, koji je u posljednje vrijeme preuzeo maha u Belgiji, kao što i proti utjecaju bezvjerskih ideja, koje prodiru iz Francuske. *L'Action Francais* bila je osvojila srca sve Belgijske mladeži. No čim je Petrov Nasljednik osudio ovu liberalnu svezu, odmah su profesori teol. Fakulteta prinudili svu mladež na poslušnost Rimskoj Crkvi.

*

Zaustavimo se ovdje. Posve je razumljivo, što se je na 28 i 29 lipnja Kat. Crkva i čitav znanstveni svjet radovao i veselio. Oxford i Cambridge, Paris i Lyon, Bordeaux i Toulouse, Angers i Oslo, Upala i Kopenhagen, Rim, Milan i Pavia, Budapest i Innsbruck, Prag, Krakov, Wilna i Kowno Madrid, Helsingfors, Saragossa Valencia, Lissabon i Coimbria, Kairo, Jerusalem, Haward, Columbia Ottawa, Toronto, Quebec, Engleske Indije i indijski Otoci — čitav svijet se je našao u Louvainu da iskaže počast, Kat. sveučilištu da se divi njegovu postojanom radu za znanost, Crkvu i domovinu. No Louvainsko Sveučilište svijesno da sve ono, što je učinilo duguje svojoj moćnoj zaštitnici Bl. Djevici, u Crkvi sv. Petra preko ruku Papinog Delegata Kardinala Van Roegyea postavlja na glavu Prijestolja Mudrosti zlatnu krunu — dar katoličke Belgije. Kod ovog svečanog čina bili su nazočni svi učesnici jubileja bez razlike vjere i narodnosti. Bio sam sretan što sam se našao kod ove svečanosti, što sam imao prigodu da sa čitavim svjetom zavapim: „Hvala Ti, Presv. Djevice, a ujedno da je zamolim, da Hrvatski narod jednog dana dobije svoje Katoličko Sveučilište, koje bi mu sačuvalo religioznu i nacionalnu svijest. * * * *O. K. B.*

Državno-politički razlozi u suzbijanju framasonstva. — (*Le raisons d'etat et les raisons politiques pour combattre la maconnerie*). Nedavno dopala mi u ruke brošura na francuskome, koja iznosi razloge, radi kojih službena Italija pobija domaće framasonstvo. Italija jedina i prva svjetska vlast sma-

trala je potrebnim da i državnim zakonom suzbija zidarstvo, te je zabranila njegovo javno djelovanje i naredila da službenici države ne smiju biti članovima loža. Tko dublje zaroni u bivstvo talijanskoga fažizma te motri njegova načela i metode, kojima se služi u ostvarenju poganskoga poimanja države i nacionalnosti, taj lasno razumi Mussolinijev tobožnji „klerikalizam" — kad bi ovaj politički klerikalizam i bio. što uostalom nije — a potvrđuje to i spomenuta brošurica (La loi fasciste contre la Franc-maçonerie. Roma 1926.) Stoga nemamo ni nacionalnih ni vjerskih simpatija prama fašizmu. No upadaju u oči svakoga antiframasona dokazi koje iznosi spomenuta knjižica protiv slobodnoga zidarstva. Iznosim ih pred naše čitaoce to radije što osobito od prošlogodišnjega kongresa svjetskoga framosonstva u Beogradu liberalno i neliberalno novrinstvo govori o djelovanju loža i u Jugoslaviji, naročito se to spominjalo prigodom vladine krize u proljeću, ove godine.

Prva socijalna slaba strana slobodnoga zidarstva jest njegova *tajnost*. Koliko god se framasonstvo isticalo svojim javnim djelovanjem, ali ga ono naumice ističe, da bolje sakrije osnovno svoje svojstvo, a to je, da je vas njegov intimni unutrašnji život i glavno djelovanje obavito absolutnom tajanstvenošću, pače i mnogim njegovim članovima, koji su u nižim redovima njegova članstva. Skrovitost framasonstva bjelodano potvrđuju i njegov simbolizam, ritualizam kao što apsolutna tajnost, koja veže članove, te slijepa pokornost prema svojim nepoznatim i skrivenim vođama. Ovim je svjetsko framasonstvo silna i strašna podzemna vlast, koja zapovijeda na štetu ljudskoga drnštva. Framasoni se ističu i hvale svojim idealima demokratizma, slobodarstva i čovječanskoga patriotizma, ali čemu tajnost metoda i sredstava, da dopru tim tobožnjim ciljevima? Pogotovo moderni ideali demokratizma traže javnost i obavještenost. Tajnu državnu i međunarodnu politiku najviše podržavaju i štite lože. Time dokazuju i moderne demokratske države, da u njima najuplivniju riječ imadu braća „velikoga graditelja Svijeta."

Druga loša strana framasonstva jest njegova podmukla dvoličnost i pretvaranje. Dvoličnost i pretvaranje jesu u sistemu, u načelu ložina života. Zato među njezinim članovima nalazimo pristaša svih mogućih kulturnih, socijalnih pače i vjerskih pravaca: izim osviještenih katolika njima svatko dobro dolazi, samo nek se slijepo pokorava nepoznatim šefovima i čuva pruštvenu tajnu. Tako je framasonstvo sad monarhistično, sad republikansko — sad Demokratsko, sad apsolutistično sad u religioznim stvarima tolerautno, sad sektarski protivavjersko — sad mirotvorno, sad militaristično — kako duhne vjetar u njihovu krunu, koja u glavnome vozi protiv vrhunaravnosti kat. Crkve, kojoj je ona „protivucrkva." Time je neiskrenost druga osnovna značajka slobodnoga zidarstva. Ono i kad naoko dobro djeluje — to radi u svrhu svojih posebnih ciljeva, koji su uvijek sektarski i time štetni za opću dobrobit ljudstva. To bjelodano dokazuje i povijest savremenoga čovječanstva, koje dršće od različitih kulturnih, socijalnih i moralno-vjerskih groznica, koje su ga najvećim dijelom uhvatile baš revolucionarnim radom loža. Njihove tajne svrhe jednake su ciljevima internacionalnoga komunizma i boljševizma kako to izbija iz povijesti ovih svjetskih destruktivnih organizacija.

Evo tipičan primjer framasonskoga pretvaranja, što ga iznio jedan zastupnik u talijanskome parlamentu: Ministar prosvjete, Gentile, pozvao je okružnicom sve talijanske nastavnike, da se po savjesti izjave, da li se smatraju dostojnim i sposobnim da bi mogli predavati vjeronauk katoličkim učenicima. Čuvši to neka rimska loža tajnim službenim spisom pozove sve svoje članove — učitelje osnovnih

škola, neka se prijave župnicima i biskupima, da oni hoće predavati Katekizam i nek se upišu na tečajeve, što će ih osnovati crkvene vlasti za dotične učitelje u svrhu usposobljenja. Tajna okružnica potiče još svoje članove, da naravno oni predaju vjeronauk „framasonski".

Framason i kat. vjeronauk! Dakle framasoni u svome licemjerstvu postaju podli i nakazni.

Treća društvena prljavština framasona stoji u tome, da ta podmukla i licemjerna družba jest svojim pristašama tajanstveni ured protekcionizma i utilitarizma. Loža ima svoje određene ciljeve. U tu svrhu oči joj lete na uplivnije osobe u društvu, koje će uspješnije raditi na polju framasonskih ideala. Ali usto vreba ona na ambiciozne ljude, afariste, poslovne osobe, da im svojim nevidljivim uplivom udijeli visoke časti, unosne službe i uopće stavi ih pod svoju utilitarističnu zaštitu. S ovim janjičarima lože se to lakše služe u svoje svrhe, što su joj oni pobrano slijepo oruđe, kojemu svi viši ideali patriotizma, demokratizma, a da i ne spominjemo moral i vjeru, padaju pred idealima mnogostrukoga egoizma. Zato vidimo, da čim se u kojoj državi osili framasonstvo, istaknutiji ambiciozniji i potrebniji fatomice srću unj, ili barem da ih zaštiti sjena njegova. Time framasonska pogubna solidarnost na stotinu umjetnih načina štiti i pokriva svoje drugove na uštrb najsvetijih zahtjeva društvene i državne pravice i morala, od česa trpe i zajednica i pojedinci. Naravno, ovu zaštitu skupo plaćaju odnosni štićenici, a plaća je i društvo i Država, jer na pr. političari, vojnici, javni kulturni radnici, ako su osposobljeni članovi lože, moraju zapostavljati društvene i domovinske interese ciljevima loža.

*

Naša mlada jugoslavenska država u najmanju ruku daleko stoji od loža i njihova sektarskoga upliva. Bilo koja tobožnja časovita pomoć domaćega i stranoga framasonstva samo je vrbov klin, koji naskoro puca i trese o zemlju onoga, koji se na nj osloni. Nikad ne valja vragu tamjan paliti, jer tko s njime tikve sadi, o glavu mu se razbijaju. *F. L. Bajić.*

* * *

Reorganizacija vatikanske biblioteke (*La réorganisation de la bibliothèque vaticane.)* — Prefekt vatikanske biblioteke I. Mercati piše u Osservatore Romano (19 VIII. 1927.), da će se biblioteka preurediti. Dosada je biblioteka imala samo kazalo pisaca. Trudno je bilo pronaći bezimena djela, osobito ona starijih vjekova Sv. je Otac odredio dati još i novih prostorija za knjižnicu. Sad se radi, — a taj će rad potrajati mnogo godina — na alfabetičkom uređenju biblioteke i po piscima i po samom stvarnom sadržaju djela. Kada ovaj posao bude gotov tada će učenjacima i na licu mjesta i pismenim putem biti mnogo olakoćena upotreba ove najvažnije svjetske biblioteke.

* * *

Pravi izvor magije. (*De la vraie source de la magie.*) — Artur Schopenhauer raspravljajući o „*živinskomu magnetizmu i magiji*" (Werke. III B. Leipzig. Reclam. str. 295 — 323) uči, *da crkva postavlja pravi izvor magije izvan prirode.* Nasuprot on tvrdi (str — 320): „*Najviša magija stoji u volji*". A (str 300) „volja je princip svakoga duhovnoga i tjelesnoga života." Potom o

magiji kaže (n. mj.), da je „empirična ili iskustvena metafizika". In Summa : Magia ist (str. 331) das Thun im Willengeist."

A. S. najprije se ima primijetiti, da ne donosi primjereni i točni crkveni nazor o pravomu izvoru magije. Drugo ima se ispitati, da li on pravo pogađa, kako je nastala magija? *Magija, kao i sva praznovjerja, nastala je prirodno iz izobličja religioznoga vjerovanja.* Ona je *izrod* prave religije. Ona je njezino iznakaženje. Ona stoji u formalnoj opreci sa pravom religijom. Prava religija ima razumnu svezu s Bogom, a ona je nema. Prava religija vjeruje u osobnost Božju, dok vračar i sam ne zna, što su to sile, kojima se on utječe. Prava religija naređuje moral, traži poštenje, nameće dužnost. Magija nasuprot sve postavlja izvan morala, poštenja i dužnosti. Magija svoju nauku sakriva, a prava religija je svakomu tumači. Katolička Crkva, koja je nosilica prave, objavljene religije, svakomu svijetli, svakoga pozivlje k sebi, svakomu daje uspješna sredstva spasenja i svakoga vodi vremenitoj i vječnoj sreći. Vračarska društva tih svojstava nemaju. Ona šire okultizam, sujevjerje i bave se *bijelom* i *crnom* magijom, zarezavanjem i raznim spekulacijama.

Obredi prave religije uzdižu i oplemenjuju čovjeka; magije najviše ponizuju i dovode do očaja, sumlje i izrođenja. Kult, koji prava religija nijeti i njeguje odgovara potrebama čovječje duše. Magična služba odvodi od kulta prave religije i zarobljuje čovječji razum, da vjeruje u isprazne sne i grube klapnje, traže javne i tajne odgovore, gubi se u nagađanju, bacanju karata, izazivanju duhova i mrtvih, dizanju uroka i t. d.

Tajne magije kriju se i samo ih neki znadu. Tajne prave religije propovijedaju se svakomu, da ih upozna, ljubi i u njima se vježba.

Pravi izvor magije ne stoji u volji, nego u umnom, pokvarenom pojmu prave religije. Volja je princip duhovnih čina. Ima snagu i vlast, da *politično* ravna i upravlja činima psihičnima, ali *nipošto* sa tjelesnima vegetativnoga života u čovjeku. Što ga ima posla moja volja sa mojom probavom i asimilacijom hrane? Magija nije „empirična ili iskustvena metafizika". Ovdje riječi i znanosti metafizici diže se njezino dolično dostojanstvo i pravo značenje, ta se upriličuje magiji ili izobličenju religije, *lažne znanosti* (Bouvier Magie et magisme u Dictionnaire apologétique de la foi catholique de A. D' Alès. Paris 1919. Fsc, XIII, 63).

Pogrešna je definicija magije kod A. S. Ona nije „djelovanje u duhu volje", nego je izobličenje prave religije, koja kao pozitivna znanost proučava razumni odnošaj čovjeka s Bogom. Religija ne spada na volju, nego na razum. Promatrali mi nju kao znanost ili kao krepost, njezin subjekt nije volja, *nego razum.*

Dr. Fra. Juraj Božitković

* * *

Plodovi lajičke škole u Saveznim Državama. — *(Ce que nous donne l'école laïque aux Etats-Unis.)* — „Croix" u svom br. od 20. IV. 1927 donosi jedan članak od svog američkog, dopisnika iz koga donosimo slijedeće: Sudac vrhovnog sudišta državi Colorado, M. Burke izjavio je pred ostalim članovima rečenoga sudišta: Broj zločinaca u Americi je veći nego li broj vojnika i redara skupa; njihovi zločini zapadaju državu više od 3 milijarde dolara godišnje." U svakoj tamnici povećava se broj onih, koji tek što su otpušteni opet se radi istih nedjela u tamnicu povraćaju. Zatim je sudac nastavio: „Na žalost

izgleda, da je uzgoj nemoćan, da bi stao na put širenju ovog zla". Prema najnovijoj statistici New-Yorka 44% zločinci su mladići ispod 21 godinu, 63% ispod 25 a 68% su bezvjerci. Nijedan narod u poslijednjem vijeku kao amerikanski nije tako ogromne svote potrošio za unapređenje uzgoja i nastave; koli javne toli privatne škole prave su palače, proviđene svim udobnostima. Ali ipak, jer pomanjkaju veze kršćanskih načela, američko pučanstvo srlja svojoj propasti. Dr. Luther Weigle profesor na sveučilištu Yale pači prstom na službenu školu, kakva je kroz ove zadnje tri četvrtine vijeka bila, kao na leglo ateizma i anarhije. Jer je učitelju onemogućeno u školi načeti ma koje religiozno pitanje, učenici se priviknu gledati u vjeri jednu „quantité négligeable". bez česa se čovjek mirno može proći u životu. U New-Yorku je nedavno začeo jak pokret, koji aktivno podupiru katolički svećenici, protestanski pastori i židovski rabini, a ide za tim, da se učenicima javnih laičkih škola omogući nedjeljno u njihovim crkvama ili sinagogama jedan sat vjerske pouke.

* * *

Osvrt na predavanje: „Problem Pacifika i Kine" — *(Une remarque à la conférence sur le problème des Pacifiques et de la Chine).* — U „Novom Doba" (Split br. 66. god. 1927), u posebnom članku iznesene su glavne misli predavanja: *„Problem Pacifika i Kine,"* što ga u splitskom Pučkom sveučilištu držao prof. Dr. I. R.. U tome prikazu predavanja meni su upale u oči dvije tvrdnje veleč. konferensijera, a te su, da sadašnja kineska revolucija, koja trza Nebesko Carstvo, nužna je groznica njezinoga *nacionalističnoga* probuđenja, i da Kinez nacionalist opravdano smatra i bijeloga misionara tuđincem i neprijateljem. Na naš časopis više spada da se osvrne na tvrdnju gosp. predavača o misionarima, ali naš i onako kratak odgovor ne bi bio potpun, kad se u njemu ne bismo osvrnuli i na prvu tvrdnju o savremenom kineskom nacionalizmu.

Bokserski ustanak u god. 1900., svrgnuće dinastije i proglašenje Kine republikom god. 1911. te današnja unutrašnja revolucija, kojoj su na čelu *tou — kiuns*, najistaknutiji su periodi savremene kineske povijesti. Varao bi se svaki onaj, koji bi držao, da je mladi kineski nacionalizam plod same i vlastite kineske narodne samosvijesti. Psiha žute rase i previše je paralizirana religijskim formama konservativnoga i neprosvijetljenoga brahmizma i konfucijevstva i ne mijenja naglo i revolucionarno svoje ideje. Produđenje Kineskoga „nacionalizma" importirana je biljka bijelaca. Moćne izvanjske organizacije Evrope i Amerike, osobito preko kineskih sveučilištaraca što učiše na stranim školama, glavni su sijači kineskoga modernoga nacionalizma. Među ovim stranim i Kini tobože prijateljskim organizacijama prvo i najuplivnije mjesto imaju svjetski framasoni i boljševici. *Revue Internat. de Soc. secrètes* od 24. listopada 1926. dokazuje, da je kineska revolucija u god. 1911., kad je Kina proglašena republikom, djelo Ložâ. Ali posebnim načinom dandanašnji period relativno stare kineske rovolucije većim dijelom upljuvak je boljševizma. „Crveni" su uzbunili „žute" proti „bijelima." Sasvijem druga je svrha crvenih u nacionaliziranju žutih negoli da ih obogate zdravim tekovinama moderne demokracije. Ruski boljševički *vojnici* glavni su predstavnici i sijači najnovije kineske „demokracije". Vojnik i demokracija — pas i mačka. Sovjetima glavna i jedina je svrha, da boljševiziraju cijeli svijet; to jest glavu njegovu, koja je u zapadnoj Evropi i u Americi. Boljševizam nije u bitnosti nikakva nova doktrina već negacija cijeloga postojećega reda u kulturnom

svijetu, koji je postavljen naravnim i rimskim pravom, a obogaćen kršćanstvom i štiti *slobodu pojedinca* i *pravo vlasništva*. Absolutno razorenje ovoga naravno — kršćanskoga poretka jest nihilistični teoretski i praktični cilj boljševizma. Kako se za sreću svjetske kulture unesrećila boljševička propaganda među civiliziranim narodima Evrope i Amerike, boljševici su prenijeli svoj destruktivni rad među *neprosvijetljene* narode, koji još čame u sjeni nekulture. To pohlepnije bacili su se boljševici na Kinu, što misle, kad nju boljševiziraju, da će preko nje boljševizirati zapadne vlasti, koje su ekonomski interesirane u Pacifiku preko svojih kolonija. Nacionaliziranje kolonija presjeći će ekonomske žile kucavice zapadnih vlasti, što će odjeknuti unutrašnjim nemirima masâ i vojnom intervencijom unutra i vanka, a sve je ovo navraćanje vode na boljševistički mlin — put sveopćoj svjetskoj revoluciji.

Zinoviev, predsjednik izvršnoga odbora internacionalnoga komunizma, očito je to priznao: „Nijesmo daleko, kad će odjeknuti poklič iz Changhaï do Calcutta, iz Hankèou u Madras, iz Tsin-Tao u Kairo, iz Pekinga u Aleksandriju. Istodobno još će jače odjeknuti u London, New-York, Paris. Munja revolucionarnoga pokreta sa Istoka probit će i raspršati oblačine, što su se navukle nad obzorje čitavoga svijeta.“ Mladokineska nacionalistična stranka pod krinkom protivevropejstva ruši dandanas svu obiteljsku, društvenu i zakonsku disciplinu tradicionalnoga kinestva, štoviše i domaću Konfucijevu vjeru sa njezinim i onako površnim moralom. Zato mnogi objektivni promatraoci sa Dr. Legendre (La Civilisation chinoise moderne, Paris 1926. Payot) veoma pesimistično gledaju na unutrašnju i vanjsku kinesku revoluciju. Na što će mladokinezi nasloniti svoje sumnjive importirane tekovine, kad izgloću obiteljsku, društvenu i zakonsku tradiciju koji su i na panazijskome kongresu u Nagasaki prošle godine tražili „ukidanje, svih klasnih, rasnih i vjerskih razlika?“

Dakle u najmanju ruku barem je veoma sumnjivo, da li će mladokineska revolucija donijeti stvarnoga ploda u Kini, budući da se upregla u destruktivna i antisocijalna kola boljševističkoga nihilizma. Timeo Danaos et dona ferentes.

Sad mi je olakšan osvrt i na drugu tvrdnju gosp. predavača, da „tuđin bijelak ... misionar postao je opravdano (Kinezu) neprijatelj.“ Doista tom krilaticom služe se boljševizirani mladokinezi, a dali je ona istinita? Ja ovdje mislim na misionare kat. Crkve? Ne ću nijekati, da pojedini misionari nijesu koji put imali posebne i političke ciljeve, i da poštogod nijesu i nasjedali politikama evropskih vlada, ali u glavnome srčika i gros kat. misionara djeluje među poganskim Kinezima samo u vrhunaravne ciljeve, koji se eminentno pokrivaju sa opće prosvjetnim svrhama. Kulturna zaostalost čitave žute i crne rase tumači se najbolje time, što nijesu još primile luč Evanđelja. Jedina i sama *kršćanska prosvjeta* osposobila je bijelu rasu, da ona, koja predstavlja samo četiri desetine napučene krugle zemaljske, vlada sa devet desetina čovječanstva. Ako su današnji kat. misionari neprijatelji istinske demokracije i zdravoga nacionalizma žute rase, onda su i prvi apostoli misionari na čelu sa sv. Petrom i Pavlom bili sa Evanđeljem neprijatelji grčke i rimske kulture i nacionalnosti, dok povijest svjedoči, da na pr. pokrštena latinska rasa i danas čila živi, a njezina prosvjeta vladala je toliko stoljeća čitavim gotovo kulturnim svijetom, a i danas je njezino evangelizirano naravno pravo oslon čitavoga društvenoga poretka u svijetu. Zar Grci Ćiril i Metod nijesu svojim misionarskim djelovanjem među slavenskim plemenima postali

nesamo apostoli vjere, već i apostoli slavenske kulture a time neupravce i apostoli slavenske nacionalnosti?

Ako ćemo prigovarati kat. misijama samo radi toga, jer su tobože oni izvanjski, strani i tuđi upliv, onda bismo jednako morali prigovarati i svakom stranom i tuđem uplivu na polju prosvjetnom, socijalnom, a pogotovo stranom militarističnom uplivu, koji vrše i boljševici u Kini. Kina i svako neprosvijetljeno pleme u Aziji i Africi i dalje će ostati necivilizovani, ako ih izvanjski elementi ne prosvijetle, jer samo prosvijećeni prosvjetljuju neprosvijećene, budući da se neprosvijećeni, košto i bolesni i gladni, ne mogu sami sobom u svem pomoći. Nitko ne daje ni samome sebi, što nema. Ako bi Kina čekala, da sama sebe prosvijetli, postat će još obilniji plijen tuđinca negoli je sada. Katolička je vjera kateksohen nositeljica prosvjete. A nije li zapadnjačka prosvjeta dala i Mladokineze? Što je u mladokineskoj prosvjeti destruktivnog i nihilističnog — to je upljuvak boljševizma, kojemu se Zapad opire rukama i nogama — barem teoretično.

Priznajem, da su kat. misionari nacionalno strani elemenat. Ali Kina odgaja i nacionalno kat. svećenstvo. U ovome je toliko uspjela, da od prošle godine dobiva pomalo i nacionalnu višu hijerarhiju, otkad je Pijo XI. zaredio šest rođenih Kineza za biskupe. Istim putem prodire u Kinu i ostala svakovrsna zapadna prosvjeta. Bome *strani* liječnici, *tuđini* tehnici, *bijelci* pravnici i. t. d. odgajaju mladu kinesku generaciju nacionalnih i urođenih liječnika, tehnika, pravnika i t. d. Šta je onda kome krivo, da bijelci šire u Kini i luč vjere? Kat. misionari poput milosrdnoga samaritanca unose u Kinu evanđeosku nauku, koja jedina i nacionalno osovit će je na vlastite noge, da može napredovati u svakovrsnoj zdravoj prosvjeti.

Fra Leonard Bajić.

* * *

Spomenik Kristu-Otkupitelju. — *(Un monument au Christ-Redempteur).* — Brazilijanska vlada u Južnoj Americi odredila je da podigne spomenik Kristu Kralju i Otkupitelju na vrhuncu brda Korkovado (visina 750 m.), 5 kilometara udaljen od glavnog grada Rio de Janeiro. To će biti narodni spomenik Kristu-Gospodinu. On će biti u velikim dimenzijama. Sama glava ovog veličanstvenog spomenika biti će visoka 6 metara. Ispod spomenika biti će natpis: „U Tvojoj ljubavi i u Tvom štovanju cvjeta brazilski narod i brazilska zemlja“. Izradba spomenika povjerena je stručnjacima: arhitektu Silvi Kosti i umjetniku Landowskom. Brazilski vlastodršci i u interesu svoje narodne budućnosti znadu poštovati vjerske osjećaje svojih državljana.

* * *

Sastanak profesora teologije u Salzburgu. — *(Sur le congrès des professeurs de théologie à Salzburg).* — Trideset i tri austrijska profesora sastali su se na vijećanje dne 25 i 26 VII. Oni su vijećali o školskom nacrtu petgodišnjeg teološkog studija, koji je u Austriji već uveden. Raspravljalo se i o njegovim rezultatima. Osjećala se poteškoća u tom, što se budgedski nije moglo uzdržavati više naučnih sila. Dobitak je ove školske izmjene, što se moglo dati mjesta opširnijoj obradbi metafizičkih, etičnih, socijalnih pitanja, Pojedine grane bogoslovnih znanosti mogu se bolje i uspješnije predavati, jer ovaj sistem pred-

viđa i više godišnjih školskih satova. U Salzburgu, gdje filozofiju predaju OO. benediktinci, i u Innsbrucku, gdje je već uveden šestgodišnji tečaj filozofsko-bogoslovnih nauka, novi je nacrt vrlo podesan. Profesori upozoruju na veliku pogibao koja prijeti višoj teološkoj nastavi od potiskivanja humanističkih gimnazija. Biskupi i redovnički starješine imat će brigu da za svoje gimnazije zadrže stariji humanistički pravac, jer bi inače kandidati bogoslovlja bili nesposobni da se koriste teološkim studijem.

I za naše prilike vrlo je važna resolucija profesora pastirskog bogoslovlja, koja glasi: „Obrađivanja svih predmeta bogoslovnih i filozofskih treba da bude vođeno duhom pastorizacije, koji ide za tim da svećenici svugdje i na svakom mjestu budu dušobrižnici".

Dakako učenjačka ukočenost, koja znade da vlada po nekim teološkim zavodima, toliko ne odgaja, ne oplemenjuje i sposobnim ne čini kandidate za svećeničko zvanje. Svećenik, ma gdje bio da bio, on treba da bude dušobrižnik. To on može i more biti i kao kapelan, i kao župnik, i kao sveučilišni profesor.

Dr. B.

* * *

Stanovnici na planetima. — *(Les habitants des planètes.)* — Već se od davnih vremena zamišljalo, da bi moglo biti ljudi i na drugim planetima. Tako već glasoviti Kepler u svojoj knjizi: Somnium Astronomicum; Fontenelle u knjizi: Entretien sur la pluratitè des mondes; Huygens u: Essai sur les terres célestes, nagoviještali su koješta o tobožnjim planetarnim stanovnicima. U novija vremena tim su se bavili Flammarion: Pluralité des mondes habités; Jan Reynaud u knjizi: Terre et ciel i t. d. — A drugi to apodiktično tvrde; ne kao da su do tog došli znanstvenim dokazima već; ili jer su prebrzo i površno zaključivali ili umišljaju da bi u tom našli štogod protiv kršćanstva. Takovi su neki moderni popularizatori, koji prodaju za gotovu činjenicu ono, što nije nego jednostavna mogućnost ili nedokazana hipoteza.

Koji je rezultat savremene znanosti o planetarnim stanovnicima.? — Danas se ne može ni izdaleka govoriti o stanovnicima na drugom zviježđu izvan sunčanog sistema, s tog razloga, što su mnoge od tih zvijezda u užarenom stanju, koje može doseći i do 28.000 stupanja vrućine, a pri toj se vrućini apsolutno ne može misliti na život; druge su tako udaljene ili tako neznatne, da se ni najjačim dalekozorom ne dadu zgodno opažati.

I u sunčanom sistemu neki su planeti tako užareni, da je tu život nemoguć; ili su tako udaljeni, da se ne mogu dovoljno proučavati. Tako fantastična udaljenost Neptuna i Urana ne dopušta našim instrumentima, da nam predoče njihovu strukturu, a kamoli život na njima. Jupiter i Saturn još su u nestabiliziranom stanju. Jednako u pitanje ne dolaze mnogi drugi manji planeti u sunčanom sistemu, koji se radi neznatne veličine prikazuju kao svijetle točke, a na njima se ništa potanje ne opaža.

Da li na ostalim planetima (Merkur, Venera, Mars, Jupiterovi sateliti i naš mjesec) opstoje razumna bića? Današnja znanost nema za to nikakva pozitivnog dokaza. — Merkur je malen planet, manji od zemlje. Jaki dalekozori opažaju na njem neke tamne točke. Potanjih pozitivnih izvješća nemamo, budući da se astromoni veoma razilaze, kad ga opisuju.

Do slična nas rezultata dovodi istraživanje Venere. Ona nam je relativno blizu, ali je neprestano zastrta gustim maglama, tako da joj se površina ne može opažati. — Naše poznavanje Jupiterovih satelita također je veoma maleno.

Mjesec nema atmosfere i blizu je zemlji pa se dade dosta dobro promatrati. Stoga nam astronomija daje mnogo znanstvenih rezultata o mjesecu. Pače o njem opstoje i dosta detaljne karte. S obzirom na život znanost nas uči, da je mjesec već odavna mrtav, bez vode, ne opaža se nikakav trag ni bilinskog života, a još manje ljudskoga.

Mars je za nas najinteresantniji. Atmosfera mu nije gusta, vrijeme redovito lijepo, pa se dade opažati. Na njem se vide neke tamne, zelenkaste točke, koje u raznim godišnjim dobama mijenjaju boju. Izgleda da na njih djeluje proljeće, ljeto, jesen i zima. Spektralna analiza također nas pomaže u tom tako da je veoma vjerojatno, da na Marsu ima bilja.

A ima li ljudi? Kad mogu biljke živjeti, mogli bi i ljudi. Astromoni, osobito poslije milanskog astronoma Schiaparellija, sigurno su držali, da će tu naći i ljude. Držali su naime, da opažaju neke prokope, koji bi svojim oblikom odavali, da ih je radilo razumno biće s tom namjerom da sačuva potrebnu količinu vode. Dalja istraživanja pokazala su, da su te tvrdnje veoma labave, i da hipoteza Marsovih prokopa ima posve malu, nikakovu vjerojatnost, jer da se osniva na slabići našeg oka i nesavršenosti dalekozora. Tako nam znanost ne daje pozitivnih dokaza, da na Marsu žive razumna bića. (Isp. Revue Apólogétique, Fevrier 1927.)

Toliko nam znanost pripovijeda o planetarnim stanovnicima. A kad bi tamo zbilja bilo ljudi, bi li se to protivilo nauci Crkve? To ne će reći nitko, koji pozna što je nauka Crkve. Takova tvrdnja bila bi potpuno neosnovana. Crkva se ne miješa u to pitanie, to je polje astronomije, pa ako ona dokaže, da tamo ima ljudi, Crkva će se prva veseliti, što i tamo ima razumnih bića, koja hvale svoga Stvoritelja.

Sv. Pismo nas uči, da je svijet učinjen radi izabranih, a ne kaže, da je samo radi ljudi na zemlji. Stoga kad bi ljudi bili i na Marsu to bi bilo u skladu s objavom. Napose ne bi to ništa bilo proti nauci Otkupitelja. Vjera nas uči da nas je Spasitelj Isus otkupio od grijeha. A što bi se ticalo možebitnih planetarnih stanovnika, prije svega bilo bi pitanje, da li su oni sagriješili, kao što smo mi. Pa ako su i sagriješili da li ih je Bog odredio odkupiti budući da je to djelo samo Njegova milosrđa, kao što je to učinio jedino iz milosrđa prema nama. Konačno kad bi ljudi na planetima bilo kad bi oni sagriješili pa kad bi ih Bog odredio, otkupiti, tko će Mu odrediti način, kako da ih otkupi! I nas je mogao otkupiti na sto drugih načina te bi tako mogao odkupiti i njih sredstvom, kojim ga je volja, a kojih Njegova dobrota i milosrđe ima u izobilju. Osim toga sv. nas vjera uči da je Spasitelj umro za nas, a ne kaže nam, da se Njegove zasluge ne bi mogle primijenuti i drugomu. Pače indirekte nam kaže, da bi se mogle primijenuti i drugomu: jer su neizmjerne vrijednosti. Zašto dakle Bog ne bi mogao i njih otkupiti po zaslugama nauke Spasiteljeve?

Neka astronomi slobodno usavršuju dalekozore i neka slobodno istražuju. Crkva će im još dati svoj blagoslov. Nju vesele znanstvena

istraživanja i rezultati. Kad se ustanovi, da na planetima ima ljudi, pa kad se nađu komunikacijona sredstva, Crkva će ih prva pozdraviti.

Dr. F. Bože Vuco.

* * *

Uloga katoličkog romanopisca. — *(Le rôle du romancier catholique.)* Na prošlom kongresu katoličkih književnika u Parizu iznio je uvaženi katolički književnik Emil Baumann mnoge poteškoće, s kojim se mora da bori katolički romanopisac. I za naše je književnike važno da čuju glas ovako otmjena i mudra pisca: „Naturalističkom romanopiscu zadaća je daleko lakša negoli katoličkome. Njegovi su junaci obična čeljad iz dnevnog života sa svojim manama i ćeifima. Igračka su oni u rukama strasti i prilika u kojima žive. Njihov zao udes naturalistički pisac i osjeća, ali mu on ne zna ni početka ni svrhe, ne zna mu ni značenja. Katoličkom je piscu naprotiv mnogo teže. On ima posla s neobičnim ljudima. Treb da zađe u ljutu duševnu borbu svojih junaka. Tu gleda dušu uhvaćenu, mućenu, oborenu. No on je gleda u veličini njezine duševne pobjede. Baš na ovom putu dušu pratiti, upoznati, osjetiti i umjetnički je prikazati, traži se i umjetnička duša i umjetničko pero uz pročišćeni vjersko-etički osjećaj. Vanredna djelovanja milosti Božje ljudskim, običnim jezikom teško se prikazuju. Ovakim junacima naše skeptično doba ne će da vjeruje. Oni pisci, koji izabiraju ovake junake za predmet svog umjetničkog prikazivanja, već unaprijed osuđeni su na smrt. Svijet ih ne razumije. U prikazivanju katoličkih junaka pisac ne smije mnogo da govori. On tu nije i ne smije da bude propovjednik. Hoće se tu i intuicije i umjetničkog spontanog ukusa. Umjetnik ne treba da dokazuje kršćastvo, nego on treba da nađe skladan oblik izrazu svog čvrstog kršćanskog uvjerenja. Škakljiv je posao i opisivanje ljudskih strasti. Treba i o tom nešto kazati, ali na takav način, da izbjegne kod čitaoca grešnom podraživanju. Naturalistički pisac u opisu ovako tamnih, ali opće poznatnih strana ljudske duše, lako dolazi do slave, do priznanja; dok katolički pisac treba da i ovake zgode upotrijebi za pobjedu morala i milosti. Praktična primjena umjetnosti i kršćanskog morala teška je. Umjetnost nije jedno te isto s kršćanskim čudorođem. No, ovo dvoje u kršćanskom romanu treba da se skladno popunjanju. U sastavni dio romana spada ono što je istinito, lijepo dirljivo Strastveni se život ne da iz romana izlučiti ali ga ne treba preobširno ni crtati, što ne služi ni za umjetnost, a još manje za čudoredno usavršenje čovječanstva. Nek se vidi i u katoličkom djelu grešan čovjek, ali nek se još više i u jačim bojama istakne milost Otkupljenja po Kristu Gospodinu. Katoličkim piscima mora biti žao na mnoge katolike, koji radi pokvarenog umjetničkog ukusa nemadu shvaćanja za katoličke romane: ne čitaju ih, omalovažuju, katkad i preziru. Trebalo bi da barem katolici znadu, da je zgodan roman vrlo jaka apologija naše sv. vjere, Još i ovo neka katolici imadu pred očima, da se kršćansko umjetničko djelo nameće poštovanju cijeloga kulturnoga svijeta, pa i onih ljudi, koji su daleko od naše kršćanske vjere."

Dr. Brkašev.

* * *

Jakov Maritain pristaje uz Sv. Oca. — *(M. J. Maritain obéit au Saint-Père.)* — U ovogodišnjem prvom broju „Nove Revije" (str. 69) i mi smo prigovorili velikome francuskom filozofu, svjetovnjaku *J. Maritain-u*, što je u svojoj brošuri „Une opinion sur Charles Maurras et le devoir des catholiques" iznio kompromisno stajalište francuskih rojalista napram radikalnome mišljenju

sv. Stolice suprot njihovih nevjerskih vođa Maurras-a i Daudet-a. Sad smo sretni, što u časopisu *„La Vie Spirituelle* (Saint-Maximin-Var; mars 1927, p. 755-757) čitamo članak poznatoga filozofa pod naslovom „De l'obéissance au Pape," u kojemu u osam točaka ispravlja svoje ranije mišljenje i sasvijem jasno precizira *katoličku poslušnost* Sv. Ocu Papi. Radi doktrinalne i praktične vrijednosti svake i pojedine točke u tako aktuelnom i zamašitom pitanju — iznosimo njihov vjeran sadržaj pred naše čitatelje:

I. Radi duhovnih ciljeva Crkva ima vlast nad vremenim stvarima. Zovemo tu vlast — *neupravnom vlašću* (pouvoir indirect), što znači, da vremena vlast Crkve ne dolazi joj od zemaljskih stvari kao takovih, već koliko se one odnose na duhovno dobro dušâ.

II. Sama Crkva sudi, dokle dosiže njezina neupravna vlast. Ona sama određuje, da li će se umiješati u ovo ili ono pitanje, što je zajedničko svjetovnoj i duhovnoj Vlasti (en matière mixte) — bilo savjetom bilo očitom zapovijedu na temelju svoje neupravne vlasti.

III. Kad Crkva zapovijeda imamo je slušati; grehota ju je ne poslušati. Ne poslušati je — je li herezija? grijeh nevjerstva? Nipošto! — budući da Papa nije nepogrešiv, kad ne govori *ex cathedra*. Ne poslušati je u ovakvim stvarima — grijeh je nepravde i sinovskog neposluha napram Crkvi. Mistično je tijelo Kristovo savršeno društvo. Savršeno društvo pretpostavlja u sebi Vlast, kojoj dugujemo posluh u savjesti, pače i ondje, gdje se ona može prevariti. Utaman Crkvi indirektna vlast, ako joj se ne imamo pokoravati, kad se Ona njome služi.

IV. Doista Papa može promijeniti mišljenje u vremenim i promjenljivim stvarima. Opet sinovska poslušnost ima slušati — inače je grijeh ne pokoriti se izdanoj zapovijedi ili je to duhovno nesavršenstvo, prema tome, da li kršćanska svijest osjeća pravu zapovijest ili prosti savjet. Kad imamo razlogâ — slobodno je gledati, da Papa promijeni svoju odluku. I u ovome slučaju mi smo sinovi, a Papa otac — otac, čija je najveća vlast na zemlji. Ali to ne smije zasmesti naš posluh, kad je zapovijed izdana. Štaviše i u pretpostavci, da se Sv. Otac vara, jer je redovito pravda na strani starješine — moramo ga slušati ili inače nema posluha.

V. Nesmisao je radi koje zloporabe vlasti izgovarati se da tobože Papa može prekoračiti granice svoje neupravne vlasti, kad se radi o njenoj primjeni, budući da sâm Papa odlučuje u svakome slučaju, dokle se ona proteže.

VI. Premda je općenito govoreći pametno da se niti spekulativno ne protivimo najvećoj vlasti, jer ona dalje i bolje vidi negoli mi — ali i tada je imamo slušati, nek nama pada na pamet, da neupravna Papina vlast koči i smeta naše vremene interese. Nijedna privatna osoba niti ikoja zemaljska vlast, bio on kralj ili car, ne mogu suditi *općenito* dobro niti imaju pravo da u zemaljskome vladanju nadmeću svoj sud nad zapovijed, koju je u duhovnom poslu izdala vrhovna crkvena vlast. Imamo joj se pokoriti, nek su zapravo u pogibelji ne znam koji naši zemaljski poslovi, a slobodno nam je tražiti načine i Bogu se uteći, da spasavamo zemaljske interese načinom, koji je u skladu sa poslušnošću. Samo nam je ovo dopušteno.

VII. No u stvari se ovo nikada ne dešava. Zašto? Jer kad se pokoravamo zakonitoj starješinskoj vlasti — Bogu se pokoravamo, pače i tada, kad bi mogli

pretpostaviti, da nam starješinska zapovijed *hic et nunc* škodi vremeno. Providnost Božja dopušta ove štete radi svojih viših razloga, koji su nad svima. Stvarne i neposredne nepogodnosti, što slijede iz poslušnosti, preduvjet su kojega budućega dobra, koje će nepredviđenim preokretom nadoknaditi oštećene zemaljske interese. Ljudska uviđavnost sudi po onome, što zna, dok Providnost Božja sudi po otajnim razlozima, koji su samoj Njoj poznati; Ona gleda realno stanje čovječjih snaga i srdaca, što je nama sakriveno, osobito Ona vodi račun o onome, što mi zovemo *slučajem,* a ovisi o Njoj samoj.

Hoćemo li dakle baš promicati prave i istinske interese svoje domovine — imamo slušati Papu, i kad se on pača u nju svojom neupravnom vlašću; osobito nek nam je na pameti, da ne smijemo svoju privatnu stvar pobrkati sa općenitim dobrom domovine. Nemogućno je da Bog ne će da na dobro domovine okrene posluh svoje djece.

U zadnjoj (VIII.) točki gosp. Maritain primjenjuje istaknuta načela na držanje francuskih katolika napram poznatoj osudi, kojom je Pijo XI. osudio francusko naučno - politički pokret *Action Francaise,* pa završuje:

Slijedi samo od sebe, da Papa, dok nešto zapovijeda u vremenim stvarima, što su vezane sa duhovnim dobrima, može istodobno preko svoje vatikanske diplomacije pokrenuti koju *čisto političku* akciju (une action *purement politique*) ali ova ne traži od vjernika poslušnost. Treba se dakle čuvati pobrkanosti, i ne miješajmo *čisto i isključivo političku* aktivnost Papinu — napram kojoj smo slobodni — sa njegovim naredbama u mješovitim stvarima, koje moramo slušati...

Dvostruki obraćenik i filozof svjetskoga glasa J. Maritain, pun dubokoga uvjerenja ovako završuje svoj članak: „Našoj domovini i cijelom svijetu potrebna ne molitva vjera i svetost...

Osuda *„Action Francaise"* od strane sv.Stolice bijaše unijela krizu među dobrim dijelom Francuskih katolika. Gornja naučna izjava uvaženoga filozofa i obraćenika prinijela je dobar svoj dio sretnome izlazu iz te mučne krize. Molitva, vjera i svetost prebrđuju svaku krizu. Neka se i hrvatski katolici što jače oslone na ove tri vrhunaravne poluge, da sretno izađu iz krize, što je preživljuje Hrvat. Katolički Pokret časovitim unutrašnjim nesuglasjem.

F. L. Nardič

* * *

Boljševizam na polju školstva. — (*Le bolchévisme et les écoles*). — U Rusiji je bilo za carske vlade (god. 1915.) 135 000 škola sa 9 miliona učenika i učenica. Na 11 sveučilišta učilo je 40.000 sveučilistaraca; na tri visoke djevojačke škole učenica je bilo 15.000; stručnih je škola bilo 228 sa 73.000 učenika; na gimnazijama (1800) i trgovačkim školama učilo je 819.000 učenika; učiteljskih je pripravnika bilo 20.000; pučke, osnovne škole brojile su oko 7½ miliona učenika Za carovanja ove su škole državu stale do 400.000 miliona zlatnih rubalja

Boljševizam bio je sudbonosan za škole. Visoke su se škole smanjile za 40%. Od godina 1922. do 1924. zatvoreno je 20.000 pučkih, osnovnih škola. Danas jedva da škole pohađa 40% ruske mladeži. Vrlo je opao broj onih, koji se prikazuju na ispite: na sveučilištima za 60%, na srednjim školama za 50%, na nižim školama i za 70%.

U unutrašnjosti ne zna ni polovica pučanstva čitati. U pojedinim pokraji. nama broj je nepismenih vrlo velik: republika Njatka 76.4%, republika Kirgi 85%, nalazi ih se i sa 92.6o% nepismenih.

I po ovim podacima može se poznati i prosvjetni zatorni rad okrutnog boljševičkog režima.

* * *

Protestanti i misije — *(Les protestants et les missions.)* — William Carrey baptista, prvi je potakao svoje suvjernike na obraćenje pogana. Ubrzo se ustanoviše razna misionska društva. Jako teško su znali označiti, u čemu sastoji obraćenje pogana, i kojoj sekti da ih pribroje poslije obraćenja. Najprije se zadovoljiše da samo dijele *Bibliju*; zatim su kušali da misionare pomoću *škola.* Tako se porodi god. 1875. i univerza u Beyruthu. Kasnije dadoše se na *borbu* pomoću polemika i rasprava. I svaka sekta radila je na svoju ruku. Napokon se sve sekte složiše u misionskom radu i zaključiše da, ostavivši sve drugo, vas misionski rad ima biti: jedino širenje evropske kulture.

* * *

Apostolat među radništvom. *(L'apostolat parmi les ouvriers).* — Savez katoličke mladeži nedavno je ispitivao među samom radničkom omladinom, s kojih se razloga radništvo odmetnulo od Crkve i od Boga? Žalosna je činjenica, da u Francuskoj mali postotak radnika od 8-15% priznaje se još katoličkim. Fabrike otuđuju radništvo vjeri i Crkvi. Bezvjerski duh radionica težnja za golim dobitkom utječu vrlo loše na radničku dušu. Loše stanje, a katkada i vrlo oskudna plaća radnika, ne da mu ni misliti na duševne potrebe. Bezvjercima je pošlo za rukom da u očima radnika ubiju ugled svećenstva. Svećenik se ne može više—barem redovno — ni da približi k radniku. On ga drži svojim neprijateljem i braniteljem kapitalizma tog jedinog neprijatelja, kako radništvo misli, njihova staleža. Kako sada stvari stoje, svećenik ne može uspješno da djeluje među radništvom. Kod ovakih radnika najmočniji su njihovi drugovi, katolici radnici. I već su se u Francuskoj stvorili odbori ovakih radnika, kojim je dužnost vršiti apostolat među svojim drugovima, a u suglasju sa cijelom katoličkom akcijom po biskupijama i u čitavoj Francuskoj. Nema sumnje, radništvo traži posebnu vrst apostola, koji će razumjeti njihove nevolje, osjećati ih i djelom im pritjecati u pomoć u njihovim jadima.

I kod nas je, osobito u nekim većim gradovima i u rudokopima, živa potreba da se više skrbimo oko rekristijanizacije radništva i njihova materijalnoga obezbijeđenja. I ovo je dužnost, i to jedna od glavnijih, naše današnje katoličke akcije.

* * *

Evropa pod nožem nevidljivog krvnika. — *(Les consequences funestes du neomaltusianisme).* — Čovjeku se kosa ježi, kada promisli, kako čovječanstvo skupo porez plaća — i to porez u krvi — ratu, gladi, zaraznim bolestima a i ne misli koliki porez plaća razularenoj tjelesnoj pohoti, koja i u braku hoće da uživa, ali neće da rađa. Uprav radi ove rakrane, koja nemilosrdno hara u kulturnom svijetu prijeti nam moralna, socijalna i

materijalna propast. Ova je bolest — poznata pod imenom neomaltuzijanizma — nešto bolje opažana u Francuskoj, pa pogledajte neke brojke, po kojima ćete lako saznati za njezine teške posljedice.

Opadanje poroda.

Ljudi su uspoređivali kretanje porođaja u Francuskoj kroz 110 godina, pa evo kako opadanje izgleda kroz razne decenije a na tisuću stanovnika.

1801—1810	32·5	1861—1870	26·4
1811—1820	31·6	1871—1880	24·5
1821—1830	30·5	1881—1890	23·8
1831—1840	28·9	1891—1900	22·1
1841—1850	27·4	1901—1910	20·5
1851—1860	26·7	1911—1920	19·6

Neke posljedice ovoga opadanja. Godine 1739. Francuska je imala 26 miliona stanovnika, Austrija 18, Engleska 12, Njemačka pet miliona. Tada je Francuska zapovijedala svijetom. Poslije jednoga vijeka slika se mijenja Francuska ne rađa pak, dok ona godine 1880. ima 37 milijona stanovnika Austrija ih ima već 39, Rusija 84, Njemačka 45, Engleska 24, Italija 28. Poslije pak svjetskog rata 1921. Francuska ima 39 milijona, ali svakako manje 500.000 nego je imala godine 1903, kada nije imala Elsas i Lotaringiju. Međutim i Njemačka poslije rata ima stanovnika 62,000.000, Engleska 40, a evo Italija s otimačinom naših slavenskih i njemačkih pokrajina 40,000.000.

Za Francusku ovo ima strašnih posljedica za znanost, za umjetnost, za obrt, za trgovinu i za druge uloge — da ne spominjemo vjeru i moral — u svijetu.

I ovo su kazne još na ovoj zemlji, kada se ne poštivaju Božji zakoni. I u našoj državi ova rak rana hara. Grdobe joj još u brojkama ne znamo. Treba će se i oko toga postarati.

Brkašev.

* * *

More zakona — (*La multitude de lois*) — U Saveznim Američkim Državama g. W. Helm potrudio se da sazna sve američke zakone, koji su i danas u kreposti. Na svoje veliko začuđenje saznao je da ih ima ništa manje nego **deset milijuna**, naravno u svim državicama i državama sjeverne Amerike. Dakako, nema čovjeka ni pravnika, koji je u stanju da ih poznaje, a još manje da ih vrši. Ovo more zakona nije umanjilo zločina, nego ih je pače neizmjerno povećalo. Nigdje nije jači postotak zločina i prekršaja kao u Americi. Onamo ima vrlo smješnih, ludih i okrutnih zakona. Tako na pr. u jednoj državi nikakva djevojka ni udovica ne smije da odbije ženidbenu ponudu pod prijetnjom globe 100 dolara ili šest mjeseca tamnice. Tako nalazimo zakon, da na dan izbora treba da zvone sva crkvena zvona za četvrt sata. Postoji zakon, da poslodavci ne smiju da traže fotografije od svojih radnika. I novine se zabranjuju izdavati, ako na njima osim dana nije naznačen i sat njihova izlaženja. It. d., i t. d. Dobro je kazao senator Reed: „Moramo mi propasti s ovoliko naših zakona. Policist ne može da bude svećenik, a policistkinja ne može da nadomjesti majku.“ Dobro bi bilo, da i naši državotvorci imaju na pameti mudri savjet američkog senatora.

Plaće, koje stvaraju zlu krv — (*Une curieuse repartition des salaires*) I u Njemačkoj socijalno je stanje vrlo bolesno. Schönere Zukunft (1927 br. 35) donosi da u jednom švapskom poduzeću direktor prima plaće godišnje 60,000 zl. maraka, a druga 24 namještenika samo 57.000. U jednom drugom južnonjemačkom poduzeću tri upravitelja primaju 156.000 mar., a 60 namještenika samo 144.000, i još suviše su upravitelji potegli za tantieme mar. 144.000. U nekoj fabrici strojeva akcioneri su primili 630.000 mar. članovi nadzornog odbora tantiema 100.000. U tvornici boja kod Wintershalla svaki član nadzornog odbora primi 38.600 mar. Godišnja plaća direktora saveza za acalne proizvode prima 180.000 mar; dok 7 direktora za fabriciranje Jaamatzi-Zigaretten primaju 658.000, a dvjesta namještenika samo 250.000. Nije se čuditi, što ovako radništvo očekuje spas od društvenog prevrata. Više pravde i krščanske ljubavi, pak će biti manja pogibao od komunizma.

* * *

Masarykova Vjera. — (*Le credo religieuse de M. Masaryk*) — Presjednik Čehoslovačke evo što o svojoj vjeri kaže prema pisanju praške novine: Deutsche Presse.

Masaryk kaže o sebi, da nije ni jednog časa bio bezbožac. On je uvijek vjerovao u osobnoga Boga, u čijim je rukama udes ljudi. Njegova je vjera posao čuvstva i razuma. U čudesa ne vjeruje, a i sv. Pismo drži djelom ljudi. S ovih razloga, veli, da nije član nijedne crkve: ni katoličke ni protestantske. Priznaje mogućnost suradnje ljudi s Božjom Providnosti. On hoće da bude u službi čovječanstva. Draža mu je Marta nego Marija. Cijeni katoličtvo i njegov sintetični duh, ali mu je draža protestantska reformacija i francuska revolucija. U njima presjednik gleda napredak i ideal za češki narod, koji se ponosi sa svojim Husom.

Masaryk nije dosljedan. Ako postoji osobni Bog, koji upravlja svijetom i udesom ljudi, tada se ni čudesa ni Biblija ne smiju a priori zabacivati. Nije u interesu ni Češke ni njezina predsjednika, ako stoji uz načela reformacije i revolucije, jer se na njih i komunisti pozivlju, koje presjednik može da pobija jedino uz pomoć *katoličke* pučke čehoslovačke stranke.

* * *

Rezultati jedne religijozne Ankete. — (*des resultats d' une enquête religieuse*). — *New Jork Herald* zatražio je od svojih čitatelja njihovo religijozno mišljenje. Kroz deset dana, rok odgovora na pitanja, primio je dnevnik 11.000 odgovora. Večina upitanih tvrdi, da vjeruje u opstojnost Božju; ali tek manjina je izjavila, da vrši djela pobožnosti.

Na upit: Vjerujete li u Boga?“ odgovorilo je 7500 sa „da“; a 2924 „ne.“ Nadalje 7273 osobe izjavile su, da je religija potrebna i za pojedince i za društvo; 6399 istakoše, da se ne bi željeli naći u mjestima, gdje nema crkve; 6327 ustvrdiše i potrebu molitve; a 6292 vjeruju i u besmrtnost duše. Bibliju kao nadahnutu od Boga priznaju 5556 čitaoca, 5535 vjeruju u Božanstvo Kristovo, 4951 priznaju da su članovi vjerskih zajednica, a 5388 veleda nijesu. No, samo 2648 vele da vrše sve propisane vjerske dužnosti, a drugi ne. Od svih 11.000 odgovoratelja 8632 imali su u kući krščanski odgoj, a 1621 nije bio odgojen u religiji.

Uzme li se u obzir, da su čitatelji većinom protestanti, u jakom trgovačkom, amerikanskom, velegradu - u doba vjerskog indiferentizma. iako gornja statistika nije najutješljivija, ipak nam jasno kaže, da je u ljudsko srce naravno usađena vjera u Boga, koju doduše tjelesne brige kadkada prikriju - ali nikada ne zaguše.

* * *

Crkveni nadzor u školama. — (*La surveillance de l' Eglise sur les écoles*). — I kod nas se po školama praktično provodi laički, bezvjerski duh. Svećenika se više, kao svećenika, ne trpi u školskim odborima. Naglasuje se sloboda škole i učiteljstva. Ta sloboda praktično znači potiskivanje vjere i kršćanskoga morala po školama. To je zarobljivanje škole za bezvjerje (vjersku neutralnost i moral laički, bezvjerski moral). Trebalo bi da svaki kršćanin i katolik barem toliko znade, da je crkvi, biskupima i svećenicima povjerena zadaćaoko vjerskog i moralnog poučavanja svih vjernika. dosljedno i školske djece. Ta vlast i ta dužnost, od Krista je. Tko se ovome protivi taj se protivi Kristovoj volji i taj ruši našu kršćansku slobodu. Crkva i roditelji imadu pravo i dužnost, da se njihova djeca u duhu njihovih uvjerenja poučavaju. Ovu slobodu treba da svak poštuje: školska i državna vlast. Sloboda škole i učitelja, koju mnogi ističu, ne može i ne smije da ugrozi naša kršćanska i vjerska prava. Ovaka školska autonomija pljuska je zdravom razumu i čudorednoj svijesti. Vrhu djeteta imaju većeg prava Bog, roditelji nego učitelji, koji ga nijesu ni stvorili ni rodili. Svaki pošteni, učitelj priznat će ispravnost ovih naših načela.

Dužnost je svih nas da pisanjem, predavanjima, osvješćavanjem širokih seljačkih masa pripravimo zemljište za pravedniji školski zakon u našoj državi.

* * *

Katoličtvo u Japanu. — (*Le catholicisme au Japon*). — Japan broji 59,736.704 stanovnika. Tri četvrtine stanovnika praktični su bezvjerci. Katolika ima 83.000, 202 crkve, 120 svećenika. Papa Benedikt XV. (1919) podigao je apostolsku delegaturu u Japanu. Današnji car Hirohito sklon je katoličtvu i Papi. Japanska je vlada (1923) tražila kredit za japansko poslanstvo kod Sv. Stolice. Kredit nije bio odobren radi huškanja nekih budista. Kardinal van Rossum kazao je da će i Japan imati kao i Kina svoje urođene biskupe. Japanskim oratorijancima Iwashita i Totsuka uspjelo je da na carskoj tokijskoj univerzi osnuju društvo katoličkih učenika. Tokijski sveučilišni profesor Tanako obratio se na katoličtvo i o svom obraćenju napisao knjigu, koja je bila u dvije sedmice razgrabljena. Značajno je, što je barunica Kavada Sueko, članica japanske plemićke obitelji, postala cistercitka. Sin japanskog poslanika u Londonu Matsui postao je katolikom, tako i jedan njegov profesor i mnogo saučenika. Ovom obraćeniku kumovao je japanski admiral, katolik i vođa japanskih katolika Yamamoto.

Iznevjere li se zli katolici svojoj Crkvi, Bog će joj naći bolje djece u carstvu sunca!

* * *

Potres u Palestini. — (*Le tremblement de terre en Palestine*) — Nedavno potres u Palestini teško je oštetio mnoge zgrade. U Jerusalemu na pr. je palača britanskog guvernera tako razdrmana, da je neuporabiva. Jednako je

oštećena i jedna munara, na Omarovoj mošeji, a osobito židovsko sveučilište, biblioteka i institut hebrejskih nauka u novoj židovskoj četvrti i t. d.

Bilo je također i žrtava: na pr. u Ramlachu 12 mrtvih i 25 ranjenih; u Lyddi 30 m. i 70 r.; u Maanu u Transjordaniji preko 100 r.

Sv. O. Papa Pijo XI. odmah je poslao 50.000 lira Jerusalemskom Patrijarhi za pomoć postradalima.

Vrlo je oštećena i kupola nad korom nesjedinjenih Grka u crkvi Sv. Groba. Prizvati inženjeri su izjavili, da se mora što prije popraviti, jer će se inače sva srušiti. Na to je grčki Patrijara Damianos brzojavno zatražio preko presjednika grčke republike hitru pomoć za popravak sa strane Atenske vlade. Čim je za ovo doznala britanska vlada, ona je preko svog poslanika u Ateni svjetovala grčkoj vladi, da se ne odziva Patrijarhovu pozivu, Jednako je i britanski guverner u Jerusalemu sa svoje strane naglasio, da je Sv. Grob vlasništvo svih kršćanskih konfesija i zato da se popravak mora izvršiti doprinosima svega kršćanstva. Ovaj postupak britanske vlade ide za tim, da se sačuva jednakost prava vlasništva pojedinih konfesija.

* * *

Englez protestanat H. G. Wells o katoličkoj Crkvi. — (*Un protestant anglais sur l' Eglise catholique*). — Ovaj ugledni književnik u svom djelu: Te World of William Clissod piše o katoličkoj Crkvi: „Katolička dobro organizirana crkva vrlo se rasprostranila, i ona je umjela da se u svakoj zgodi ojača. Protestanstvo nije dobro ni ogranizirano niti se je znalo prilikama prilagođivati. Nepriličan je bio i postanak protestanstva, a ono je još na ovom krivom putu. Ne znam, kada će mrtvačko zvono zazvoniti protestantstvu, ali sam uvjeren, da mu je smrt neminovna. Nikakvog krivovjerstva nema, a da ga nije protestanstvo branilo ili naučavalo. Jedina Crkva, koja će na svijetu i dalje postojati, jest rimokatolička Crkva. Ona je u sebi čvrsta i disciplinirana i odolijeva svim zaprekama, koje susreta na putu svog razvoja. Katolička Crkva zna da zaštiti svoje vjernike pred varkama modernog života."

* * *

Rastava braka i Rimska Kurija — (*Les annulations de mariage et la Cour de Rome.)* — U zadnje vrijeme osobito engleske novine napadale su, kadgod i strastveno, sv. Stolicu. Ona im je licemjerna, jer u teoriji naglasuje nerazrješivost braka, a u praksi ga ipak razrješuje. Tribunal Rota proglasio je nevaljalim brak neke Engleskinje, Gđice Vanderbilt, nedavno je isto učinila s brakom senatora Marconia, koji je vjenčao gđicu O. Brien, isto Englezicu.

U ovome slučaju Kurija im je i podmitljiva, hoće da zlorabi simpatije glasovitog Marconia i njegov visoki socijalni položaj. — Ako itko, ono najmanje Englezi, imaju pravo, da predbacuju katoličkoj Crkvi podmitljivost i zlorabljenje visoko položenih ličnosti: moraju bo znati, da je Katolička Crkva radije pretrpjela, nek se cijela Engleska otcijepi od svoje majke, negoli se iznevjerila naredbi Kristovoj: Što je Bog sastavio, čovjek da ne rastavi." Crkva je branila nerazrješivost braka i protiv Engleskoga kralja i „Defensora fidei." Henrika VIII! Slučaj senatora Marconia stoji ovako: već prije vjenčanja gđica O. Brien javno je izjavila, da neće dati svoje privole.

Izgleda, da je i Marconi za to znao, te njoj obećao, ako se ne nađe sretnom, da se može slobodno rastaviti. Doista, brak nije bio sretan. Marconi podnese molbu preko Westminsterske Kurije na Tribunal Rota u Rim za proglašenje nevaljalosti. I lošiji poznavaoc matrimonijalnih zakona lako da uvidi tu nevaljalost. Gđica O. Brien nije dala privole, koja čini bit vjenčanja, bez privole nema obveze. Senator Marconi sa svoje strane stavio je kondiciju: Ako budeš sretna, koja opet ruši vjenčanje. Takova kondicija nadalje, pošto doista gđica O. Brien nije se našla sretnom, dizala je privolu i gosp. Marconia. Imamo dakle brak gdje nijedna strana nije voljna da ga sklopi. S ovih razloga Tribunal Rota proglasio je brak nevaljalim, i gosp. Marconi vjenčao je gđicu Bezzi Scali kći jednog plemića, papine garde.

Nepravedno je Roti predbacivati, da je potkupljiva. Ona se sastoji od najuglednijih crkovnih ličnosti, poštenih i savjesnih. Sve parnice siromaha vode se besplatno. Da je Rota savjesno postupala, dokazom je što mnoge parnice riješi negativno ili ih ostavi in suspenso, dok se stvar bolje ispita. Tako prošle godine 1926. Rota je imala 45 ženidbenih parnica. Od ovih 22 riješene su pozitivno, 21 negativno, a 2 ostavljene in suspenso. Napokon, Rimska Kurija nije nego potvrdila osudu Westminsternskog ženidbenog sudišta, kojemu novine nijesu ništa prigovarale. Malo više nepristranosti i ozbiljnog proučavanja, pak će otpasti mnoge optužbe.

* * *

Uloga i dostojanstvo žene u katoličkoj vjeri. — (*Le rôle et la dignitè de la femme d' après la doctrine catholique.*) — U Francuskoj se godimice održe tako zvane socijalne kat. sedmice za rekristijanizaciju današnjeg društva. Takova je sedmica ove godine u mjesecu kolovozu držana u Nancy-u. Predsjednik odbora poslao je Sv. Ocu Papi Piju XI. izrađen program socijalne sedmice. Između ostaloga Sv. je Otac odgovorio ovo presjedniku: Ako je korisno raspravljati o obnovi naroda, to je vrlo važno baš u ovom pogledu znati, što žena duguje društvu, a što društvo ženi. Sv. Otac podulje piše o tome, koliko je Crkva učinila za pravu emancipaciju žene, za nerazrješivost braka i za obranu djevičanstva, pa nastavlja: „Crkva ne napušta postojano naglašivanje ženskih prava pred licem svih naroda, isticanje ženske uloge i dostojanstva u domaćem životu, nepovredivosti ženskog ćudorednog života. Zadaća je današnje Kristom otkupljene žene da se s kršćanskom snagom založi za ćudoredan i krepostan život. Ona treba da vodi križarsku vojnu protiv besramne mode, koja jako ugrožava moderno društvo. I danas kada se ženskima otvaraju vrata građanskog, socijalnog i intelektualnog rada, baš one trebaju da dignu svoj glas na obranu kršćanskog obiteljskog života, katoličke odgoje u našim školama i da se založe sa svim silama za javni i privatni moral u ljudskom životu.

* * *

Približavanje protestanata tradiciji i katoličkoj crkvi. — (*Sur le rapprochement des protestants à la tradition et à l' eglise catholique*) — Neki protestanski crkvenjaci i laici utemeljiše: „Hoch kirchlich Oekumenischer Bund," koji izdaje u Monakovu smotru: „Una Sancta".

Sami naslov kaže nam što hoće. Hoće da prekinu sa slobodnim tumačenjem sv. Pisma i približe se katoličkoj nauci, koja dopušta samo

jednu Crkvu i samo jednu nauku. Pristaše ove „Ekumenske Lige" priznaju, da je protestantski subjektivizam osiromašio i srušio sve religiozne ideje i energije u dušama savremenika. Treba se povratiti objektivizmu Evanđelja, pak taman da time poruše bitnu značajku protestantskih sekta. Oni hoće da prikupe iz svih kršćanskih ogranaka ono istine, što je u svakom ostalo od primitivne crkve. Oni hoće samo jednu crkvu, koju je Krist utemeljio. Ne misle oni, da stvore još jednu novu sektu, nego da sve postojeće slože; svi bo kršćani, osim onoga što ih dijeli, imaju mnogo većih interesa, koji ih spajaju. Mjesto da se dijele i međusobno bore, neka se slože u jedan front proti bezvjerstvu i materijalizmu. Ovi „Ekumenici" ne taje svojih simpatija prema katoličkoj crkvi, ali ipak neće da se spoje s Rimom. Kažu, da je „kolektivno ujedinjenje" s Rimom još prerano, te o tom ne raspravljaju, dopuštaju ipak privatna obraćenja k Rimu, jer je to posao svakog pojedinca. Bježe od metoda laži i kleveta i jasno vele da je davno prestao biti dobar kršćanin onaj koji zna dobro, poput Lutera, psovati Rim. Konfesije Augzburške drže se u toliko, u koliko u njoj ima vjere katoličke. Prema njihovu mišljenju nije Luter bio toliko daleko od katoličke nauke, koliko današnji fanatički protestanti. Oni vele, da je Luter priznavao: univerzalni, a ne nacionalni, karakter crkve, objektivnu djelatnost sakramenata, Euharistiju i njezin kult, Misu pače i posebnu ispovijed. „Ekumenički" teolozi: Vilmar Loche, Stahl priznaju još mnoge katoličke nauke: vidljivost crkve, misiju, poučavanje, sukcesiju Apostola i t. d. Približavaju se tradiciji, štovanju Bl. Dj. Marije i Svetih. Neki pripuštaju i čistilište. Hoće da uspostave svečanost funkcija, osobito sv. Misu, koje mora oživljavati duh katoličke nauke. Priznaju Missale Romanum, pače se dive latinskom tekstu. Žele napokon da se probude redovnička zvanja. Traže da su crkve vazda otvorene, da čovjek uzmogne sam i na samu Boga moliti.

Počeše i provoditi svoje nazore; prije jedne sjednice ispovjedili su se i pričestili., a prije neke druge izmolili su Matutin a završili je sa Kompletorijem.

* * * *O. K. N.*

Osebujna polemika pravoslavnog popa — (*Une polémique deplacée d' un curé orthodoxe*). — Gosp pop Milan Trišić je u 28 — 9 br. „Vesnika" replicirao na moju kritiku (N. R. br. 2.) njegova članka u istom „Vesniku" br. 12 ov. g. Kasno sam za nj doznao, jer sam bio odsutan na praznicima, a kad sam ga pročitao, još sam se bolje uvjerio ob onom što sam prije držao: pop Milan mjeri svoju ljubav prema pravoslavlju napadajima, koje siplje na katoličanstvo. Protestantski hristoničar Gottfried Arnold pišući (†1714.) svoju „Unparteische Kirchen und Ketzerhistorie" našao je pravo kršćanstvo samo kod heretika i bundžija, jednako tako i pop Milan nalazi svugdje dobra, svak ima pravo samo ne katol. Crkva. U svojim člancima skače tamo — amo, miješa što u pitanje ne spada, te za moći mu odgovoriti trebalo bi pisati cijele knjige. Budući da stvar toga ne zaslužuje, a ni naš list više prostora ne dopušta, ja ću gledati da budem što kraći.

Progonstvo katolika u Meksiku.

Najprije mi je pripomenuti mu, da nije trebao dokazivati nit i koga citirati, da me osvjedoči, kako su boljševici ateisti, koji progone crkvu iz mržnje na kršćan-

stvo. Ja to nikad nijesam zanijekao, već predpostavio, što sav svijet znade i o čem je naš list toliko puta pisao. Njegova je dužnost druga bila: dokazati, da je borba protiv katol. Crkve u Meksiku drugog karaktera. On to međutim nije ni pokušao, već naprotiv Calles-a et Co. uzima u zaštitu. Ja to ne mogu drukčije shvatit već ovako: popu Milanu je mrk pred očima samo onaj tko progoni pravoslavno Kršćanstvo, dočim katoličko kršćanstvo i nije kršćanstvo, zato je protiv njega sve dopušteno: progonit, u tamnice baciti i ubijati pravoslavno svećenstvo i vjernike, to je zločin naprotiv katolička krv je jeftinija od kozje, tko ju prolijeva, Bogu hvalu daje.

Valjda je pop Milan, da opravda progonstva katol. Crkve u Meksiku uzeo za dokaz svoju tvrdnju, da je ova tamo tiranski gospodovala i da se Calles-ova vada od te tiranije s pravom brani? Zato ću ja biti tako slobodan, te ga upitait: Zašto u Meksiku urođeničko pučanstvo broji 80% cijeloga domaćeg stanovništva a u anglosaksonskim kolonijama u Americi tek 2½ procenta? On na ovo ne će znati odgovoriti, zato ću mu ja kazati: jer je u Meksiku bila katol. Crkva — po njemu tiranska — koja je bijedne indijance štitila, a drugda onakovi, kakve pop Milan brani, koji su nevoljne urođenike naprosto iskorijenuli. Mogao bih ga još upitati, da mi rastumači: zašto se i danas u Meksiku jedna provincija zove Agdalgo a glavni grad provincije Michoacan Morelia? On na ovo ne će naći odgovora u panfletima, iz kojih povijest uči, zato ćemo mu i ovdje pripomenuti: eto zato jer su dva katolička svećenika, prvi župnik Aydalgoy Castillas g. 1810 a drugi Morelos g. 1815. prvi razvili barjak ustanka za oslobođenje i oba platila svoje rodoljublje vlastitim životom.

S ovakovim pitanjima moglo bi se nastaviti. ali bi to išlo preko granica ovoga člančića, zato kažem: Od kad je Meksiko postao neovisnom republikom i u nj uselila se framasonerija, katol. Crkva nije tamo imala časa mira izim one 33 godine prividnog mira za diktature Porfirija Diaz čiju je 80 godišnjicu rođenja i 100 godišnjicu svoje slobode slavio Meksiko g. 1910. Sve ovo razdoblje, a osobito ovih zadnjih 13 godina, nije bilo već progonstvo katol. Crkve, ubijanje njezinih službenika, obeščašćenja njezinih svetinja, pljačka njezina imetka. Ne kažem, da su se ljudi, smo zato jer su katolici, pribivali na križ, svećenici živi u grob zakopavali i guba im se ucjepljivala kroz cijelo ovo vrijeme, kao što novine javljaju, da se događa sada za Calles-ove vlade, ali progonstvo je kad jače, kad slabije bilo konstantno. Da se bar vidi, kakva je to Calles-ova vlada, koja je nastupila u decembru 1924. bit će dosta spomenuti, da je ministar poljoprivrede bio prije borac sa bikovima, ministar javnih rađa jedan komunist, a vanjskih posala jedan protestantski pastor. Ob ovoj vladi pisao je prošle godine javno biskup Curley iz Baltimore: „Neki od crvenih ministara (t. j. meksikanskih) ne usuđuju se prići Riogrande (rijeka između Meksika i Saveznih država), jer su traženi radi ubojstva i bigamije. Zato poslaše Puig-a (ministra nastave) u Waschington. Ali Puig-a uhapsi sudac Robertson u San Benito u Texas-u radi klevete. Kada je platio kauciju od 500 Dolara, bio je pušten na slobodu i p šao je u glavni grad Saveznih Država, gdje je u Bijeloj Kući sa svim počastima bio primljen

Težnja katol. crkve za unijom

Premda je moj zadnji članak u dim rasplinuo sve argumente, s kojima je g. Trisić htio, da utvrdi svoju tezu o pohlepi katol. Crkve „za plenom" pra-

voslavlja, on se zato nije smeo. Ovog puta navađa neke retke † biskupa Mahnića i Dra. Guberine, kojima upućuju svoje istovjernike na apoštolski rad prema istoku, češe se o presvj. D' Herbigny-a, dapače skače jedan vijek unazad do unijatskog pokreta u Dalmaciji iz g. 1831-2, samo da mi ne bi ostao dužan odgovora. Ja bih mu mogao navesti za uzvrat očitih poziva iz pera pravoslavnih pisaca, gdje nas katolike pozivlju, da se u ime jedinstva odrečemo pape, ali ne ću jer to ne bi opravdalo ni † Mahnića, ni g. Guberinu, kad bi u njihovim retcima zbilja bilo kakvih nečistih namjera. Međutim toga nema. Ono što pop Milan zove pohlepom „za plenom", nije već želja, ba se ispuni ono, što je Krist molio „nek svi jedno budu". Ova je želja danas živa ne samo kod nas katolika, već je zahvatila sve kršćanske konfesije, kaošto svjedoče toliki kongresi, kojima je cilj ujedinjenje crkava. Istina je mi katolici, ovo ujedinjenje drukčije pojimamo nego li američki episkopalci i drugi katolici koji tim kongresima učestvuju, ali se nad njihovim nastojanjem ne sablažnjujemo, kao g. Trisić nad nastojanjem katol. Crkve, koja se također trudi, da se ujedinjenje provede i volja Božja izvrši. Što više! iako ih ne možemo slijedit, jer znamo, da je Krist dao svojoj Crkvi drugu bazu, na kojoj treba, da se ujedinjenje provede, nego li ona, na kojoj to nekatolici provesti nastoje, mi im ipak nosimo svaku čast i poštenje u koliko iskreno prema svom najboljem uvjerenju oko ovog sv. djela nastoje. Je li to pak nastojanje želja „za plenom" i podjarmljenjem duša ili iskrena želja, da se volja Božja ispuni to nije teško razabrati. Sredstva kojima se dotične konfesije i pojedinci služe u ovom poslu, neka budu komentarom njihovih zlih ili dobrih namjera. Ako su sredstva u duhu Kristovu, u tom duhu moramo tumačit i nastojanje dotične konfesije pak i riječi pok. biskupa Mahnića i Dra. Guberine; ako li su pak sredstva daleko od duha Kristova, znak je, da ni nastojanje dotične crkve nije u duhu njegovu. Sredstva katol. Crkve nedavno je sam g. Trisić pobrojio, i ja sam mu rekao, da ona znače samo proučavanje i molitvu. Pop Milan nije znao na to ništa prigovoriti. Uz to sam mu napomenuo sredstva, kojima se služe njegova braća, i nazvao ih nekršćanskima, na što se on nije usudio reagirati. Dakle?

Još gore stoji sa zamjerkom, kojom se je g. Trisić očesao o presvj. D'Herbigny-a: „U toj nameri i poznati revnitelj jedinstva crkava jezuita D'Herbigny sa osobitom simpatijom piše o boljševičkoj „živoj crkvi," koja je zloglasnog Lenjina proglasila svojim prvim i najvećim svecem, dočim podcenjuje i ismejava Tihonovce, ispovednike istinskoga pravoslavlja ruskog naroda (L'aspect religieux de Moscou en octobre 1925. Roma 1926.) Ovo je ipak nešto preveć. G. Trisić kad se usuđuje, da ovako piše, to će reći ili da nije D'Herbigny-ovu knjigu ni vidio, ili nije ju razumio, ili on naprosto izvrče. Ja sam ovo djelo pročitao čim je izišlo, a pročitao sam ga i sada nanovo, i našao toliku simpatiju za „živu crkvu" kod presvj. D'Herbigny-a, da on o njoj kaže „fut=bila je," ona je „sur le point de mourir = na umoru" str. 19—20; „L'eglise vivante agonise . . . = živa crkva je u agoniji" . . . „Krasnitzki est reconu comme un incroyant sans valeur et sans dignité - Krasnitzky (osnovatelj. ž. c.) je upoznat kao bezvjerac, u kom nema sposobnosti ni dostojanstva" str. 32 i t. d. Dapače knjiga presj. D'Herbigny-a pravi na čitaoca takav utisak, da se može sa stalnošću sada držati o Ž. C., da ona više ne postoji već se je razdrobila i metamorfozirala tko zna u kakove sekte. A kamo li „Vaistinu čisti motivi Lojoline moralke".

Ni s drugim dijelom svoje zamjerke g. Trisić ništa bolje ne stoji. Sav svijet znade, da je crkveni sabor u Moskvi 1923 svrgao patrijarha Tihona i da je

carigradski patrijarh zaključke ovog sabora potvrdio; i vrapci već o tom cvrkuću, da je ne samo patrijarh carigradski, već da su patrijarh jeruzalemski i nadbiskup sinajski izjavili se protiv Tihonovaca, a pristali uz Crkvu Pravoslavne Obnove, kojoj je glava metropolit Alexandar Vvdenski[1]) jedini; g.Trisić koji ne zna, da je ne samo patrijarh Tihon u svojoj oporuci priznao Sovjete, već da je službeni list boljševičke vlade, „Izvjestja" 19 Aug. ov. g. tiskao proglas metropolita Sergija, današnjeg poglavice Tihonovaca, s kojim ovaj priznaje sovjetski režim[2]) I na očigled ovakovih činjenica pop Milan nenalazi prečeg posla već da se sablažnjuje, jer je presvj, D'Herbigny konstantirao i to u svojoj knjizi napisao, da Tihonovci smeteni, premalo aktivni, da očuvaju svoje pozicije. Ja ću biti blag bacit sve na nepoznavanje stanja stvari: pop Milan se je toliko posvetio „proučavanju" kalol. Crkve, da je zaboravio što se događa u Pravoslavnoj.

Prema ovom već može čitaoc stvoriti svoj sud i o zadnjem argumentu, s kojim g. Trišić hoće, da dokaže pohlepu katol. Crkve „za plenom." Da ga čujemo: Po Hrvatskoj i Dalmaciji rimska kurija i njena filijala u Beču podizala je unijatske crkve jedino među pravoslavnim elementom, premda nijednog unijata nije bilo. Ad id? — Ovo *ad id?* valjda bi značilo: što ćeš na ovo? Evo što: O Hrvatskoj ne govorim, već upućujem onog, koga stvar zanima na vrsno djelo prof. Dr Šimraka: *De relationibus Slavorum meridionalium cum Sede Apostolica saec. XVII et XVIII,* a što se tiče Dalmacije kažem[2]) Beč baš u ono doba, na koje g. Trišić cilja — prva polovica prošlog vijeka — bio je toliko filijala rimske kurije, da uslijed tadanjih jozefinskih zakona n. p. moja redovnička provincija nije smjela upravit par redaka na Generala reda u Rimu; b) treba bit pop Milan, a da se uzmogne zanijekati eksistencija unijata, kad su ovi imali i tko za njih, da pogine kao što je poginuo njihov vođa i župnik pop. Petar Krička; c) ako je Austrija gradila crkve unijatima jest i pravoslavnima i to u tolikom broju, da bi se pop Milan začudio, kad bih mu ih stao brojiti— A sada da malo prevrnemo medalju. Za unijate su se gradile crkve, jer su vjernici trebali crkve, a u novije vrijeme fabriciraju se vjernici, kojima ne treba crkve, već se njihovim „duhovnim potrebama" zadovoljava, ako im se isposluje ili bar obeća jedan beskamatni zajam ili bar uz sniženu kamatu, ako im se pribavi ili im u vid stavi jedna mala službica i t. d. Bože moj, svijet ide naprijed. Potrebe „moderne duše" treba zadovoljiti „modernim sredstvima!"

Sv. Franjo i Papa.

Drugi dio svoje replike napisao je pop Milan u istom stilu kao i ovo što smo doslije čuli, ali više u vezi s nama franjevcima i našim Redom. Najprije se čudi, kako mi oko N. R. kao sljedbenici sv. Franje, za koga se kaže, da je bio „il più Italiano degli Italiani" kao dobri Hrvati, o kojima je tobož Grgur VII. rekao, da su „odurni i kukavički jeretici" (pri tom navađa prof. Šišića: Geschichte der Kroaten I, 269 — 272), možemo bit tako zagrijani za rimskog papu. Zatim iako mi priznaje, da ni u spisima ni u djelima sv. Franje nema ni riječi, koja.

1) *E. Goudal:* La situation religieuse en Roussie. Echos d'Orient, juillet-septemhre 1927.

2) Sprava ruske cerkve z boljševiki. Kraljevstvo Božje. 1927. Leto IV. St. 5-6

bi bila uperena proti „raspojasajnosti rimske crkve," ipak tvrdi, da je cijela pojava svečeva bila veličanstvena reakcija protiv tog i ovog pak i samih rimskih papa, koji su ognjem i mačem i t. d. brinuli se o svemu drugomu samo ne ob onome što „jedino bijaše za potrebu". Navađa, kako je Inocent III, oklijevao potvrditi sv. Franji pravilo-Regulu, prenosi riječi Dr. Guberine, da je iz tog pravila „ispalo mnogo, što je Franjo želio, da uđe", kada ga je donio Honoriju III. na potvrdu, i zaključuje, da je Regula reda sv. Franje „udešena protiv izričite volje svečeve", a po volji rimske Kurije, koju je predstavljao kardinal Hugolin. Za potvrdu ovog što je rekao poziva se na spiritualce, koji da su željeli živjeti u duhu Evanđelja a ne tih vatikanskih pravila i zato da su progonjeni bili. Napokon kao svjedok svega što je napisao dolazi franjevački trećoredac Dante, koji da se o rimskoj kuriji i papama „izražava kud i kamo teže nego bi se ikada mogao izrazit koji pravoslavni seoski popa".

Naveo sam samo najvažnije, jer bi inače trebalo prenijeti cijeli članak. A sada da to stavimo na rešeta:

Uprav jer je sv. Franjo bio „il più Italiano degli Italiani" i nama je oko N. R. dopušteno bit dobrim Hrvatima, je se Franjevci zavjetuju na Regulu a ne na narodnost svog Utemeljitelja dapače on im je uzor da kako je sam ljubio svoj narod, tako i oni ljube svoj. On je bio odan sv. Stolici, odani su i oni, jer za njih važi kao i za njega riječ Kristova: Ti si Petar . . . U tom ih ne će smesti unaprijed kao što nijesu ni dosada one riječi „odurni i kukavički jeretici", koje se nalaze u pismu Grgura VII. na danskog Kralja Sveina II. Estridsona (1047 — 1076). Nitko naime do g. prof. Šišića nije ih razumio o Hrvatima, već svak o Normanima u Južnoj Italiji, koji su tada zbilja izopćeni bili. Zato za me i za svakog Hrvata mnogo više važi činjenica, da je ovaj isti papa okrunio po svom poslaniku 9 oktobra 1076 u Solinu hrvatskog Kralja Zvonimira, nego li stotina ovakovih nedokazanih bacanija, pak makar iza njih stao i prof. Šišić.

Što se pako tiče raspojasanosti rimskih papa, neka znade pop Milan, da mi još duguje odgovor na ovo pitanje; Koji od onih papa, za čijeg je pontifikata sv. Franjo živio i svoje djelo provodio, zaslužuje ovaj epitet „raspojasan"? A dok na ovo skrpi odgovor, priznati ću mu, da je među nama katolicima, svjetovnjacima i crkvenjacima bilo mana i grijeha ne samo u srednjem vijeku već da ih ima i danas i bit će ih djegod i dokgod ljudi bude. Iznimku će, valjda pravit pop Milan i njegova crkva, kaošto su pravili u doba sv. Franje Katari. Ali jer ondašnjim „čistima" nije zavidio sv. Franjo, ne zavidimo ni mi današnjima.

A sada da nastavimo o prigovorima g. Trišića držanju papa prema sv. Franji i njegovoj Reguli: Prigovor, da je Inocent III. oklijevao sv. Franji dopustit propovijedanje i potvrdit Regulu, „jer ga je smatrao jeretikom", ne dokazuje ništa drugo, već da je veliki papa kao u svemu drugom tako i u ovom poslu postupao razborito i oprezno. U ono doba nicale su sekte kao gljive, koje su vanjskim načinom slične bile franjevačkom pokretu, a u stvari su bili zbilja heretici n. pr. Valdezi. Papa se je htio osvjedočiti, koga ima pred sobom i kada se je osvjedočio, onda je rekao Franji i drugovima: „Hajte u miru Božjem, braćo, i propovijedajte svima obraćenje, onako kako vas Gospodin nadahne. A kada Svemogući umnoži vaš broj, tada se mirno povratite k meni i ja ću vam još više podijeliti i veću misiju dati". Celano. Slično je, dapače još gore, prigovorom, da je „Regula bullata" t. j. potvrđena od pape Honorija III. „udešena protiv izričite volje sve-

čeve.“ Makar se je Dr. Guberina nezgodno izrazio, ipak nešto ovakova nije mogao g. Trišić iz njegovih riječi zaključit, niti to odgovara povijesnoj istini. Što je dakle na stvari? Regula je bila iskićena rečenicama sv. Pisma. To je bilo lijepo, ali ju je činilo predugom, a sama stvar nije s time ništa dobivala, kao što ne bi ništa dobio ni ustav jedne države, kad bi se u tekstu iza svakog paragrafa stavila kakva mudra sentenca ili stihovi koga pjesnika. To su uvidjeli drugi to je uvidio i sv. Franjo i on je sam a nitko drugi dotične navode i pleonazme izostavio. Čim je to učinjeno Regula se je skratila od 23 na 12 poglavlja. Eto takovu je Regulu Franjo prikazao Honoriju III. i ovaj ju potvrdio g. 1223. Je li zato Regula postala druga? Nije. Ja bih zato mogao navesti bulu: Solet annuere, s kojom ju je Honorije III. potvrdio i kaže, da je to ona Regula, koju je njegov prešasnik Inocent III. usmeno potvrdio, ali g. Trišić ima tako dobro mišljenje o papama, da mu ne bi vjerovao. Njegov su ideal spiritualci, „koji su željeli, da žive ne u duhu tih vatikanskih pravila, već u duhu Evanđelja.“ Evo dakle što kaže jedan od njihovih vođa Ubertinus a Casale: „Ja sam je opširniju čitao i imao u rukama (t. j. onu Regulu), kada sam ovo pisao; u njoj je mnoštvo evanđeoskih savjeta i imade *slovom dvostruko i trostruko* ali *smislom* ništa više nego li ovo sveto pravilo, koje sada imademo i koje je kašnje . . . od pape bilo potvrđeno.[3]) „Vara se dakle g. Trišić, ako misli, da su spiritualci tražili kakvu drugu Regulu izim one, koju je Honorije III. potvrdio, ta ona je i njima kao i današnjim Franjevcima „regula sacra“. Oni su došli u konflikt s Redom ne radi teksta već radi tumačenja Regule. A kada Red nije mogao, da s ljudima fanatičnim i neposlušnim izađe na kraj, pozvao je u pomoć sv. Stolicu. Budući pak da se ni vrhovnom auktoritetu nijesu htjeli podložit, doživjeli su ono što su zaslužili: nestalo ih je.

Dante i Papa. Napokon Dante. Čast mu i poštenje, ali kao pjesnik i politički protivnik ondašnjih papa nije najzgodniji za svjedoka u našem pitanju. Nu kad ga je g. Trišić za svjedoka jedan put doveo, ni ja ga ne odbivam. Istina je, da ih je veliki pjesnik nekoliko papa strpao u „Pakao“, ali to bi se isto dogodilo i popu Milanu, kad bi se koji od njegovih političkih protivnika stavio, da spjeva svoju Božansku Komediju. Što je pak Dante mislio o papi i papinstvu, to je kazao u 5 pjevanju Raja: „Budite, Kršćani, sporiji na micanje, ne budite kao pero na svakom vjetru, i ne vjerujte da vas svaka voda pere. *I mate Stari i Novi zavjet i Pastira Crkve, koji vas vodi: to neka vam bude dosta za vaše spasenje* (73 — 78.)“ A govoreći u Čistilištu o zlodjelu, što ga francuski kralj po svojim ortacima učini nad papom Bonificijem VIII. g. 1303, ovako se izražava: „Vidim, gdje u Anagni ulazi liljan-cvijet (franceski grb) i gdje je u *Namjesniku svome Krist zasužnjen.* Vidim ga gdje *je po drugi put porugan:* vidim, kako se *obnavlja ocat i žuč,* i kako je među novim razbojnicima (Sciarra Colonna i Vilim de Nogaret) ubijen (Bonifacije je uslijed zlostavljanja domala umrao). Vidim novog Pilata (Filip Lijepi) tako okrutna . . . (20

[3]) . . , quam ego legi et habebam in manu quando ista scripsi, in qua multitudo evangelicorum consiliorum continetur et habet duplum vel triplum de littera; licet nihil plus habeat in sententia quam haec sacra regula quam nunc habemus, que postea fuit . . . papali munimine confirmata. V. Dr. Mandić: De Legislatione Antiqua Ordinis Fratrum Minorum. Mostar 1924. Str. 76.

86 — 91).“ [4]) Prema tome papa je Dante-u „Pastir duša,“ on je njemu drugi . . . Krist. Dakle kao što imotski Dante, kad bi se rodio, ne bi utjeravši popa Milana u pakao, zanijekao božansku ustanovu svećensta, tako ni Dante nije, utjeravši u pakao na papiru nekoliko papa, zanijekao ono, što svaki katolik ispovijeda, božansku ustanovu papinstva. U ostalom nek se g. Trišić ne boji. Katolici ne vuku nikoga za vlase u papinu Crkvu, kao što je n. p. Nikola I. u Rusiji vukao katolike u pravoslavnu. Nu o tom za sad ne bi bilo zgodno i probitačno govoriti, ali ako se popu Milanu baš sviđa, moglo bi i do toga doći,

Dr. O. Gabro Cvitanović.

[4]) Prijevod Dra. Petrova: Katoličtvo Dantovo, Hrvatska Prosvjeta. God. VIII. II. Br. 5 — 6. Zagreb, 1921. Str. 437 i sl.

KNJIŽEVNI PREGLED.

Radovan Košutić: „Pesnik i smrt". (*Beograd, Cvijanović, 1927; str. 87; ćiril.*) —

Cijena D 12. — Pročitao sam tu knjigu stihova. Pomnjivo i odjednom, bez pretrga. I ne znam, što da o njoj rečem! ... Da je ona izišla u Rusiji, svak bi je živ shvatio kao protest boljševika protiv prijestolja, oltara, kapitala. Kao prijekor i prijetnju današnjemu društvu. Kao naviještanje „nove zore. . — U rujevini ognja i požara" (Auto, 84). Negdje se sjećaš *Krasnovljeva* romana *Od dvoglava orla do crvena barjaka* (na pr. str. 82). Ali knjiga dolazi iz Beograda; šalje je u svijet jedan profesor Univerziteta: i čovjeku se ne da vjerovati, da ona ima takovu tendenciju ...

Što je ona dakle? Je li to samo očajna čežnja pjesnika za smrću, koji želi „U večnu tamu, večni san da spava", da ga tu dočeka „Blaženstvo, mrak, nebiće i Nirvana" (Pesnik i smrt, 19)? Ako je onamo Nirvana ne znam, zašto se pjesnik zgraža nad „sebičnošću" (12) i „sebeznalošću" (18) „rulje... — Što ne zna sunca, ni boja, ni zvuka" (18)?!

I što se ima razumjeti pod onim „Kužnim drvetom" (str. 23-48), koje je svojom „silovitom smolom" (36) okužilo pleme, što no zdravo i veselo raslo „na zraku slobode" (26), a sad je „novi rob što čovek se zvao" (37)? — „Pijanka" (51-73) je natpis treće pjesme. Dosta ju je pročitati samo jednom — i već je previše! Takove se pjesme ne čitaju dva puta! „Gusto kao testo blato" [Auto, 78] ... A glavno je lice onih blatnih prizora jedan pravoslavni — pop! „Jutros na pomolu Krstova dana" (62) on je „U odeždi što trepti vrh stihara" (63) svijetlio „vernima ko božja sveća" (63). „A sad?... " (64) Eno ga u krčmi, gdjeno se — gori od najgore bole — odrekao i samoga raja (57), te mala krčmareva kćerka, koju je popova „luda terevenka iz sna trgla" (62), pruža prstić prema njemu i veli tužno, iznenađeno: „čika — popa!" (62) „I jeca dete, srce mu se steže — I strašno boli, — Ko osećanja, ljuto ozleđena, — S njim pokolenja plaču uvređena — Što su se stekla u toj maloj duši, — Pa nesvesno u suzama se guši" (64). Jest strašno boli i čitatelja, kad gleda onu gnusnu karikaturu krštena svještenika... Zar ima igdje *onakav* svećenik? A i da ga ima. zar bi takav *pojedinac* davao pravo nekome da „plače nad Hristom (67) ... nad crkvom" (69)? I čemu oni bećarski stihovi? Čovjeku dolazi da reče: „Beži... gadi mi se!" (69)

Kao što ova treća gađenjem, napunja te posljednja pjesma Auto (77-85) — stravom. Osobito kad čitaš krvave prijetnje radnikove ili čuješ o „strašnom piru" (83), kadno će se „Na revolveru i na bajonetu — Da digne presto u novom oltaru — Čoveku — pčeli, mravu mašini, — Što ide k cilju kao voz po šini (84) ...

Ne, ovo nije dobra knjiga! Odlažeš je s pravom bol'u u srcu, što pjesnik nije odabrao dostojniji predmet svojoj pjesmi. U njega ima pjesničkih vrlina ... Ali tko da o poeziji govori poslije svih onih crnih slika, što ti ih ovi stihovi bude pred očima? ... Bogu hvala, na svijetu ipak nije onako crno! *Ima* još „nozi uporišta", ima „krilu odmorišta" (85)! Samo ako čovjek hoće. Daje mu ih Krist i Njegova Crkva Bogu hvala!

F S. Petrov

* * *

L. Miletitch, *Le prof. V. Jagić et la Macèdoine d' après des lettres inèdites* (*Sofia, Gluškov, 1927; str. 66*).

Bugarski akademik Miletič hoće u toj knjižici da pokaže, što je najveći slavist mislio o *jezičnoj i etnografskoj* pripadnosti Maćedonije. Knjižica je podijeljena u tri glavna dijela. Najprije (str. 2-22) prikazuje Miletič francuski, kako je on ušao u dopisivanje s pok. Jagićem, pa iz 20 Jagićevih pisama odgovara za gornje pitanje osvjetljujući ujedno i prilike, u kojima su nastala ona pisma. Zatim (23-37) je iznio izvorni, hrvatski tekst tih pisama u (izvacima) i napokon njihove fac-simile (38-66).

Nesamo za pitanje, koje ovdje poglativo zanima Miletiča nego i inače veoma su zanimljiva ova Jagićeva pisma Bacaju ugodno svijetlo i na samoga svoga pisca, koji je iskreno ljubio i „svo je Hrvate" (36) i svu slavensku braću „vjerujući u budućnost, bolju nego li je sadašnjost, svih slovenskih naroda" (37). Bilo bi korisno, kad bi g. Miletič izdao svih onih *136* pisama, što ih je sačuvao iz neprekinuta *šesnaestgodišnjega* Jagićeva dopisivanja (1898-1914). Dakako, to izdanje imalo bi da bude *u prvom redu naučno.* — U našoj knjižici, koju je izdao *Institut scientifique. macèdonien,* ima podosta štamparskih pogrešaka, a ponegdje mi se čini, da je i franc. prijevod nekih Jagićevih rečenica mogao biti malko točniji. Ipak uza sve to djelce ostaje zanimljivo i korisno za mnogo štošta ... Izdanju je priložena i Jagićeva slika.

F. S. Petrov.

* * *

Fröbes Josephus S.J. Psycologia speculativa — *I.vol. Psycologia sensitiva — 8⁰ nabavlja se kod Herdera u Beču.*

Učeni auktor u ovom volumu od 250 stranica radi o sensitivnom životu: o vanjskim i nutarnjim ćutilima, o instintku, razumu de sensu communi, o fantaziji, memoriji, lokalizaciji i t. d. i t d. U svim ovim pitanjima auktor pokazuje duboku erudiciju, ne samo starih skolastika, nego i novijih naučnjaka i filozofa. Sve moderne tekovine znanosti u ovoj stvari znao je pisac sretno izabrati i staviti ih u sklad sa starim skolastičnim zdravim naukom, pa nam odskače ljepota katoličkog nazora i netemeljitost sviju pokušaja, koji su ga hotjeli ili zamračiti ili staviti u sumnju.

Ova knjiga napisana je za više škole. To se vidi ne samo iz namjere pisca, nego iz cijele obrade. No i u nižim školama ona se može sretno upotrebiti pod upravom vješta učitelja filozofije.

Ovaj prvi volum već nam unaprijed kaže da će nam pisac, kroz kratko vrijeme dati nastavak: „nacionalna psihologija", koji će obradovati sve one, koji se ovim velikim pitanjima bave.

Preporučujemo ovo znamenito djelo. *Cikojević.*

* * *

Ter Haar Franciscus C. Ss. R. — De occasionariis et recidivis — *Taurini. Romae — Knjižara Marietti u Turinu.*

Pisac u ovoj knjizi od 435 stranica raspravlja: de occasionariis et de recidivis. Knjiga se dijeli u sedam poglavlja, a ova opet na artikule i teze, kojih ima 22.

Auktor slijedi sv. Alfonsa i osvjetljuje ga ističući, kako je njegova nauka razborita, blaga i daleko od jansenističke strogosti, koja nužno vodi laksizmu. Njegova je nauka svijetlo, koje bježi s jedne strane širinu i raspuštenost, a s druge strane ne veže dušu rigorističkim konopima. I ondje gdje sv. Alfonso izgleda strog, kao na pr. u pohađanju zaručnika, prikazuje auktor razlog, zbog kojega ne smije ga se držati da je odstupio od pravoga puta.

Auktor raspolaže moralnom naukom, pa uvijek ističe i ostale moraliste — uvijek vješto i okretno.

Ova knjiga natječe se sa onom Berardija „de occasionariis et recidivis," pa će dobro doći svakom svećeniku. Ova su pitanja u ispovjednici najteža, a u ovoj knjizi naći će svaki svećenik obilno nauka, koji će proširiti njegovo znanje, i dati mu svijetla, koje je toliko nužno u ovoj stvari. *Cikojević.*

* * *

Dictionaire pratique des connaissances religieuses publié sous la direction de J. Bricout — *Paris IV. Libraire Letouzey et Anè 400 fr.*

Pariška knjižara Letouzey et Anè preko bivšega urednika časopisa Revue du Clergè Français J. Bricout bogati katoličku javnost i s ovim praktičnim Riječnikom svega vjerskoga znanja. Cijela enciklopedija brojit će 30 svezaka, od kojih svaki ima 256 velikih stupaca nabijenih sitnijom štampom. Dosad su izašla 24 sveščića, a slijedeće godine djelo će biti završeno. Sami naslov Enciklopedije tumači njezin sadržaj, kojega obrađuju samo priznati stručjaci kao na pr de Guibert, Hedde, De la Briére, Rivière Tanquerey, Tixeront Vacaudard i t. d. U lakome stilu nagomilano je u enciklopediji sve katoličko znanje iz sv. Pisma, apologetike, dogmatike moralke, askeze - mistike, liturgike, prava, hagiografije, filozofije, pastoralke, sociologije, propovijedništva, politike, redovništva, umjetnosti i t. d. Evo primjer sadržaja: U svesku 24. pod

riječju *Prière* (Molitva) u 11 stupaca (5½ stranica) poznati bogoslov Rivière govori o problemu molitve, opravdanosti i dužnosti molitve, što nas objava uči o molitvi, oblici molitve, predmet molitve, zgode molitve, jutarnja i večernja molitva. Važnost je ove enciklopedije i u tome da u svima bogoslovskim predmetima ima obzira na župnike i propovijednike te im daje nacrte propovijedi iz ulomaka znamenitih propovijednika Ili na pr riječ Politique (politika) u 6 stupaca govori o politici kao znanosti i umjetnosti, o dobroj upravi države, o formama državne uprave, o autonomiji i podređenosti politike i njezinom odnosu sa vjerom i kat Akcijom. Pod svakim člankom u Enciklopediji navedena je najznamenitija kat. literatura o odnosnom predmetu. Djelo se preporuča samo sobom. *L. Bajić*

* * *

Elie Daniel: Serait-ce la fin des temps? *Etudes sur les prophèties — str. 418 Paris Tequi 1927 fr. 18.*

Pod gornjim veoma kurioznim natpisom u strogo katoličkom duhu pisac u tri dijela knjige raspravlja proročanstva sv. Pisma o koncu svijeta, gdje slijedi mišljenja kardinala Billot-a iz njegove knjige *La Parousie* (Paris 1920. Beauchesne); proročanstvo o papama, koje se pripisuju sv. Malahiji, te na kraju ispituje moderna proročanstva o koncu svijeta, gdje se govori o porušenju Pariza, o velikom Kralju i Svetom O. Papi, o Antikristu. Zanimljiva su u knjigi tumačenja Malakijina proročanstva, o kojima je pisao u novije doba i čuveni katolički učenjak Mgr. Farges: La prophètie des Papes, dite de S. Malachie, et la grande guerre. Doista prosvijetljen katolik i u čitanju ove knjige imat će na pameti veliku i opravdanu reserviranost sv. Crkve u ovakovim stvarima te da pogotovo u ovome posebnom pitanju stvar je sakrivena sedmerostrukim pečatom, ali isto ova knjiga gosp. E. D. daje čitatelju neka poznanja, koja uz dužnu opreznost ostavljaju u njemu jače i objektivnije misli i o tome tako važnom predmetu kat. vjerovanja. Knjigu preporučamo čitaocima zdrave kršćanske svijesti, koji se drže objektivne crkvene nauke, a ujedno znatiželjni su čuti privatna mišljenja kat. naučitelja o toli važnoj stvari. *L. Nardić.*

* * *

Colonel Rézanov: La troisième internationale Comuniste — *Bossard, Paris 1922. str. 127.*

Isti: L'ideologie du Comunisme — *Ibidem 1923. str. 110.*

Isti: Le travail secret des Agents Bolchévistes — *1923 str. 200.*

Ruski izbjeglica kolonel Rezanov u gornjim knjižaicma iznosi pred čitatelje na temelju kritičnih isprava organizaciju ruskoga boljševizma ili treće komunističke internacionale („Komitern"), njegovu ideologiju i zamjerno njegovo tajno djelovanje po čitavom svijetu. Ujedno sve tri knjižice upozoruju Evropsku javnost

na golemo zlo i opće svjetovnu katastrofu, koja prijeti svjetovnoj i kršćanskoj civilizaciji od ove prave nemani, kojoj nema premca u svjetskoj povjesti.

M. Martinović.

* * *

Bittremieux, De mediatione universali B. M. Virginis quoad gratias *Brugis (Belgii) 1926, p. 319-Car. Beyaert, Editor Pontificius.*

Nauka, da je Bl. Dj. Marija djeliteljica svih milosti, odavno je poznata u Crkvi. Danas teolozi istražuju, da li je ova nauka i u kojem smislu „ab ecclesia definibilis" Već je mnoštvo knjiga i članaka napisato o ovom teškom i znamenitom pitanju. Profesor Louvainskog teološkog fakulteta. G. J. Bittremieux u svome djelu dokazuje, kako mnogi današnji pisci ne idu pravim putem u pripremanju nove dogme; kako su njihovi dokazi više puta bez vrijednosti, pozitivno utvrđuje neke principe, kojih bi se trebalo držati.

Djelo je razdjeljeno na dvije knjige: prva knjiga radi o Posredništvu Bl. Dj Marije bez obzira na djeljenje milosti, a u drugoj se knjizi dokazuje, kako je Bl. Djevica *Mediatrix* ukoliko djeli sve milosti Prva je knjiga razdjeljena na 5 a druga na 7 poglavlja.

Sudjelovanje Bl. Djevice u otkupljenju roda ljudskoga, to je eto centralni princip na kojemu g. Bittremieux rješava pitanje o Mariji — Djeliteljici svih milosti; Marija je *Corredemptrix* u formalnom smislu rječi (str. 72 . Bog je od vjeka odredio, da je za Inkarnaciju Bož. Spasitelja potrebito privoljenje Bl Djevice (str. 16 21); Ona je svoga Jedinca s Bogom Ocem na Kalvariji dragovoljno žrtvovala tako da se može reći, da je Ona s Krstom otkupila rod ljudski (str. 55); riječu, Bl. Djevica sve nam je one milosti zaslužila, što nam ih je Isus zaslužio; Ona zajedno s Isusom sve i pojedine ove milosti i dijeli. Ovo je nauka Petrovih Nasljednika (str. 148—156); nauka Sv. Pisma str. (130-194,) te nauka Tradicije (str. 94 - 125; 194 - 216)

Ova Argumentacija Louvainskog Profesora bila bi mnogo snažnija da je on prihvatio i opširnije razložio neke principe i teorije Franjevačke Mariologije. Ako je istina, da je istočni grijeh imao u sebi neizmjernu uvredu i da je samo neizmjerno biće Bog-Čovjek, moglo da zadovolji za tu uvredu, kako to Tomisti uče; ako li se uzme za nepokolebivu istinu, da Bl. Djevica u nijednom slučaju nije mogla da zasluži za ljudski rod de condigno one milosti, što nam ih zaslužio Njezin Sin; onda čovjek ne vidi jasno, kako se može zaključiti da je Marija djeliteljica svih i pojedinih milosti, odatle što nam ih je Ona zaslužila. Ova sumnja, iako potpuno ne iščezava u Duns Skotovoj Mariologiji, ipak se dosta umanjuje. Suviše, g. Bittremieux priznaje (str. 5 i 135), da je Dogma Neoskvrnjenog Začeća dala povoda pripremanju nove dogme o Mariji Posrednici svih milosti. Od velike je koristi i potrebe, da se također u povijesti Dogme Neoskrv. Začeća, traže dokazi za novu mariološku dogmu; dogma se s dogmom veže, jedna drugu osvjetljuje. Na taj način, aplikacija onog poznatog franjevačkog aksioma

„Potuit, decuit fecit", o kojem govori g. Bittremieux (str. 164) imala bi realnu podlogu i mogla bi da riješi razne poteškoće.

Svaki štovatelj Marijin bit će zahvalan Louvainskom Profesoru na ovom lijepom djelu. Ne samo stručnjaci nego i pastiri duša tu mogu naći dosta prikladna materijala za upoznanje i proširenje nauke o Bl.Djevici-Posrednici svih milosti. G. Bittremieux piše metodički i veoma laganim stilom, pa ga može svak lako razumjeti. Knjiga se može dobiti uz cijenu od 25 belgijskih franaka kod Car. *Beyaert*, Editor Pontificius, *Bruge*, Belgija.

O. K. Đ.

* * *

Lottini fr.]: Divi Thomae Aquinatis Summa theologica *in breviorem formam redacta usui seminariorum aptata Taurini Romae ex officina Libraria Marietti.*

Otac Lottini opet nas je obdario krasnom knjigom, koja nije ništa drugo nego sv. Toma, ali tako skraćen da u njoj imaš svu Tominu nauku, i da ju moreš lako naučiti Summa Tomina odveć je veliko djelo, pa i ako je on onako proverbijalno i lagan i bistar, ipak je teško toliki materijal svladati i preko cijeloga života. A nama je Tomina nauka toliko nužna da sveđerno moramo poličati za njime da vidimo, što on o kojemu pitanju kaže. Otac Lottini ovoj potrebi doskače, jer je tako zgodno izvadio nauk netaknut sv. Tome, da sva pitanja od Tome riješena imaš u rukama, bez ogromnosti Tomine Summe. Mladost, koja se posveti Tomi, a i stariji ljudi, moći će kroz kratko vrijeme raspolagati Tominom naukom kao svojom. A to je veliko blago za svaku dušu, koja se naukom bavi, osobito za svećenika. Stoga mi ne možemo nego najradosnije pozdraviti misao oca Lottinija, koju evo ostvaruje. Godine 1925. dao nam je prvi dio, (pars prma), o kojoj smo mi u ovoj „Reviji" već pis li, a ove godine daje nam treći dio (pars tertia) Summe, gdje nam iz Summe donosi: de Christo Salvatore, de sacramentis in communi, de his quae spectant ad statum perfectionis seu de fine immortalis vitae.

Želimo da o. Lottini što prije završi ovako sretno zamišljeno i dijelom izvršeno skraćeno izdanje sv. Tome od srca preporučujemo ovo krasno i korisno djelo.

Cikojević

* * *

Jos Vajs Evangelium sv. Marka a jeho poměr k řecké predlože kritické studie staroslovenského textu biblického, č. 1; Prag 1927; — *Kniha Rut* v prekladě staroslovanském, krit. st. star. t. biblického č. 2, Prag 1926.

Svoj jugoslavenskog javnosti poznati J. Vajs, profesor na Karlovoj univerzi u Pragu, zadnjih je godina radio kao delegat jugoslavenskog episkopata na transkripciji glagolskog misala. Nedavno je svoj posao dovršio te mi imamo staroslovenski misal latinskim slovima tiskan. Uz taj svoj posao prof. J. Vajs bavio

se je i još se bavi kritičkim proučavanjem bibličkog staroslovenskog teksta, pa je već o tome izdao dvije gore spomenute studije.

Prva je studija, iako je kasnije tiskana, Evanđelje sv. Marka i odnošaj mu prema grčkoj podlozi. Poznato je, da je grčki prevod sv. Pisma u staro doba više puta kritički ispravljan. Tako imamo recenziju Lucianovu, koja je raširena bila od Antiohije do Carigrada, Hesihijevu u Egiptu i Origenovu u Palestini. Sv. Ćiril i Metod preveli su sv. Pismo u XI tom vijeku. Zato biblički kritičari uopće ne daju važnosti tome prevodu, a to zato, jer drže, da su Slavenski apoštoli preveli sv. Pismo na staroslovenski iz nekog prevoda lucijanske recenzije. Prof. Vajs je u svojoj studiji dokazao, uspoređujući staroslovenski prevod sv. Marka s mnogim kodeksima sv. Pisma, da je naš stari prevod u jezgri recenzije lucianske ili sirske, ali da ima mnogo lekcija predsirskih. Tim staroslovenski prevod sv. Pisma dobiva kudikamo veću važnost u biblijskoj kritici.

Druga je studija Knjiga Rut u staroslovenskom prevodu. Staroslovenski prevod knjige Rut imamo u dvije recenzije, glagolskoj i ćirilskoj. Prevod glagolske recenzije potječe iz dobe bugarskog cara Šimeona (X v.) Prof. Vajs dokazuje, da je krivo mišljenje dosadanašnjih slavista kao Leskïena, Evsejjeva. Murka i t. d. kao da staroslovenski prevod knjige Rut bi bio recenzije Lucianove. Nije ni recenzije Origenove. Staroslovenski prevod knjige Rut je recenzije Hesihijeve, koja se nalazi u Vatikanskom Kodeksu B.

Prof. Vajs je najzaslužniji živući čovjek za baštinu sv. Slavenskih Apoštola. Ovim svojim dvjema studijama pokazuje, da staroslovenski prevod sv. Pisma nije samo važan za jezikoslovce-slaviste nego da je važan i za biblijske kritičare. Sad radi na evanđelju sv. Ivana. Poslije toga, izdat će knjigu Jobovu i Psaltir, Mi želimo, da čim prije dobijemo u ruke i te knjige. A još bi više želili, kad bi prof. Vajs, koji je još u naponu snage, izdao kritički i ostale dijelove staroslovenskog sv. Pisma. To je posao ogromni ali prof. Vajsu, uz eventualnu pripomoć ne bi bio nemoguć. S kritičkim izdanjem staroslovenskog prevoda sv. Pisma zadužio bi prof. Vajs sav slavenski svijet.

Rogošić.

* * *

Regattieri, Prof. D. Lorenzo Tomaso. La vita della Vita *Abbozzo di Apologetica Eucaristica. Roma — Torino Marietti. 1927.* Sv. *I.—II, str. 474-534 — Cij. Lire 36.*

Pisac ovog djela napisao je više knjiga s namjerom da što više pridonese procvatu religioznog života. I ovo ima taj cilj. Auktor hoće da prikaže središte cijelog kršćanskog života: Presvetu Eukaristiju. Knjiga je upravljena osobito učećoj mladeži. Tu će mladost, željna i potrebna znanja naći zdravu nauku o najuzvišenijem Svetotajstvu, a koja joj je tako potrebna za život. Djelo je obrađeno s jakom znanstvenom spremom. Liturgiju, umjetnost, povijest, bogoslovlje: sve je to auktor lijepo i zgodno upotrebio, da nam što bolje

prikaže ovo veliko Svetotajstvo. K tomu svaka stranica prožeta je dubokom ljubavi za Spasiteljem u Presv. Sakramentu, pa će istom ljubavi raspaliti i onoga koji knjigu uzme u ruku.

Neprijatelji vjere i kršćanstva napadaju, između ostaloga, i ovo Svetotajstvo, jer da je protivno i razumu i Božjem veličanstvu. Tako govorenje znak je neznanja i oholosti, gdje čovjek svojom mjerom hoće da mjeri svemogućstvo i mudrost Božju. Da je takovo napadanje neopravdano dokazuje i ovo djelo, i onaj tko je dobre volje, a pročita ga ne će moći da se ne pokloni velikoj mudrosti i ljubavi Božjoj, koja toliko odsijeva iz ovog Svetotajstva.

Dr. F. Bože Vuco.

* * *

Kocijanić Juraj: Pape i hrvatski narod *Zagreb 1927. Str. XIII. + 502.*

Kad uzmemo u obzir da svaki dan bivaju sve češći i žešći napadaji, kojima razni demagozi i neznalice hoće da naš hrvatski narod ohladne u njegovoj ljubavi i poštovanju prema sv. Stolici, mi možemo samo pozdraviti ovo djelo g. Kocijanića. Ono je to više dobro došlo, je sve, što je do sada o blagotvornom utjecaju sv. Stolice na naš narod napisano, vrlo je malo bilo, te je čovjek morao, ako nije bio pravi historički stručnjak, prevrnuti tko zna koliko knjiga, da dade dostojan odgovor na razna izvrtanja i potvore iz historije, kojima kojekakovići truju naš narod. G. pisac je nastojao toj praznini doskočiti i po mom sudu svojoj je zadaći prema svojim silama dobro odgovorio.

Djelo je razdijeljeno na: A) Pape i vjerski život Hrvata 1—216; B) Utjecaj papa na ćudoredni, pravni i socijalni život Hrvata 216—256; C) Pape i prosvjeta hrvatskog naroda 256—374; D)Utjecaj papa na narodni život Hrvata 379—499. Ovi su naslovi raščlanjeni u podnaslove i uz to je djelo ukrašeno sa 80 slika.

G. auktor nije prevrćao arhiva niti je što nova donio, ali je zato marno čitao djela, koja o ovom pitanju rade i sabrao u svoju knjigu toliko dragocjena gradiva o skrbi i zaslugama sv. Stolice za naš narod kao nitko prije njega. S ovim ne kažem, da je ono dovoljno prokuhano i obrađeno, ali sama činjenica, da je sabrano u jednu knjigu, dovoljnom je svjedožbom njezine praktične vrijednosti. Djelo g. Kocijanića pozdravljamo i preporučujemo svakome, a osobito onima, koji predavanjima imadu da se bore protiv raznih ocrnjivača sv. Stolice kao tobožnjeg neprijatelja našeg naroda, dok mu je ona bila, a to dokazuje uprav ova knjiga, najvećim prijateljem i dobrotvorom od prvog časa njegova nastupa na svjetsku pozornicu pak do danas.

Dr. C.

* * *

Grad na Gori. *Sarajevo 1926. Str. 187.* Bogoslovski Zbor „Stadler" u Sarajevu prigodom svoje 30 godišnjice (1896 — 1926) izdao je ovaj Almanah i posvetio svom naslovniku i prvom vrhbosanskom nadbiskupu pk. Stadleru. U njem su surađivali koli sadanji bogo-

slovi toli bivši članovi Zbora, a danas ugledni crkveni dostojanstvenici ili župnici. Uprav zato i jest Almanah tako uspio, te je zbilja dostojan i proslave, koju Zbor slavi i zaslužnog Stadlera, komu je posvećen. Ima što pjesama što članaka 33; sve ljepše i dotjeranije jedno od drugoga. Meni se je osobito dopao članak bogoslova Draganovića: Katolici Bosne i Hercegovine u svijetl-statistike. Almanah je urešen sa 9 slika i priložene su dvije zemljovidne karte: 1) Konfesijonalna karta Bosne i Hercegovine, 2) Hijerarkična karta Bosne i Hercegovine.

Ovu lijepu i krasno premoljenu knjigu od srca preporučamo.

Cć.

* * *

Fausta Casolini: „Speculum sine turbine clarum *cij. L. 15. Milano (28)-Circolo di coltura francescana-via P. Maroncelli. 23.*

Franjevačka godina donila je bezbroj radova odnosećih se na velikog asiškog sveca. Rekao bih da svatko ko zna imalo perom baratati htio je da koju napiše u slavu sina Bernardonova. Kist prvih umjetnika i pero prvih književnika progovorila su svoju privlačivu riječ, učinivši još simpatičnijim čovječanstvu uopće a kršćanstvu napose simpatični lik Poverella. I zaslužio je alvernijski Mučenik, da čovjek u nj upre svoje umorne oči i da slijedi ovu sjajnu zvijezdu iz Asiza.

Ali dok je obilovala i obiluje franj. literatura djelima o ocu Franji dotle su rijetki pokušali da opišu život, obrade životno djelo, sintetiziraju misiju, akciju i apostolat njegove najvjernije učenice Klare iz Asiza. Nemoguće je rastaviti ove dvije svete duše, koje na prvi susret sklopiše sveto prijateljstvo u sjeni istog, vječnog ideala. Nije shvatio i ne može da potpuno shvati Franju iz Asiza, ko ne pozna njegove apoštolske odnošaje sa Klarom groficom Scifi. Veliki duhovi ne mogu da se ograniče samo na jedan spol: veliki reformatorski duh Franje Asiškog imao je da reformira čitavo čovječanstvo i Providnost mu daje vjernu, apoštolsku dušu Klare, koja će toliko shvatiti Franjin ideal, tako ga vjerno čuvati, braniti, živjeti, da će biti najvjernija stražarica siromaštva u franjevačkom Perivoju poslije smrt oca Utemeljitelja. Dok su se za živa Franje počele talasati oluje malodušnih, nevjernih izdaja, dok poslije Franjine smrti broj i upliv onih koji su htjeli privilegije i dispense od Franjina radikalnog siromaštva množao se je i osvojio vrhove reda; dotle Klara, s malim brojem prvih Franjinih učenika poput lavice je branila svetu oporuku velikoga oca oprijevši se i želji sv. Otaca, kad su je svjetovali da napusti rigorozno siromaštvo. Ova velika žena u kojoj je bdio div energije i čelične karakternosti poslije sv. Oca najljepši je biser čistoće Franj. života u galeriji naše svetosti.

Milanska profes. Casolini na nagovor O. Facchinettia, poslije negoli je savršeno prevela na talijanski Celanove dvije legende o sv. Franji pripravila je ovaj pomno sastavljeni, kritički dotjeran

i umjetnički opisan život velike Majke franjevačkog pokolenja. Sjajno djelo od 312 stranica u privlačivom formatu u tri dijela prikaziva život velike svetice.

U I. dijelu, „Zaručnica Kristova" Casolini opisuje Klarinu žrtvu i susret sa sv. Franjom. Njezin sastanak s njim u Porcijunkuli. Prvi boravak među benediktinkama. I konačni namještaj u sv. Damjanu. Život žrtve, pokore, siromaštva: vrt moralnog trnja, kojeg, odgajajući svoje kćeri, tu aristokraciju franj. pokreta, zalijevaše vedrim veseljem, pjesmom ljubavi, posmjehom ustrpljivosti.

U II. dijelu „Majka duše," spisateljica umjetnički riše lik Utemeljiteljice II. franj. reda, velike duhovne Učiteljice, dobre Majke svojih duhovnih kćeri. Njezin rad, njezina vjernost zaslužile su joj veliku, zavidnu sreću — duboko, intinmo prijateljstvo sa svetim Ocem. Rijetko su se kad u povijesti duša dvije duše dublje shvatile, svetije zaljubile.

U III. dijelu Casolini opisuje: „Djevicu vjernu". Vjernu vlastitom zvanju, vjernu franjevačkoj ideji, vjernu serafinskom veselju i žrtvi u životu i u smrti. Pisateljica donosi i dopisivanje Svetice sa Agnezom Praškom. Veoma se ugodno dojimlje čitanje ovih bisera književne ljepote i svetosti između dviju velikih duša iz talijanskog i slavenskog svijeta.

Od srca preporučujem ovo krasno djelo o asiškoj Djeci. Napisano je s velikom ozbiljnošću, povjesnom kritikom i pjesničkim poletom. Radi toga će imati svoju trajnu vrijednost. Ko se bavi franjevačkom literaturom mora imati i ovo uspjelo djelo.

Fra Krsto Kržanić — Milan.

* * *

P. Vittorino Facchinetti: „Nella Valle Reatina" *naručuje se: „Circolo di coltura francescana" Milano (28). via Maroncelli 23. Zapada L. 25.*

Kako je poznato našoj javnosti O. Facchinetti htio je za ovaj franj. jubilej opisati franjevačka svetišta: „La Verna", „Assisi" „Nella valle reatina." Nacrte mu je izradio vrijedni umjetnik L. Zago. U ovom svojem djelu O. Facchinetti, sačuvavši sve odlike njegovog ugodnog stila i stručnost njegove kritičko-analitičke obradbe, opisuje: Rieti, Fonte Colombo, mistični i čarobni Greccio šumoviti Monteluco, Trasimensko jezero, Cortonu i Montecasale. Sve je to opisano s ljubavlju čovjeka, koji u sitnice poznaje povijest i život ovih mističnih stanica franjevačkog itinerarija. Sjajne ilustracije Zagove blizu savršeno prikazuju ono što umjetnički priča pero Facchinettievo. Pisac i umjetnik se sjajno potpunjuju. Ko hoće da pozna točno sv. mjesta franjevačke Palestine treba da naruči ovo najnovije djelo milanskog franjevca, koji sve svoje bogate umne darove ulaže da što više proslavi svojeg serafinskog Oca. Zato od srca preporučujem i ovo djelo O. Facchinettia.

Fra Krsto Kržanić Milan

Još o Kačićevoj pjesmarici.

U 1. br. Nove Revije 1924. te u jubilarnom broju 1926. pisao sam o neozbiljnosti nekih izdavača Kačićeve pjesmarice i kako bi trebalo da koje naše književno društvo, Matica ili sv. Jeronimsko prirede kritičko izdanje prema izdanju g. 1759.

Spomenuo sam da bi trebalo sa raznih gledišta razjasniti mjesta i događaje, opjevane i opisane u pjesmarici. Naveo sam ono mjesto o feredži Azreta Alije iz pjesme o Zrinoviću banu i 37. pjesme o Kastriotiću. Sada mogu uslužnošću g. prof. Vinka Dorčića i jednog njegovog prijatelja muslimana, kome za sada ne znam imena, protumačiti baš ono mjesto o feredži i hazreti Aliji.

Feredža nam je poznata kao ženski pokrivač a naš musliman piše ovako: „Feredža znači prvotno pokrivač za ženskinje, što stvarno i jest, tek hrišćanski pisci navlače i muškima feredžu. Stoga feredža kod njih znači uopće pokrivač bilo za muške ili ženske. Hazreti Alijina feredža do danas ne postoji niti je ikada postojala da bi se mogla smatrati svetinjom. Svetost u Islamu ne postoji ni za ljude pa se svetima ne smatraju ni Muhamed ni Isus ni Mojsije, a po gotovu se to ne može pripisati neživim stvarima : odjeći ili čemu drugome. —

„Hazreti" nastaje od arapskoga glagola „hazare", što prvotno znači, biti ili stajati prema nekom, naročito prema odličnijim licima, a iz toga izvedene „hazreti" znači samo to visoko lice, ili još pravije epiteton — kao u latinskom illustrissime presvijetli. — Tako se ovo hazreti stavlja pred imena Božjih poslanika „hazreti Iso, Musa, Muhamed" i t. d., zatim njihove rodbine i prvih četiriju halifa, od kojih je posljednji „hazreti Alija". —

Svakako onaj stih bi trebalo napisati:

I feredži hazreti Alije —
I feredža hazreti Alije.

Naveo sam bio iz zbirke Hrv. nar. pjesama od Mehmeda Dželaluddin Kusta (Mostar 1902) stih:

Baš pod barjak hazreti Fatimi.

Još sam ovaj epiteton našao u knjizi „Srpske nar. pripovijetke ponajviše kratke i šaljive" od Vuka viteza Vrčevića (Dubrovnik 1889) U pripovijetci: Dva derviša i njihovi konji spominje se također azreti Alija u 1. padežu i azreti Aliji u 3. i Vrčević to tumači u zagradama: sveti Alija. Ovdje je azreti bez h kao i u Kačića.

Ovime sam kako mislim ipak nešto doprinjeo razumijevanju našeg pučko pjesnika, starca Milovana.

pop Vinko Premuda

* * *

Spomenica prigodom sedamstote godišnjice blažene smrti sv. Franje. *Izdala Hrvatska Franjevačka Provincija sv. Ćirila i Metoda. Zagreb 1927. str. 125.*

Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, prigodom sedamstogodišnjeg jubileja Franjine smrti, izdala je Spomenicu, koja u okviru franjevačkih proslava stoji kao dostojan spemenik ljubavi vjernih hrv. sinova prema svom Ocu.

Divot — Spomenica po svojoj umjetničkoj formi, najlješa je knjiga od svih dosadašnjih jubilarnih izdanja kod nas.

Lijepe ilustrirane reprodukcije najboljih hrvatsko-slovenskih umjetnika sv. Franje: Medovića, Kršnjavoga, Farčnika — dadoše Spomenici franjevačko nacionalni karakter.

Mnogobrojne slike znamenitijih naših i starih franjevačkih svetišta, samostana i drugih znatnih uspomena u povijesti Asiškog Patrijarhe učinile su knjigu još ljepšom i ugodnijom.

Kao takova, uz fotografije Sv. O. P. Pija XI., bivšega franj. generala preč. Klumpera, zagrebačkog i beogradskog nadbiskupa, — postizava naročitu naklonost i poštovanje.

Ipak, uza svu sjajnu opremu, kroz cijelu knjigu, počevši od krasne naslovne pa sve do najposljednje strane provejava franjevački duh jednostavnosti i siromaštva u lijepom umjetničkom ruhu.

U kolu franjevačkih auktora imade i učenih pisaca iz isusovačkog reda uz dolične priloge naših poznatih franciskanofila. Osobito se doimlje raznobojni kolorit od šesnaest saradnika.

Knjiga je razdijeljena na četiri dijela. Svaki dio nosi po jedan karakteristični naslov.

Enciklika P. Pija XI. o. 700. god. Svečeve smrti uvodi nas u bogatu sadržinu od 125. velikih strana.

Ova Spomenica pokazala je najsjajnije, kako visoko štuje uvodnu riječ sv. Oca, jer život, rad i duh Asiškog Poverella, prikazan je upravo onako, kakav zaista i bijaše sv. Franjo po darovima milosti i naravi.

Vlč. P. Dr. Harapin, lektor na generalnom učilištu u Rimu, pridonio je Spomenici najveći obol (5 priloga). Njegov opis života sv. Franje pa lijepi, kratki prikazi o misijskom djelovanju Franjevaca, o franj. znanosti i pobožnosti i ako već negdje obuđeni, ipak se čitaju lako i ugodno.

Vrlo je simpatično, što je, u najnovije vrijeme i naše mnoge pjesnike nadahnuo veliki pjesnik sv. Franjo. Jedan dokaz tomu jest i ova Spomenica, koja je donijela pet lijepih pjesama u čast Pjesnika-Sveca.

Pjesme „Smrt Sveca" i „Blagoslov sv. Franje" bit će vrlo prikladne za deklamacije na franjevačkim jubil. akademijama.

„Sestrice Ševo" i „sv. Franjo u ognju ljubavi" najljepše su pjesme u cijeloj knjizi.

P. Bock svojom učenom rađom „Bog moj i sve moje". otvara nam bogate dvorove duboko religioznog života mističnog Ranjenika s brda Alvernije.

Osobito se ističe snažni prikaz „U sjaju svetih" iz pera vlč. P. A. Benigara.

Njemu je upravo sjajno uspjelo, da nam, kroz sedam punih

stoljeća prikaže cijelu plejadu Franjinih sinova i kćeri, koje danas kat. Crkva na oltaru časti ili ih franj. red štuje kao svoje blaženike.

A razveselit će svakoga pravog Hrvata-katolika, što u tome velikom broju svetih i blaženih ima i nekoliko sinova iz naše domovine.

Mnogobrojni mučenici iz turskoga doba, koje već pisac još uz tolike neimenovane (koji nijesu mučenici) spominje, divno osvjetljuju krvave strane naše franj. povijesti

Naročitu pažnju naših kat. inteligenata srvaćamo na članak g. P. Grgeca:„ Zar da inteligenat bude trečoredac". Spomenuti prikazi ne zasjenjuju vrijednosti i drugih neimenovanih radova.

Naša najnovija franjevačka književnost, koja se u ovoj jubilarnoj godini dosta visoko podigla, dobila je u ovoj Spomenici ponajbolji prilog.

Cijena je broširanoj knjizi 60. din., a tvrdo uvezanoj 75. din. Kod Franjevačkoj Provincijalata, Zagreb Kaptol 9, gdje se naručuje ova Spomenica, mogu se dobiti uz cijenu od 1. 50 din. i jubilarne franj. razglednice.

Kao ponajljepšu uspomenu na jub. franj. godinu, Spomenicu, kojoj je čisti prihod namijenjen za gradnju franjevačke gimnazije u Varaždinu, najtoplije preporučujemo.

* * *

Zurkinden Odilo: Wie der Herr so gut gewesen *Erzählungen aus Christi Zeit 2. u 3. Auflage IV. 86 S. Freiburg i. Br. 1927. Herder Cij. 2. M.*

Štampa je velesila. Hoće li da pokvari čitatelje, bez sumnje će ih i pokvariti, a hoće li da ih za dobrim idealima zanese, i tu će postignuti svoj cilj. Osobito se danas rado čitaju lijepo i zanimivo pisane pripovijesti. I to je veoma zgodno sredstvo, da se dobro širi. Jedna od takovih knjižica i ova je. U krasnom, gotovo pjesničkom jeziku pripovijeda nam nešto iz vremena Isusova. Uloga pojedinih lica majstorski je izrađena. Njihova moralna ličnost zorno je prikazana. Zahvalnost mladića, kog je Spasitelj uskrisao, duboko nas se doimlje. Svladava najviše poteškoće, pa slijedi Isusa i ostaje mu do smrti vjeran, a Spasitelj ga nagrađuje kako samo On može i znade.

Ličnost djevojke, koju je Krist čudom od smrtne bolest ozdravio, pa lik njezinog oca, koji pun zahvalnosti, spravan je i polovicu svog kraljevskog imanja Isusu pokloniti, lijepo su prikazani. Spasiteljeva djela sile tog mogućnika, da u Njemu prizna Boga i čovjeka, pita u Boga oproštenje grijeha i umire poslije nego je Isus obećao, da će ga nagraditi vječnim životom.

Pripovijesti su i sadržajem i formom dotjerane, pa zaslužuju, da ih uzme u ruke svaki, koji želi pročitati nešto lijepo i zanimivo.

Dr. Bože Vuco

Vlašić O. Petar: Čudesa Isusova *Str. 121. Beograd 1927.*

Beogradski konsultor O. Vlašić izdao je ovaj treči ciklus svojih propovjedi po sv. Pismu. U njem je 16 izrađenih propovijedi i uz svaku propovijed po 2 nacrta.

O. Vlašić u svom radu na bibličkom polju gleda uvijek na praktičnu stranu, naime: da dušobrižnom svećenstvu olakša posao u njegovoj svetoj i napornoj službi. Dasadanji njegovi radovi najbolja su preporuka ovom najnovijem njegovu djelu, te ne sumjam, da će kroz kratko biti razgrabljeno. Dobiva se komad po 20 D. kod auktora: Beograd, Bregalnička 20. c

* * *

Zec Fra Bone, U školi života. *Pjesme. Izdao Savez III. Reda u Zagrebu.* — I opet jedna knjižica stihova od Fra Bone Zeca. Kolika li mudrost i istina iz njih najtoplije struji. Danas, kad se u hrvatskoj književnosti ne ćete često susresti na stihove pravog kršćanskog osjećaja i vedre duhovne poezije, najnovije pjesme „U školi života Fra B. Zeca dolaze kao melem na rane bolesnog društva.

Fra B. Zec u jednostavnoj formi Pjesnika Sveca, sv. Franje pred kršćanske duše iznosi biserna zrnca kršćanske poezije.

S ovim lijepim pjesmicama svećenik Gospodnjeg oltara uvodi nas u najbolju „Školu života" na intimni razgovor sa Božanskim Učiteljem. U krotkim stihovima. na laki, razumljivi način predočiva nam pjesnik velike istine evanđeoske nauke. Tu u školi nepogrešive Mudrosti, pred otvorenom knjigom sv. Pisma, iščezavaju sve sumnje života, koje danas tako teško muče moderno čovječanstvo.

Svi očajni krikovi i trzaji našeg nervoznog, nemirnog srca stišavaju se u euharistijskoj školi sv. pričesti na krilu vječne ljubavi i Utjehe.

U ovim slatkim rimama nema ništa štono danas zovu „moderno" Sve su one tople i mile kao utješljiv glas dobroga Pastira.

Franj. Trećoredac Fr. B. Zec, kao lijepu uspomenu na franj. jubilarnu godinu, nadario nas je s kitom evanđeoskog cvijeća, što je procvjetalo u bijelim vrtovima njegove svećeničke i serafinske duše.

S njime je on ovjenčao najveće kršćanske misterije Djevicu Lurdsku i dragog Poverella iz Asiza. Zato ono i miriše ko bijeli ljiljani s Palestinskih ravnica, ko krvave ruže s Franjine Golgote i cvijeće ispod Gospinih nogu u Masabjejskoj pećini.

Svaki, tko želi biti vjerni učenik Isusove škole nek pročita ove slatke pjesmice, posluša glas Učitelja svoga trnje će mu za ruže cvasti i bit će sretan u ovoj dolini suza

* * *

Colli Lanzi Camillus: theologia moralis universa *vol II. de virtutibus theologicis moralibus, religionis, iustitiae.*

Auktor ukratko obrađuje moralna pitanja redom, kako ih

uopće moralisti obrađuju. Ništa ne izostavlja što je potrebito, a sve bistro, pa je ova moralka zgodna za sve one, koji žele da moralku ponove u kratko vrijeme. Osobito je zgodna za učenike, koji čine ispite, ili svećenike, koji se spravljaju na konkursalne ispite. Naređuje se kod Mariettia u Torinu, zapada L. 16.

Atanasius

* * *

Škarpa Cvjetko: Marin Sabić Književ studija. *Mostar 1927.* — U našoj najnovijoj katoličkoj lirici, g. Škarpa zauzimlje među pjesnicima posebno mjesto. Bez velikih gesta i poze, posve tiho i skromno, tiskao je on prošloga ljeta vrlo lijepu „Knjižicu stihova." Ona je ubrzo stekla simpatiju svih onih, kojima je draga iskrenost i ljepota prave kršćanske poezije. Ove godine izdao je još i drugu knjižicu, književnu studiju o našem konvertitu M. Sabiću. Studija je još pred dvije godine, kad je izlazila u „H. Prosvjeti", a naišla na priznanje i pohvalu kod svih kulturnih i literarnih krugova.

Marin Sabić bijaše sve dosad jedan od naših „nepriznatih". Tako ga je nazvao i pokojni Matoš. U povijesti naše literature, Sabić je jedna nova, neobična i interesantna pojava. Kao književnik 90 — tih god, oslobobivši se od dotadašnjih veza sa tradicijom, starčevićanskom frazeologijom patriotskih tirada, pošao je Sabić svojim, novim stazama, stvorivši individualnu i novu formu adekvatnu njegovu pjesničkom osjećaju.

M. Sabić je ponajbolji hrvatski katolički moderni pjesnik. Prvi naš religiozni, mistični pjesnik konvertit. Kao takav, može se on da slobodno uvrsti u katalog velikih francuskih modernih konvertita: Baudelairea, Verlainea, Coppea, Rettèa, Claudea i drugih. Štaviše, Sabić ima s njima nešto zajedničko nesamo u životu, već u poeziji. Takoesa svojim artizmom i muzikalnošću posjeća na Baudelairove stihove, a sa dubokom iskrenošću i pokajanjem uz mistične dijaloge između njegove duše i g. Boga na Verlainea.

Već kao mladić na visokim školama izgubi nesretni pjesnik vjeru. Materijalističko-ateistički val ga zahvatio i bacio u vrtlog razbludnih orgija i strasti. Dugo je on, dugo, lutao po mračnim stazama kala i grijeha . . . I on je tad mogao da sa Verlainom zaplače nad izgubljenom mladošću svojom. Teška bol, oslijepljenje fizičnih očiju, kao da je najavljivalo zoru ozdravljenja Sabićeva duševnog vida. G. 1908.pođe on prvim hrvatskim hodočašćem u Lurd. Tu mu tad blaga Djevica sa Masabjejske hridine otvori slijepe duševne oči i Sabić opet ugleda žarku svijetlost Evanđeoskog Sunca. Od Venerinog službenika postaje on Marijinim hodočasnikom pravim kršćaninom, asketom i mistikom. Svoje obećanje opisao je u djelcu „Lourdes".

Sva dosadašnja literatura o. p. Sabiću bila je vrlo mršava. Tako smo zahvalni g.C.Škarpi, što nam je on prvi podigao zavjese sa dosad za nas tamne i neobjavljene duše njegova domorodca.

Knjižicu je posvetio uspomeni p. strica kanonika Don. Vicka Svima, koji žele da upoznadu nedokučive puteve milosti Božje i da zavire u bogate dvorove Sabićeva života i poezije studiju najtoplije preporučujem. Naručuje se kod auktora, Stolac (Hercegovina). Cijena D 20.

* * *

Micheletti A. M: Epitome theologiae pastoralis *Romae Taurini 1927 pars I.*

U ovoj knjižici tretira auktor razna pitanja iz pastoralne teologije, prema potrebama današnjega vremena. Nauk je oslonjen na citacijama sv. Pisma, sv. Otaca i crkvenog naučiteljstva. Pitanja nijesu obrađena nadugo i široko nego ukratko, ali solidno. Stoga je ova knjižica i ugodna i korisna. Naručuje se kod knjižare Marietti u Torinu.

Atanasius

* * *

Hrvatska Prosvjeta. *Zagreb, br. 12. god. 1926. i br. 6. god. 1927.*

„Kolo Hrvatskih Književnika", koje izdaje „Hrvatsku Prosvjetu" i Dr. Ljuba Marakovic. koji joj je vrstan urednik. dostojno su se u navedena dva broja prošle i ove godine odužili velikom svetačkom umjetniku i nadahnitelju bezbroj literarnih i umjetničkih djela sv. Franji Asiskome posvetivši njihov književni sadržaj tom genijalnome Božjem i ljudskom umjetniku. Broj 12. — 1926. više je književan, a br. 6. — 1927. pretežno je naučan. Valtazar Vijolić pjeva: *Krist i sv. Franjo u crkvi sv. Damjana*; *sv. Franjo i Orao*; *Kristov bohem*. Branko Storov pjeva: *Asiski motiv*. Štefa Jurkić priča: *Zašto za njim?* Ton Smerdel pjeva: *Molitva sv. Klare*. Antun Matasović u članku: *Joculator Dei*, iznosi nekoje dublje i objektivne refleksije nad Franjinim životom i radom. Valtasar Vijolić pod naslovom: *Stazom iskušanja* pripovijeda zgode i nezgode jednoga ulomka redovničko - franjevačkoga života, koji se ugodno čita. Samo onaj pasus apologije zašto „Don Frane nije ostao u samostanu? i odgovor: „No što zato?" čini mi se fantastičan i očitom nakanom napisan za nečije opravdan e. Možda bi realnost života u najviše takovih slučaja drugačije govorila negoli ona četiri dal n a retka. Broj 6. god. 1927. otvara pjesnička i fran evačka vizija vrijednoga i marljivoga N. Subotića: *U dubravi Božjega Slavuja*. Fra Vojislav M. Mikulić u članku: *Sveti Franjo i prir da* dokazuje, da odnos sv. Franje prema prirodi je odnos kršćanstva prema nio i ideal je svakoga kršćanina. Dr. Fra Oton Knezović kritičkim aparatom piše, kako je Eukaristija bila žarište Fran ina duhovnoga života kojemu predmetu najprvi je kod nas znanstvenom metodom pisao Dr. Fr. K. Eterović u Knjižici: *Franjo Asiski Svetac Euharistije* (Sarajevo 1911.). O. Rudolf Mikulić u preglednom članku: *Franjevački Red i nauka* iznosi svo e mišljenje o tome predmetu. Čini mi se, da mnogi poznavaoci današnjega stan a

franjevačkog Reda neće pristati na završetak članka, u kojemu O. Mikulić neispravno i neistinito piše o današnjem školstvu u franjevačkom Redu. O. V. Mihičić u „Prelomljenim krilima“ franjevački pjeva o *molitvi*, o *Maslinama i Lastavicama* . . . Franjevački članci završu u sa: *Razno o sv. Franji iz naših strana* od V. Premuda i: *Franjevci i hrvatska glagolska knjiga*. Želim, da Hrvatska Prosvjeta“ bude na stolu svakoga hrvatskoga katolika svećenika i franjevca.

* * *

Opeka dr. Mihael, Večna knjiga. *Deset govorov o svetem Pismu. V. Ljubljani 1927. H. Ničman. Format 19½ × 14 cm. 96 str.*

Poznati slovenski govornik Dr. M. Opeka nanovo bogati slovensku književnost sa deset probranih predavanja iz sv. Pisma. U prvomu tumači pojam sv. Pisma, u drugomu dokazuje, da je Bog njegov začetnik; u trećemu, kako treba da ga visoko cijenimo; u četvrtomu brani autentičnost sv. Evanđelja; u petomu nepokvarenost i vjerodostojnost N Z; u šestomu kaže, da u sv. Pismu nema laži, pogrešaka i bajka; u sedmomu pokazuje, da sv. Pismo i predaja su izvori ili vrela katoličke vjere; u osmomu, da je učeća katolička crkva autentična tumačitelica sv. Pisma; u devetomu, s kojim duhom i raspoloženjem treba da Slovenci čita u sv. Pismo, koje im je priredila Bogoslovna akademija i društvo sv. Mohorja; u desetomu, kako je korisno i potrebito čitanje sv. Pisma.

Govori su poučni, udešeni za niže i srednje naobražene krugove. Njihova je građa kod svih ista. Svaki govor ima kratki uvod, tijelo i zaglavak. Stvari i pitanja su solidno i spretno rješavana. Gospodin govornik htio je sa svim silama uliti pravi pojam, značenje, istinitost, nepogrešivost sv. Pisma u nauci vjere i ćudorednosti, njegovu uzvišenost i korist u duh svojega naroda. U svojoj obradbi je uspio.

Na str. 14 piše: „Septuaginto . . . začeli so prelagati po l. 300 pred Kritusom; *kdaj so končali, ni znamo*“. Današnji kritici većinom drže, da je „prievod Sedamdesetorice nastao oko 300 — 130 prije Hrista“. [Sr. H. Höpfl, Introductio generalis. Romae 1926. Vol. I, str. 45].

* * *

Jakovljević fra Marijan, Gdje je istina? *Sarajevo 1927., Format 24 × 17 cm., 40 str.*

O. Jakovljević pretiskao je svoju radnju iz „Franjevačkoga Vijesnika“, koji izlazi u Sarajevu, Napisao ju je protiv članka „Borba za narodnu crkvu“ (Jug. list, br. 153 — 156, 1926) i „Gdje je istina (br. 34 — 54, 1927) g. Stjepana Zagorca. Pobija g. Zagorca sa bibliiskoga stanovišta u dva dijela: „Jedna vjera — jedna crkva; jedna crkva — jedna vidljiva glava.“ Dokazivanje je mirno, dostojanstveno i objektivno izvedeno. Na g.

pisca jako je uplivao duh i metoda D' Herbigny-ova traktata o crkvi. Stoga poput njega piše dogmatičkim tonom. Meni bi se više svidjelo, da je slijedio u apologetičkoj stvari pozitivnu metodu Yves de la Brièra, koji je napisao o istom predmetu upravo divnu radnju. [Sr. D' Alès A., Dictionaire Apologetique. Paris 1911. T. I., 1219 — 1301]. Pored toga u radnji o. Jakovljevića zapažam, da nije *dovoljno* protumačen SZ. o Božjemu kraljevstu osobito kod proroka u mesijanskomu smislu [sr. str. 21 — 23], niti su primjereno iznešeni židovski nazori o Mesiji u apokrifnoj književnosti za doba Hristova. Te dvije točke učeni pisac mogao je puno bolje obraditi. Dandanas za ta pitanja obsto i silna njemačka, fracuska i engleska literatura. Opažam suviše, da *nije dovoljno* prikazano Božje kraljevstvo u prispodobama Hristovim kod sinoptika O. Fonck [Die Parabeln des Herrn. Innsbruck 1909] divnom vještinom rasporedio je Hristove prispodobe, koje tumače *postanak* bit i *djelovanje nebeskoga kraljevstva, njegove članove i njihove dužnosti, poglavare i njihovo stanovište prema članovima*. Da je učeni pisac ove tri točke malo savršenije obradio, njegova fina radnja bila bi savršenija. Uza sve to on je junački pobio svojega suparnika.

* * * Dr. Fr. Juraj Božitković

Hofmann Georg S. J.: Sinai und Rom *Orientalia Christiana. v. IX. 3. Roma 1927. Cijena 9 Lira.*

O. G. Hofmann, profesor istočne crkvene povijesti na Papinskom Orientalnome Institutu u Rimu, napisao je dosada više djela. On je iznio neke nove dokumente o sv. Jozafatu, istraživao je odnošaj monaške republike Atos prema Rimu i t. d. U naznačenoj knjižici iznosi odnošaj sa Sv. Stolicom drugoga znamenitog istočnoga samostana, Sinaja.

Manastir sv. Katarine na Sinaju zvao se je do XIV. vijeka manastir majke Božje. Imao je više svojih podružnica: oko Sinaja na Krfu, Kreti, Siciliji i t. d. U prvim vijekovima bio je Sinaj u zajednici s Rimom. Osobito su ga uske veze vezale s Grgurom Velikim. Ovo jedinstvo moralo je trajati do XI. v., i ako nemamo o toj zajednici izvornih povijesnih spomenika. O jedinstvu Sinaja s Rimom u XIII. i XIV. v. imamo mnogo dokumenata. U zadnjim decenijama XV. vijeka nisu jasni odnoša i Rima i Sinaja. U XVI. v. dokumenti pokazuju jače jedinstvo između Sinaja i Rima. Zadnji je dokumenat o jedinstvu Sinaja s Rimom g. 1704; nadbiskup sinajski Kozmas piše Klementu XI.: „Presvetome i preblaženome Ocu i gospodinu i nasvetiemu Papi na najsvetijem prijestolju poglavice apoštolskog Petra i našem u Kristu predstojniku i braniteliu gg. Klementu XI. dužna čast“.

O ovim odnošajima donosi O. Hofmann najprije kratku povijest, pa onda 34 dokumenta, većim dijelom Papinih pisama manastiru sv. Katarine na Sinaju. Koga zanima jedinstvo Kristove Crkve, ne će pogriješiti, ako posegne za ovom solidnom i dokumentiranom knjigom Rogošić

Prof. Marjanović Dr. Čed: *Agrarni Udar i zadužbinska crkvena manastirska imanja. Knj. 20. i 21. Biblioteke savremenih religiozno-moralnih pitanja, Beograd 1927.(ćirilicom).*

Mala knjiga od 72 stranice. Pisac iznosi agrarno pitanje od starih rimskih vremena. Zatim agrarno pitanje u srednjem i novom vijeku. U novom vijeku iznosi agrarne udare u Francuskoi, Rusiji i Jugoslaviji. Iznaša uzroke i posljedice agrarnih udara sa ekonomskog i političkog gledišta. Specijalno se bavi agrarnim pitanjem u Jugoslaviji. Kritički iznaša posljedice agrarne reforme kao i način provađanja, koji je doveo do umanjenja produkcije i loše djelovao na široke mase. Pisac je mišl enja, da država treba da pomogne sredn i posjed od 5 — 10 ha, koji težaci važe kao najbolji i na moralni i težački stalež. Glede agrarne reforme u Jugoslavi i pisac dolazi do zaključka: „Luta se."

Knjižici je svrha, da široke slojeve uputi u agrarno pitanje uopće i da svrati pozornost, eventualno provocira izmjenu misli, o nepravednom postupan u sa crkvenim, zadužbinskim i manastirskim imanjima; kojima je država postupala bez ikakovog obzira na svrhu kojoj služe.

Pisac konstatira, da je naše pokoljenje indiferentno, a mlađe još i ateistički raspoloženo prema vjeri pradjedova. Poštovanje prema crkvi i kleru svedeno je na naiman u mjeru. Sve to govori u korist toga, da je religiozno-moralno vaspitanje i obrazovanje našeg podmlatka slabo pa gotovo nikakvo. Pak za to i tako nepravedan postupak sa manastirskim, crkvenim i zadužbinskim imanjima.

Pisac želi, da bi se povela diskusija o ovom pitanju, te da se što svestranije pretrese.

J. A. V.

VJESNIK

Zahvala sv. Oca Pape

za svečani broj Nove Revije 1026.

(*S. S. Le Pape Pie XI. benedit la troisième fois notre revue*).

Treći put Sv. Otac daje blagoslov Novoj Reviji.

Donosimo hrvatski prijevod.

Državno tajništvo Njegove Svetosti
Br. 63 345

Iz Vatikana 4. srpnja 1927.

Prečasni oče.

Sv. Otac primio je veoma rado na poklon svezak Nove Revije izdan prigodom franjevačke 700-godišnjice, što mu ga je V. Preč. očinstvo nedavno prikazalo u znak odanog i sinovskog poštovanja.

Dok vam Njegova Svetost od srca zahvaljuje, daje Apostolski blagoslov Vama urednicim i čitateljima spomenutoga časopisa.

S osjećajima osobitoga poštovanja jesam

V. Preč. *očinstva*
preodani u Gospodinu **P. Kard. Gasparri**

Prečasnomu ocu O. Direktoru „Nove Revije", Makarska.

Popratno pismo apostolske Nuncijature.

Apostolska Nuncijatura
Beograd, Br. 7309

Beograd, 14. srpnja 1927

Prečasni oče!

S veseljem šaljem vašemu Očinstvu priloženo pismo Uzoritoga Kardinala Gasparrija, po kojem Sv. Otac zahvaljuje na poklonu sveska „Nove Revije" izdanoga prigodom sedme franjevačke stogodišnjice.

Veoma rado prihvaćam ovu prigodu. da Vas najljepše pozdravim i preporučujući se molitvama Vašim i Vaše dobre Braće jesam

Prečasni otac
O. Petar Grabić
Provincijal O. F. M.
Makarska.

Vašeg Očinstva preodani
u Sv. Frani
Mons. Alfred Pacini.

Rimsko pitanje. — *(La question romaine)* — Cijelom je svijetu poznato, kako je talijanskoj vladi i talijanskoj framasoneriji uspjelo oteti Papinu državu i Papin posjed (1870). Nijedan sv. Otac Papa nije priznao ni odobrio ovu otimačinu. Pače Crkva i talijanske vlade obično su bile u neprijateljstvu. Današnji diktator Italije Mussolini brzo je uvidio, da mu se ne isplaćuje nepriateljsko držanje prema Crkvi. On joj je dolazio u susret u mnogim pitanjima radi svojih političkih razloga. Između drugih usluga, koje je fašistička vlada Crkvi činila, po njezinu mišljenju, bilo je vladino učešće u svim važnijim proslavama za franjevačku godinu (1226-1926/7). Vlada je bila svečano zastupana na posljednjem euharističkom narodnom kongresu u Bologni. Ovaki slučajevi opet su potakli talijansko i uopće evropsko novinstvo, da se bave s rimskim pitanjem. U raspravi je vrlo živo učestvovalo fašističko novinstvo i katolički dnevnik: Osservatore romano. Iz ove rasprave saznaje se za pravo raspoloženje tali anske vlade i Crkve u ovom teškom sporu.

Fašistička vlada nije spremna da pripusti bilo ko i međunarodni sud u rješavanju svoga pitanja. Ona stoji na stanovištu, da je ovo pitanje isključivo njezino i sv Stolice. Današnji diktator Mussolini nikako nije pripravan da pravi bilo koje popuste u pogledu papinskog teritorijalnog posjeda. On bi bio za to, da se sv. Ocu Papi dade duhovna tobože stvarna građanska i juridična nezavisnost, što bi značilo današnje stanje s priznanjem i odobrenjem septembarske otimačine.

Crkva ne dijeli mišljenja tali anskih vlastodržaca. Ona hoće stvarnu slobodu, koja će se kao takova pokazivati na vanjski način. Crkva zasad misli i na teritorijalnu restituciju, makar u ograničenom opsegu. Ona nije još nigda odobrila otimačinu crkvenog posjeda. Dalje od ovih načelnih pogleda nije se pošlo ni za korak dalje; nego se i sa crkvene strane isporno naglašuje, da je sv. Otac Papa u ovom pitanju mjerodavan sudac, koji će kada doći zgodan čas, znati naći načina da zaštiti svoju slobodu pred prohtjevima talijanskog imperijalizma i da se stvarno pokaže ocem svijuju katolika svega svijeta. Odluku zajedničkog oca katolički će svijet uvažiti po dužnosti.

Dr. B.

* * *

Naši biskupi preporučuju Apoštolat Sv. Ćirila i Metoda — *(Les èvèques de S H S. recommandent l'Apostolat des ss. Cyrille et Metode pour l'union des Eglises)*

Današnji Sv. Otac papa Pijo XI. pokazuje osobitu brigu za Slavene, pa je i preporučio našim biskupima, ba šire Apostolat sv. Ćirila i Metoda. Zato su oni uputili posebnu okružnicu sa svojih konferencija držanih u oktobru na svećenstvo sviju biskupija u S H S.

Biskupi mole našu Katoličku Akciju pod posebnu zaštitu sv. Ćirila i Metoda, pak je time svim članovima Kat. Akcije dužnost

da budu pobornici i širitelji Apostolata i Ćirilo-Metodijske ideje. Odobrili su nova pravila Apostolata i „Apostolatus Unitatis“, te pozivlju sve svećenike, da postanu članovi tog „Apostolatus Unitatis“, a župnike, da uvedu u svojim župama Apostolat sv. Cirila i Metoda. Ako dođu u sukob „Djelo za širenje sv. vjere“ i Apostolat, prebnost ima prema izričitoj želji Sv. Oca u župama, gdje su vjernici Slaveni, Apostolat.

Nadalje naši biskupi stavljaju na srce svim nastavnicima i uzgojiteljima, da poučavaju sebi povjerenu mladež o Apostolatu i Ćirilo-Metodijskoj ideji. Neka se osobitim načinom izkoriste blagdani Bezgrješnoga Začeća i Krsta Kralja, kao i dani svjetske molitvene oktave od 18-25. siječnja za promicanje Ćirilo-Metodijske ideje. Preporučuju slovensko glasilo Apostolata „Kraljevstvo Božje“ i nalažu svim revijama i nabožnim listovima, da svoje čitaoce svakom prigodom upoznava u s Apostolatom i sa Ćirilo-Metodijskom idejom.

Napokon žele, da svećenici katkada reknu „missam votivam ad tolledum schisma“ u dopuštene dane, posebice da se ta misa izreče prigodom sastanaka, koji se uniju tiču, pa za svećeničkih duhovnih vježba i barem katkada u sjemeništima i u samostanima.

* * *

Ruska crkva i boljševička vlada: — *(L' Èglise Russe et le regime Soviètique)*. — Poslije revolucije g. 1917. ruska se je crkva razdijelila u više ogranaka: „Radnička slobodna crkva“, „Apostolska crkva“, „Živa crkva“ i t. d. Ali sve ove sekte nijesu mogle da imadu dovoljan broj vjernika, pa propadoše Metropolit Antonin imao je više uspjeha sa svojom „Crkvenom renesansom“, ali i ona ide k svojoj propasti. Ostaju još dvije važnije grupacije: „Crkvena obnova“, čiji je voda oženjeni metropolit Aleksanbar Vvedenskij i crkva, koja je ostala vjerna patrijarhi Tihonu. Prema prvoj je boljševička vlada dosada bila ili indiferentna ili ju je pomagala, dok je drugu progonila, jer ju je smatrala utočištem opozicije prema sovjetima. Već se je patrijarha Tihon promijenio u svome vladanju prema boljševičkoj vladi. Poslije nego se je energično opirao sovjetima i zato u tamnicu bio stavljen, stekao je uvjerenje da, se mora tražit sa sovjetima kakav mu drago sporazum. Zato je na 5. svibnja 1922. raspustio ruski sinod u Sr. Karlovcima, jer je ovaj i suviše bio odan starome režimu. Iste godine u junu je izdao okružnicu, kojom je priznao de facto zakonitom sovjetsku vladu, pa je zabranio, da se ovoj vjerni Pravoslavni opiru. Ovaj je akt autentičan, iako su onda o njemu neki sumnjali ili barem govorili, da je interpoliran. Ali sve ovo ne promijeni držanje sovjeta prema tihonovcima.

Kad je patrijarha Tihon umrao dne 7. IV. 1925, naslijedio ga je kao administrator patrijaršije od njega designirani metropolit Petar Krutickij. Ovaj je bio član starog sinoda u carskoj Rusi-

ji, pa je već tim bio daleko od sovjeta. Kad je metropolit Petar u decembru 1925. bio zatvoren, naslijedio ga je niženovgorodski metropolit Sergij. I ovaj je bio proganjan i zatvaran. Ali je on energičnije nastavio od Tihona započeti rad, naime da ruska crkva dobije legalno stanje u sovjetskoj Rusiji. On je u svibnju 1927. s dopustom so jetske vlade sastavio privremeni „sveti sinod". Sporazum sa ovim privremenim sinodom izdao je dne 29 VII. ov. g. pastoralno pismo, koje je odlučno za daljnju povijest ruske crkve.

U ovome pastoralnome pismu metropolit Sergij sa privremenim sinodom naprosto priznaje režim i potpuno se dijeli od emigrantskog klera. Veli, da je dužnost pravoslavnim svećenicima, da djelom pokažu, kako oni nisu s neprijateljima sovjetske vlade, među ko ima ima i pravoslavnih vjernika i njihovih vođa, nego da su oni sa svojim narodom i sa svojom vladom. Treba da oni pokažu, da su lojalni građani u sovjetskoj Rusiji ne iz straha, nego iz uvjerenja, jer. ako smiju biti lojalnim građanima u boljševčkoj državi u vjeri indiferentni ili oni, koji su otpali od pravoslavlja, mogu da to budu i vjerni sinovi ruske pravoslavne crkve. Ne samo da može pravoslavni vjernik prekinuti s prvašnjim režimom i s monarhijom, a da ne prekine s pravoslavljem, nego dapače ne može „tiho i mirno živjeti po svojoj pobožnosti", ako se ne pokorava zakonitoj vlasti. Zato se sada ruska patrijaršija stavlja definitivno i za uvijek na put lojalnosti: tko se može odreći svojih političkih simpatija, nek ide ovim putem. a tko ne može neka se udalji. A jer od patrijarhe Tihona raspušteni sinod u emigraciji još hoće da djeluje, dapače dijeli rusko emigrantsko svećenstvo u dva tabora, to će se morati ruski svećenici u emigraciji pismeno obvezati, da će biti lojalni sovjetskoj vladi. Tko to ne učini ili se svojoj obvezi iznevjeri, bit će isključen iz klera moskovske patrijaršije. Zatim metropolit Sergije naviješća saziv za drugi ruski pomjesni sabor, koji će izabrati stalni sinod i riješiti druga mnoga pitanja u ruskoj crkvi, posebno pitanje raznih sekta.

Vidjet ćemo, hoće li sve rusko svećenstvo, posebno ono u emigraciji, slijediti poziv metropolita Sergija i privremenog „svetog sinoda".

* * *

Hrvatsko-Slovensko hodočašće u Velehrad (*Un pèlerinage croato - slovène à Velehrad à l' occasion du 11e centenaire des SS. Cyrille et Methode*).

Na više je načina u našim krajevima proslavljena 1.100 — godišnjica rođenja sv. Ćirila. Posebno nam treba istaknuti Euharistiiski kongres na Krku, s kojim je bila spojena proslava, te sjajnu proslavu. koju je upriličio grad Zagreb na sam dan slavenskih Apostola. Kruna sviju proslava, bilo je Hrvatsko-Slovensko hodočašće na Velehrad 12-18. VIII. t. g.

Hodočašće su organizirali dr. Grivec, dr. Snoj i dr. Dočkal U njemu su učestvovali od naših biskupa dr. Jeglić, biskup jubljanski, dr. Bonefačić, biskup splitski, dr. Karlin, marborski dr. Njaradi, vladika križevački. Svega je bilo oko 320 učesnika.

Iz Maribora su imali posebni vlak. U Bratislavi, historijskom Požunu, koji toliku ulogu igra u hrvatskoj povijesti, dočekao je naše hodočasnike, apostolski administrator u Trnavi biskup Jantauš Slovački akademičari su sve uložili, da bude doček što sjajniji i boravak u Bratislavi Jugoslavenima što ugodniji. Iz Bratislave preko Trenčina došli su na kolodvor. koji je najbliži Velehradu. Uh. Hradište oko 4 sata poslije podne. Tu ih dočekaše braća Moravci iz okoline u šarolikim narodnim nošnjama, s glazbom i s pjevanjem naše hrvatske i čehoslovenske himne. Po starom običaju u znak slavenskog gostoprimstva ponudili su prije svega hljeb i so. Zatim je pozdravio hodočasnike mjesni župnik u Uh. Hradištu, a nato su se redali drugi pozdravi i odzdravi. Na Velehradu je održao u crkvi govor presv. križevački vladika dr. Njaradi, u kome je poznatim govorničkim darom uvjerljivo boticao hodočasnike na rad oko sjedinjenja u duhu onih Apostola čije je glavno polje djelovanja baš u onim krajevima bilo.

Naši su hodočasnici htjeli ovom prigodom da pohode i grob sv. Većeslava. Put od Velehrada do Praga je bio triumf bratske, slavenske i katoličke ljubavi. Sve stanice su bile iskićene našim i českoslóvenskim zastavama. Prerov, Zabreh. Č. Trebova, Pardubice, Kolin — natjecali su se, tko će sjajnije dočekati braću Slavene. Katoličke organizacije, orlovi, omladinci, njihove glazbe i t. d. veselo su pozdravljali i pjevali naše i svoje himne. Nismo se mogli nadati, da ćemo doživjeti ovakovo spontano i silno obuševljenie.

U Pragu je bio vrhunac entuziazma. Zlatni Prag ostat će duboko u srcu svima nama, koji smo u njemu bili. Doček na kolodvoru, pažljivost svih onih dana pokazivana, božrtvovnost vodiča, posebno prof. Fran. Pehuške, skrajna susretljivost općine grada Praga — sve će to nas trajno sjećati na iskreno bratstvo Čehoslovaka i Jugoslavena. Na 16. VIII. iz tynske crkve qođosmo u procesiju do trga Većeslava i tu pred spomenikom zaštitnika Češke položismo vijenac. Govorio je s češke strane dr. Honck a s naše dr. Grivec. Jednako je položen vijenac na grob Neznana junaka u gradskoj vijećnici. Gradski načelnik je pri pozdravu i dočeku pokazao sve slavensko srce. S naše strane je izrekao pozdrav predsjednik oblasne skupštine u Mariboru Škubej. Splitski biskup dr. Bonefačić, koii je naglasio, da nas veže s Češkoslovenskom mjesto teritorijalnog koridora, o komu se je toliko govorilo sigurniji koridor bratske ljubavi. Vrhunce izlijeva bratske, slavenske i katoličke ljubavi bila je svečana akademija na Slavenskom Ostrvu, koju je priredio praški Apostolat sv. Ćirila i Metoda. Srdačni pozdravni govori biskupa i drugih crkvenih dostojanstvenika te ministara narodnih poslanika i drugih odličnih svjetovnjaka pokazuju jasno, ba su nama Slavenima sveti naši Apostoli simboli religioznoga jedinstva i uopće slavenske uzajamnosti.

Rr.

Otkriće dvaju govora sv. Augustina, (*Dècouverte de deux sermons inedits de sainte Augustin.*)

Benediktinac Morin, uređujući stare latinske rukopise, u ambrozianskoj bibiloteci u Milanu, namlerio se na dva govora velikog afričkog Biskupa. Oba su govora bila rečena u Kartagi, prvi u počast godišnjice mnčenika tako zvanih *Massa Candida,* a drugi u proslavu mučenika Quadrata, utičkoga biskupa u Africi.

Ovaj je drugi govor važniji. O mučeniku Quadratu malo se što znalo; a sada je iz spomenutoga govora jasno, da bijaše utički biskup, a mučenici de Massa Candida njegovi vjernici. Biskup je bio zatvoren u Massa Candida s klerom i sa vjernicima. Pogubljen je pod carem Valerijanom 21. kolovoza g. 259. četiri dana poslije pogubljenja klera i vjernika.

Po mnijenju učenog benediktinca rukopisi su iz XII. vijeka. Neko vrijeme bili su svojina franjevačkog samostana u Milanu. Kardinal Fridrik Boromeo stavio ga je u današnju biblioteku još godine 1603.

* * *

Krvološtvo meksikanske vlade — (*La persècution à Mexique*).

1. Mladi muž.

Mučenik Nikola Navarro, koji je bez rasprave ubijen, svojoj mladoj ženi, dok ga je molila s malim djetetom u majčinu naručaju, da se smiluje na nju i na nj, odgovorio je: „Stvar je Božja najvažnija! Kada moje dijete odraste, tada će mu reći: Tvoj je otac umrao u obrani Vjere!„ — Poslije nego su mu krvnici sve zube u ustima polomili i poslije nego je dvakrat iz puške bio smrtonosno ranjen, imao je snage, da svoje drugove, osuđenike kao što je i sam, potiče na ustrajnost u borbi za Krista i vjersku slobodu u svojoj domovini. Kad su ga uzadnju nožem proboli imao je još snage da uzvikne: „Živio Isus Kralj!"

2. Novinar i njegova majka.

Novinar Valencia Gallardo nije mogao a da ne prosvjeduje protiv sličnog zvjerstva, da se pravedni ljudi ubijaju, pa je i on mučeničkom smrću poginuo. Krvnici su mu istrgli jezik, puškom i nožem život su mu oteli. Svak je mislio, da će vijest o njegovoj smrti majku mu ražalostiti i uništiti; a ona je prišla k mrtvom tijelu svog sina, zahvaljujući Bogu, što ju je učinio dostojnom da može biti majkom mučenika. Iz počasti prema sinu mučeniku ne ktede da ga poljubi u lice nego ga je ljubila u svetačke, mučeničke noge.

* * *

3. Smrt presjednika katolič. pučkog saveza.

Zvao se Anaklet Gonzales Flores. Skrivao se pred progonstvom u jednoj kući sa svojom braćom Florentinom, Ramonom i Jorgom.

Kad su vojnici kuću opkolili, izašao je pred njih Flores te im po primjeru Kristovu reče: „Ako mene tražite, evo me, ali pustite ovu moju braću". Vojnici su uapsili braću s još jednim katoličkim mladićem, zvanim Padrela. Osobito su na svakovrstan način mučili Floresa, da doznadu gdje se skriva katolički nadbiskup. Bilo je sve uzalud. Flores je toliko imponirao i samim vojnicima, da oni nijesu imali srca da ga uhvate. Potičući braću na ustrajnost, želio je da zadnji mučeničku smrt podnese. Izmjenjeni krvnici nijesu ga uslišali. Prvom su njemu krvničkim nožem smrt zadaii pa onda Florentinu i Romanu. Jorga su sama poštedjeli. Kad se ovaj svojoj majci pokazao, rekla mu je: „Sinko, bio si vrlo blizu mučeničkom vijencu. Nastoj drugom zgodom svoju glavu snjime okititi!"

Ovih mladih mučenika i otac je bio u životu. Naravno, da su mu znanci, prijatelji i rodbina došli na žalovanje. Starac im je na žalovanja odgovarao: „Nemojte mi se žalovati nego mi se radujte, što sam postao ocem mučenika!"

Pokop ovih mučenika više sličio najsvečanijem slavlju nego li pokopu. Poseban je interes pobudila Floresova udovica koja je prisutvovala sa dva sinčića u naručju; s jednim od godinu i pol a s drugim od tri godine. Kada je majka starijeg sinčića činila da poljubi mrtva oca u lice. mališ je rekao: „Oca su mi zli ljudi ubili, jer je Isusa ljubio!"

Dakako, na ove grozote liberalni svijet i liberalno novinstvo i ne osvrće se. I naše radićevsko novinstvo ovako zločinačko progonstvo odobrava. Ordinarni zločinci i osuđenici Sacco i Vanzetti idol su svjetskog javnog mišljenja. No ipak, neka svijet misli šta hoće, samo mučenička krv kao i krv Spasiteljeva može da donese i donosi pravu slobodu savijesti i naroda.

* * *

A. Volta prema vjeri. (*A. Volta et la foi catholique).*

Na 5 ožujka t. g. kulturni je svijet proslavio stogodišnjicu smrti velikog učenjaka Aleksandra Volte (18. II. 1745 u Komo-Italija, † 5. III. 1827), komu zahvaljujemo vrlo važna otkrića na polju elektroteknike (Elektrofor, elektroskop, kondenzator, endismetor i t. d.). Naš list, po tom i naše čitaoce, zanima, kako se ovaj veliki muž i naučnjak držao prema vjeri. Je li on vjerovao u nesklad znanosti i vlere, kako danas mnogi to krivo misle.

U svo oj sedamdesetoj godini života Volta je napisao ovaku ispovijest vjere svojom vlastitom rukom:

„Nitko nema prava da posumnja u iskrenost i postojano pristajanje uz moju vjeru Katoličku, Rimsku i Apostolsku. U njoj sam se rodio i odgojio, nje sam se držao i dušom i tijelom. Priznajem se grješnikom, što nijesam uvijek djelovao kao katolik; ali, koliko mi savjest veli, radi posebne Božje milosti, protiv vjere nijesam nigda pogriješio Ako su kadkada moji grijesi i moje

neurednosti kome bile prigoda da posumnja u moje pravovjerje s ovom mojom vjeroispovješću hoću da se odužim na danoj sablazni. Uvijek sam držao u mome životu, a to i danas držim, da je sveta katolička vjera jedino istinita i neprevarljiva. Zahvaljujem Bogu na velikom daru vjere, u kojoj hoću da živem i da umrem. Pouzdano se nadam, da ću po njoj steći vječni život u raju.

Vjeru priznajem Božjim darom, jer je ona svrhunaravna. U mome životu služio sam se ljudskim sredstvima, da se u vjeri učvrstim. Pomnjivo sam je proučavao u njezinim izvorima. Posizao sam za apologetičkim knjigama. Dokaze za vjeru i protiv nje mjerio sam, pak sam uvijek dolazio do zaključka: ako čovjek nije iskvaren strastima i zločom, on će rado vjeru i prigrliti i priljubiti joj se. Bože daj, da i ova moja pismena vjerska izjava, koju svak može čitati, bude i drugima na korist, jer se ja evanđelja ne stidim — Milano, 6 siječnja 1815 Aleksandar Volta".

Ovaj je veliki učenjak i katotik umro u 82. godini života proviđen Svetotajstvima umirućim i s Križem u ruci.

Da bi Bog dao, te se u njegov primjer zagledali nazovi učenjaci, kojima tobože, vjera stoji na putu u naučnom radu, a kad tamo protivno je istina; da se vjera i znanost kod najvećih umova čovječanstva prijateljski grle.

* * *

Zadnje franjevačke proslave.

(Quelques des dernières solennitès franciscaines).

1. Bosna je tijekom jubilarne godine po svojim gradovima i selima dostojno se sjećala zasluga svojih ujaka. Ali se je htjelo dati i nešto kolektivnoga, htjelo se je da na jedna usta progovori i zahvali Franji i njegovim sinovima, što je ostala katolička i hrvatska. To je dostojno izvršeno na sarajevskoj proslavi od 11 — 15 VIII. Na trodnevnicama je brojni svijet slušao odlične govore o Franji i njegovim bosanskim sinovima. Govorili su: preč g. kanonik M. Nedić; „Sv. Franjo—kršćanski obnovitelj svojega doba", pr. g o. Karlo Leopol D. S. „Sv. Franjo — sedamstogodišnji radnik katoličke crkve mp. provincijal Ćurković: Sv. Franjo — vjekovni dobročinitelj hrvatskog naroda" ovi govori, kao i oni presvij. gg. biskupa osvijetliše puku velebni lik sv. Franje i njegovih sinova. Osim Presvij. g. nadbiskupa proslavu su uzveličali i presvij. Mišić i Mileta, koji su naizmjenice pontificirali. Vanjskom sjaju proslave mnogo su doprinijeli hrvatski Orlovi — njih oko 3.000 — koji tih dana održaše svoja sijela i nastupe. Vrhunac proslave bio je na Veliku Gospu. Povorka od 10.000 duša obašla je grad. Na otvorenu misio i propovjedao preuzviš. nadbiskup. Vas narod posvetio se je presv. Srcu. Slijedilo je javno zborovanje na kom je sveučilišni prof. Dr. A. Živković govorio: „Katolički preporod u duhu sv. Franje:

Uhvamo da će ova vrlo uspjela proslava obilno pridonijeti katoličkom preporodu Bosne u duhu sv. Oca Frane.

Neposredno iza sarajevskog slavlja bio je blagoslov temeljnog kamena franjevačkog konvikta u Visokom kao jednog realnog i u budućnosti zamašnog spomena franjevačkog jubileja.

2. I u užoj Hrvatskoj bilo je brojnih i lijepih proslava. Ali dok su sve te u glavnom bile samo slavlje prošlosti hrvatskih fratara, ona u Varaždinu dne 3. IX. bila je i nastavak te prošloti. Provincija naime sv. Ćirila i Metoda doprinosima cijelog hrvatskoga naroda gradi veličanstvenu gimnaziju. Tog dana je preuzviš. g. nadbiskup Bauer blagoslovio temeljni kamen tog franjevačkog kulturnog rasadnika u svom rodnom gradu.

3. Jedna od najzadnjih ali i od najljepših proslava u našoj domovini bila je ona u Sinju. Dok je u Sarajevu bio „program proslave zapravo dvojaki: onaj franjevačkog jubileja i onaj hrvatskog orlovstva", sinjska proslava bila je isključivo franjevačka. Slavio ju je cijeli hrvatski narod, jer je doprinosima cijelog hrvatskog naroda, u domovini i van nje, dignut krasni mramorni zvonik i obješena u nj zvona od preko 30 kvintala. Proslava je počela sa svečanim dočekom novih zvona, koja je istog dana (25. IX) zajedno posvetio presvij. biskup Bonefačić. Kroz sve dane devetnice razni su govornici prikazivali puku Franju i rad njegovih sinova. Na 3 X presvijetli biskup blagoslovio je novi zvonik. Slijedilo je noćno klanjanje. Na glavni dan proslave dne 4. X. tisuće naroda prostrane sinjske krajine slegoše se u Sinj. Posebni vlak doveo je hodočasnike iz Splita. Bosna je poslala delegate. Procesiju u kojoj je pratilo nepregledno mnoštvo naroda Gospinu sliku, vodio je presvij. Bonefačić. Biskup je pontificirao pod vedrim nebom i govorio o sv. Franji i o proslavi. Pjevao je Cecilijin zbor iz Splita, koji je u večer davao birani koncerat. Iza pontifikala govorio je predsj. odbora gvardijan O. Šimić, a za njim viši sudski savjetnikiz Splita Dr. Poduje. Popodne daje svečanu akademiju sinjski „Orao" sa svojom glazbom i pjevačkim zborom.

Mramorni zvonik i divna zvona bit će vječna spomen ove slave, ljubavi hrvatskog naroda prema Gospi Sinjskoj i njegove zahvalnosti dalmatinskim franjevcima.

* * *

Novo starješinstvo Franjevačke Provincije sv. Ćirila i Metoda.

(Nouveau définitoire de la Province des SS. Cyrille et Méthode.)

Na 25. augusta t. g. održan je kapitul za provinciju sv. Cirila i Metoda. Pohod je obavio i kapitulu je predsjedao m. p. o. Anđeo Mlejnik, bivši provincijal slovenske franjevačke provincije Sv. Križa. Braća su izabrala za svoga vrhovnog starješinu m. p. o. dr. Teofila Harapina, dosadanjeg generalnog lektora na franjevačkoj međunarodnoj visokoj, školi sv. Ante u Rimu. Za kustoda je izabran p. o. Anđeo Novak a za definitore pp. oo. Gaudencije Kujundžić, dr.

Alojzije Pišpek, Đuro Bencetić i Miho Troha. Novoj upravi „N. R." želi sretan uspjeh u radu za Boga i za narod ! Novi provincijal, naš saradnik i potpomagač, kako se je pokazao bogoslovskim piscem, tako će se pokazati i vrsnim vođom svoje braće, što mu od srca želimo!

* * *

Statistika Framasona. — *(La statistique des francs-maçons).*

Nouvelles Religieuses donosi usporednu tablicu framasonskih loža od god 1911. i 1926.

Prema njoj god. 1911. bilo je: u Evropi 8343 lože, van Evrope 16.730 ; god. 1926. u Evropi 7770, van Evrope 19.322.

Broj članova god. 1911. u Evropi 383 219; a van Evrope 1,636 872; godine pak 1926. u Evropi 576.324, a van nje 3,197.920. Najviše ih ima u sjevernoj Americi God. 1911. tu ih je bilo: 14.921 loža sa 1,513 461 članom; a 1926. loža 17.008 sa 3.001.100 članova. Za njom dolazi Engleska 4222 lože i 222 000 članova god. 1911. a god. 1926. 5556 loža i 351.320 članova. U Francuskoj broj loža 583 ostao je isti, no članovi su narasli od 37.600 na 52000. Svugde je framasonstvo poraslo ; negdje i dvostruko. Jedino u Južnoj Americi smanjio se njihov broj ; sašao jesa 63 027 na 36.500.

Elemenat anglosaski tvori 96% masonerije, koji na svu sreću mnogo manje je pogibeljan od latinskog elementa.

* * *

Stigmatizirana u Konnersreuthu u Bavarskoj. — *(Une Stigmatisée à Konnersreuth en Bavière)*

U petak na 26. VIII. ove godine bio sam u Konnersreuthu. To je malo selašce na granici Češke od kojih 1000 žitelja. Iz Heba je željeznica vozila preko granice mnogo znatiželjnika. Jednako je s drugih strana neprestano cijeli dan svijet vrvio. Bilo je svjetine više tisuća. Samih je svećenika bilo katoličkih bilo protestanskih bilo preko 120 Izvana pred vratima kuće, gdje je bila stigmatizirana, stoji državni redar, dok unutra u kući drži red mjesni župnik Josip Naber. Svijet u dugom četveroredu čeka strpljivo, da samo trenkom pogleda „čudnovatu" patnicu. S dozvolom župnikovom može se ostati dulje i više je promatrati.

Oko $8^1/_2$ sati prije podne vidio sam je, gdje se je naslonila na postelji kao da spokojno spava. Na rukama, koje drži prekrižene na prsima, vide se kao crne kraste. Kasnije sam zapazio, da su izvana veće, dok su iznutra i na dlanu manje. Iz očiju joj curi crna krv.—Opet sam ušao u kuću oko $10^1/2$ i vidio sam je gdje se kreće, ruke diže kao na molitvu, ali to biva sve s nekom mirnoćom. Krv joj iz očiju jače teče. Pokazuju se krvave mrlje na bijeloj okrugi, koju nosi na glavi. Gužva znatiželjnika, koji su bili oko nje, nije je smetala. Ona je živila u svome svijetu. — Oko podne su muke pri vrhuncu. Tada je pristup

reserviran samo svećenicima bez obzira na vjeru. Stao sam vrlo blizu. Tad mi se prikazao grozan prizor: krv iz glave teče, okruga je na glavi obojena krvlju u obliku krune ; lice je gotovo prikriveno od krvuždine, koja iz očiju teče ; na prsima probija košulju krv u duguljastom, horizontalnom pravcu. Stigmatizirana pokazuje bolni izražaj, lomi ruke, nadiže se s postelje, da se opet, ali kao od neke groze, spusti; nadiže se i pruža ruke kao da hoće nešto da zagrli rukama. Prizor pobuđuje u gledaocu stravu. Čini mu se, da se nalazi pred nečim izvanrednim.

Stigmatizirana se zove Terezija Neumann. Rodila se je 9. aprila 1898. Otac joj je seoski krojač s desetero djece. Terezija nije u mladim godinama ništa osobito pokazivala. Bila je u crkvi izgledna, u školi marljiva, u kućnom radu radišna, uopće ugodna i dobre ćudi. Jednom je plakala, kad je župnik govorio o Muci Isusovoj. Njezina je kuća skroz kršćanska i katolička, kao što je i čitavo ovo bavarsko selašce kršćansko. „Malu Tereziju" je štovala prije nego je ova proglašena blaženom. Ima i njezine autentične relikvije, koje uvijek uza se nosi. Težila je, osobito zadnjih godina, prije stigmatizacije, da se posveti karitativnom radu kao bolničarka misionarka u Africi ili u kojoj drugoj zemlji.

Dosad je kod nje s naravnog gledišta zagonetno: njezina trenutačna ozdravljenja, stigmatizacija i s tim spojene vizije, i to što je najčudnovatije, da ne jede ništa i ne ćuti potrebe da bilo što hranjivo uzme

Do g. 1918 bila je potpuno zdrava Radila je sve težačke poslove, za vrijeme rata i one, koje obično muškići obavljaju, kao oranje. Za jednog požara nosila je s drugima i dodavala vjedra vode. Dižući teška vjedra jednom osjeti silni udar u bočnim kralježnjacima. Vjedro joj ispade iz ruke. To je bilo u ožujku 1918. Velike boli su je učinile gotovo nesposobnom za rad. Kad je u slijedećem listopadu nešto lakše radila, ćuti opet na istom mjestu jaču bol tako, da je pala na kosti i glavom udarila o zemlju. Za 9. dana nije mogla otvoriti oči. Kasnije joj sve izgledalo mutno, dok g. 1919. u kolovozu sasvim ne oslijepi. Na 23. IV. 1923. bi „Mala Terezija" proglašena blaženom. Istoga dana Terezija Neumann u jedan čas dobi opet potpuno vid. Na 17 V. 1925 bi bl. Terezija od Djetića Isusa proglašena sveticom. Toga dana ozdravi Terezija Neumann od svoje bolesti, koju je trpjela za 6 $^1/_2$ godina. Kazivala je, da je vidjela nešto „sveto" i da je čula neki „glas," koji ju je pitao, želi li ozdraviti i koji joj je rekao, da će ozdraviti za sada, ali da će doći teški dani, kad više liječnici ne će moći pomoći.

Na 13. XI. 1925. ustanovi liječnik iz obližnjeg varoša Waldsassena, da Terezija Neumann ima gnjojnu upalu slijepog crijeva. Liječnik dr. Seidl htjede je s autom odmah odvesti u bolnicu, da joj učini neophodno potrebnu operaciju. Dok su otac i majka spremali sve potrebno za put, Terezija Neumann uzme relikviju sv. Terezije u ruke. Vrtjela se je od boli. Ali najedanput poče

se smijati, jer je bolesti potpuno nestalo. Kirurg je bio vas zabezeknut nad događajem, jer je ustanovio potpuno ozdravljenje.

U pokladni utorak g. 1926. poče Tereziji krv teći iz očiju. Treće korizmene nedjelje otvori joj se na prsima 30. mm. duga a kao prst široka rana. Na veliki petak iste godine imala je prvu ekstazu, u kojoj je gledala Muku Isusovu. U isto vrijeme otvore joj se rane na rukama i nogama. U studenom 1926 teško oboli na dišnim organima. Činilo se je da će umrijeti. Župnik je molio molitve za umiruće. Najednom potpuno ozdravi od bronhitisa. Kazivala je, da je vidjela neko svijetlo, koje joj govorilo: „Opet ćeš ozdraviti, da se svijetu pokaže, da ima jedna viša moć. Ti moraš još mnogo trpjeti, da zajedno sa svećenicima sudjeluješ na spasenju duša.“ Na Veliki Petak 1927. probiše rane na rukama i nogama kroz a kroz: stigmatizacija je bila gotova. Rane se vide uvijek, ali krv teče samo petkom, kad je Terezija u ekstazi. Liječnička mazanja, koja drugim ranama pomažu, Tereziji prouzrokuju strašne boli.

Ekstaza se obnavlja gotovo svakog petka. Terezija kaže, da gleda Muku Isusovu od početka do svršetka. Ona je u sebi proživljuje. I vanjskim znakom pokazuje ono, što proživljuje. Na pr. kod trnovog krunjenja rukama upire u svoju glavu kao da čuti boli; na riječ „žeđam“ plazi jezik kao da hoće da pije i t. d.

Najčudnovatije je, da Terezija Neumann ne jede ništa i ne ćuti potrebe da jede. Već od g. 1923. ona ne uzimlje tvrde hrane. Od Božića 1926. ne uzimlje u svoja usta ništa, osim što se pričesti s malom česticom uz žličicu vode. Čitavu običnu česticu za pričešćivanje ne može progucati. Kad je prisile, da što uzme tada odmah izbljuje. Kroz sedmicu spava samo možda 4 sata. Crkvena je vlast poslala 4 sestre franjevke, da pod uputom i ravnanjem liječnika dr. Seidla za 15 dana obdan i obnoć čuvaju Tereziju i da se uvjere da li ona išta uzimlje. Ove su prije položile zakletvu da će svoju službu vjerno izvršiti. Kroz to vrijeme bi dr. Seidel sa sobom više puta doveo profesora univerze u Erlangenu dr. Ewalda. Uspostavilo se je, da zbilja ništa ne jede, a ipak da ima uvijek jednaku težinu t. j. obično 55 kg., a u petak spane na 50 tako da drugih dana opet dobije prvašnju težinu, a da ništa nije uzimala u se. Jednako opadanje i jednako dizanje tjelesne težine liječnika najviše zapanjuje.

Crkvena je vlast u stanju očekivanja. Bavarski su biskupi sa svoje konferencije u Freisingu opomenuli svećenstvo, da uznastoji sprječavati vjernike od pohađanja Terezije Neumann. Ti su se bavarski biskupi pokazali veoma razboriti i oprezni.

Jer su mnogi časopisi i listovi o ovome slučaju pisali, katkada bez dobrih obavijesti, katkada s ironijom, a katkada s velikim čuđenjem, to i „N. R.“ za sada ovaj slučaj donosi samo kao prostu vijest, bez ikakva teološkog i filozofskog ispitivanja. Mi čekamo, kako će se stvar dalje razvijati i što će još crkvena vlast učiniti.

Dr. O. R. Rogošić.

Statistika Franjevačkog Reda (*La nouvelle statistique des F. M.*)

Sljedbenici sv. Franje dijele se na tri ogranka: Red Manje Braće ili kako se u nas obično zovu „franjevci“, Red Manje Braće Kapucina i Red Manje Braće Konventualaca. Mi donosimo statistiku samo franjevaca, kako je službeno saopćena na ovogodišnjem Generalnom Kapitulu u Asizu.

Sam franjevački Red dijeli se na tri druga reda: I. Red, u kojem su samo muški samostanci; II. Red, u kojem su samo ženske redovnice, i III. Red, koji se opet raspada na dvije grane: samostanske treće redove ženske i svjetovni Treći Red, u kojem mogu biti i muške i ženske osobe bez obzira na stalež.

1) Prvi Red ima 102 provincije, 821 potpuna samostana, 1042 omanjih samostana ili prebivališta, 18. 739 redovnika, od kojih svećenika 9414, klerika 2685, novaka 741, braće laika 5899. Cijeli Red ima 6. 186 gimnazijalaca, koji se spravljaju da stupe u Red.

Drugi Red ima 668 samostana i 13. 041 redovnica. Treći samostanski ženski redovi imadu 4488 svojih samostana i 62. 659 sestara. Treći mješoviti Red ima 1. 525. 969 članova i članica.

2) Prvi Red ima kod Slavena 11 provincija: 3 u Poljskoj, 2 u Čehoslovačkoj i 6 u Jugoslaviii; samostana 106, manjih samostana i prebivališta 256; redovnika 1. 906, od kojih 919 svećenika, 282 klerika, 81 novaka i 170 braće laika. Drugi Red kod Slavena ima samo 7 samostana i 90 redovnica. Treći samostanski redovi imadu 228 kuća i 3. 415 redovnica. Treći svjetovni Red ima 287, 576 članova i članica.

3) U Jugoslaviji ima 6 Provincija I. Reda, samostana ima 59, manjih samostana i župa 220, redovnika 1. 054, od kojih 655 svećenika, 141 klerika, 32 novaka i 233 braće laika. Drugi Red ima 2 samostana i 23 redovnica. Treći samostanski Red ima 10 kuća i 83 redovnice Treći svjetovni Red broji 80.240 članova i članica.

* * *

Jugoslavenski Provincijali na općem Zboru Franjevačkog Reda u lipnju 1927.

(*Le rôle des Superieurs Provinciaux de Yougoslavie au chapitre générale des F. M.*

Kako je javljeno u prošlom broju „N. R.“ dne 4. lipnja u Asizu izabran je m. p. o. Bonaventura Marrani za starješinu cijelog franjevačkog Reda. Za generalnoga prokuratora, koji obavlja poslove svog Reda kod Sv. Stolice, izabran je Španjolac O. A. Iglesias, dosadašnji profesor na internacionalnom zavodu sv. Ante u Rimu. Osim toga bira se 6 generalnih definitora-vijećnika, po raznim narodnostima, pa je izabran za engleski jezik O. H. Storff, za francuski O. L. Peurois, za njemački O. O. Keicher, za španjolski O. A. Prieto Roman, za talijanski O. G. Ricciardi, a za slavenski O. B. Ryzinski.

Provincijali su vijećali o poslima cijelog Reda, kao o školama, o misijama i t. d. I jugoslavenski su Provincijali zauzeli vidno mjesto pri raspravama. Naš glavni urednik m. p. O. Petar dr. Grabić pred franjevačkim starješinama cijelog svijeta održao je veliki govor „Istinska zasluga franjevačke škole u dogmi Neoskvrnjenog Začeća Bl. Djevice Marije." (Verum meritum scholae Franciscanae in dogmate Immaculatae Conceptionis B. M. V.) Govor je pobudio opću pažnju i opće odobravanje, pa je otiskan i u službenom glasilu franjevačkog Reda „Acta Ordinis."

U vezi s ovim govorom m. p. dr. Grabić je sporazumno s drugim jugoslavenskim Provincijalima (O. V. Vošnjak, Zagreb; O. M. Gugić, Split; O. R. Čebulj, Ljubljana; O. L. Bubalo, Mostar i O. P. Ćorković, Sarajevo) predložio Zboru cijelog Reda, da prihvati ove rezolucije:

1.) Neka se dobije od Sv. Stolice, da može cijeli franjevački Red svetkovati svetkovinu Marije Kraljice Majke (Festum Mariae Reginae Matris) prvorazrednim obredom 2) Neka vrhovno starješinstvo Reda isposluje od Sv. Stolice, da se ustanovi svetkovina Marijina posredništva (Maria Medriatrix). 3) Neka se u Rimu na našem međunarodnom zavodu Sv. Ante osnuje posebna katedra za Mariologiu. 4) Neka se Red postara, da čim prije počne izdavati stručni znanstveni časopis za širenje slave Marijine (Marianum). 5) Neka se Marijanski momenat što jače ističe u našem franjevačkom apostolskom, odgojnom i prosvjetnom radu, i nek se dadu o tome posebne instrukcije našim ljudima, osobito pak našim listovima. 6) Neka se izabere međunarodna komisija franjevačkih stručnjaka, koja bi kritično izdala djela velikog franjevačkog filozofa i teologa Duns Skota.

Generalni je kapitul jednoglasno prihvatio 1., 2., 5., i 6. prijedlog, dok su druga dva prijedloga ostavljena Generalnome Definitoriju, da ih dublje prouči.

* * *

Novi Doktori. Ove su godine doktorirala tri franjevca iz provincije Presv. Otkupitelja. O. Karlo Balić je pohađao 4 godine teološki fakultet u Louvainu, pa je u lipnju o. g. promoviran na čast doktora s odličnim uspjehom. Njegov znanstveni rad kretao se je oko kritičnog proučavanja djela franjevca Duns Skota. O. Vladimir Radonić učio je povijest na filozofskom fakultetu u Friburgu u Švajcarskoj. O. Krsto Kržanić studirao je na katoličkoj universi Presv. Srca u Milanu. Obojica su proglašeni doktorima s odličnim uspjehom. Dr. fra Karlo Balić se je opet vratio u Louvain, da proslijedi svoj rad, pa mu želimo najbolji uspjeh. Druga dvojica zauzimaju nastavnička mjesta u svojoj Provinciji, pa im želimo beričetni plod u njihovoj službi. Sva tri naša brata i suradnika Bog blagoslovio u njihovom radu za Boga i za narod!

Chronique religieuse en Yougoslavie.

Une revue serbe et un évêque vieux catholique.

M. Momir Nikolić, un agnostique et bien connu écrivain serbe, écrit dans „Politički Glasnik", au sujet des assertions extravagantes de M. Kalogjera, évêque vieux catholique, ce qui suit: „Les chiffres que M. Kalogjera donne sur le développement de l' église des vieux catholiques, 31 paroisses et 45 prêtres. ne changent pas du tout le fait que j' ai constaté: c-à-d. que ce mouvement est absolument impuissant à l' égard du catholicisme, de même que, d' autre côté, est exclue la transition des catholiques à l' orthodoxie, de sorte qu' on ne peut avoir une église nationale que moyennant moyen d' un accord avec Rome. Elles sont bien connues les conditions, auxquelles Rome ne renoncera jamais, auxquelles elle ne peut pas renoncer, à moins de renier soi-même: la primauté et l' infaillibilité de l' évêque de Rome. Par conséquent, il faut prévoir la possibilité pour l' église serbe d' accepter ces deux conditions ou bien ne pas penser à une l'égise nationale. Dans ce dernier cas, la seule politique prudente et vraiment nationale qui reste, est celle des deux églises nationales; être en bonnes relations et avec l' église serbe et avec Rome.

Mais M. Kalogjera cesse absolument d' être sérieux lorsqu' il appelle „évêque italien" le chef d' une internationale la plus puissante que posséde l'humanité, d'une internationale construite sur les bases solides étant cet évêque le chef d'une église si répandue dans le monde, qu' il n'y ait pas de nation oú elle ne domine sur des nombreux sujets spirituels. Le Pape est l' évêque de Rome, et c' est une toute autre chose. Il se montre également peu sérieux dans ses remarques au sujet du célibat des prêtres catholiques, comme si l' intention de Rome était de les dénationaliser par cela. Que faible chrétien doit être M. Kalogjera en ne connaîssant pas qu' il ne s' agit pas là d' une dénationalisation, mais d' une délivrance de ce qui est de ce monde . . .

Et cet évêque chrétien dégrade absolument l' idée chrétienne en voulant donner á l' Eglise chrétienne le but d' „échauffer la conscience nationale". L' Église chrétienne ne connaît que l' om-

me, et dans l' homme l' empreinte de Dieu. C' est en cela que consiste son sens tout d' abord universellement humain et ensuite divin. Lier l' Église chrétienne à une nation et à ses intentions terrestres, veut dire tuer en elle tout ce qu' il y ait de chrétien. Une telle église peut être utile d' un point de vue terrestre déterminé, mais par cela elle cesse d' être apte à son vrai rôle: de nous unir, non comme la nation, quelques importants que soient les droits que cette union puisse prétendre, mais comme les hommes, et de nous diriger, non vers un but terrestre-tant important que soit celui-ci, mais vers Dieu. Et rien de plus déplorable pour l' église des vieux catholiques, que quand on est obligé, dans une revue nationale et agnostique, de donner des pareilles leçons à un de ses évêques. Mais à ne considerer les choses que de point de vue sociologique, M. Kalogjera est un sociologue ignorant de même qu' il est un faible chrétien.

La sociologie exige qu' on reconnaîsse toutes les nécessités, puisque n' en reconnaître une, c' est ne pas la résoudre. La fraternité des hommes, ainsi que leur tendence vers le ciel, sont des exigences importantes et fondamentales de la société. Ensuite la sociologie exige que chacune des fonctions soit accomplie par celui qui en est le plus habile. Le souci pour la conscience nationale appartient à d' autres facteurs, non à l' Église. L' Église chrétienne a son rôle qui consiste dans l' entretien de l' union et du divin entre les hommes. Donc, le désaccord entre nous et M. Kalogjera n' est pas en ce que nous ne voulions pas reconnaître le besoin d' éveiller la conscience nationale. Le désaccord consiste en ce qu' il intervertit et brouille tout, tandis que nous mettons chaque chose à sa place. En cas, qu' on donne à l' Église une tâche qui d' après sa nature ne lui appartient pas, tout d' abord, cette tâche, elle l' accomplira maladroitement, et puis on la fera inhabile à ses fonctions naturelles, qui, par conséquent, resteront inaccomplies. C' est une perte double. Et jamais il n' a pas été plus urgent que l' Église chrétienne accomplisse sa tâche universellement humaine, que dans cette époque des nationalismes exagérés. Les nationalismes sont une réalité historique qu' on doit accepter, et il est impossible ce retour à l' unité comme elle était faite par le monde chrétien au moyen-âge. Mais par cela les nationalismes ne sont pas un fléau moins redoutable de notre civilisation, qui dans telles conditions, perdant son unité, perd les conditions de vie et de développement. Seulement l' Église chrétienne avec sa

tâche universellement humaine est élevée au dessus des nationalismes pour les adoucir et pour sauvegarder les bases communes de la civilisation. Et tant l' Eglise est plus puissante dans l' accomplissement de cette tâche, tant l' avenir de la civilisation sera meilleur. Pour cela cette séparation des églises chrétiénnes est un terrible malheur, et nous condamnons spécialement la Réformation, et nous saluons chaque action, qui conduit réellement à l' union du christianisme. Et d' autant plus devons nous condamner le mouvement, qui non seulement affaiblit l' Église chrétienne, en multiplíant sa séparation, mais la détourne aussi de sa tâche universellement humaine, lorsqu' il lui atribue des buts nationalistiques. Après cela comment doit on entendre l' expression „église nationale"? En tout cas, d' une autre manière que ne l' entend M. Kalogjera, qui met l' accord entre la nation et le christianisme tout simplement en suprimant celui-ci.

Et puis, si l' Église chrétienne ne peut pas avoir pour but d'échauffer la conscience nationale, ce ne veut pas dire qu' elle ne rende pas service à la nation, à la maniére déterminée par la nature de l' Église. Elle rend service à la nation en soutenant dans l' homme celle base commune d' ou jaillissent toutes les vertus, le patriotisme y compris, et sans laquelle tout le système de l' homme se décompose. L' Église chrétienne, plus immédiatement encore peut rendre service à la nation en ce qui concerne les buts de celle-ci, non en s' identifiant avec elle, mais en appréciant ces buts comme d' accord ou non avec la justice, la charité, la miséricorde, par conséquent gardant ses points de vues chrétiens. Le Cardinal Mèrcier, de son vivant, a donné le plus noble exemple comment l' Église puisse rendre des services inappréciables aux buts terrestres d' une nation, tout en restant fidèle à sa mission divine et universellement humaine. Il s' était engagé pour les intérêts de la nation belge, mais il s' y est engagé non comme un grand nationaliste, mais comme un grand chrétien. Le cardinalat romain ne l' a point empêché d' accomplir complétement son rôle du primat national. Bien au contraire, dans son catholicisme il a trouvé toute la force et toutes les raisons pour cette éminente défense des intérês belges, puisque sa position tout en étant profondément nationale à en juger d' après les conséquences, rien n' était de plus catholique quand à l' inspiration. Le Cardinal Mercier, par son inoubliable exemple donne la meilleure réponse à M. Kalogjera: que l' Eglise chrétienne, pour être natio-

nale, n' a pas besoin de se fonder sur les buts terrestres d' une nation, par conséquent de cesser d' être chrétienne, de même que le clergé catholique, quoique sujet spirituel de Rome, par cela n' est pas anational.

L' action du mouvement vieux catholique croate voulant créer une église nationale, spécialement, si par une faute fatale, cette action est aidée par l' Etat, a toute chance de produire les effets contraires, d' augmenter et d' échauffer la séparation morale de la nation, de faire entrer l' Etat en conflit avec la conscience d' un grand nombre de ses citoyens et de le faire entrer dans des complications dangereuses avec les Etats étrangers, de nous préparer un XVIe siècle.

Enfin, si M. Kalogjera dit que le mouvement vieux catholique croate „est aux prises avec un ennemi de beaucoup plus fort qui a à sa disposition un grand nombre d' hommes bien préparés et d' abondants moyens matériaux," nous lui répondons, que le mouvement vieux catholique croate, avant tout, lutte avec une grande tradition morale et avec une grande culture classique."

* * *

La conférence de l'épiscopat yougoslave. La conférence annuelle de notre Episcopat a eu lieu cette année du 11 au 18 octobre sous la présidence de Mgr dr. Ant. Bauer, archevêque et métropolite de Zagreb. Dans les séances — auxquelles assistèrent tous les évêques du royaume SHS, exceptés les deux vieillards Marčelić (Dubrovnik) et Uccellini (Kotor), qui envoyèrent leurs délégués — furent discutées les questions actuelles concernant les intérêts religieux de notre pays.

C' est surtout la question de *l'Action catholique* qui y a été étudiée et le réglément de l'Union nationale cath. définitivement fixé. On a déterminé quelles associations catholiques peuvent faire partie de l'Act. cath., et comment doivent elles à cette fin modifier leurs statuts! Les assotiations politiques en sont exclues, mais il n' est pas défendu aux catholiques (laïques et ecclésiastiques) d' être organisés dans un parti politique, pourvu que les statuts de ce parti soient en accord avec les principes de l' Egiise catholiqued La *réforme agraire*, telle qu' elle a été pratiquée chez nous, a causé des grandes et injustes pertes à l' Eglise et même à l'Etait Un comité spécial est créé par nos Pasteurs, qui doit faire tout ce qu' il est possible pour sauvegarder la propriété de l'Eglise. — Notre clergé se trouve dans une misère économique extrême NN.

SS. les Evêques ont adressé un memoire au ministre des Cultes et au conseil des ministres, dans lequel ils demandent les moyens nécésaires á l'entretien du clergé et garantis par la Cconstitution.

M. dr. J. Vajs, professeur à l'université de Prague qui a tant mérité de la nouvelle impression du missel paléo-slave, a été nommé chanoine honoaire du chapitre métropolitain de Zagreb et du chapitre de Split.

Depuis plusieurs années on travaille sur la réforme de nos écoles. Dans les projets élaborés par les commisions on n' a en presqu' aucun égard aux droits de l'Eglise, des parents et des élèves. C'est pour cela que nos évêques ont cette fois aussi adresé des memorandums aux ministres intéressés pour protéger l'instruction religieuse dans nos écoles.

NN, SS. ont en outre décidé de créer un comité permanent, chargé de la préparation du congrés eucharistique national. — Ils ont aussi vivement recommandé aux fidéles l' Association pour la propagation de la foi chez les païens et surtout l' Apostolat des SS. Cirille et Methode.

Kratka ocjena knjiga poslanih uredništvu.

Hasenöhrl P. P. O. F. M., *Betrachtungen über die Regel und das Leben der Minderen Brüder* im Anschlusse an das kath. Kirchenjahr. 2. Aufl. Bd. 1. Von Advent bis Pfingsten Str. 678. Bd. 2. Von Pfingsten bis Advent Str. 604. Innsbruck 1927. Tyrolia. Cij. za oba sveska M. 11. Dobiva se kod: Provinz-Sekretariat der P P. Franziskaner, Innsbruck. — Sam naslov pokazuje veliku važnost svih razmatranja, na koja ćemo se još jednom posebno osvrnuti. Međutim ih najtoplije preporučujemo svoj djeci svih triju Redova sv. O. Franje.

Kušej Dr. R., *Cerkveno pravo katoliške cerkve* s posebnim ozirom na razmere v kraljevini Srbov, Hrvatov, in Slovencev. Dodatek: pregled virov, ustavnih in upravnih načel cerkvenega prava pravoslavne cerkve. Druga predelena in popolnjena izdaja. Založba juridične fakultete v Ljubljani. 1927. Str 694. — I o ovom prevažnom djelu još ćemo opširnije progovoriti. Dotle i njega jednako toplo preporučujemo.

Linchard R., *Feuerige Wolke.* Kanzelvorträge für die Sonn- und Festtage des Kirchenjahres. 2. Bd. *Pfingstkreis* 2. u. 3. Aufl. Freiburg i. Br. 1927. Herder. Cij. M. 2, 39, uvez u pl. M. 3,60. — Govori sastavljeni u stilu za velegradsko slušateljstvo. Govornik otkriva rane svoga vremena i nastoji, da ih izliječi. Njegove se riječi primaju s oduševljenjem.

Schumacher-Lindemann, *Hilfsbuch für den kath. Religionsunterricht* in den mittleren Klassen höherer Lehranstalten. 2. Teil: *Kirchengeschichte in Zeit- u. Lebensbildern.* 22. u. 23. Aufl. mit 24. Abbildungeu, 3 Kärtchen u. 1 Tafel. Freiburg i Br. 1927. S. 180. Cij. M. 2,20. Herder Kratak, jezgrovit, veoma praktičan i poučan priručnik crkvene povijesti. Vrlo dobro dolazi osobito vjeroučiteljima a i drugim duhovnim osobama.

Tischleder Dr. P., *Die geistesgeschichtl. Bedeutung des hl. Thomas von Aquin für Metaphysik. Ethik u. Theologie.* Freiburg i Br. 1927. Format Leksikona, str. VIII.+37 Cij. M. 1,60. Herder. — Djelo pokazuje, kako sv. Toma nalazi zlatnu sredinu u ovim trima duhovnim znanostima i postaje sveopćim učiteljem i uzorom.

Walz J B., *Die Fürbitte der Heiligen.* Eine dogmatische Studie. Freiburg, Br. 1927. Str. 168. Cij. M. 6, uvez. u pl. M. 7,20. Herder. — Raspravlja o bitnosti zagovora Svetih; dokazuje iz sv. Pisma i Predaje, da taj zagovor postoji; navodi što nam Sveti od Boga isprašaju, i što se hoće da nam Sveti dotične milosti od Boga isprose. Dobro će doći svakomu svećeniku,

Schuster J., *Liber Sacramentorum,* Note storiche e liturgiche sul Messale Romano. Vol. VIII. *I Santi nel Mistero della Redenzione* (Le Feste dei Santi dall' Ottava dei Principi degli Apostoli alla Dedicazione di S. Michele). Torino Roma 1927. P. 293. Cij. L. 10.

Vol. IX. *I santi nel Mistero della Redenzione* (Le Feste dei Santi dalla Dedicazione di san Michele all'Avento), Torino-Roma 1928. P. 220. Cij. L. 850 Marieti. — Vrlo zgodno, osobito za liturgični crkveni života, koji na žalost kod nas nije toliko poznat.

Kalendar sv. Ante za prestupnu god. 1928. Izdao zbor franjevačkih bosanskih bogoslova „Jukić." Uredio Dr. Fra Srećko Perić, senior Jukića". Str. 190. — Štivo poučno i zabavno, ujedno vrlo zanimljivo. Toplo preporučamo.

Reynès- Monlaur, *Suzana.* Roman iz Krlstova doba. Knjižnica dobrih romana, t. k. 3, knj. 10. Izdaje Hrv. knjiž. dr. sv. Jeronima. Zagreb, Cij. D. 15,

uvez. D 25. — Vrlo zanimljiv. Preveden na više jezika. U Francuskoj doživio 135 izdanja.

Carbone C., *Praxis Ordinandorum.* Ed. 2. Taurini 1928. Str. 246 Cij. L. 10. Marietti. — Sadrži sve što je potrebito jednom kleriku da znade pri ispitima prigodom ređenja.

Ordo Divini Officii recitandi sacrique peragendi iuxta Calendarium Ecclesiae universae pro A. D. 1928. Torino. Marietti.

Hedlam A. C., *Isus Hristos u istoriji i veri.* S engleskog preveo D. Marić, prof. bogosl. u Bitolju. Izdanje knjižare „Vreme." Beograd. 1927. — Predavanja anglikanskog biskupa u Gloucesteru i profesora na oksfordskom sveučilištu, održana pred Božić 1924. Prevedena za srpsku javnost, da poda knjigu, gdje će naći ispravnu nauku o Isusu, prikazanu u znanstvenom svijetlu.

Prümmer P. D., O. P., *Manuale Iuris Canonici.* Ed. 4. et 5. Friburgi Brisg. 1927. P. 741 Cij. uvez. M. 14,20. Herder. — Priručnik prireden za škole. Bistar i jasan. Sadrži najnovije odredbe Sv. Kongregacija. Vrlo zgodan i za privatnu porabu.

Worttscheck 7., *Der Gemeinschaftsgedanke im Vaterunser.* Freiburg i. Br. 1927. Herder — To je osam propovijedi, u kojima auktor vrlo jezgrovito tumači Očenaš. Duh i slovo ove nama obične molitve auktor majstorski uporavlja na savremeni društveni život. Knjiga je vrlo zgodna za propovjednike.

Rimbault, *Autre-Tombe!* Paris 1927. P. Téqui, Paris 6, Rue Bonaparte 82. Vrlo je zgodna knjižica za mjesec mrtvih, studeni.

De Blois Louis: *Le Guide Spirituel.* Paris 1927. Tèqui. To je poznati zlatni duhovni vođa „Blosius" na francuskom prijevodu.

Daurignac J. M. S., *Histoire de Saint Louis de Gonzague.* Paris 1927. Téqui. — Zanimljivi život sv. Vjekoslava.

Kulunčić M. D. J.. *Život i nauka Isusa Krista.* Svezak III. Izdala Hrvatska Tiskara, Split 1927. Ovaj svezak sadrži razmatranja od nedjelje presv. Trojstva do prve nedjelje Došašća. Odlikuje se jezgrovitošću i bistrinom kao i oba dosadanja. Posebno su lijepa razmatranja o atributima Božjim. Tko ima prva dva sveska, onome ne treba preporučivati ovaj treći.

Barbarić prof. O. M, *Majka Božja Judska u Osijeku.* Osijek 1927. — U knjižici je opisana povijest čudstvornog kipa Majke Božje u franjevačkoj crkvi u Osijeku. Cijena: dobrovoljni doprinos. Dobiva se kod franjevačkog samostana u Osijeku. knjižica je izašla i u njemačkom prevodu.

Belavić O. P. *Crtice iz prošlosti Vukovara.* Vukovar 1927. Cijena 10 D. — I ako auktor ove knjižice nema većih pretenzija, ipak je predmet i obradba vrlo zanimiva za povijest onoga kraja, pa mi knjižicu preporučujemo svakome, tko se zanima s našom domaćom povijesti.

Pravilo sv. Benedikta. Preveo svećenik Nabiskupije Zagrebačke. Str. 88. Marija Zvijezda 1927. — Vrlo dobar prijevod glasovite regule Oca zapanog redovništva. Dobro će doći ne samo onima, koji se misle posvetiti njegovu Redu, nego i istraživačima benediktinske prošlosti, i onima, koje zanima dublji duhovni život. Dobiva se kod tajništva opatije Marije Zvijezde kod Banje Luke u Bosni. Cijena bez poštarine 10 D.

Oberst A. *Leitfaden der Krankenpflege.* 3. Aufl. Freiburgi, Br. 1927 Herder — Sadrži osobito lijepe upute za prvu pomoć u nenadanim slučajevima teške bolesli i kakve nesreće.

Jurkić S., *Legenda u bojama* i druge priče i pripovijetke. Ilustrovao G. Jurkić. Izdalo Kolo hrv. književnika." Zagreb 1927. — Toplo štivo, vrijedno preporuke.

Deželić Dr. V. O., *Isusovci u Hrvatskoj.* Prilog kulturnoj povijesti grada Zagreba. Izdao Odbor Marijinih Kongregacija. Zagreb. 1927. Cij. D. 5. Naručuje se kod D. S. Markulin, Zagreb, Kurelčeva ul. 3 — Prikazuje u kratkim potezima zaslužan rad OO. Isusovaca u Zagrebu od god. 1606. - 1775. pa od 1902. do danas.

Grivec D. F., *Slovanšti Apošlolè Sv. Cyril a Metodéj.* Preložil Fr. Jemelka. V Olomouci 1927. — Češki prevod poznatog djela Dra Grivca, snabdjeven sa više lijepih ilustracija.

Prof. Jure Kolombatović. Povodom otkrivanja poprsja u Marjanskoj šumi. Izdala zahvalna djeca. Split 1927. — Brošurica, s kojom se oživljuje uspomena na ovoga panslavistu, zaslužuje pažnju.

Kalendar „Jadran" — 1928. Uredio M. Barišić. — I ove godine donosi lijepoga i biranoga štiva. Čitatelja upoznaje osobito s prilikama, kakove su u krajevima našega Jadrana.

Šimecki D. F., *Ljubav prema neprijatelju.* Po nauci Sv. Crkve i kat naučitelja. Zagreb 1927. — Što je knjiga, govori sam naslov. Naše doba, doba mržnje i neprijateljstva glasno svjedoči za njezinu korist i potrebu.

Živković D. A., *Problem etičke kulture.* Savremena pitanja, ser. 6, sv. 26. Mostar 1927. Str. 83. Cij. 10 Din. — Snažna kritika Vidovićeva pokreta za etički preporod društva.

Acta V. Conventus Velehradensis a. 192⁷. Olomucii 1927. Pag. 323. Rasprave i izvještaj 5. velehradskog kongresa za sjedinjenje istočne i zapadne Crkve.

KAZALO:

Sadržaj VI. godišta „Nove Revije," raspoređen alfabetičkim redom početnih slova pojedinih sastavaka, gdje nema pišćeva prezimena, a gdje je ono tiskano, po početnom slovu prezimena. Rimski brojevi označuju pojedine sveske Revije, a arapski njezine stranice.

A) Članci i rasprave.

Berković dr. fr. Petar: *Pitanje unije i franjevac dr. Ivan Marković* I. 39—46; II. 138—149.
Binički dr. Frano: *Na raskrižju* III..—IV. 271—277.
Butmi—Tomić; *Krvave osnove.* I. 47—55; III. IV. 227—270.
Cikojević prof. o. Ante: *Uloga franjevaca u narodnom osviješćenju Dalmacije.* III.—IV. 245—262.
Cvitanović dr. Gabro: *Druga vremena—drukčiji ljudi.* III.—IV. 235—244.
Eterović dr. fra Karlo: *Tragičan svršetak o. Filipa Grabovca.* I. 7—21.
Eterović dr. fra Karlo: *Dva pučka prosvjetitelja iz polovice XVIII. vijeka.* II. 124—133.
Grabić dr. Petar: *Životna snaga papinstva u kulturnom svijetu.* II. 117—123.
Grabić dr. Petar: *Praktično kršćanstvo.* III.—IV. 223—234.
Ivanov dr. P.: *Kristovo Kršćanstvo* — kulturna i nacionalna pogibelj. I. 3—6.
Knezović dr. Oton: *Gdje je težište školskog odgoja.* II. 150—158.
Nardić fra L.: *Osuda političkog modernizma.* II. 158—168.
Orelovsky M.: *Zadaća Hrvatskog orlovstva.* I. 22—38.
Stošić d. Krste: *Seksualna pouka.* III.—IV. 278—281.
Tominec dr Angelik: *Tretji Red in Inteligenca.* III.—IV. 292—299.
Vlašić o. Petar: *Ličnost sv. Franje.* II. 134—137.

B). Iz narodne starine.

Božitković dr. fra Jure: *Nepoznati šibenski rukopis Tome Arhidiakona Splićanina* III. IV. 304—308.
Eterović fra Karlo: *Kako su se Primorci skupljali na poklon novom generalnom Providuru u Zadar.* III.-IV. 300-303.

C) Kulturni pogledi.

B. dr.: *Sastanak profesora teologije u Salzburgu* III—IV. 324
B. O. K.: *Louvainsko Sveučilište* III—IV. 316.
Bajić fr. L.: *Državno-potički razlozi u suzbijanju framasonstva* III—IV. 318.
Božitković dr. fr. J.: *Kratak osvrt na Kritiku A. Schopenhauera o temelju Kantove etike* I. 72.
Božitković dr. fr. J. *Nazor đr. A. Tresića Pavičića o spoju duše i tijela* II. 174.
Božitković dr. J.: *Pravi izvor magije* III—IV. 320.
Brkašev dr.: *Evropa pod nožem nevidljiva krvnika* III.—IV. 330.
Brkašev dr.: *Iznimni kazneni zakon za progon svećenika* II. 171.
Brkašev dr.: *Uloga katoličkog romanopisca* III.—IV. 327.
Crnica dr. A.: *Što uče starokatolici?* I. 63.
Cvitanović dr. G.: *Akcija rimokatoličke crkve* II. 184.
Cvitanović dr. G.: *Osebujna polemika pravoslavnog popa.* III—IV. 336.
Eterović fr. K.: *Katolici u službi protunarodnog režima.* II. 194
Guberina dr. Á.: *Naša katolička akcija i ćirilometodska ideja* II. 169.
Jadrijević dr. A.: *K smrti ugarskog biskupa dr. Otokara Prohaszka* II. 183.
Jadrijević dr. A.: *Velikl antiohijski kalež.* II. 187.
O. K. N.: *Približavanje protestanata tradiciji i kat. crkvi.* III—IV. 335.
Knezović dr. O. *Franjevački idealizam.* III.—IV. 310.
Korošec dr. A. *Kriza parlamentarizma* I. 56.
Kršnjavi dr. I.: *Boravak sv. Franje u Zagrebu* I. 74.
Kržanić fr. K.: *Jedan franjin sin na sveučilišnoj katedri* II. 189.
Nardić fr. L: *Jakov Maritain pristaje uz sv. Oca.* III—IV. 327.
Nikolajević: *Sv. Franjo i budizam.* I. 73.
Orelovsky M.: *Odgovor na neozbiljne prigovore* I. 73.
Premuda P. V.: *Takozvana pitanja sv. Anzelma umirućemu.* I. 70.
R. dr.: *Unionistički kongres na Velehradu.* III.—IV. 313.
Rode o. B.: *Osvrt na pitanje dr. Kršnjavija i dr. Mandića odolasku sv. Franje na naše strane.* II. 178.
Vuco dr. B.: *Anglikanci o anglikanizmu* II. 192.
Vuco dr. B.: *Stanovnici na planetima.* III.—IV. 325.

Zrno dr. David: *Unionističko zborovanje u Beču.* I. 59.
Apoštolat među radništvom. III.—IV. 330
Boljševički juriš na nebo. II. 173
Boljševizam na polju školstva. III.—IV. 329
Crkveni nadzor u školama. III.—IV. 333
Današnje stanje takozvanog rimsk g pitanja. I. 66
Drugi međunarodni kongres bizantologa. II. 180
Englez protestanat H. G. Wells o kat. Crkvi. III.—IV. 334
Gdje se sv. Frano iskrcao god. 1212 na istočnoj obali Jadrana. III.—IV. 313
Katoličtvo u Japanu. III.—IV. 333
Kralj automobila Ford i židovstvo. II. 188
Masarykova vjera. III.—IV. 332
More zakona. III.—IV. 331
Na znanje auktoru poslanog članka na adresu o Talije III.—IV 309
Narodna država i kat. Crkva. II. 176
Neuspjeli pokušaj. I. 69
Njemački pastor K. Stumpf brani crkveni latinski jezik. II. 182
Osvrt na predavanje: „Problem Pacifika i Kine." III.—IV. 322
Papin pristup u Savez Naroda. I. 65
Plaće, koje stvaraju zlu krv. III.—IV. 332
Plodovi laičke škole u Saveznim Državama. III.—IV. 321
Porast katoličkih redovnika u Njemačkoj. II. 177
Potres u Palestini. III.—IV. 333
Protestanti i misije. III. IV. 330
Rastava braka i rimska kurija. III.—IV. 334
Reorganizacija vatikanske biblioteke. III.—IV. 320
Rezultat jedne religiozne ankete. III.—IV. 332
Sastanak profesora teologije u Salzburgu. III.—IV. 324
Spomenik Kristu-Otkupitelju. III.—IV. 324
Uloga i dostojanstvo žene u kat. vjeri. III.—IV. 335
Vjera i znanost. II. 169

D). Književni pregled.

Bardenhewer dr. O.: Der Römerbrief des hl. Paulus. I 84
Biblia sacra II. 197
Bittremieux: De mediatione universali B. M. Virginis quoad gratias. III.—IV 347
Božitković dr. J.: Život i rad fra P. Kneževića. II. 209
Breme M. I.: Vom Leben getötet. I. 79
Bulletin serbo-croate-slovène. II. 205
Bulić Don Frano: Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij. II. 200

Casolini F.: Speculum sine turbine clarum. III.—IV. 151
Carmignani P.: Il piccolo codice dei paroci regolari. II. 209
Colli L. C.: Theologia moralis universa. III.—IV. 356
Čuturić o. L.: Franjevci među hrvatskim pukom kroz sedam stoljeća. I. 79
Daniel E.: Serait-ce la fin des temps? III.—IV. 346
Dictionaire pratique des connaissances religieuses. III.—IV. 345
Deželić dr. V.: Socijalno pitanje. II. 204
Eterović dr. K.: Fra Filip Grabovac. II. 205
Facchinetti P. V: Nella valle reatina. III.—IV. 352
Fröbes J.: Psyhologia speculativa. III.—IV. 344
Gospa Sinjska. II. 208
Grad na gori. III.—IV. 350
Grivec dr. Fr.: Slovenska apostola sv. Ćiril in Metod. II. 198
Hofmann G. S. J.: Sinai und Rom. III.—IV. 360
Hrvatska Prosvjeta. III.—IV 358
Ivšić dr. M.: Les problèmes agraires en Yougoslavie. II. 199
Jakovljević fr. M.: Gdje je istina? III.—IV. 359
Jehle dr. E.: Kirchengeschichte. II. 208
Kocijanić J.: Pape i hrvatski narod. III.—IV. 350
Kolendić dr. P.: Sofijski nadbiskup fra Petar Bogdan Bakšić. II. 201
Košutić R.: Pesnik i smrt. III.—IV. 343
Lais R.: Auf der Spur des Urmenschen. I. 83
Lottini fr. J.: Divi Thomae Aquinatis summa theologica. III.—IV. 348
Marjanović dr Č.: Agrarni udar i zadužbinska crkvena manastirska imanja. III.—IV. 361
Mattiussi G. S. J: Les points fondamentaux de la philosophie thomiste. I. 854
Micheletti A.: Epitome theologiae pasforalis. III.—IV. 358
Miletich I.: Le prof. V. Jagić et la macedonie d' après des lettres inédites III.—IV. 344
Novi prorok. I. 80
Opeka dr. M: Večna knjiga. III.—IV. 359
Premuda p. V.: Još o Kačićevoj pjesmarici III.—IV. 353
Rauschen dr. G.: Grundriss der Patrologie. I. 86
Regattieri: La vita della vita. III.—IV. 349
Rezanov C.: La troisième internationale comuniste. III.—IV. 346
Sägmüller: Lehrbuch des kath. Kirchenrechts. I. 84
Stefanović dr. Svet.: O psalmima. I. 81
Stolz.: Das Vaterunser und der unendliche Gruss. II. 206
Šajković dr. I. S.: Iz večnoga izvora. I. 79
Šimrak dr. I.: De relationibus Slavorum meridionalium cum S. R. S. A. saeculis XVII. et XVIII. I. 82
Škarpa C.: Marin Sabić. III—IV. 357
Tedeseo dr. L: Corso di storia della Chiesa. II. 207
Ter Haar F.: De occasionariis III—IV. 345
Ujević T.: Kolajna. II. 202
Vajs J.: Evangelium sv. Marka. III.—IV. 348
Verkade W: Die Unruhe zu Gott. II. 207
Vlašić o. P.: Čudesa Isusova. III.—IV. 356
Von Keppler P.: Wasser aus dem Felsen. II. 206
Zadravec I.: Szentföld. II. 204
Zec o. B.: U školi života. III.—IV. 356
Zurkinden O: Wie der Herr so gut gewesen. III—IV. 355

E). Vjesnik.

Anglikanac pobožan sv. Franji. II. 314
Apostolsko pismo sv. O. Pija XI. biskupima S. H. S. i čehoslovačke Republike prigodom 1100. godišnjice rođenja sv. Ćirila. II. 211
Biskup A. Akšamović, počasni doktor bogoslovlja. I. 101
Broj Židova na svijetu. II. 215
Čehoslovačka štampa u židovskim rukama. I. 97
Dominikanska univerza u Rimu. II. 218
Dvijesto franjevačkih časopisa. II. 217
Generalni kapitul franj. Reda. II. 212
Hrvatsko-Slovensko hodočašće u Velehrad. III.—IV. 356
I u Španjolskoj se budi. II. 215
Jubilej dr. Josipa Marčelića. II. 213
Jugoslavenski provinciali na općem zboru franjevačkoga Reda. III — IV. 374
Krvološtvo Meksikanske vlade. III.—IV. 367
Laički apostolat u Meksiku. II. 216
Nagli porast ženidbenih rastava. II. 216
Naši biskupi preporučuju Apoštolat Sv. Ćirila i Metoda. III—IV. 303
Novi doktori. III — IV. 375.
Novi list „Franjevački Vjesnik." I. 99
Otkriće dvaju govora sv. Augustina. III.—IV. 367
Pedeset godina rada sestara milosrd. u Dalmaciji. I. 88
Pismo pap. Nuncija. I. 87
Porast privatnih škola u Nizozemskoj. II 216
Proslava sv. Franje asiškoga u japanskoj prestolnici. II. 221
Riječ sv. Oca Pija XI. o jedinstvu crkava. II. 213
Rimsko pitanje. III.—IV. 363
Ruska crkva i boljševička vlada. III.—IV. 364

Spomenica prigodom sedamstote godišnjice bl. smrti sv. Franje. III —IV. 353
Srebrenić dr. J.: Na obranu čestitih i sv. običaja. II 201
Samostan O O. Dominikanaca u Zagrebu. II 212
Savez katol čkih univerza. II. 212
Seljački savezi za francuska sjemeništa. II. 21
Socijalna sedmica u Francuskoj. I. 95
Socijalna sedmica u Genovi. I. 94
Statistika franjevačkoga Reda. III. — IV. 374
Stigmatizirka u Konnersreuthu. III. — IV. 371
Sv. Franjo patron katoličke akcije. II 214
Tiranski zakoni protiv kat. Crkve u Meksiku. I. 89
Trgovina s bijelim robljem II. 214
Upliv slobodnih zidara na državni život u Saveznim Državama. II 216
Volta prema vjeri. III.—IV. 368
Zadnje franjevačke proslave. III.—IV. 369
Zahvala Sv. Oca Pape. III.—IV. 302
Zanimiva, ali i vrlo poučna rasuda. II. 218

F). Chronique religieuse en Yougoslavie.

Deux projets des lois pour les écoles primaires et secondaires. I. 102
L' action catholique dans nos diocèses. II. 219
La conférence de l' épiscopat Yougoslave. III — IV. 379
La franc-maçonnerie à l' oeuvre. II. 220
La mort de M. le Dr. I. Kršnjavi. I 109
Le congrès maçonnique à Belgrade. I. 107
Le 7-me centenaire de la mort de S. François à l' université de Belgrade. I. 104
L' inauguration du monument érigé en honneur de l' évêque Strossmayer à Zagreb. I. 103
Manifeste de la ville de Makarska en Dalmatie pour la célébration du 7-me centenaire de la mort de S. François. I. 105
Un couvent franciscain et deux nouvelles paroisses à Belgrade. II. 223
Une démarche collective de l' épiscopat catholique et de l'épiscopat serbe (gréco-oriental). —
Une revue serbe et un évêque vieux catholique. III. — IV. 376

S dozvolom redovn. i crkv. vlasti.

Izdaje Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević)
Tiskala Tiskara „Kačić", Šibenik (O. U. Barišić).

Poruka uredništva i uprave.

Promjena tiskare uzrokovala nam je dosta neprilika. Molimo gospodu saradnike i čitaoce da oproste nedostacima. Drugi ćemo im put izbjeći uz bolju pažnju. — Radi naravi polemike donosimo ove ispravke: Ispod članka: „Na znanje" . . . str. 310 izostao je skraćen potpis pisca i člana uredništva P. D.; ispod članka: „Gdje se sv. Franje iskrcao" izostao je skraćen potpis pisca O.P.D. U članku: „Osebujna polemika pravoslavnog popa" neka se čita na str. 336. redak 7. odozgo historičar mj. histoničar; str. 337. red. 18 odozgo Hydaigo mj. Agdalgo, 20 red. odozgo Hydalgo Y. Castillas mjesto Aydalgoy Castillas; str. 338 red. 13 odozgo nekatolici mjesto katolici.

Nemoguće nam je zbog više razloga navesti imena naših plemenitih dobročinitelja. Ovim putem svima im od srca zahvaljujemo i preporučamo se njihovoj dobroti i za unaprijed.

Une remarque importante.

La „N. Revija" fut obligée de changer d'imprimerie et de lieu d'impression. A cause de cela, et surtout en absence de notre correcteur ordinaire, dans ce numéro se sont glissées nombreuses et très désagréables fautes. Nous prions nos aimables lecteurs d'avoir égard à cette circonstance.

DIAMANTNO IZDANJE BREVIARIUM ROMANUM

4 sveska u džepnom formatu 8×13 cm, ljepa čitljiva slova u crnom i crvenom tisku vezano u koži sa zlatorezom ili u crvenoj koži (Baedeckerov uvez) samo Din 550.—

Najpraktičniji i najzgodniji Brevir za putovanje!

Hrvatska Knjižara
Split

Zadružna Gospodarska Banka d.d. Ljubljana

Podružnica Split

Telefon Interurban br. 127.

Podružnice: Bled, Celje, Djakovo, Maribor, Novisad, Sarajevo Sombor, Split, Šibenik.

Glavnica i pričuve ukupno nad Din 15,000.000. — Ulošci nad Din 125,000.000.

Daje trgovačke kredite, eskomptuje mjenice, lombarduje vrednosne papire. Kupuje i prodaje tudje valute i devize, prima uloške na tek. račun i uložne knjižice te obavlja sve bank. poslove uz najpovoljnije uvjete.

Američki odio: Direktna veza s američkim bankama. Glavni dopisnik: American Express Company, 65 Broadway, te njene podružnice i agencije po svim većim mjestima Sjedinjenih država, Anglo-South American Bank, Ltd., London, te po važnijim mjestima Južne Amerike. The Commercial Bank of Australia, Ltd; London, i sve njene podružnice u Australiji i Novoj Zelandiji. National Bank of South. Africa, London, Pretoria. - Uredjivanje američkih ostavština.

Gospodarska Štedionica, Split

Rimska ulica 3. (kod Peristila).

Najveći dalmatinski zavod na zadružnom temelju. - Prima uloške na knjižice i u tekućem računu te ih najpovoljnije ukamaćuje. - Obavlja sve bankovne poslove najkulantnije. Kupuje devize i valute uz najpovoljniji dnevni tečaj.

Telefon 336.